

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

PRATARMĖ

Pažinti ir įvertinti mūsų XIX a. istorinę būtį nėra paprasta ir lengva. Išnykus valstybei, besikeičianti visuomenė įgijo visai naujų bruožų, nebūdingų tradiciniam jos įvaizdžiui. Istorijos procesas atsiskleidžia dvylikių būdu. Tyrinėtojai atviresnis institucinis, arba valstybinis, lygmuo ir priešingai – sunkiau pažinti prisitaikančios ir besipriešinančios visuomenės modelį. Jo atvirumas iš esmės nėra tikras ir nesuponuoja tiesos suvokimo. Ypač skirtingai gali būti vertinamas požiūris į priverstinį būtiną veiksmą, nors ir atrodantį laisvą. Čia tradiciniai tiesos ir sveiko suvokimo kriterijai įgyja prieštarinę prasmę.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir jos elito vaidmuo iki šiol nėra visiškai suvoktas ir ištirtas. Palankiu laikotarpiu atsirado galimybė atviriau pažvelgti į katalikų dvasinio elito ugdymą Vilniaus Romos katalikų dvasinėje akademijoje, kitaip tariant, į tą buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldo dalį, kuri ilgainiui, saugodama senąją tradiciją, sugebėjo inicijuoti ir skatinti moderniosios lietuvių tautos tapsmą. Krikščioniškojo universalizmo vertybėmis pagrįsta Katalikų Bažnyčios elito veikla ir vyraujant priešingoms caro valdžios nuostatoms bei įvairiems suvaržymams sudarė galimybę Katalikų Bažnyčiai išlaikyti ir didinti savo įtaką įvairialuomės visuomenės sąmonėjimui ir konsolidavimui. Elitas, taip pat ir daugelis kunigų, suvokė ne tik savo bažnytinę, bet ir politinę misiją. Netgi pats Katalikų Bažnyčios egzistavimas Rusijos imperijoje tuometinės valdžios buvo vertinamas ne tik tikiškinio, bet ir politinio akto įvaizdžio požiūriu. Šiuo atžvilgiu kiekviena veika tapdavo dvejopos regos objektu.

Deja, iki šiol nėra ištirtas labai gausus XIX a. Lietuvos teologinės minties palikimas. Manychiau, kad būsimeji jos tyrinėtojai papildys tai, kam šioje studijoje yra duodama kukli pradžia.

Beveik kiekvienas tyrinėjimas yra daugiau ar mažiau kolektyvinio darbo rezultatas. Be archyvų darbuotojų ar geranoriškos vyresniųjų kolegų pagalbos ir patarimų sunku būtų buvę parašyti šią monografiją. Tad pirmiausia norėčiau padėkoti darbo vadovui prof. habil. dr. Vytautui Merkiui, dr. kun. vyskupui Jonui Borutai SJ, prof. habil. dr. Antanui Tylai ir XIX amžiaus istorijos skyriaus bendradarbiams. Taip pat nuoširdžiai dėkoju Rusijos valstybinio istorijos archyvo darbuotojoms Serafimai Igorjevnei Varichovai, Lidijai Andrejevnei Levčenko ir Sankt Peterburgo centrinio valstybinio istorijos archyvo skaityklos vedėjai Natalijai Aleksandrovnai Čekmariovai.

Naudodamasis proga už paramą rengiant knygą spaudai norėčiau padėkoti Lietuvos atgimimo istorijos studijų vyriausiajam redaktoriui dr. Egidijui Motiekai ir redakcinės kolegijos nariui dr. Giedriui Subačiui. Už suteiktą galimybę pasinaudoti ikonografinė medžiaga dėkoju Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei ir šio muziejaus mokslinei bendradarbei Simonai Likšienei.

IVADAS

Kiekviena religija susideda iš trijų neatsiejamų dalių: doktrinos, kulto ir organizacijos. Krikščionybė yra geriausiai suderinusi šiuos elementus, o joje – katalikybė. Šio darbo objektas – Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija (toliau – Akademija) priklauso trečiai religijos sudedamajai daliai, kurią sudaro patys žmonės ir jų sukurtas organizacinis, arba hierarchinis, aparatas. Žmonės šios religijos požiūriu – tai visi tikintieji, priklausantys Bažnyčiai¹.

Hierarchija remiasi visa tikinčiųjų organizacija ir jos valdymas. Tikintieji sudaro dvi grupes: pasauliečių ir dvasininkų. Ypač daug dėmesio Katalikų Bažnyčia skiria hierarchinėms struktūroms, kurios privalo vykdyti popiežiaus nurodytą bažnytinę politiką. Katalikų Bažnyčios valdymas išsiskiria ir tuo, kad ji turi gausų elitą.

Rusijos imperijoje elitinio kunigų sluoksnio ugdymu ir formavimu rūpinosi ne tik Bažnyčia – šį procesą aktyviai bandė paveikti ir valstybė. Rusijos valdžiai buvo ne tas pats, kas valdys tris milijonus katalikų. Beje, kišimasis į Bažnyčios sritį buvo būdingas visoms to laikotarpio Europos valstybėms. Tokia dvilypė padėtis komplikavo Katalikų Bažnyčios elito formavimą ir tolesnę jo karjerą.

¹ K. Grzybowski, B. Sobolewska, *Doktryna polityczna i społeczna popieństwa (1789-1969)*, Warszawa, 1971, s. 14-17.

Valdžia specialiai įsteigė elitinę kunigų rengimo mokyklą, suteikė jos auklėtiniams pačias didžiausias privilegijas. Taip kunigai buvo padalyti į dvi nelygias grupes: į valdžios palaikomus ir keliamus akademikus ir į seminarijų auklėtinius, kuriems beveik nebuvo jokių galimybių bažnytinėje hierarchijoje užimti aukštesnį postą. Taigi tyrinėjant Akademijos istoriją Katalikų Bažnyčios elito ugdymo procesas atsiskleidžia tiek moksliniu, tiek politiniu aspektu, taip pat galima įvertinti Akademijos auklėtinių pastangas Rusijos imperijoje išsaugoti katalikybę. Čia tyrinėjama maža Akademijos, kuri 1842 m. buvo iškelta į Peterburgą ir ten veikė iki pat 1918 m., istorijos dalis.

Nuodugniau nagrinėti teologijos mokslus sunkino tai, kad beveik nėra išlikusių arba archyvuose nepavyko rasti Akademijos dėstytojų skaitytų paskaitų konspektų, o jos dvasiai atskleisti labai trūksta jų laiškų ir dienoraščių, todėl apie klierikų ugdymą galima spręsti tik iš programų konspektų. Nemažai dėmesio taip pat skiriama Akademijos dėstytojų parinkimui ir jų veiklai apibūdinti – juk jie auklėjo ir lavino jaunąją kunigų kartą, formavo jų požiūrį į savo misiją. Dėstytojų nuostatos dažnai tapdavo geru pavyzdžiu klierikams. Tuometiniai kunigai ne tik dirbo pastoracinį darbą, bet ir aktyviai prisidėjo prie visuomenės mentaliteto formavimo, naujų kultūrinių vertybių puoselėjimo, pagaliau prie visos visuomenės sluoksnių konsolidavimo.

Istoriografija. Per visą XIX a. niekas nebandė tyrinėti Akademijos istorijos, buvo tenkinamasi tik trumpais enciklopediniais duomenimis.

Pirmas tokių duomenų 1835 m. pateikė istorikas Mykolas Baliński (Baliński) savo statistiniame Vilniaus miesto aprašyme². Autorius trumpai išvardijo Akademijos dėstytojus ir mokslo dalykus.

Tik po penkiasdešimties metų Peterburgo Romos katalikų dvasinės akademijos profesorius Pranciškus Symonas (Symon) pateikė gerokai daugiau duomenų apie Vilniaus akademią³. Savo straipsnelyje jis įdėjo trumpą Akademijos statuto santrauką, išvardijo jos dėstytojus ir rektorius. Nors čia nėra išrašų iš archyvų, tačiau aprašydamas Akademijos perkėlimą į Peterburgą P. Symonas naudojosi archyvine medžiaga. Tai liudija nurodytos grupių, išvykusių į Peterburgą, vyresniųjų ir klierikų pavardės.

² M. Baliński, *Opisanie statystyczne miasta Wilno*, Wilno, 1835, s. 73-75.

³ F. A. Symon, "Academiae Ecclesiasticae Romano-Catholicae Petropolitanae origo et fata", *Academia Caesarea Romano-Ecclesiastica Petropolitana Anno Domini 1885*, Petropoli, 1885, p. 20-23.

[domią užuominą apie Akademią pateikė Jonas Kurčevskis (Kurzewski). Sunku nustatyti, kokiais šaltiniais remdamasis jis teigė, kad Akademijoje, “pasikeitus pavadinimui ir daliai žmonių, nepasikeitė dvasia ir liberali kryptis”⁴.

Trumpą P. Symono straipsnio santrauką paskelbė T. Butkevičius⁵. Jis kiek plačiau atpasakojo Akademijos statutą ir mokslo laipsnių suteikimo taisykles. T. Butkevičius, kaip ir P. Symonas, aprašyti Akademijos istoriją pradėjo nuo Vilniuje jėzuitų įsteigtos kolegijos. Tai yra bene vienintelis platesnis Akademijos paminėjimas Rusijos imperijoje rusų kalba išleistose knygoje.

Akademijos istorija nebuvo intensyviai tyrinėjama ir po Pirmojo pasaulinio karo, nes dauguma archyvų liko sovietinėje Rusijoje. Tad tarpukariu tiek Lietuvos, tiek Lenkijos istorikai savo darbuose retai minėjo Akademią. Iš Lenkijos istorikų apie Akademią yra užsiminęs Liudvikas Janovskis (Janowski), kuris rašė apie Vilniaus universitetą. Ne taip, kaip Juozapas Bielinskis (Bieliński), jis Akademią apibūdino kaip reorganizuotą Teologijos fakultetą⁶. Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos istoriją aprašęs Viktoras Vorotinskis (Worotyński), remdamasis Vilniuje išlikusia archyvine medžiaga, trumpai nagrinėjo šios seminarijos ir Akademijos sujungimą 1833 m.⁷

Lietuvoje tik Antanas Alekna savo knygoje kiek plačiau rašė apie Akademią⁸, tačiau visus duomenis jis ėmė iš jau minėto P. Symono straipsnelio. Akademią buvo paminėta dar viename kitame leidinyje arba knygoje, tačiau duomenų, iš esmės papildančių jos istoriją, nepateikta. Lietuvai praradus valstybingumą, Bažnyčia tapo sovietinei valdžiai nepageidaujamu elementu, o mokslas ir mokslininkai privalėjo įtvirtinti naująją ideologiją. Tik dėl kai kurių asmenų atkaklumo vienas kitas straipsnis apie Akademią išvydo pasaulį. Sovietiniais laikais pirmoji žinia, arba maža studija, apie Akademią pasirodė “Vilniaus universiteto istorijoje 1803-1940”⁹. Nors naujų duomenų čia nėra,

⁴ J. Kurzewski, *Biskupstwo Wileńskie*, Wilno, 1912, s. 352.

⁵ Т. И. Буткевич, *Устройство и управление р-к церкви вообще и в России в частности*, Харьков. 1916, с. 82-99.

⁶ L. Janowski, *Wszechnica Wileńska 1578-1842*, Wilno, 1921, s. 31-33.

⁷ W. Worotyński, *Seminarjum Głównie w Wilnie (1816-1833)*, t. 2, Wilno, 1938, s. 203-205.

⁸ A. Alekna, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, Kaunas, 1936, p. 125 – 126.

⁹ R. Plečkaitis, “Vilniaus dvasinė akademija”, in: *Vilniaus universiteto istorija 1803-1940*, Vilnius, 1977, p. 127-130.

tačiau svarbu tai, kad Akademija buvo drąsiai įteisinta kaip universiteto dalis. Kiek vėliau šią mintį nuodugniau pagrindė ir argumentavo Henrikas Zabulis¹⁰.

H. Zabulio paskatintas Arnoldas Endzinas parašė pirmą archyvine medžiaga paremtą straipsnį apie Akademijos perkėlimą į Peterburgą¹¹. Autorius patikslino jos perkėlimo datą ir pateikė naujų duomenų apie tai organizavusius dėstytojus. Kitame straipsnyje A. Endzinas rašė apie Peterburgo akademijos biblioteką, Vilniaus akademijos bibliotekos rinkinių istoriją ir jos iškėlimą į Peterburgą¹².

Nedaug dėmesio Akademijai skirta ir 1994 m. išleistoje „Vilniaus universiteto istorijoje 1579–1994“: joje pateiktas visas Akademijos pavadinimas, smulkiai aprašyta mokslo laipsnių suteikimo procedūra¹³.

Lenkijos Liaudies Respublikoje Katalikų Bažnyčios istorikas Aleksas Petranis (Petrani), tyrinėdamas kanoninės teisės istoriją, tradiciškai pakartojė P. Symono straipsnelį¹⁴.

Šaltiniai. Publikuotų šaltinių apie Akademiją yra gerokai daugiau negu tyrinėjimų.

Vyskupo Andriaus Klungevičiaus (Kłogiewicz) rūpesčiu jau 1834 m. pasirodė per iškilmingą Akademijos atidarymą pasakytų kalbų, arba tiksliau – skaitytų pranešimų, rinkinys¹⁵. Čia pateikiami vyskupo A. Klungevičiaus, rektoriaus Aloyzo Osinskio (Osiński), profesorių Stanislovo Grinevičiaus (Hryniewicz), Antano Fijalkovskio (Fiałkowski) ir Pavelo Kukolniko kalbų ir pranešimų tekstai. Vyskupas ir rektorius pabrėžė tai, kad naujoji Akademia tęsianti jėzuitų Vilniuje įkurtos kolegijos egzistavimą.

Apie Akademijoje suteiktus mokslo laipsnius informuoja 1843 m. paskelbtas nežinomo autoriaus sudarytas sąrašas. Jame yra išvardyti

¹⁰ H. Zabulis, „VU – 400 metų“, *Pergalė*, 1979, nr. 4, p. 13.

¹¹ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, 1981, t. XXIII(1), p. 63–70.

¹² A. Endzinas, „Imperatorinės Romos katalikų dvasinės akademijos biblioteka“, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai, Knygotyra*, 1982, 10(17), p. 52 – 61.

¹³ A. Kulakauskas, „Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija“, in: *Vilniaus universiteto istorija (1579–1994)*, Vilnius, 1994, p. 176–178.

¹⁴ A. Petrani, „Akademia Duchowna w Wilnie“, in: *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3, cz. 1, Lublin, 1976, s. 409 – 411.

¹⁵ *Otwarcie publicznė Akademii Duchownej Rzymkokatolickiey Wileńskiey Dnia 11 Lutego 1834 Roku*, Wilno, 1834, s. 134.

asmenys, kuriems 1834-1842 m. buvo suteikti teologijos kandidato, magistro ir daktaro laipsniai¹⁶, tačiau jis nėra labai tikslus.

Daug platesnis klierikų, kurie mokėsi Vilniaus vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje, Teologijos fakultete, taip pat Vilniaus ir Peterburgo akademijose, sąrašas, kuris P. Symono iniciatyva 1885 m. buvo išspausdintas Peterburgo akademijos leidinyje¹⁷. Šiame abėcėliniame sąrašė nurodytos klierikų pavardės, jų mokymosi laikas, jiems suteikti mokslo laipsniai ir vyskupija, iš kurios jie atsiūsti.

Atsiminimai. Ne visi nagrinėjamojo laikotarpio atsiminimų autoriai mini Akademią. Pasauliečių atsiminimuose apie Akademią beveik neužsimenama. Netgi Gabrielė Puzynina, labai plačiai aprašiusi tuometinį Vilniaus gyvenimą, neužsimena apie šią aukštąją mokyklą. Taigi visi žinomi atsiminimų autoriai yra kunigai.

Daugiausia žinių apie Akademią talentingai parašytuose atsiminimuose pateikė Tadas Dobševičius (Dobszewicz)¹⁸. Tiesa, jis, skirtingai nuo Adomo Stanislovo Krasinskio (Kraśniński), neigiamai charakterizuoja pirmąjį Akademijos rektorių A. Osinskį ir giria buvusį seminarijos regensą Joną Markevičių (Markiewicz). T. Dobševičius, rektorių daugiausia kritikavo dėl senyvo amžiaus ir per mažo domėjimosi teologijos mokslais. Be to, T. Dobševičius trumpai apžvelgė akademijos įkūrimą, valdymą ir perkėlimą.

A. S. Krasinskis apibūdino Akademijos dėstytojus, jų elgesį¹⁹. Jis pateikė įdomių faktų apie A. Osinskį, vyskupą A. Klungevičių. Vienas iš garsiausių Lietuvos pijorų Stanislovas Jundzilas (Jundził) kritiškai vertino Rusijos valdžios įkurtą naująją instituciją²⁰. Jis piktinosi, kad Akademijos statusas panašus į graikų-rusų seminarijų statutą ir kad joje nedėstomi gamtos mokslai. Tai pati kritiškiausia užuomina apie Akademią.

¹⁶ “Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane są stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, Wilno, 1843, t. 24, s. 215–222.

¹⁷ “Catalogus Studiosorum Seminarie Generalis et Facultatis theologicæ penes Universitatem Vilmensem, nec non Academiae Ecclesiasticæ Romano-Catholicæ Vilmensis tum Petropolitanae”, in: *Academia Caesarea Romano-Ecclesiastica Petropolitana Anno Domini 1885*, p. 35–73.

¹⁸ T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, Kraków, 1883, s. 142–144.

¹⁹ A. Kraśniński, *Wspomnienia*, Kraków, 1901, s. 49–52.

²⁰ S. Jundził, *Pamiętniki*, Kraków, 1905, s. 132–134.

Archyvai. Svarbiausi archyviniai dokumentai, susiję su Akademija, yra Rusijoje, tad beveik visas jos istorijos tyrinėjimas paremtas užsienyje esančia medžiaga.

Pagrindinis Akademijos archyvas saugomas Peterburge, kur jis pateko iškėlus Akademiją iš Vilniaus. Peterburgo centriniam valstybiniame istorijos archyve yra Peterburgo Romos katalikų dvasinės akademijos fondas (F. 46). Jame saugomi Akademijos dokumentai: valdybos posėdžių protokolai, klierikų ir dėstytojų sąrašai, susirašinėjimas su valdžios įstaigomis, Akademijos konferencijos protokolai ir kt. Nemaža medžiagos yra Rusijos valstybiniame istorijos archyve. Rašant knygą pasinaudota keturių šio archyvo fondų medžiaga. Pirmas fondas – Vidaus reikalų ministerijos Kitatikų dvasinių reikalų departamento (F. 821). Šis departamentas vykdė valdžios politiką Bažnyčios atžvilgiu. Čia sukauptas vidaus reikalų ministro ir kitų valdžios pareigūnų susirašinėjimas, susijęs su Katalikų Bažnyčia. Antras fondas – Peterburgo Romos katalikų dvasinės kolegijos (F. 822). Nors ji atliko vykdytojos vaidmenį, tačiau yra įdomios medžiagos apie valdžios įsakymų įgyvendinimą ir įvairių pasiūlymų svarstymą. Trečias fondas – Rusijos imperijos Romos katalikų metropolito kanceliarijos (F. 826). Jis nėra gausus, tačiau saugoma nemažai slaptų susirašinėjimo dokumentų. Šių trijų fondų medžiaga yra labai susijusi, ir jie visi papildo vienas kitą.

Tame pačiame archyve saugomi ir Vakarų komiteto fondo (F. 1266) dokumentai. Čia sukaupti komiteto posėdžių protokolai, taip pat įvairūs pasiūlymai carui. Vakarų komitetas buvo sudarytas iš pačių įtakingiausių valstybės pareigūnų. Jis svarstė ir carui patarinėjo, kokią politiką vykdyti Vakarų krašto gubernijose po 1831 m. sukilimo.

Kai kurie dėstytojų rankraščiai yra Rusijos mokslų akademijos Peterburgo bibliotekos Rankraščių skyriuje. Fondo pavadinimas – Romos katalikų akademija.

Įdomūs ir vertingi atsiminimai saugomi Rusijos mokslų akademijos Peterburgo skyriaus archyve (F. 100, 764). Tai artimiausio Nikolajaus I bičiulio III skyriaus žandarų šefo Aleksandro Benkendorfo ir žymaus politinio veikėjo Modesto Korfo memuarai. Apie slaptąją valdžios politiką nemaža medžiagos yra Rusijos valstybiniame archyve Maskvoje. Čia sukaupti caro kanceliarijos III skyriaus veiklą atspindintys dokumentai (F. 109). Šį fondą papildo Lietuvos valstybiniame istorijos archyve esančio Vilniaus generalgubernatoriaus kanceliarijos politinio skyriaus fondas (F. 378, PS). Apie vyskupo

A. Klungevičiaus darbus daug medžiagos saugoma šio archyvo Vilniaus vyskupijos konsistorijos fonde (F. 694). Be to, panaudoti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje (F. 150) saugomi Jono Krizostomo Gintilos laišakai, jo susirašinėjimas su Akademijos dėstytojais. Vertingi ir mažai tyrinėti yra Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomi Akademijos auklėtinių ir dėstytojų parašyti mokslo darbai arba disertacijos (F. 315). Šiuos rankraščius iš Peterburgo į Vilnių parvežė istorikas Vincas Žilevičius.

Darbe mažai nagrinėjami santykiai su Vatikanu, tačiau vertingos archyvinės medžiagos šia tema esama Rusijos užsienio politikos archyve Maskvoje (F. 190).

RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE-XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE

Rusijos aristokratija ir katalikybė. Dar caro Petro I laikais pradėtų mėginimų europinti Rusiją neatsisakė ir kiti imperatoriai. Jekaterina II žavėjosi Prancūzijos enciklopedistais, Pavelas I – jėzuitais, jo sūnus Aleksandras I – pietistais, biblistais ir Vakarų masonerija. Nuo carų neatsiliko ir Rusijos aristokratų šeimos, juo labiau kad pati aristokratija nebuvo vienalytė: dažnoje kilmingoje šeimoje būdavo įvairių tautų atstovų. Rusijos aristokratija išsiskyrė dar ir tuo, kad ji greitai susižavėdavo Vakarų Europos madomis. XIX a. pradžioje nemažai aristokratų geriau kalbėjo prancūziškai negu rusiškai. Europėjimas atsispindėjo ne tik materialiniame, bet ir dvasiniame aristokratijos gyvenime. Šio proceso išdava buvo ta, kad į Rusiją atvyko jėzuitų. Kaip gabius pedagogus, juos palankiai vertino Jekaterina II, kuri neleido 1773 m. paskelbti popiežiaus Klemenso XIV bulės dėl jėzuitų ordino panaikinimo¹. Rusijos valdžios remiami jėzuitai išlaikė savo kolegijas Polocke, Vitebske, Oršoje, tačiau pagrindinis jų veiklos tikslas buvo skleisti tikėjimą Rusijos aristokratų šeimose².

¹ A. Alekna. *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, p. 115.

² E. Winter. *Russland und das Papstum*, Bd. 2, Berlin, 1960, S. 161.

Jėzuitai greitai suartėjo su Pavelu I ir pelnė jo pasitikėjimą. Pasak amžininkų, jie kūrė planus sudaryti Rusijos pravoslavų ir Romos Bažnyčios uniją, ir tai buvo tik laiko klausimas, tačiau Pavelo I mirtis sutrukdė pasiekti šį tikslą. Atsidūrę Peterburge, jėzuitai neužmiršo svarbiausio savo siekio. Jau 1794 m. prancūzų emigrantas ir katalikų kunigas Nicole įkūrė bajorų internatą, kurį labai mėgo Rusijos elita³. Mirus jėzuitų generolui Pranciškui Kareu, 1800 m. provinciolu išrenkamas Gabrielis Gruberis – visapusiškai išsilavinęs vienuolis, palaikęs gerus santykius su daugeliu aristokratų šeimų. Jo iniciatyva Peterburge įsteigiama kolegija (internatas), arba *Pension des nobles*. Čia kiekvienais mokslo metais mokydavosi 60–70 kilmingų šeimų vaikų, nors mokslas kainavo 1000 sidabro rublių per metus. Tėvai jėzuitai džiaugdavosi kiekvienu atvykusiu vaiku, net dienoraštyje pažymėdavo: “Šiandien [1803 m. sausio 13 d., – *V. J.*] pas mus atvyko jo šviesybės pono Kočiubėjaus vaikaitis”⁴. Kolegijoje buvo dėstoma lotynų ir prancūzų kalbomis. Be to, mokiniai privalėjo gyventi bendrabutyje, tėvai tik du kartus per mėnesį galėjo pasiimti savo atžalas kartu papietauti⁵. Kolegija Peterburge veikė iki 1816 m., t.y. iki jėzuitų išvymo į Polocką. Nors šis internatas ir neilgai veikė, tačiau pasėta katalikybės sėkla ir pensionate praleistos jaunystės dienos paliko pėdsakų Rusijos elito atstovų gyvenime. Netgi to laikotarpio Rusijos tyrinėtojai pripažino, kad jėzuitai daug nuveikė: “Čia išauklėti žmonės vėliau suvaidino reikšmingą vaidmenį visuomenės ir valstybės gyvenime”⁶.

Internate mokėsi Jusupovų, Orlovų, Golicynų, Naryškinų, Volkonskių, Tolstojų, Stroganovų, Šuvalovų, Gagarinų, Menšikovų, Rostopčinių, Viazemskių, Poltorackių, Novosilcevų, Davydovų, Kutuzovų, Odojevskių, Brusilovų, Juškovų, Puškinų, Benislavskių, Benkendorfų ir kitų aristokratų šeimų vaikai. Taigi galima teigti, kad tuomet susiformavo nauja elito generacija. Nemažai buvusių internato auklėtinių vėliau užėmė svarbius postus. Pavyzdžiui, III skyriaus žandarų šefas A. Benkendorfas, į kurį Nikolajus I kreipdavosi “mano mielas drauge”, buvo šio pensionato mokinys.

³ Ibidem.

⁴ Дневник наставника семинарий при Петербургской коллегии Св. Павла общества иезуитов за 1801-1804, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 911, l. 9.

⁵ S. Zalewski, *Jezuici w Polsce porozbiorowej*, cz. 1, Kraków, 1907, s. 376.

⁶ А. Н. Пыпин, “Характеристики литературных мнений от двадцатых до пятидесятих годов”, *Исторические очерки*, С.-Петербург, 1906, с. 147.

Kita jėzuitų veiklos Peterburge kryptis buvo katalikybės platinimas elito šeimose, ypač tarp moterų. Kitaip sakant, jėzuitai nesitenkino mokyklomis. Jie ir jų draugai, kurie dažniausiai būdavo užsieniečiai, bendraudami su Rusijos elitu skleidė katalikų tikybą.

Prancūzų didžiosios revoliucijos išgašdintas elitas ieškojo atramos taškų, be to, ir pravoslavija tarp aristokratų nebuvo populiarė. Vokiečių istorikas Eduardas Winteris pažymi, kad XIX a. pradžioje “Rusijos aukštuomenės salonuose pokalbiai apie katalikybę buvo populiarūs, ir ji tapo svarbiausia tema”⁷. Nuo klaidžiojančio elito neatsiliko ir pats caras Aleksandras I. Po karo su Napoleonu jis susižavėjo krikščionybės idėja, arba, kaip amžininkai sakydavo, “amžiaus idėja”. Aleksandras I ieškojo idėjinės terpės, kuri padėtų suvienyti Rusiją. Galutinis jo tikslas buvo įvesti Rusijoje konstitucinę monarchiją. Išbandęs daugybę metodų ir priemonių, caras vis dėlto nusivylė savo mistine idėja ir 1821–1822 m. Rusijoje uždraudė jėzuitų, masonų ir Biblijos draugijos veiklą.

Tačiau šiuo laikotarpiu Rusijoje galutinai susiformavo liberalus, arba Vakarų orientacijos, aristokratijos sluoksnis, kurį daugiausia sudarė emigrantai iš Vakarų Europos ir patys rusai, perėję į katalikybę ir protestantizmą.

Ar šie jėzuitų išauklėti Rusijos elito atstovai ir aristokratai, išpažinę katalikybę, turėjo įtakos Katalikų Bažnyčios veiklai Rusijoje? Vienokių ar kitokių duomenų apie tai archyvuose įmanoma aptikti. Matyt, jie toleravo Katalikų Bažnyčią imperijoje ir padėjo apsaugoti katalikus nuo graikų katalikų likimo. Diplomatinė poelgių, kartais virsdavusių mįslėmis, buvo nemaža. Kalbant apie aristokratų požiūrį verta prisiminti tai, kad jie nekvestionavo LDK buvimo imperijoje.

Valdžios siekiai. Valdžios požiūris į Katalikų Bažnyčią dažniausiai priklausė nuo caro, arba imperatoriaus, nuostatos. Nuo pat LDK prijungimo prie imperijos carai vis labiau stengėsi palenkti Bažnyčią savo interesams. Iš esmės liberalizmo epocha Rusijoje baigėsi po Aleksandro I mirties. Įgyvendinti prarastas iliuzijas 1825 m. Peterburge mėgino dekabristai ir 1830–1831 m. Lenkijoje bei Lietuvoje įvykęs sukilimas.

Numalšinęs sukilimą, Nikolajus I nedelsdamas pradėjo vykdyti naują programą. Tiksliausiai to laikotarpio vidaus politikos siekius 1832 m. suformulavo grafas Sergejus Uvarovas (vėliau jis tapo švietimo ministru): pravoslavija, autokratija, liaudiškumas. Nors S. Uvarovas

⁷ E. Winter, *Russland und das Papstum*, S. 165.

Aleksandro I laikais garsėjo savo liberaliomis pažiūromis, tačiau jis pats neišpažino jokios tikybos. Sakoma, kad per visą gyvenimą jis neperskaitė nė vienos rusiškos knygos, o rašė tik vokiškai ir prancūziškai. Jis sugebėjo Nikolajui I įteigti, kad caras yra tam tikro naujo švietimo kūrėjas⁸. Ministras teikė pirmenybę pravoslavijai, o tai nieko gero nežadėjo katalikams. Nikolajaus I idealas buvo visiškas Lenkijos ir lenkiškų, ukrainietiškų, vokiškų imperijos pakraščių rusifikavimas⁹. Šio siekio caras neslėpė, netgi laiškuose dažnai jį pabrėždavo. “Visos mūsų pastangos turi būti skirtos tam, kad jie [lenkai, – V. J.] kuo labiau susilietu su mumis”¹⁰, – rašė jis. Iš esmės tam tikslui įgyvendinti buvo sukurtas Vakarų komitetas.

Tokiai politikai įgyvendinti nekeliant naujų neramumų bangos reikėjo didelių Rusijos valdžios pastangų ir sugebėjimų. Tai liudija ir artimiausio Nikolajui I žmogaus A. Benkendorfo pripažinimas, kad 1832–1833 m. imperatoriui labiausiai rūpėjo suartinti buvusias Lenkijos gubernijas su tikrais rusais ir sustiprinti jų ryšius¹. Sukilimas Nikolajų I įsiutino ir užgavo. Kartą poilsio valandėlę jis vienam Lenkijos generolui prasarė: “Aš norėjau su jumis civilizuoti Rusiją, pamažu subroliuoti tas dvi tautas [...], tačiau viską supainiojo jūsų kvaila revoliucija”¹². Kalbant apie buvusias LDK žemes ir Lenkijos Karalystę reikia pažymėti, kad Rusijos valdžios politika Katalikų Bažnyčios atžvilgiu skyrėsi. Lenkijoje Rusija neturėjo tokios galios ir įtakos. LDK žemėse valdžia stengėsi įdiegti valdymo modelį, visose srityse panašų į Rusijos sistemą arba artimą jai. Katalikų Bažnyčios valdymas buvo sudedamoji šios sistemos dalis. Imperija siekė sukurti tokį šios Bažnyčios valdymo modelį, kurio galios apsiribotų Peterburgu ir kuris kopijuotų pravoslavų valdymo modelį.

Nikalajaus I laikai dažniausiai apibūdinami kaip “rusų nacionalizmo aukso amžius”. Vis dėlto svarbu suvokti tai, kad nors imperatorius jautėsi tvirtai, tačiau Europos įvykių eiga jam kėlė baimę. Tai patvirtina ir 1847 m. pasirašytas konkordatas su Vatikanu. Nors šis caras imperijoje toleravo ir palaikė tik pravoslavų tikyba, tačiau

⁸ С. М. Соловьев, “Записи”, *Вестник Европы*, 1907, т. 4, с. 453–454.

⁹ А. Е. Пресняков, *Российские самодержцы*, Москва, 1990, с. 299.

¹⁰ “Nikalajaus I 1832 m. lapkričio 17 d. laiškas Ivanui Paskevičiui”, in: Щербатов, *Письма Николая I Паскевичу, Генерал-фельдмаршал князь Паскевич, Приложение к тому пятому 1832-1847*, СПб., 1896, с. 46.

¹¹ А. Ch. Benkendorfo memuarai (1825–1837), RMAA, f. 764, ap. 4, b. 6, l. 168, 240.

¹² R. Łubieński, *General Tomasz pomian hrabia Łubieński*, Warszawa, 1899, s. 539.

nepavyko rasti faktų, tiesiogiai įrodančių jo siekimą panaikinti arba sujungti Pravoslavų ir Katalikų Bažnyčias. Be jokios abejonės, tokie projektai turėjo būti, ypač S. Uvarovui paskelbus savo šūkį, tačiau Nikolajus I, žinodamas, kad gali būti pasipriešinta tiek pačioje imperijoje, tiek užsienyje, nediršo šios idėjos propaguoti. Be to, sukilimas imperatorių smarkiai išgąsdino, o Europos įvykiai jo taip pat nedžiugino. Tokiam žingsniui priešinosi artimiausios imperatoriaus aplinkos žmonės, pirmiausia jo kanceliarijos III skyriaus šefas bei jo pavaduotojas ir galiausiai užsienio reikalų ministras. Visiškai neribotą valdžią Nikolajaus I laikais įgijo 1826 m. per imperatoriaus gimtadienį, t. y. birželio 25-ąją, įkurtas III skyrius. Šis skyrius buvo nekontroliuojamas ir nesilaikė jokių imperijos įstatymų. Jis galėjo pakeisti Senato ir Sinodo sprendimus, kištis į visą imperijos valdymo sistemą. Dangiškai mėlynos spalvos uniforma vilkintys, baltomis pirštinėmis mūvintys III skyriaus žandarai kontroliavo ne tik aristokratų salonų pokalbius, bet ir aukso plovimo versloves. Vienas iš geriausių A. Benkendorfo pavaduotojų Leontijus Dubeltas, kurį amžininkai laikė “protingesniu už visą trečiąjį skyrių”, atmintinai cituodavo Šventąjį Raštą, nors dar XIX a. antrajame dešimtmetyje buvo laisvamaniškas ir priklausė dviem masonų ložėms, o vėliau buvo įtrauktas į dekabristų bylą. Ar pats L. Dubeltas išpažino katalikybę, sunku pasakyti, tačiau jo brolis Piotras Dubeltas buvo katalikas. Kai pastarasis prašė Minsko vyskupijos vyskupą Motiejų Lipskį (Lipski) ištuokti jo šeimą, žandarų šefo pavaduotojas prašė vyskupui laišką, kuriame prašė nepatenkinti brolio prašymo¹³. Netgi K. Sierakauskas (Sierakowski) prieš įkalinimą L. Dubeltui rašė: “Generole! Jūs esate senis, bet turite tikinčią, negestančią sielą. Aš jau apsisprendžiau. Išklauskite mane, pats užeikite pas mane, generole. Dievui pasimelsiu už Jus!”¹⁴ III skyriaus žandais Nikolajus I beatodairiškai pasitikėjo. O žmonės, būdami aukščiausios valdžios hierarchijoje, nebuvo abejingi Katalikų Bažnyčios likimui. Aišku, kad jėzuitų pensionatų auklėtinis A. Benkendorfas negalėjo netoleruoti katalikybės

Katalikų Bažnyčios valdymas. Katalikai Rusijos imperijoje atsirado tik Jekaterinos II laikais, t. y. po visų LDK padalijimų. Kelios katalikų misijos veikė Peterburge jau Petro I laikais. Rusijos carai “neišradinėjo dviračio”. Tiek pasauliečių, tiek Bažnyčios valdymas turėjo būti

¹³ А. Ломачевский, *Виленская грама*, ч. 1, С.-Петербург, 1873, с. 157.

¹⁴ И. Троцкий, *III-е отделение при Николае*, Ленинград, 1990, с. 58.

suvienodinti. Rusijos imperatoriai laikėsi tradicijos, kad “valdžia yra Dievo duota” ir šios formulės nelemta pažeisti niekam. Jekaterinos II politika Katalikų Bažnyčios atžvilgiu iš pradžių buvo švelni, tačiau ilgainiui ji vis griežtėjo. Tik galutinai prisijungę visas LDK žemes ir Lenkiją Rusijos carai imperijoje pradėjo formuoti Katalikų Bažnyčios valdymo centrą, kuris privalėjo paklusti pasaulietinei valdžiai. Iki tol Jekaterina II katalikus valdyti buvo pavedusi vyskupui Stanislovui Sestšencevičiui (Siestrzencewicz), kuris valdė Mogiliovo vyskupiją (kanoniškai – tik Vilniaus vyskupijos dalį). Nors Pavelas I ir simpatizavo katalikams, tačiau toliau vykdė savo motinos politiką. 1797 m. prie Justicijos kolegijos buvo įsteigti Romos katalikų departamentai, skirti Livonijai, Estijai, Suomijai. Po metų įsteigtam naujam departamentui Infiliantams vadovauti ėmė S. Sestšencevičius. Tų pačių metų, t.y. 1798-ųjų, balandžio 28 d. imperijoje buvo pripažintos šios vyskupijos: Vilniaus, Žemaičių, Lucko, Podolės Kameneco, Minsko ir Mogiliovo arkivyskupija. Mogiliovo arkivyskupas pavadintas arkivyskupu metropolitu¹⁵. Tokia vyskupijų organizacija menkai pakitusi išliko iki Pirmojo pasaulinio karo. Vyskupijos turėjo teisę trejiems metams į Romos katalikų departamentą deleguoti po vieną atstovą. Pirmuoju Rusijos imperijos katalikų arkivyskupu metropolitu tapo Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio iškeltas S. Sestšencevičius¹⁶, kuris ištikimai tarnavo imperijos valdžiai. Spaudimas, ribojęs kunigų veiklą, nemažėjo nuo Jekaterinos II valdymo laikų, kai Rusijoje buvo uždrausta be atskiros leidimo skelbti popiežiaus bules. Net caras Pavelas I 1800 m. uždraudė per pamokslus kalbėti apie politiką arba spausdinti kūrinius apie ją.

Aleksandro I laikais galutinai susiformavo Katalikų Bažnyčios valdymo organizacija. 1801 m. lapkričio 13 d. vietoje Romos katalikų departamento įkuriama Peterburgo Romos katalikų dvasinė kolegija (toliau – Kolegija). Keista, kad ją pavadino ne Rusijos, o Peterburgo, t. y. sostinės, vardu. Matyt, valdžia sekė Šventojo Sosto pavyzdžiu.

Kolegiją sudarė pirmininkas metropolitas ir du nariai: vienas – vyskupas, kitas – prelatas infulatas. Narius skirdavo caras. Kolegija privalėdavo pasiūlyti Senatui po du kandidatus į vieną vietą, o Senatas, atrinkęs du kandidatus, teikdavo juos carui tvirtinti. Be to, kiekviena vyskupija turėjo teisę į Kolegiją siųsti po vieną savo atstovą.

¹⁵ A. Petrani, *Kolegium Duchowne w Petersburgu*, Lublin, 1950, s. 25.

¹⁶ A. Alekna, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, p. 113.

Kandidatus vyskupijų kapitulos dažniausiai parinkdavo iš prelatų ar kanauninkų trejiems metams. Nors buvo reikalaujama Kolegijoje kas trejus metus keisti vyskupijų atstovus, tačiau ne visada šios nuostatos laikytasi. Žemaičių vyskupijos atstovui J. K. Gintilai šios pareigos taip patiko, kad jis net keturias kadencijas gyveno Peterburge. Vyskupijų atstovai Kolegijoje oficialiai buvo vadinami asesoriais. Pasauliečių joje nebuvo, tik jos kanceliarijoje dirbo vieni pasauliečiai: prokuroras, du sekretoriai, vertėjas ir egzекutorius¹⁷. Prokurorą skirdavo vyriausybė, jis buvo jos “akys ir ausys” Kolegijoje.

Ilgainiui tokia Kolegijos padėtis ėmė nebepatenkinti valdžios, kuriai ji atrodė esanti per daug savarankiška institucija. 1817 m. prie Dvasinių reikalų ir liaudies švietimo ministerijos įsteigiamas Dvasinių reikalų departamentas (beje, ministerija vadovavo visoms tikyboms Rusijoje). Departamentą sudarė keturi skyriai. Romos Katalikų Bažnyčios reikalus tvarkė antrasis skyrius, vadovavęs ir Kolegijos darbui, kitaip sakant, jis Rusijoje kontroliavo visą Katalikų Bažnyčią. Visus administracinius Kolegijos nutarimus tvirtindavo ministras.

1824 m., perorganizavus Dvasinių reikalų ir liaudies švietimo ministeriją, įsteigiama Vyriausioji kitatikių dvasinių reikalų valdyba prie Švietimo ministerijos. Šia reforma buvo pradėta stiprinti valstybinę Pravoslavų Bažnyčią. Pravoslavybė imperijoje užėmė privilegijuotą padėtį. Tokia Katalikų Bažnyčios valdymo struktūra gyvavo iki Rusijos imperijos žlugimo. Po 1831 m. sukilimo Katalikų Bažnyčios priežiūra dar labiau sugriežtinama. 1832 m. pradžioje prie Vidaus reikalų ministerijos įsteigiamas Kitatikių dvasinių reikalų departamentas. Švietimo ministerija visus katalikų valdymo reikalus perdavė Vidaus reikalų ministerijai.

Departamentui vadovavo direktorius, nuo kurio palankumo ir norų priklausė kai kurie ministro sprendimai. Iš pradžių jam vadovavo Filipas Vigelis, Aleksandro I laikais buvęs masonu, istoriografijoje įvairiai vertinamas. Po F. Vigelio direktoriumi buvo paskirtas Valerijus Skripicynas. Beje, jis vadovavo ir Akademijos perkėlimui iš Vilniaus į Peterburgą. 1834 m. departamentą sudarė trys skyriai. Pirmajam skyriui priklausė katalikai, graikų katalikai ir armėnų katalikai, antrajam – armėnų grigalininkai (monofizitai), protestantai, musulmonai, žydai ir lamaitai, trečiajam – teismo bylos, ateinančios

¹⁷ К. Богословский, *Государственное положение р-к церкви в России от Екатерины Великой до настоящего времени*, Харьков, 1898, с. 94.

iš Senato¹⁸. Vėliau buvo įsteigti dar du skyriai, kurie tvarkė ataskaitas, valdininkų priėmimo ir atleidimo, buhalterijos ir kanceliarijos reikalus.

Sukūrusi tokią sudėtingą ir sau palankią katalikų valdymo sistemą, vyriausybė iš esmės užsitikrino neribotą įtaką Bažnyčiai. Kolegija buvo tik vykdytoja arba valdžios norų ir įsakymų perdavėja vyskupams. Tiesa, kartais ji išdrįsdavo pasipriešinti kai kuriems netgi caro norams. Kai graikų katalikai buvo sujungti su pravoslavais, valdžia pirmuosius persekiojo, draudė jiems eiti į katalikų bažnyčias. Caras išleido įsaką katalikų kunigams surašyti graikų katalikus, kurie eina į bažnyčią. Tokiam caro įgeidžiui išdrįso nepaklusti net labai palankiai imperatoriaus vertintas metropolitas Ignotas Pavlovskis (Pawłowski). Jis atsakė negalįs vykdyti caro įsako, nes jam to neleidžia tikėjimo kanonai ir normos¹⁹.

Katalikų apibūdinimas. Rusijos imperijos valdžios atstovai katalikų dvasininkus tradiciškai apibūdinavo taip: “Jie [dvasininkai, – V. J.] nekenčia Rusijos ir visomis jėgomis kovoja su ja”²⁰; “Kunigai yra didžiausi Rusijos, jos įstatymų ir geros tvarkos priešai. Kunigai palaikė žmonių neapykantą rusams nuo kūdikystės iki pat mirties”²¹. Šie du apibūdinimai, kuriuos pateikė buvęs Vilniaus apygardos žandarų šefas Dmitrijus Jazikovas ir Kitatikių reikalų departamento direktorius F. Vigelis, atspindi oficialųjį valdžios požiūrį į kunigus ir jų veiklą. Toks stereotipas Rusijos valdininkų sąmonėje susiformavo Nikolajaus I valdymo laikais. Šie pasisakymai įrodo, kad valdžia, be bajorijos, kita stipria jėga laikė Katalikų Bažnyčią, tiksliau – šios Bažnyčios kunigus, kurių, oficialiais valdžios duomenis, 1842 m. Rusijoje buvo 2008²². Netgi metus pabuvęs Vilniaus generalgubernatoriumi Fiodoras Mirkovičius savo ataskaitoje carui rašė: “Šie du sluoksniai [bajorija ir dvasininkija, – V. J.] visiškai valdo liaudies protą ir sąžinę”²³. Palyginus bajorų ir dvasininkų skaičių juokingai atrodo

¹⁸ Н. Варадинов, *История Министерства внутренних дел*, ч. 3, кн. 2, Спб., 1862, с. 19.

¹⁹ Vidaus reikalų ministro 1842 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 17, l. 124 – 125.

²⁰ П. К. Щебальский, “Вигель о польском вопросе”, *Русский вестник*, 1864, т. 51, с. 827.

²¹ Pulkininko D. Jazikovo 1832 m. birželio 28 d. laiškas A. Benkendorfui, RMAA, f. 100, ap. 1, b. 371, l. 49.

²² “Iš Vidaus reikalų ministerijos 1840 m. ataskaitos”, *Kuryer Wileński*, 1842, nr 8, s. 58 – 59.

²³ Vilniaus generalgubernatoriaus 1841 m. balandžio 6 d. ataskaita carui, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 29, l. 137.

tokia valdžios baimė dėl kunigų. Be to, nemažai kunigų buvo bajorų kilmės. Rusijos valdžia šiuo požiūriu juos traktavo kaip atskirą, ypač įtakingą visuomenės luomą. Tiek Nikolajus I, tiek A. Benkendorfas manė, kad dvasininkija yra įtakingesnė už bajoriją.

Šis aukščiausių imperijos valdžios viršūnių pateiktas kunigų įvertinimas sutapo su pačių kunigų savo misijos ir reikšmės tuometinei visuomenei suvokimu. Tai aiškiai įrodo Liudviko Adomo Jucevičiaus užuomina: “Mat įtaka, kokią dvasininkai gali turėti kitiems tėvynainiams, ne tik yra garsi, bet didžiaja dalimi reikšmingiausia, daugel kartų įrodyta ir bemaž visiems žinoma”²⁴.

Caras buvusios Abiejų Tautų Respublikos bajoriją pagal lojalumą dalijo į dvi dalis: į senąją kartą, iš kurios lojalumo nesitikėjo, ir įjaunąją kartą. Svarbiausias noras, apie kurį buvo prasitaręs Nikolajus I, – kad senoji karta laikytųsi ramybės ir ramiai išmirtų, o kita karta, jo manymu, išauklėta kita dvasia, jau bus ištikima valdžiai. Tarp bajorų vykdyti rusinimo darbą valdininkų rankos buvo laisvos. Nė viena užsienio šalis neprieštaravo dėl rusų kalbos įvedimo mokyklose, teismuose ar raštvedyboje. Caras bijojo tik vieno – kad neatsargūs žingsniai nesukeltų neramumų. Panašus buvo ir požiūris į kunigus. Tačiau esminis skirtumas, kuris ribojo valdžios tiesioginį poveikį kunigams, – tai egzistuojanti bažnytinės hierarchijos struktūra ir nuolatiniai Vatikano priekaištai Rusijai. Valdžia kiek įmanydama stengėsi riboti senosios kartos kunigų veiklą, bet ir šioje srityje jai sunkiai sekėsi. Atimti kunigams suteiktų bažnytinių vardų ji negalėjo. Pagaliau ir griežčiausias veiksmas kunigų atžvilgiu – trėmimas – nebuvo populiarus.

Būdingas yra Nikolajaus I poelgis, kai jis, 1837 m. atvykęs į Vilnių ir užėjęs į Katedrą, vyskupui A. Klungevičiui aiškino, “kokios svarbios yra jo pareigos ir kaip dvasininkija privalo rodyti tikintiesiems gero elgesio pavyzdį ir ištikimybę vyriausybei”²⁵.

²⁴ L. A. Jucevičius, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius, 1975, p. 140.

²⁵ A. Ch. Benkendorfo memuarai, RMAA, f. 764, ap. 4, b. 6, l. 382.

AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS

Universiteto uždarymas. Didžiausias ir pajėgiausias buvusios LDK sostinės kultūros židinys – Vilniaus imperatoriškasis universitetas 1830 – 1831 m. sukilimo išvakarėse “Vakarų Europoje buvo įgijęs rimtos įstaigos vardą”¹. Toks jo stiprėjimas Rusijos imperijos valdantiešiems sluoksniams kėlė nerimą. Caras Nikolajus I nemėgo buvusių LDK žemių, o ypač Vilniaus, čia tvyrojusios dvasios, ir laukė progos paspartinti šio krašto rusinimą, sujungimą su imperija. Nors Vienos kongresas palaidojo visas viltis išsivaduoti iš Rusijos, tačiau po 15 metų Lenkijoje prasidėjęs sukilimas atgaivino siekį nusimesti imperijos jungą. Pasak amžininkų, “tie, kurie gyveno 1830 ir 1831 metais, matė, kas yra tautos užsidegimas ir kaip stipriai visi mylėjo Tėvynę”².

Lietuvoje prasidėjus sukilimui, studentai stojo į sukilėlių gretas. Caro kariuomenės pilnas Vilnius panėšėjo į parako statinę. Universitete buvo daromos kratos, ieškoma ginklų. Mieste ėmė siausti cholera. 1831 m. balandžio mėn. universitetas buvo laikinai uždarytas, o studentų patalpose apgyvendinta kariuomenė. Švietimo ministras, įpykęs, kad studentai dalyvauja sukilime, nutraukė susirašinėjamą su

¹ M. Biržiška, *Senasis Vilniaus universitetas*, London, 1955, p. 53.

² E. Heleniusz, *Listki z Ukrainy*, t. 3, Kraków, 1902, s. 118.

universitetu, kurio – beje, kaip ir visų buvusių LDK žemių, – likimas vos prasidėjus sukilimui imtas svarstyti Peterburge. Šio krašto ateitį lėmė bendra Rusijos raidos tendencija ir pavienių valstybės veikėjų pasiūlymai carui. 1831 m. rugpjūčio 29 d. Mogiliovo gubernatorius Michailas Muravjovas siunčia carui raštą su pasiūlymais, kaip pertvarkyti buvusias LDK žemes. Būdamas gubernatoriumi ir puikiai suprasdamas padėtį, jis negalėjo pakešti, kad Rusijos įtaka šioje teritorijoje tokia menka. “Šis universitetas, – rašė jis, – taip išgirtas lenkų, visai nėra reikiamo švietimo židinis: lietuvių bajorija lyg ir nekaltu pretekstu siunčia savo vaikus į jį mokytis, o šie leidžia dienas šventiškai ir laisvamaniškai, mažai mokosi ir po kelerių linksmai praleistų metų grįžta į namus jame įgiję žalingo pusiau mokytumo išorinį blizgesį ir tvirtą laisvamanybės pagrindą”³.

Žinodamas Nikolajaus I nusistatymą ir naudodamasis įtempta padėtimi, M. Muravjovas pasiūlė sunaikinti lietuvių laisvamanybės židinį – likviduoti Vilniaus universitetą⁴. Jis carui patarė: 1) uždaryti universitetą arba bent jį pertvarkyti; 2) įvesti jame dėstymą rusų kalba; 3) pakeisti parapines mokyklas pasaulietinėmis; 4) uždrausti katalikų kunigams mokyti vaikus namuose⁵.

Be M. Muravjovo, raštus carui nusiuntė Podolės gubernijos valdytojas generolas adjutantas Sergejus Šipovas. Jis taip pat pažymėjo šios gubernijos aukštųjų sluoksnių priešiškamą Rusijos vykdomai politikai. Vilniaus gubernijos gubernatorių pasiūlymų dėl krašto pertvarkymo Vakarų komitete rasti nepavyko, nors ši gubernija šios politikos atžvilgiu buvo priešiškausiai nusiteikusi.

Be to, reikia pažymėti, kad ir aukštuosiuose valdančiuosiuose imperijos sluoksniuose vyko grupuočių kova. Siekdamos savo tikslo, jos griebdavosi visokiausių argumentų. Gaudamas tokių pasiūlymų, imperatorius ėmėsi veiksmų, kurie turėjo pagreitinti projektų svarstymą ir įgyvendinimą. Iki tol veikusiu Ypatinguoju komitetu, vadovaujamu Aleksandro Golicyno, Nikolajus I buvo nepatenkintas.

³ Л. Пантелеев, “Закрытие Виленского университета”, *Русское богатство*, 1909, № 11, с. 45 – 46. (Originalai yra Rusijos valstybiniame istorijos archyve, f. 1266, ap. 1, b. 9.)

⁴ Ibidem, с. 46.

⁵ Ibidem.

1831 m. rugsėjo 16 d. buvo įkurtas Komitetas iš Lenkijos susigražintų gubernijų pasiūlymams peržiūrėti, trumpiau vadintas Vakarų komitetu. Komiteto veikla lėmė tolesnę Rusijos valdžios politiką LDK žemėse. Jam priklausė aukščiausi vyriausybės nariai: pirmininkas – Valstybės tarybos pirmininkas grafas Viktoras Kočiubėjus, nariai – Sinodo oberprokuroras ir liaudies švietimo ministras kunigaikštis A. Golicynas, Valstybės tarybos narys ir Vilniaus universiteto kuratorius Nikolajus Novosilcevas, finansų ministras grafas Jegoras Kankrinas, vidaus reikalų ministras Modestas Korfas, Teisingumo ministerijos valdytojas Dmitrijus Daškovas ir švietimo ministro pavaduotojas, Kitatikių reikalų departamento valdytojas Dmitrijus Bludovas⁶. (Nemažai Vakarų komiteto dokumentų yra skelbta ir tyrinėta. Plačiau žr.: H. Moscicki, *Pod znakiem Orła i Pogoni*, Lwów, Warszawa, 1923.) Šio komiteto veikla ir universiteto uždarymu prasideda naujas buvusių LDK žemių įjungimo į Rusijos imperiją etapas. Reformos, įvykdytos per 17 šio organo veiklos metų, naikino paskutinius LDK valstybingumo relikтус. Jau kuriantis Vakarų komitetui imperatorius įsakė teikti pasiūlymus dėl Vilniaus universiteto sunaikinimo⁷. Gubernatorių raštus imperatorius perdavė Vakarų komitetui. Savo nuomonę apie M. Muravjovo ir S. Šipovo raštus pareiškė J. Kankrinas ir D. Bludovas. Visai kitokį požiūrį į universiteto ateitį ir būklę išdėstė tuometinis jo rektorius Vaclovas Pelikanas. Iš Vakarų komiteto posėdžių protokolų žurnalo matyti, kad jis nesvarstė dviejų rektorius raštų. Aišku, rektorius galėjo pareikšti savo nuomonę tik kuratoriaus N. Novosilcevo pritarimu, nes abiejų “kėdės degė”. Pagrindinė V. Pelikano intencija – išsaugoti universitetą (pasiiekti, kad jo neuždarytų). Iš Vakarų komiteto narių pateiktų išvadų aiškėja, kad rektorius pasiūlymai buvo ta atsvara, kuria remdamasis komitetas galėjo bandyti formuoti Nikolajaus I nuomonę apie universitetą. Rektorius pasiūlymai kartu su Vakarų komiteto posėdžių protokolų žurnalu buvo pateikti imperatoriui.

V. Pelikanas tiesiogiai prieštaravo Mogiliovo gubernatoriui: “Ieškodami nepasitenkinimo ir suirutės priežasčių buvusiose Lenkijos gubernijose, kai kas norėtų jas rasti Vilniaus universitete. Susižavėję

⁶ V. Andriulis, “Vilniaus universiteto uždarymo 1832 metais teisinės prielaidos”, in: *Teisės istorijos studijos*, Vilnius, 1980, p. 108.

⁷ Vakarų komiteto 1831 m. spalio 26 d. posėdžio protokolas, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 8, l. 76.

savo prielaidomis, jie vadina Vilniaus universitetą lizdu, pradininku, židiniu viso to, kas yra pikta [...], ir, kreipdami dėmesį į smulkmenas, nemato tikrojo blogio šaltinio”⁸. Toliau rektorius kaltino buvusį Vilniaus švietimo apygardos globėją Aleksandrą Čartoriskį ir gynė patį N. Novosilcevą. Visa dabartinio apygardos globėjo veikla buvusi skirta moraliniam universiteto suartėjimui su Rusija: jame įvestas rusų kalbos dėstymas, paskirtas Rusijos istorijos katedros profesorius P. Kukolnikas. Tačiau pats didžiausias N. Novosilcevo laimėjimas esąs tas, kad universiteto mokytojai ir mokiniai abejingi tuometiniams įvykiams: “[...] iš trijų tūkstančių studentų pas sukilėlius pabėgo tik 40 ir visai ne dėl universiteto kaltės.”

Rektorius pateikė tokias galutines išvadas: 1) stebina tai, kokį menką poveikį visos priešiškos aplinkybės darė Vilniaus jaunuomenei; 2) Vilniaus universitetas nebuvo blogio židinys ar lizdas.

Svarbiausi M. Muravjovo kaltinimai, atrodytų, buvo paneigti, tačiau kalbėdamas apie padėtį po sukilimo rektorius padarė nedovanotiną klaidą ir ėmė gąsdinti carą: “Labai apsirinka tie, kurie mano, kad numalšinus maištą tame krašte buvo atšaldytas nepagrįstas entuziazmas ir padarytas galas visiems nusikalstamiems kėslams; priešingai, dabar liaudis labiau nei kada nors anksčiau yra įsiutusi dėl nesėkmių, sužlugdyta savo nusikaltimo didybės, morališkai sugadinta dvasininkų [...], dabar ši liaudis, jeigu ne daugiau, tai tikrai ne mažiau, be abejo, nekenčia valdžios ir Rusijos ir yra pasirengusi atsiradus nors mažiausiai galimybei sukelti dar baisesnius, didesnius neramumus”⁹.

Vilniaus universiteto rektorius siūlė išeitį – steigti uždaras kolegijas ir taip apsaugoti jaunuomenę nuo blogos įtakos. V. Pelikanas ne tik polemizavo su M. Muravjovu, bet ir pritarė jo sumanymui pašalinti katalikų kunigus iš parapiinių mokyklų ir pamažu – pradedant universitetu – įvesti rusų kalbą.

Matyt, universiteto ir švietimo apygardos vadovai nebuvo patenkinti pirmuoju raštu, tad netrukus rektorius parašė antrą raštą “Ar naudinga sunaikinti Vilniaus universitetą”, kuriame apžvelgė universiteto istoriją, citavo Aleksandro I įsakus, labiau akcentavo teisinį veiklos aspektą: “Universiteto perkėlimas daug kainuotų valstybei, o uždarymas nepanaikins priešiško valdžiai, be to,

⁸ Л. Пантелесв, “Закрытие Виленского университета”, *Русское богатство*, 1909, № 11, с. 49.

⁹ *Ibidem*, с. 53.

lietuvių jaunuomenė važiuos mokytis į kitus Rusijos universitetus ir taip skleis priešiškas idėjas visoje imperijoje. Šio krašto negalime palikti be aukštosios mokyklos, kuri, nors ir nebuvo iki galo sutvarkyta, pilnė Europoje šlovę ir davė didžiulę naudą imperijai”¹⁰.

Nei rektorius, nei Vilniaus švietimo apygardos globėjas nežinojo tikrojo Nikolajaus I požiūrio į Vilnių, nes raštą baigė pagiriamuoju žodžiu Vilniui: “Vilnius dėl geros dabartinės padėties daugiausia turi būti dėkingas universitetui, kurį uždarius ar perkėlus į kitą vietą jis patirtų visišką nuosmukį ir nuskurstų”¹¹. Taigi Vakarų komitetas, gavęs tris gubernatorių, du rektoriaus raštus, D. Bludovo ir J. Kankrino pastabas dėl M. Muravjovo ir S. Šipovo pasiūlymų, kaip pertvarkyti buvusias LDK valstybinio gyvenimo institucijas ir reguliuoti šių žemių dvasinę pusiausvyrą, turėjo pateikti carui aiškias, pagrįstas rekomendacijas. Vakarų komiteto nariai žinojo Nikolajaus I nuostatą dėl universiteto: “Panaikinti.” Šio komiteto nariai valstybės pareigūnai nebuvo labai griežtos, primityvios politikos šalininkai. Jie suprato, kad atsargi, kryptinga politika galų gale duos geresnių rezultatų. Jų nuomone, jei visos reformos bus vykdomos neskubant, laikas veiks Rusijos imperijos naudai. Komentuodamas Podolės gubernatoriaus raštą, Vakarų komiteto narys J. Kankrinąs pateikė Lietuvos (taip jis vadino buvusias LDK žemes, išskyrus Ukrainą) visiško prijungimo prie Rusijos ir suartėjimo su ja projektą. Nors komitetas iš karto ir atmetė šį projektą, tačiau, kaip aiškėja iš vėlesnių įvykių, jo idėjos buvo nuodugniai įgyvendinamos. Taigi 1831 m. sausio mėn. J. Kankrino suformuluoti pasiūlymai vėliau tapo skaudžia realybe¹².

Lietuvoje blėstant sukilimui, 1831 m. spalio 26 d. Peterburge įvyko V. Kočiubėjaus pirmininkaujamas Vakarų komiteto posėdis, nulėmęs Vilniaus universiteto likimą. Komiteto nariai pateikė Nikolajui I kolektyvinę nuomonę. Iš padarytų išvadų matyti, kad posėdžio dalyviai stengėsi išlaikyti pusiausvyrą tarp caro ir gubernatorių pateiktų pasiūlymų. Tikriausiai sostinėje įvykiai neatrodė tokie baisūs. Imperija jautė savo galybę. “Uždarius universitetą, – rašoma protokole, – studentai, baigę kitus universitetus, bus dar nenuolankesni valdžiai. Juo labiau kad Medicinos-chirurgijos fakultetas garsėja kaip geriausias visoje Rusijoje”¹³. Viena iš svarbiausių ir sunkiausiai

¹⁰ Ibidem, c. 54.

¹¹ Ibidem, c. 55.

¹² Dėl 1831 m. sausio 1 d. rašto “Apie Lietuvą”, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 9, l. 131 – 136.

¹³ Ibidem, b. 8, l. 87.

įveikiamų buvusių LDK struktūrų liko Katalikų Bažnyčia su visa savo hierarchija, nors jau tada buvo įkurta nekanoninė Peterburgo Romos katalikų dvasinė kolegija ir Kitatikių reikalų departamentas prie Švietimo ministerijos. Rusijos valdžios įtaka Katalikų Bažnyčiai dar buvo menka. Tokią padėtį daugelis imperijos galvų suprato, tačiau sunkiai sekėsi rasti būdą pajungti Bažnyčią Rusijos interesams.

J. Kankrinas carui įrodinėjo: “Negalima net manyti, kad katalikus įmanoma atversti į kitą tikyba; buvusioje Lietuvoje jų yra apie 2,4 milijono. Negalima katalikų dvasininkams duoti jokio preteksto įtarinėjimams”¹⁴.

Vakarų komiteto narių nuomone, Teologijos fakulteto Rusijos imperijoje negalima uždaryti, nes 2,5 milijono Rusijos piliečių yra katalikai (be Lenkijos Karalystės). Polocko jėzuitų akademija jau buvo uždaryta, ir tik Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija rengė aukštuosius dvasininkus. Dėl lėšų trūkumo perkelti universiteto nebūtina, tačiau reikia apriboti jo įtaką Vilniaus, Gardino gubernijomis ir Balstogės sritimi. Tai buvo ta teritorija, kurią Vakarų komitetas po įjungimo į imperiją apibrėžė kaip Lietuvos teritoriją ir buvo linkęs vadinti Lietuvos vardu⁵. Vilniaus kaip politinio ir kultūrinio centro įtaka skaidyta ir ribota jau prieš sukilimą, į universitetą buvo galima priimti studentus tik iš vadinamųjų lietuviškų gubernijų, “[...] o dabar mokslas gali tęstis tik Medicinos fakultete, kuriame mokosi apie 100 studentų, Vyriausiojoje seminarijoje su 20 klierikų ir Vilniaus vyskupijos seminarijoje su 60 klierikų”¹⁶.

Vakarų komiteto nariai manė, kad ateityje tikslinga įsteigti Kijevo universitetą, kuriame mokytųsi studentai, kilę iš Podolės, Voluinės, Minsko ir Kijevo gubernijų. Toks universitetas būtų visiškai rusiškas. Beveik po mėnesio caras Nikolajus I komiteto pateiktų pasiūlymų protokole užrašė: “Vilniaus universitetą uždaryti, išskyrus Medicinos ir Teologijos fakultetus, gal būtų galima vietoj Medicinos fakulteto įkurti medicinos-chirurgijos institutą, o vietoj teologijos fakulteto – dvasinę akademiją”¹⁷.

¹⁴ Ibidem, b. 9, l. 134.

¹⁵ Vakarų komiteto 1831 m. kovo 15 d. atsakymas, ibidem, l. 146.

¹⁶ Vakarų komiteto 1831 m. spalio 26 d. posėdžio protokolas, ibidem, b. 8, l. 89.

¹⁷ Ibidem, l. 76.

Taigi 1831 m. lapkričio 22 d. buvo lemtinga. Kito Vakarų komiteto posėdžio, kuris įvyko gruodžio 17 d., protokole šios formuluotės buvo patikslintos. Dabar buvo pasiūlyta įsteigti medicinos akademiją, panašią į Sankt Peterburgo ir Maskvos, o vietoj Teologijos fakulteto įsteigti ne dvasinę akademiją, kaip parašė imperatorius, o dvasinę mokyklą.

Kas lėmė tokį pavadinimų pasikeitimą, sunku pasakyti, tačiau jau pradėjus kurti dvasinę mokyklą savo nuopelnus steigiant akademiją ir formuluotės iš dvasinės mokyklos į akademiją pakeitimą dažnai pabrėždavo tuometinis vidaus reikalų ministras D. Bludovas. Oficialų įsaką dėl Vilniaus universiteto uždarymo caras paskelbė 1832 m. gegužės 1 d.

Švietimo ministrui Karlui Liveniui buvo įsakyta Vilniaus švietimo apygardą panaikinti ir prijungti ją prie Baltarusijos švietimo apygardos. Nikolajus I padėjo N. Novosilceviui ir atleido jį iš pareigų. K. Livenis 1832 m. gegužės 5 d. įsakė Baltarusijos švietimo apygardos globėjui Grigorijui Kartaševskiui vykti į Vilnių. Jis buvo įpareigotas Medicinos ir Teologijos fakultetus perduoti Vidaus reikalų ministerijai. Šių fakultetų dėstytojai privalėjo laukti tolesnių vidaus reikalų ministro nurodymų, o kitų fakultetų dėstytojai buvo atleisti iš darbo. Bibliotekos ir kabinetų mokymo priemonės perduotos Medicinos ir Teologijos fakultetams¹⁸. Šiuose dviejuose fakultetuose buvo toliau mokomasi.

Jau seniai Vilniuje sklandęs gandas pasitvirtino. Gegužės 28 d. prasidėjo liūdnas paskutinis universiteto tarybos posėdis, kuriame buvo perskaitytas įsakymas uždaryti universitetą.

Atvykęs į Vilnių, G. Kartaševskis sudarė Ypatingąjį laikinąjį komitetą universitetui uždaryti, kurio pirmininku buvo paskirtas Medicinos fakulteto dekanas, laikinai einantis universiteto rektoriaus pareigas profesorius Juozapas Mianovskis (Mianowski), nariais – profesoriai Mykolas Polinskis (Poliński), Ivanas Lobjoka (Łobjoko), P. Kukolnikas, Juozapas Jaroševičius (Jaroszewicz)¹⁹. Beje, pastarąjį buvęs rektorius V. Pelikanas carui apibūdino kaip nepatikimą. Nei V. Pelikano prašymai ir išdavystės, nei senatoriaus N. Novosilcevo pastangos

¹⁸ Švietimo ministro 1832 m. gegužės 5 d. raštas Baltarusijos švietimo apygardos globėjui. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 2802, l. 27 – 28.

¹⁹ VUB, f. 2-Kc, b. 654, l. 1.

nepadėjo – Vilniaus universiteto išsaugoti nepavyko. Taigi Nikolajus I sudavė stiprų smūgį svarbiausiam LDK mokslo ir kultūros židiniui. Pasauliečiai inteligentai beveik visą šimtmetį bus priversti kreipti savo proto energiją į Rusijos imperijos mokslo centrus, paskui, baigę mokslus, jie nebegalės grįžti darbuotis savo krašte. Prasidėjo galinga intelekto naikinimo ir jo suliejimo su Rusija banga. Patyrus sukilimo pralaimėjimo kartelį, šis smūgis atrodė dar baisesnis.

Akademijos pradžia. Katalikų Bažnyčią Rusijos valdžia laikė didžiausiu rusinimo politikos stabdžiu. Nuo santykių su Bažnyčios hierarchais turėjo priklausyti valdžios politikos poveikis žmonėms. Be to, Katalikų Bažnyčia buvo likusi vienintele LDK visuomenės struktūra, kuri palaikė ryšį su Europa. Romos popiežius ir katalikiškoji Europos visuomenė sulaukė imperijos viršūnes nuo drastiškų sprendimų. Tikėjimas XIX a. buvo vienas svarbiausių žmogaus savimonės ir egzistencinės būties elementų, todėl daug Rusijos politikų ieškojo būdų pajungti Katalikų Bažnyčią ir patraukti ją į savo pusę. Dėl to nuolat kildavo konfliktų su popiežiumi. Rusijos valdžios noras pertvarkyti Katalikų Bažnyčios pavaldumą, padaryti ją panašų į pravoslavų iš dalies buvo įgyvendintas. Priversti Katalikų Bažnyčią tarnauti imperijai trukdė Roma ir pačių kunigų priešiškus. Dauguma aukštųjų dvasininkų suprato, kad jei paklus imperatoriaus valiai, vėliau patys taps aukomis. Taigi didysis “trikampis”, kurio privalėjo laikytis Katalikų Bažnyčia ir jos hierarchai, Rusijoje egzistavo iki pat 1917 m.

Situacija po sukilimo valdžiai buvo patogi reformoms vykdyti ir, kaip ji manė, šiam neramiam ir priešiškam kraštui iš esmės pertvarkyti. Į šį darbą Nikolajus I su malonumu įtraukė patikimiausius savo žmones. Rusija, likusi beveik be aukštųjų katalikų mokyklų, bijojo, kad gali atsirasti žmonių, baigusiu mokslus užsienyje. 1820 m. buvo uždaryta Polocko jėzuitų akademija, o tebeveikianti Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija uždarius universitetą nepatiko nei valdžiai, nei vyskupams. Ši seminarija pagal įstatus buvo pavaldi ne vyskupui, bet universitetui, dauguma Teologijos skyriaus studentų buvo jos auklėtiniai. Čia mokėsi klierikai iš visų Rusijos vyskupijų. Tik Vilniaus vyskupija galėjo savo nuožiūra siųsti mokyti tiek klierikų, kiek jai reikėjo, o visoms kitoms vietų skaičius buvo nustatytas. Seminarija kaltinta, kad joje vyrauja jozefinizmo dvasia, o ir pati tvarka esanti panaši į Austrijos seminarijų.

Gana greit, 1832 m. vasario 2 d., Nikolajus I vidaus reikalų ministru paskyrė Švietimo ministerijos Vyriausiosios kitatikių dvasinių reikalų valdybos valdytoją D. Bludovą. Tą pačią dieną jis perdavė Vidaus reikalų ministerijai Kitatikių reikalų valdybą atskiro departamento teisėmis²⁰.

Rūpintis Katalikų Bažnyčios reikalais pavedama protingam ir jaunam vyrui D. Bludovui, vėliau tapusiam Rusijos imperatoriškosios mokslų akademijos prezidentu. Likimas ir istorija tarsi pasityčiojo iš visos D. Bludovų giminės vyriškosios linijos: jo protėviai kovėsi Gedimino pulkuose, o jis uoliai tarnavo Rusijai. Naujasis ministras išsiuntė Kolegijai raštą, kuriame pareiškė, kad “tikisi gerų tarpusavio santykių”²¹. Jau prieš tapdamas ministru D. Bludovas buvo įpareigotas kurti dvasinę mokyklą. Gerai nusimanydamas apie Bažnyčios padėtį ir pažindamas aukštąją dvasininkiją, D. Bludovas suvokė, kad jam reikia gero pagalbininko. Ilgai ieškoti neteko. Peterburge sklido kalbos apie ištremto Vilniaus vyskupo A. Klungevičiaus protingumą ir sumanumą. Vilniaus vyskupijos valdytoją 1831 m. liepos mėn. į Jaroslavlį buvo ištremęs generalgubernatorius Matvejus Chrapovickis. Nurodomos įvairios ištremimo priežastys: asmeniniai susikirtimai su generalgubernatorium²², žudynių Ašmenoje smerkimas²³, atsisakymas paskelbti atsišaukimą Vilniaus sukilėliams²⁴. Tikriausiai ši tremtis – tai sumanios žandarų akcijos, kuria buvo siekiama priversti vyskupą paklusti Rusijos valdžiai, pradžia. Vilniaus III apygardos žandarų korpuso viršininkas generolas majoras A. Lesovskis 1831 m. sausio 13 d. žandarų šefui A. Benkendorfui pranešė: “Katalikų dvasininkams reikia ypatingos priežiūros, sužinoti jų paslapčių beveik neįmanoma, todėl sekimas nepasiteisina, vietinis vyskupas Andrius Klungevičius turi daug įtakos visai dvasininkijai, išskyrus vienuolius [...], nors negalima laikyti vyskupo Andriaus Klungevičiaus visiškai ištikimu vyriausybei, aš manau, būtų naudinga paglostyti jo savimeilę [...], kartu priskirti jam griežtą atsakomybę už bet kokius dvasininkų ir vienuolių neramumus”²⁵. A. Benkendorfas leido pradėti

²⁰ Caro 1832 m. vasario 2 d. įsakas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5102, l. 1.

²¹ Ibidem.

²² A. Janulaitis, *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius, 1989, p. 297.

²³ V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2, Chicago, 1963, p. 297.

²⁴ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 18.

²⁵ A. Lesovskio 1831 m. sausio 13 d. pranešimas A. Benkendorfui, RVA, f. 109, III skyrius, 1 eksp., 1831, b. 72, l. 3, 8.

ANDREAS BENEDICTUS KLONGEVICHUS.

Episcopus Viliensis.

Canonici S. Michaelis et Sanctae Annae Choro: Episcopi.

Mag.

Doctoris et Scholae Constitutionis Juris, ac Negotiorumque

in Episcopo.

Episcopum hunc

Episcopatum Viliensium successit Andrei, qui ingressus in Catholicam Religionem Rite Catholicis Sacerdotibus hunc in se populum quondam Anni successum in legibus delictum peremerit.

Vyskupas Andrius Klongevičius
(1767-1841)

sekti vyskupą, o viršininkas A. Lesovskis siekė kompensuoti nuoskaudas, kurias jis patyrė iš senatoriaus N. Novosilcevo, Ginco ir visos jų grupuotės²⁶. Iš tremties vyskupas siuntinėjo prašymus įvairiems ministrams ir įrodinėjo savo nekaltumą. Žygių, kad vyskupas A. Klungevičius būtų gražintas iš Jaroslavlio, ėmėsi naujasis Vilniaus generalgubernatorius kunigaikštis Nikolajus Dolgorukovas, atvykęs į Vilnių 1831 m. rugsėjo mėn. Matyt, kažkieno skatinamas jis rašė raštus carui ir vidaus reikalų ministru. Ministras ryžosi padėti, išsikvietė Vilniaus vyskupą į Peterburgą, susitiko su juo ir ilgai kalbėjosi. 1832 m. sausio 20 d. jis rašė Nikolajui I: “Klungevičius nori grįžti iš tremties 7 mėnesius išbuvęs Jaroslavyje. Aš nepastebėjau jokių ypatingų jo savybių, kurios anksčiau buvo priskiriamos jam iš nuogirdų, tikintkitų pagyrimais. Jis, man atrodo, nėra didelio proto, jam stinga žinių, netgi gudrumo, jo veikla remiasi ne tiek politiniu, kiek religiniu fanatizmu. Beje, šis Lietuvos ir kitų mūsų Vakarų gubernijų žmonių jausmas kilęs iš siekimo atkurti Lenkiją kaip nepriklausomą Romos katalikų valstybę [...]”²⁷. Į tai caras nieko neatsakė. Po savaitės D. Bludovas Nikolajų I patikino, kad perkėlus metropolitą iš Mogiliovo į Vilnių savaime sumažės A. Klungevičiaus įtaka kunigams ir vyskupijai. Derybos šiuo reikalu su Roma vyko nuo 1815 m. Pastaruoju metu Rusijos pasiuntiniui Romoje Grigorijui Gagarinui buvo pavesta toliau tartis su popiežiumi. Rusija tikėjosi sėkmingos derybų baigties, tačiau po popiežiaus mirties Romos kurijos pozicija iš esmės pasikeitė.

Tais neramiais laikais toks vyskupo A. Klungevičiaus apibūdinimas buvo pati geriausia rekomendacija carui²⁸. Pagaliau imperatorius sutiko, kad A. Klungevičius grįžtų iš tremties. Vilniaus vyskupas iki pat vasaros liko Peterburge, bendravo su Kolegijos nariais, jiems patarinėjo, kaip parengti Akademijos statutą, numatė strateginius veiksmus, kuriuos vėliau pats bandys įgyvendinti, ir, pasak amžininkų, išmoko rusų kalbą. Vakaraus dažnai susitikdavo su D. Bludovu. Vyskupas manė įgyvendinsias kunigų moralės reformą. 1832 m. liepos 9 d. jis grįžo į Vilnių. Dėl jo grįžimo “kunigai nerodė ypatingo džiaugsmo, daugelis jų slapta norėjo, kad vyskupas visai negrįžtų, nes vyskupas Klungevičius kunigams buvo griežtas ir reiklus”²⁹.

²⁶ Ibidem. l. 9.

²⁷ Vidaus reikalų ministro 1832 m. sausio 20 d. raštas carui, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 18.

²⁸ A. Krasiński, *Wspomnienia*, s. 74.

²⁹ Vilniaus IV korpuso žandarų viršininko 1832 m. liepos 11 d. pranešimas žandarų šefui A. Benkendorfiui, RVA, f. 109, III skyrius, I cksp., 1831, b. 72, l. 14.

K. Liveniui 1832 m. sausio 31 d. perdavus Kitatikių reikalų valdybą Vidaus reikalų ministerijai, D. Bludovas ėmėsi skubiai rengti būsimosios Akademijos statutą. Kuo greičiau atidaryti šią mokyklą reikalavo ir imperatorius. Vidaus reikalų ministras, pristatęs trumpą Teologijos fakultete dėstomų dalykų sąrašą ir projektą, kreipėsi į Kolegiją su prašymu pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Akademijos³⁰.

Atskiro Teologijos fakulteto imperatoriškajame Vilniaus universitete nebuvo, nors ir caras, ir kiti valdininkai šį terminą vartojo. Moraliųjų ir politinių mokslų fakultete veikė Teologijos skyrius, kuriame buvo dėstomi trys pagrindiniai kursai: Šventojo Rašto, dogminės ir moralinės teologijos. Be šių kursų, studentai klausė Bažnyčios istorijos, pastoralinės teologijos, kanonų teisės, praktinės ir teorinės homiletikos, logikos, graikų, lenkų ir lotynų literatūros kursus, mokėsi lotynų, graikų, hebrajų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbų. Klierikai privalėjo lankyti gamtos mokslų (gamtos istorijos, fizikos, botanikos, agronomijos ir higienos) paskaitas, bet nelabai noriai mokydavosi šalutinių, ypač gamtos, mokslų. Jie net laiškuose skųsdavosi tokia disciplinų gausybe. Mokytis reikėdavo 45 metus.

Du mėnesius Kolegija svarstė kuriamos mokyklos apmatų. 1828 m. mirus vyskupui Joakimui Grabovskiui (Grabowski), Mogiliovo arkivyskupijos administratoriumi buvo paskirtas Jonas Ščytas – susipažinęs su Europos gyvenimu, baigęs mokslus popiežiaus akademijoje, filosofijos ir teologijos daktaras, ištikimas popiežiui kapitulės prelatas. Trumpai buvęs asesoriumi Kolegijoje, jis pažinojo daugelį aukštųjų valdžios žmonių, kurių dėka ir tapo administratoriumi³¹. Žemaičių vyskupijai Kolegijoje atstovavo kanauninkas J. K. Gintila. Kokia buvo jo nuomonė apie svarstomą projektą, duomenų nepavyko rasti. Galima manyti, kad jis buvo neblogas vyskupo A. Klungevičiaus pagalbininkas. Be to, J. K. Gintila, kaip jis pats rašė, ketino vykti į Karlsbadą gydytis. Iš žandarų pranešimų aiškėja, kad jis ten vyko ne vien tuo tikslu. Vilniaus vyskupijos asesorius Aleksandras Žiškovskis (Żiszkowski) daugiausia jaudinosi dėl kuriamos mokyklos ir net vidaus reikalų ministrui pareiškė atskirą nuomonę dėl Akademijos sutvarkymo.

³⁰ 1832 m. sausio 31 d. pasiūlymas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 1 – 2.

³¹ J. Wasilewski, *Arcybiskupi i administratorowe archidiecezji Mohylowskiej*, Pińsk, 1930, s. 11.

1832 m. balandžio 6 d. Kolegija, apsvarsčiusi vidaus reikalų ministro projektą, pateikė savąjį³². Ji siūlė palikti pagrindinius kursus, prie jų prijungti kitus teologinius dalykus, tik prie Šventojo Rašto katedros dėl kurso platumo pridėti vien biblinę archeologiją. Kolegija siūlė įsteigti tokias katedras, kuriose dėstyti profesoriai ir adjunktai³³: 1) Šventojo Rašto ir biblinės archeologijos, 2) dogminės teologijos ir logikos, 3) moralinės ir pastoralinės teologijos, 4) Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės, 5) teorinės ir praktinės homiletikos, 6) lotynų ir graikų literatūros. Šiose katedrose dirbtų tik dvasininkai, o lotynų ir graikų literatūros, prancūzų, hebrajų, vokiečių, rusų kalbų dėstytojai galėtų būti ir pasauliečiai. Universitete ir Vyriausiojoje seminarijoje anksčiau dėstyti gamtos mokslų buvo atsisakyta, tačiau stojantieji į aukštąją mokyklą turėjo būti jų mokėsi. Kolegija prašė steigiamai dvasinei mokyklai suteikti akademijos vardą. Rusijoje tarp aukštųjų mokyklų šis pavadinimas buvo populiarus, juolab kad ir pravoslavų aukštosios dvasinės mokyklos vadinosi akademijomis. Pirmą kartą visą pavadinimą – Romos katalikų dvasinė akademija – ministras pavartojo 1832 m. liepos 17 d.³⁴

Matyt, per susitikimą su D. Bludovu 1832 m. gegužės 8 d. vyskupas A. Klungevičius ministrui patarė vietoj rusų kalbos katedros Akademijoje įsteigti visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą su dėstomąja rusų kalba³⁵. Kolegija, tikriausiai susitarusi su vyskupu, šios istorijos dėstyti nesiūlė, palikdama veikimo laisvę jam pačiam. Panašias mintis jau brandino ir Vilniaus generalgubernatorius, tik jų tikslai buvo visiškai priešingi. Susirūpinęs N. Dolgorukovas 1832 m. liepos mėn. vidaus reikalų ministrui skundėsi: “Šio krašto žmonės prastai moka rusų kalbą, viešajame gyvenime daugiausia vartoja lenkų ir net žemaičių kalbas. Be to, naujai kuriamose Medicinos-chirurgijos akademijoje ir dvasinėje mokykloje yra numatoma mokytis kitų kalbų, bet neužsimenama apie rusų kalbą”³⁶. Generalgubernatorius buvo įsitikinęs, kad reikia nepraleisti geros progos įvesti visuotinį rusų

³² Kolegijos 1832 m. balandžio 6 d. posėdžio protokolas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 3 – 16.

³³ *Ibidem*, l. 5.

³⁴ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, *ibidem*, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 109.

³⁵ *Ibidem*, l. 112.

³⁶ Vilniaus generalgubernatoriaus 1832 m. birželio [?] d. raštas vidaus reikalų ministrui, LVIA, f. 378, PS, 1832, b. 2780, l. 4.

kalbos mokymą, ir prašė vidaus reikalų ministrą perduoti carui jo pasiūlymus: 1) Medicinos-chirurgijos akademijoje ir dvasinėje mokykloje toliau dėstyti rusų kalbą bei literatūrą; 2) Vilniuje, Gardine, Balstogėje prie civilinių gubernatorių įsteigti atskiras klases valdininkams mokytis; 3) papapildyti mokyklose paprastą liaudį mokytis rusų kalbos; 4) kuo daugiau dalykų visose mokymo įstaigose dėstyti rusų kalbą; 5) nesuteikti laipsnių dvasininkams, kurie nepateikė liudijimų, kad moka rusų kalbą; 6) nustatyti terminą, kuriam praėjus nė vienas bajoras, neturintis liudijimo, negalės gauti tarnybos³⁷. Taigi krašto rusinimo programa buvo parengta.

Ministras D. Bludovas neabejodamas sutiko įsteigti vyskupo siūlomą visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą, tačiau prie rusų kalbos pridėjo dar ir literatūrą. Taip atsirado dvi naujos katedros.

Liepos 17 d. D. Bludovas carui išdėstė savo *credo*: “Teologijos fakultetą pertvarkant į akademiją, svarbiausias tikslas yra atsikratyti visų nesklandumų buvusioje auklėjimo sistemoje, įvesti naują sistemą, kuri suartintų Romos katalikus su rusais, ir pagrindinė vyriausybės priemonė šiam tikslui pasiekti yra kalba”³⁸.

Tiek A. Klungevičius, tiek asesorius A. Žiškovskis rūpinosi, kad Akademijoje mokytųsi kuo daugiau klierikų iš Vilniaus vyskupijos. Vyskupas siekė sukurti stiprų katalikišką mokslo centrą – “mažąjį universitetą”. Vilniaus vyskupija buvo pati didžiausia pagal tikinčiųjų skaičių: ji turėjo apie 1400 kunigų ir vienuolių, čia veikė 453 bažnyčios, buvo 323 parapijos³⁹. Jos vykdoma politika lėmė katalikybės likimą Rusijos imperijoje. Kolegija tik kelioms vyskupijoms skyrė daugiau vietų Akademijoje. Vyriausiojoje seminarijoje galėjo mokytis 33 klierikai, būsimosios Akademijoje – 37. Vyskupijoms vietos paskirstytos taip: Lucko – 6, Žemaičių – 8, Mogiliovo – 10, Podolės Kameneco – 7, Minsko – 6. Kolegijos nariai, laikydamiesi tradicijos, Akademijoje nepaskyrė nė vienos vietos Vilniaus vyskupijai. Anksčiau vyskupas siūsdavo į Vyriausiąją seminariją ir universitetą mokytis tiek klierikų, kiek jų reikėdavo⁴⁰. Nieko nelaukdamas, A. Žiškovskis 1832 m. balandžio 19 d. Kolegijoje padavė atskirą prašymą D. Bludovui: “Būtų visiškai teisinga vietoj išvykusių iš Vyriausiosios seminarijos 17

³⁷ Ibidem, l. 6.

³⁸ Vidaus reikalų ministro 1832 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 112.

³⁹ *Wizerunki i Roztrzasania Naukowe*, t. 24, s. 168.

⁴⁰ T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, s. 88.

graikų katalikų klierikų skirti šias vietas Vilniaus vyskupijai”⁴¹. 1828 m. caras uždraudė priimti į seminariją graikų katalikus, nes norėjo Polocke įkurti jų dvasinę akademiją. Kiek vėliau vyskupas A. Klungevičius žengė tą žingsnį, kuriam ilgai rengėsi ir į kurį dėjo daug vilčių – jis vidaus reikalų ministrui pasiūlė prie Akademijos prijungti vyskupijos kunigų seminariją. Vyskupijoje trūko kunigų, mažėjo vienuolių. “Gerbiant Vilniaus vyskupijos gyventojus, reikėtų priimti į aukštąją mokyklą 67 klierikus”⁴². 1832 m. liepos 9 d. ministras ir caras sutiko sujungti seminariją ir Akademiją į vieną aukštąją mokyklą. Tiesa, ministras nenurodė klierikų skaičiaus, o kalbėjo tik apie bendrus principus.

Vyskupo džiaugsmas truko neilgai. Po aštuonių dienų ministras atmetė jo sumanymą: “Įgyvendinus šį pasiūlymą, Vilniaus vyskupijos dvasininkai darytų lemiamą įtaką viskam. Ta įtaka juo pavojingesnė, kad lietuvių dvasininkai, esantys šalia lenkiškojo ir katalikiškojo fanatizmo Rusijoje, nuo jaunų dienų persiima šio kenksmingumo. Be to, aukštasis mokslas reikalingas aukštiesiems dvasininkams ir jo visiškai nereikia kaimo kunigams, nes jis gali pakenkti pravoslavų įtakai Vakarų gubernijose”⁴³. Nepavyko įgyvendinti ir antrojo pasiūlymo. A. Klungevičius, patardamas vidaus reikalų ministrui įsteigti visuotinės ir Rusijos istorijos katedrą, tikėjosi sulaukti ministro ir caro pritarimo bei leidimo antrajam ir svarbiausiam savo siekiui. Deja, buvo atmetas net A. Žiškovskio prašymas Vilniaus vyskupijai skirti 17 vietų.

Rusijos valdžia, siekdama kiek įmanoma sumažinti vietų skaičių, kartu tikėjosi apriboti Vilniaus vyskupijos galią. Jau tada buvo pradėta mąstyti apie graikų katalikų prijungimą prie pravoslavų. 1833 m. gruodžio 22 d. Kolegija išleido vidaus reikalų ministro patvirtintą įsakymą dėl vietų skaičiaus imperijos vyskupijoms⁴⁴: Mogiliovo vyskupijai buvo skirtos 9, Vilniaus – 9, Minsko – 6, Podolės Kameneco – 6, Žemaičių – 5, Lucko-Žitomyro – 5 vietos. Skirdama 9 vietas Vilniaus vyskupijai, Rusijos valdžia, o ypač vidaus reikalų ministras, vis dar

⁴¹ A. Žiškovskio 1832 m. balandžio 19 d. raštas ministrui, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5096, l. 15 – 16.

⁴² Ibidem, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 110.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Kolegijos 1833 m. gruodžio 22 d. įsakymas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 413, l. 1.

tikėjosi perkelti metropolitą iš Mogiliovo į Vilnių. Akademiją D. Bludovas nutarė padalyti į du skyrius: aukštesnįjį ir žemesnįjį. Pirmajame turėsią mokytis klierikai, baigę seminarijas, o antrajame (seminarijoje) – 67 auklėtiniai iš Vilniaus vyskupijos, 5 armėnai katalikai iš Gruzijos ir 2 iš Podolės gubernijos. Seminarijoje mokslas truksiąs trejus metus. Profesoriai, dirbantys Akademijoje, be jokio užmokesčio privalėsią dėstyti tuos pačius dalykus ir seminarijoje, tik siauriau.

Be Vidaus reikalų ministerijos, svarstant ir tvirtinant Akademijos statutą dalyvavo ir speciali Vidaus, dvasinių ir liaudies švietimo reikalų komisija, vadovaujama grafo I. Stroganovo. Šios komisijos pirmininkas kreipėsi į Vilniaus gubernatorių su prašymu atsiųsti buvusio Vilniaus universiteto statutą ir kitus dokumentus⁴⁵.

Grįžęs į Vilnių, A. Klungevičius neliko be darbo – jis padėjo caro valdžiai uždaryti vienuolynus. Už tai vėliau vidaus reikalų ministras pristatė jį apdovanoti.

Nors po caro įsako dėl Vilniaus universiteto uždarymo paskelbimo buvo praėję keli mėnesiai, universiteto turtas ir valdos vis dar buvo nepadalyti. 1832 m. spalio 6 d. Nikolajus I paskyrė Vilniaus vyskupą Akademijos konferencijos (susirinkimo) pirmininku, taip pat pavedė jam sudaryti laikinąją beneficinę komisiją, kuri perimtų Vilniaus universiteto turtą, skirtą Akademijai. Vilniaus generalgubernatorius patvirtino A. Klungevičių šios komisijos pirmininku, o nariais – oficialią prelatą Joną Civinskį (Ciwiński), valstybės patarėją Antaną Lapa, gubernijos bajorų vadovą grafą Ignotą Zabielią (Zabieło), kamerherą Mikolajų Abromavičių (Abramowicz), generalgubernatoriaus kanceliarijos vedėją Žadovskį, Kolegijos asesorių Petrą Kleistą. Spalio 27 d. įvyko pirmasis komisijos posėdis, kuriam pirmininkavo A. Klungevičius⁴⁶. Komisija veikė iki pat Akademijos iškėlimo į Peterburgą. Be to, vyskupas vadovavo dar tebeveikusiai Vyriausiajai seminarijai.

Per labai trumpą laiką parengtą 1832 m. Vilniuje atidaromos Medicinos-chirurgijos akademijos statutą caras tuoj patvirtino, o katalikų aukštoji mokykla dar neturėjo nei savo statuto, nei įsako.

⁴⁵ Vilniaus generalgubernatoriaus 1832 m. liepos 5 d. raštas Baltarusijos švietimo apygardos globėjui, LVIA, f. 567, ap. 2, b. 7, l. 12.

⁴⁶ 1832 m. spalio 27 d. posėdžio protokolas, MAB, f. 43, b. 2193, l. 1.

Caras neskubėjo: katalikų kunigai imperijai buvo kur kas pavojingesni už gydytojus. Po sukilimo Rusija vengė smarkių konfliktų su Vatikanu, tačiau santykiai su Romos popiežiumi nebuvo labai geri. Nors popiežius ir pasmerkė sukilime dalyvavusius kunigus, tačiau jis buvo suinteresuotas šiose Rytų Europos žemėse palaikyti maištingą dvasią. Vienuolynų ir bažnyčių, universiteto, kuriame buvo Vyriausioji seminarija, uždarymas, kunigų trėmimas piktino Romos kuriją ir kėlė jos nepasitenkinimą. 1832 m. rugpjūčio mėn. Rusijos atstovui prie Šventojo Sosto Grigorijui Gagarinui Romos kurija įteikė niekieno nepasirašytus raštus, pavadintus A.B.C.D.E.⁴⁷ Šie raštai – tai tikras kaltinamasis aktas Rusijos valdžiai. Vatikanas imperijos valdžiai priekaištavo, kad pastebimi Lietuvos krašto Romos katalikų ir dvasininkų papročių pasikeitimai ir tikėjimo susilpnėjimas, varžoma vyskupų valdžia, vyskupams ir kitiems dvasininkams neleidžiama ugdyti būsimųjų klierikų ir kt. Kitaip tariant, Romos kurija davė įspėjamąjį ženklą. Sumerimęs Peterburgas siekė žūtibūt išvengti konflikto su Roma. Sunku pasakyti, ar A. Klungevičius žinojo apie šį Vatikano poelgį, tačiau D. Bludovui nebuvo paslaptis, kad prieš sukilimą Vilniaus konsistorija palaikė tiesioginius ryšius su Roma⁴⁸. Atrodo, tie ryšiai nenutrūko ir vėliau. A. Klungevičius su Rusijos valdžia ėmė elgtis vis drąsiau. Taigi popiežius, nors ir netiesiogiai, palaikė ir pagreitino Akademijos kūrimą. Kuriant Akademiją suteikta parama Vilniaus vyskupui teikė vilčių, kad iš imperijos valdžios pavyks išspausti kuo daugiau naudos.

Rusijos Užsienio ir Vidaus reikalų ministerijos Romos kurijai teisinosi, kad steigiamoji mokykla labiau atitiks Romos katalikų dvasininkų poreikius Rusijoje ir jai vadovaus metropolitas arba Vilniaus vyskupijos valdytojas.

Pagaliau 1833 m. liepos 1 d. Aleksandrijoje netoli Peterhofo Nikolajus I patvirtino einančio Valstybės tarybos pirmininko pareigas A. Golicyno pateiktą Akademijos statutą. Pirmajame įsako punkte buvo įrašyta: įsteigti Vilniuje aukštąją Romos katalikų teologinę mokyklą ir pavadinti ją Romos katalikų dvasine akademija⁴⁹.

⁴⁷ Romos kurijos 1832 m. rugpjūčio [?] d. raštas, RUPA, f. 190, ap. 525, b. 455, l. 1 – 45.

⁴⁸ Vidaus reikalų ministro 1837 m. kovo 31 d. raštas, *ibidem*, l. 145 – 151.

⁴⁹ “Виленская римско-католическая духовная академия”, in: *Устав Виленской римско-католической духовной академии*, СПб., 1833, л. 1.

Akademija privalo vadovautis patvirtintu statutu. Beje, statutas labai panašus į pravoslavų akademijos 1814 m. statutą⁵⁰, o pritaikytas katalikų akademijai turėjo šiek tiek bendrumo ir su Vokietijos katalikų teologijos fakultetų nuostatais. Tas pats statutas vėliau tapo steigiamos Varšuvos katalikų akademijos pamatu.

Prie Akademijos buvo prijungta Vyriausioji seminarija, Vilniaus vyskupijos seminarija, kurioje buvo 60 klierikų iš vyskupijos, ir armėnų katalikų skyrius su 7 klierikais. Statute nustatyta, kad Akademijoje mokysis 40 studentų, taip pat tie, kurie patys mokės už mokslą, į ją galės stoti tik geriausi seminarijų auklėtiniai. Mokslas Akademijoje truks trejus metus. Visi dalykai bus dėstomi lotynų ir rusų kalbomis, be to, klierikai galės mokytis sakyti pamokslus vietos kalba arba savo vyskupijos tarme. Tai buvo labai svarbi nuostata, tačiau šia galimybe beveik niekada niekas nepasinaudojo. Trečioji Akademijoje vartojama kalba – lenkų. Šia kalba dėstyta homiletika. Akademija buvo tiesiogiai pavaldi Kolegijai ir Vidaus reikalų ministerijai. Vilniaus vyskupui buvo suteikta teisė pirmininkauti konferencijoms, dalyvauti egzaminuose, bet kada lankytis Akademijoje, apie pastebėtus trūkumus pranešti rektoriui arba valdybai.

Kolegija buvo tarpininkė tarp Akademijos ir Vidaus reikalų ministerijos, nors iki iškėlimo į Peterburgą daugiausia įtakos Akademijoje turėjo A. Klungevičius, o ne rektorius. Akademijos vidaus struktūra buvo panaši į Vyriausiosios seminarijos: rektorius, valdyba, inspektorius, ekonomas. Valdybai priklausė rektorius, inspektorius, du profesoriai pasauliečiai ir ekonomas. Rektorius vadovavo valdybai, jo balsas posėdžiuose buvo lemiamas, jei balsų būdavo po lygiai. Jis buvo atsakingas už Akademijos valdymą ir tvarkymą. Akademija nepalikta be kontrolės. Kolegija buvo įpareigota kas treji metai pateikti Vidaus reikalų ministerijai nepaprastojo vizitatoriaus kandidatūrą. Ministro patvirtintas vizitatorius iš Peterburgo keliaudavo į Vilnių. Pirmą kartą 1836 m. Akademijos ir seminarijos tvarką tikrino pats N. Dolgorukovas, ir tik 1838 m. vizitatoriumi buvo paskirtas Kolegijos asesorius J. K. Gintila⁵¹.

Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos. Vienas iš svarbiausių vyskupo rūpesčių buvo dėstytojų parinkimas. Nuo šių žmonių

⁵⁰ B. Żongolowicz, *Wydział teologiczny uniwersytetu Stefana Batoiego w okresie 1919–1929 r.*, Wilno, 1931, s. 7.

⁵¹ Kolegijos 1838 m. įsakymas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 398, l. 16.

išsimokslinimo, pilietinės savimonės, noro katalikiškai ugdyti aukštuosius dvasininkus turėjo priklausyti būsimosios Akademijos mokymo lygis, katalikybės stiprėjimas ir išlaikymas buvusioje LDK ir visoje Rusijos imperijoje. Tai puikiai suprato A. Klungevičius, kuriuo, beje, caras ir vidaus reikalų ministras ėmė vis labiau pasitikėti. Konkretus darbas prasidėjo ir Peterburge, ir Vilniuje. Dabar caro valdžia siekė greičiau sutvarkyti Akademiją. 1833 m. liepos 25 d. Senatas oficialiai dar kartą įpareigojo vidaus reikalų ministrą vykdyti caro įsaką dėl Akademijos įsteigimo. D. Bludovas tradiciškai išdėstė savo nuomonę apie būsimąjį Akademijos rektorių ir kitus dėstytojus ir pažymėjo, kad rektoriumi negali būti paskirtas dabartinis Vilniaus vyskupijos valdytojas A. Klungevičius⁵².

Akademijos statute buvo nurodytos šios katedros: Šventojo Rašto, biblinės archeologijos ir hermeneutikos, moralinės, dogminės ir pastoralinės teologijos, logikos ir moralės filosofijos, Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės, teorinės ir praktinės homiletikos, lotynų ir graikų literatūros ir kalbos, rusų literatūros ir kalbos, visuotinės ir Rusijos istorijos, taip pat hebrajų, prancūzų ir vokiečių kalbų. Homiletikos profesorius, be pagrindinio kurso, turėjo skaityti ir lenkų literatūros paskaitas.

A. Klungevičius neleido laiko veltui. Jau dirbdamas universitete jis gerai išmanė mokymo ir mokslo trūkumus bei teigiamybes. Vilniaus vyskupas – nuolatinis reformatorius – kiek leido jėgas ir galimybės stengėsi pasinaudoti susiklosčiusia padėtimi. Nors caro valdžia atmetė jo pasiūlymus, jis vėl teikė naujus. Tremtis išugdė atkaklumą ir tvirtą nuostatą įgyvendinti sumanymus.

Naujasis Akademijos statutas nedžiugino vyskupo: mažai katedrų, neapibrėžtos klierikų elgesio normos ir buitės sąlygos, teologijos kursas toks platus, kad jo neįstengtų dėstyti tik vienas profesorius. Vyskupas ypač įsižeidė dėl naujosios Moralės filosofijos katedros įsteigimo. Grįžęs iš tremties jis suprato, jog situacija po sukilimo yra tokia, kad reikia naujo tipo kunigų. Padidėjus Rusijos valdžios spaudimui reikėjo kurti struktūrą, kuri būtų patikima ir įstengtų išsilaikyti. “Niekas taip nepuošia Bažnyčios, kaip geri kunigai”, – sakydavo vyskupas⁵³.

⁵² Vidaus reikalų ministro 1833 m. rugsėjo 16 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 16.

⁵³ A. Krasiniski, *Wspomnienia*, s. 73.

A. Klungevičius – pranešimo “Apie toleranciją” autorius ir masonų susirinkimų lankytojas nutarė atsikratyti tarp kunigų vyravusios liberalizmo ir jozefinizmo dvasios. “Dabartinė moralės filosofija, – rašė jis, – susižavėjusi vokiečių filosofijos sistemomis. Tačiau Kantas, Fichte, Schellingas ir kiti nepaaiškino grynosios prigimties teisės, tik padarė ją nesuprantamą. Išvados, padarytos iš grynojo proto (*ratio pura*), arba iš praktinio proto, sukėlė abejonių pagrindinėmis tiesomis, komplikavo auklėjimą ir uždegė auklėtinių galvas idealizmu, bet naudos visuomenei neatnešė [...]”⁵⁴.

A. Klungevičius kaip pavyzdį nurodė universiteto Filosofijos katedrą, kuri vadovavosi vokiečių mokyklos sistema ir buvo uždaryta. Vyskupo argumentai išties svarūs, jis vėl tikėjosi nuteikti vidaus reikalų ministrą sau palankiai: “Vietoj moralės filosofijos reikėtų atskirai dėstyti moralinę teologiją. Tai būtų naudinga tiek dvasiniu, tiek filosofiniu požiūriu. Kiekvienas krikščionis vadovaujasi tik krikščioniška morale. Logiką būtų galima sujungti su moraline teologija”. Į vyskupo raštą D. Bludovas ilgai neatsakė, A. Klungevičius net pasiūlė kandidatą naujai katedrai. Deja, Vilniaus vyskupui ne pirmą kartą teko nusivilti. Vidaus reikalų ministras buvo ne prastesnis sofistas už vyskupą. Akademijos statusas, patvirtintas caro, įpareigojo ne tik vyskupą, bet ir ministrą. “Be filosofijos negalima būti geru pamokslininku, tvirtu krikščionybės gynėju, nuosaikiu, nesišavinčiu fanatizmu, – rašė ministras rašte Kolegijai. – Čia kalbama ne apie kenksmingą filosofiją, bet apie tikrąją, kurios bijoti nereikia”⁵⁵.

Naujieji mokslo metai Vyriausiojoje ir vyskupijos seminarijose prasidėjo kiek neįprastai. Vidaus reikalų ministras leido vyskupui toliau mokyti klierikus, tačiau uždraudė priimti naujų. Seminarijoje dėstė Jonas Skydelis (Skideł), A. Fijalkovskis, Leonas Borovskis (Borowski), Aloysius Cappelli, Simonas Žukovskis (Żukowski). Buvęs Šventojo Rašto ir biblinės archeologijos profesorius graikų katalikų archijerėjas Michailas Bobrovskis (Bobrowski) jau nedėstė, nes graikų katalikų klierikai nesimokė.

Rugpjūčio pabaigoje vyskupas gavo oficialų raštą, kad turi būti pateikti kandidatai visoms pagal statutą numatytiems disciplinoms dėstyti. Parinkti žmones, kurie patenkintų vyskupo keliamus reikalavimus ir kartu tiktų valdžiai, nebuvo lengva. Ginčų kilo net

⁵⁴ 1833 m. rugpjūčio 30 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 18 – 19.

⁵⁵ Vidaus reikalų ministro 1833 m. gruodžio 19 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, l. 86.

dėl katedrų skaičiaus, etatų. Vilniuje buvo sunku rasti žmonių, norinčių dėstyti nekeliančioje pasitikėjimo Rusijos valdžios steigiamoje mokykloje. Vilniaus įvairių tautybių kunigai skirtingai vertino tokį darbą. Be to, daugelis kunigų, anksčiau baigusią teologijos mokslus, atsiliko nuo teologinių mokslų pažangos.

Svarbiausias steigiamos Akademijos asmuo – rektorius. Šias pareigas turėjo teisę užimti vienas iš Vilniaus vyskupijos sufraganų arba prelatas, garsus savo mokytumu. Jau anksčiau vidaus reikalų ministras buvo atmetęs A. Klungevičiaus kandidatūrą į šį postą. Kolegija privalėjo pateikti vidaus reikalų ministrui du kandidatus. Skirti ir atleisti rektorių galėjo tik pats caras. A. Klungevičius siekė, kad rektoriumi taptų jam artimas žmogus. Jis susitiko su Vilniaus kapitulos nariais ir visų pirma kreipėsi į tuos iš jų, kurie anksčiau buvo dirbę Vyriausiojoje seminarijoje⁵⁶. Prelatai Kazimieras Dmochovskis (Dmochowski) ir J. Civinskis atsisakė rektoriaus posto ir paprašė nesiūlyti jiems Akademijoje jokių pareigų. Tiesa, po dešimties metų K. Dmochovskis labai gailėjosi, kad tada atsisakė. A. Klungevičius dėl to pernelyg nenusiminė. Po sukilimo į Lucką išvažiavo ir ten gyveno buvęs Vilniaus katedros prelatas scholastas A. Osinskis – ištikimas vyskupo bendražygis. Kai trėmė Vilniaus vyskupą, žandarai jam leido parašyti tik kelis žodžius: “Valdyti vyskupiją pavedu konsistorijai”⁵⁷. Susirinkusi Vilniaus kapitula norėjo išsirinkti kapitulos vikarą, tačiau tam pasipriešino A. Osinskis. Grįžęs vyskupas neužmiršo doro prelato poelgio ir suteikė jam Olecko infulą. Taigi dabar A. Klungevičius norėjo susigrąžinti A. Osinski į Vilnių. Vienas iš mokyčiausių kunigų buvęs pijoras A. Osinskis buvo tinkamas kandidatas į rektoriaus kėdę. Anksčiau jis profesoriavo įvairiose pijorų mokyklose ir licėjuose, buvo teologijos daktaras, universiteto tarybos garbės narys. Tai tipiškas “vėlyvojo Šviečiamojo amžiaus atstovas, vienas iš tų, kuris rūpinosi išsaugoti liaudies kultūrą”⁵⁸. Sudarinėjo lenkų kalbos žodyną, rašė studijas apie universiteto rektorių Petrą Skargą, vyskupų gyvenimą, jėzuitus. Buvo kilęs iš nuskurdusių Lenkijos bajorų šeimos. Pats A. Osinskis palankiai vertino Vilniaus vyskupo žinią. “Jaučiu dėkingumą už pasiūlymą vadovauti dvasinei

⁵⁶ T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, s. 99.

⁵⁷ A. Krasinski, *Wspomnienia*, s. 74.

⁵⁸ *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV/2, Warszawa, 1979, s. 334.

akademijai. Trūksta žodžių pagarbai ir gerumui išreikšti”, – rašė jis A. Klungevičiui⁵⁹.

Antruoju kandidatu į rektoriaus vietą sutiko būti Vilniaus kapitulos prelatas kustošas, buvęs Kolegijos asesorius A. Žiškovskis, kuris, aišku, mokytumu negalėjo prilygti A. Osinskiui, tačiau gyvendamas Peterburge pažinojo daug įtakingų valdžios vyrų.

Rektoriui rasti daug pastangų nereikėjo, o ieškodamas kitų dėstytojų, kurie atitiktų mokslo ir mokymo lygį ir būtų ištikimi Bažnyčios kanonams, vyskupas, matyt, padėjo daug sveikatos. Profesorių, adjunktų ir lektorių skyrimą tvirtindavo vidaus reikalų ministras. Oficialiu kriterijumi parenkant profesorius buvo laikomas mokytumasis ir gebėjimas dėstyti konkrečią discipliną. O tie, kurie anksčiau nebuvo pasižymėję arba dėl jaunumo dar nebuvo spėję to padaryti, privalėjo pateikti vieną arba kelias disertacijas dėstomosios disciplinos tema.

Uždaręs universitetą, caras nelietė nė vieno Teologijos skyriaus dėstytojo, nors rektorius kelis iš jų buvo apibūdinęs kaip nepatikimus. Kas tiko carui, ne visada patiko Vilniaus vyskupui. Vidaus reikalų ministras siūlė palikti Akademijoje A. Cappelli ir S. Žukovskį. A. Cappelli anksčiau dėstė kanonų teisę. Pagal statutą Bažnyčios istorija ir kanonų teisė buvo sujungtos į vieną katedrą. Ta dingstimi vyskupas sumanė atsikratyti svetimšaliu, kritiškai vertinusi Bažnyčios teisės šaltinius ir jos hierarchus. Be to, Bažnyčios istorijos dėstytojas turėjo būti gerai pasirengęs. A. Klungevičius manė pasaulietį A. Cappelli pakeisti profesoriumi dvasininku. Įtakingas Vilniaus masonas adjunktas S. Žukovskis, Teologijos skyriuje mokęs graikų ir hebrajų kalbų, nesutiko Akademijoje dėstyti vien hebrajų kalbos. Akademijos statute šios kalbos buvo atskirtos. Vyskupas atmetė ministro siūlomas A. Cappelli'o ir S. Žukovskio kandidatūras⁶⁰.

Šventojo Rašto, biblinės archeologijos ir hermeneutikos katedra teko profesoriumi J. Skydeliui, universitete dėščiusiam moralinę ir pastoralinę teologiją. Tai buvo 43 metų profesorius, kilęs iš bajorų, baigęs Telšių apskrities mokyklą, Vilniaus universitetą, Vyriausiąją seminariją. 1823 m. už darbą „De eminentia et juribus episcoporum super presbiteros” jam buvo suteiktas teologijos daktaro laipsnis. Dėl šio Vilniaus katedros kanauninko vyskupui nekilo jokių abejonių

⁵⁹ A. Osinskio 1833 m. spalio 2 d. laiškas vyskupui, VUB, f. 13-157, l. 3.

⁶⁰ A. Klungevičiaus 1833 m. rugsėjo 15 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 33.

Buvusiam Vyriausiosios seminarijos regensui Jonui Markevičiui (Markiewicz) buvo pavesta skaityti dogminę, pastoralinę ir moralinę teologiją. A. Klungevičius veikiausiai pasitikėjo prieštarai vertinamo Podolės Kameneco katedros kanaaninko žiniomis, negu jo gebėjimu vadovauti klierikams.

Vietos Akademijoje laukė vienas geriausių Vyriausiosios seminarijos klierikų A. Fijalkovskis. Nuo 1825 m. jis profesoriavo seminarijoje, buvo mylimiausias A. Klungevičiaus mokinys, Polocko akademijos auklėtinis, teologijos ir bažnyčios teisės daktaras. A. Fijalkovskiui buvo pasiūlyta Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės katedra. 1833 m. vyskupo liepimu ir remdamasis caro įsaku A. Fijalkovskis atrinkinėjo Akademijai universiteto bibliotekos knygas⁶¹, padėjo A. Klungevičiui sujungti Akademiją ir seminariją.

Nors Vilniaus vyskupas ir nusiuntė vidaus reikalų ministrui Filosofijos katedros pakeitimo projektą, tačiau ne itin tikėjo laiminga pabaiga. “Logikos ir moralės filosofijos katedrą aš patikiu, – rašė A. Klungevičius, – iki šiol buvusiam Vyriausiosios seminarijos dvasios tėvui kanaaninkui Daugirdui, kuris šioje mokslų srityje garsėja savo darbais [...]”⁶². Angelas Daugirdas (Dowgird) – Vilniaus universiteto Filosofijos katedros profesorius, Lietuvos pijoras neilgai tedėstė Akademijoje – 1835 m. jis mirė.

Vidaus reikalų ministras 1833 – 1834 mokslo metų pradžioje leido buvusiam Vilniaus universiteto retorikos ir poezijos profesoriumi L. Borovskiumi Vyriausiosios seminarijoje dėstyti pamokslinės retorikos pagrindus ir homiletiką. Profesoriumi mėgo klierikai, be to, jis gerai mokėjo klasikinės ir naująsias kalbas, buvo linksmo būdo ir laisvas žmogus, kaip ir visi Vilniaus masonai, tikėjo laisve ir lygybė⁶³. L. Borovskis sutiko vadovauti Teorinės ir praktinės homiletikos katedrai. Vyskupo nuomone, tarp dvasininkų nebuvo tinkamesnio kandidato.

Pagal caro patvirtintus etatų nuostatus graikų ir lotynų literatūrą, rusų literatūrą ir kalbą privalėjo dėstyti Medicinos-chirurgijos akademijos tų dalykų profesoriai, geriausias klasikinės literatūros specialistas S. Grinevičius – lotynų ir graikų literatūrą, o vienintelis rusas tarp profesorium, kaip I. Lobjką apibūdino buvęs Vilniaus generalgubernatorius.

⁶¹ Formuliarinis tarnybos sąrašas. PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 144a, l. 5.

⁶² RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 34.

⁶³ J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, t. 3, Kraków, 1900, s. 139.

-- rusų kalbą ir literatūrą. Abu – buvę Vilniaus universiteto profesoriai. Sunku pasakyti, kodėl etatų nuostatuose buvo paskirtos tik septynių profesorių algos, o Akademijos statute numatytos aštuonios katedros. Kitaip tariant, visuotinės ir Rusijos istorijos profesorius liko be algos. Medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekininkas P. Kukolnikas sutiko be užmokesčio mokyti klierikus istorijos. Vėliau vidaus reikalų ministras jam paskyrė ne profesoriaus, bet adjunkto algą, tačiau paskaitos nebuvo ir jos vertos. Taigi kandidatai į visas katedras buvo surasti.

Pagal nuostatus Akademijoje, be profesorių, turėjo dirbti ir keturi adjunktai – profesorių padėjėjai. A. Klungevičius į šias vietas pasiūlė buvusius savo auklėtinius, kurie beveik visi buvo baigę Vyriausiąją seminariją ir turėjo mokslo laipsnį. Matyt, rektorius A. Osinskis rekomendavo Lucko kanauninką, Kremeneco licėjaus dvasios tėvą Joną Kulikovskį (Kulikowski), tačiau dėl prastos sveikatos ir pradėtos bažnyčios statybos šis atsisakė. Iš Chersono gubernijos buvo iškviestas Jozefalio kolonijos kuratorius Kasparas Borovskis (Borowski)⁶⁴ – Polocko akademijos auklėtinis, tik 1831 m. baigęs Vyriausiąją seminariją. Jis maloniai sutiko imtis jam siūlomo darbo. Vilniaus vyskupas gerai pažinojo diecezinės seminarijos prefektą Dionizą Pacevičių (Pacewicz). Jis buvo kilęs iš Žemaitijos bajorų, 33 metų amžiaus. Mokėsi Padubysio apskrities mokykloje, paskui – Žemaičių vyskupijos seminarijoje. 1827 m. grįžo į Vilniaus šv. Jono bažnyčią. Seminarijoje jis dėstė moralinę teologiją.

Kitas kandidatas į adjunktus – Jonas Narkevičius (Narkiewicz), 29 metų žemaičių bajoras, gabus klierikas, už gerą mokymąsi Vyriausiojoje seminarijoje apdovanotas pinigine premija. Ją baigęs, mokytojavo vargonininkų mokykloje prie Vyriausiosios seminarijos. Vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis (Giedroyć) 1830 m. pasikvietė J. Narkevičių į Alsėdžius ir paskyrė jį kapelionu⁶⁵. Po sukilimo buvo perkeltas į Kužių altariją.

Kunigas misionierius Pranciškus Valinskis (Waliński) šiek tiek studijavo universitete, vėliau šešerius metus dėstytojavo misionierių seminarijose ir išlaikė egzaminus teologijos magistro laipsniui gauti. A. Klungevičius kunigą misionierių paskyrė Akademijos bibliotekininku, tačiau Kolegija jo kandidatūrą atmetė. Biblioteką

⁶⁴ 1848 m. formuliarinis tarnybos sąrašas. RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 142 – 143.

⁶⁵ Formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 320 – 321.

sudarė Vyriausiosios bei vyskupijos seminarijų ir universiteto knygu rinkiniai.

Universiteto ekstraordinarinis profesorius filosofijos kandidatas Janas de Nève'as buvo pakviestas dėstyti prancūzų kalbos, Vilniaus apskrities mokyklos mokytojas Wilhelmas Bierfreundas – vokiečių. S. Žukovskiui atsisakius dėstyti hebrajų kalbą, negreit pavyko rasti kataliką, gerai mokantį šią kalbą. Vilniuje gyveno nemažai išsilavinusių žydų, tačiau vyskupas pageidavo dėstytojo kataliko. Tik 1835 m. gegužės mėn. vidaus reikalų ministras A. Klungevičiaus ir profesoriaus J. Skydelio rekomenduotą bernardinų ordino vienuolį žydą, perėjusį į krikščionybę, Didaką Pazderskį (Pazdzierski) patvirtino hebrajų kalbos dėstytoju.

Besikurianti Akademija turėjo tvarkyti ir ūkio reikalus. Ekonomu buvo paskirtas Vilniaus vyskupijos seminarijos prokuratorius teologijos kandidatas Aleksandras Stanevičius (Staniewicz). 1817 m. jis buvo baigęs Pastovių apskrities mokyklą, vėliau – Vyriausiąją seminariją. Ekonomas koordinavo visus ūkinius ir finansinius Akademijos darbus, rūpinosi patalpų švara ir tvarka. Pagal statutą ekonomu galėjo būti ir dvasininkas, ir pasaulietis.

Po rektoriaus kitas svarbus asmuo Akademijoje buvo inspektorius. Juo paprastai skirdavo kurį nors vyresnį Akademijos profesorių. Paskaitų ir dvasinių pratybų kontrolė, moralinė būsimojo kunigo būsena ir elgesys Akademijoje, bendravimas su klierikais ir lankymasis jų kambariuose – tai inspektoriaus pareigos ir rūpestis. Išsamesnę inspektoriaus veiklos instrukciją nustatydavo Akademijos valdyba. Vilniaus vyskupas manė, kad inspektorius neturi dėstyti, o privalo atlikti pagrindinę savo pareigą – auklėti klierikus. A. Klungevičiui nepatiko kandidatas į šias pareigas J. Markevičius, buvęs Vyriausiosios seminarijos rektoriumi (regensu), mat pernelyg gerai žinojo, kokios yra jo silpnybės, todėl inspektoriumi vyskupas pasiūlė Vilniaus katedros kanauninką Jokūbą Gonsovskį (Gašowski). Šis Lomžos pijorų mokyklos auklėtinis nuo 1804 m. mokėsi ir profesoriavo Vilniaus kunigų vincentiečių (misionierių) seminarijoje, 1833 m. ėjo Vilniaus vyskupijos konsistorijos asesoriaus pareigas.

Pagal statutą Akademijos valdybą sudarė rektorius, inspektorius, du profesoriai ir ekonomas. Į valdybą buvo renkami profesoriai pasauliečiai. Tuo valdžia siekė Akademijos valdyboje turėti didesnę įtaką, o kartu rinkti informaciją, kurios ne tiek daug ir turėjo. Valdybos nariais paskiriami L. Borovskis ir I. Lobjka. Į šias vietas Rusijos valdžia paprastai skirdavo vien rusų literatūros ir istorijos profesorius. Pirmoji valdyba – išimtis Akademijos istorijoje.

Beveik visas Akademijos personalas buvo surinktas. Dabar tereikėjo, kad jį patvirtintų imperatorius ir vidaus reikalų ministras. Pastarasis, nors ir ragino Vilniaus vyskupą kuo greičiau atidaryti Akademiją, pats skubėti nemėgo. Kolegija šioje dvikovoje laikėsi stebėtojos ir tarpininkės pozicijų. Ministras buvo nepatenkintas, nes beveik visos kandidatūros jam kėlė įtarimą, ypač jaunieji adjunktai. D. Bludovą erzino ir užgavo tai, kad Vilniaus vyskupas visiškai neatsižvelgė į jo siūlomas kandidatūras. Ministras tikėjosi, kad galbūt Vilniaus generalgubernatorius pasiūlys kitus kandidatus. Tuo tikslu 1833 m. lapkričio 24 d. jis kreipėsi į N. Dolgorukovą: “Būtina, kad į Romos katalikų dvasinę akademiją pagal galimybes būtų paskirti gabūs, patikimi, atsidadę vyriausybei žmonės”⁶⁶. D. Bludovas labai susirūpinęs rektoriumi, nes, jo nuomone, “nė vienas iš kandidatų neturi reikiamų savybių”⁶⁷. Jam labiau patiko J. Civinskis ir K. Dmochovskis, kurie atsisakė eiti rektoriaus pareigas. Ministras siekė supriešinti vyskupą ir būsimąjį rektorių.

A. Klungevičius su N. Dolgorukovu gerai sutarė. Be to, vyskupas buvo turtingas žmogus, o generalgubernatoriui, mėgusiam puotas, kurios pranokdavo jo finansines galimybes, geri santykiai su vyskupu teikdavo, matyt, ne tik moralinį pasitenkinimą. Pasak žandarų pranešimų ir Vilniaus generalgubernatoriaus, visi profesoriai esą patikimi ir gabūs mokslo vyrai, tik dėl A. Fijalkovskio ir J. Gonsovskio dar susirašinėta. Vilniaus žandarų korpuso pulkininkas Klemensas Rutkovskis itin gerai apibūdino Polocko akademijos auklėtinį A. Fijalkovskį: “[...] puikaus elgesio ir turi palyginti gerų savybių”⁶⁸.

Ministras neturėjo kitos išeities ir buvo priverstas paisyti generalgubernatoriaus nuomonės, juo labiau kad ir caras šiuo pasitikėjo. Be to, Peterburgo dar nebuvo spėjusios pasiekti kalbos apie N. Dolgorukovo gyvenimo būdą.

1833 m. gruodžio 8 d. vidaus reikalų ministras išvyko pas carą. Nikolajus I patvirtino D. Bludovo pateiktus kandidatus⁶⁹. Akademijos rektoriumi buvo paskirtas A. Osinskis, profesoriais – J. Skydelis,

⁶⁶ Vidaus reikalų ministro 1833 m. spalio 24 d. raštas, LVIA, f. 378, PS, 1833, b. 68, l. 2.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem, l. 4.

⁶⁹ Vidaus reikalų ministro 1833 m. gruodžio 10 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 74 – 75.

A. Daugirdas, S. Grinevičius, L. Borovskis ir I. Lobjka. Ministras buvo griežtai nusiteikęs prieš vyskupą ir paskyrė A. Cappelli kanonų teisės bei Bažnyčios istorijos profesoriumi. Vyskupas į šią vietą siūlė A. Fijalkovskį, tačiau šis dėstys teologiją. Kadangi kanauninkas J. Gonsovskis nedirbo nei Vilniaus universitete, nei Vyriausiojoje seminarijoje, tai inspektoriumi, ministro manymu, negalėjo būti skiriamas. Inspektoriumi jis patvirtino J. Markevičių. Profesoriaus vardas buvo suteiktas visuotinės ir Rusijos istorijos dėstytojui P. Kukolnikui, tačiau jis gaudavo tik adjunkto algą.

Du ministro padaryti pakeitimai nenustebino A. Klungevičiaus. Svarbiausias tikslas buvo pasiektas – rektoriui paskirtas A. Osinskis. Adjunktų ir lektorių, išskyrus J. de Nève, vidaus reikalų ministras kol kas nepatvirtino. Jis laukė generalgubernatoriaus žinių apie jų patikimumą ir lojalumą valdžiai.

Vilniaus gubernijos žandarų korpuso skyrius rinko išsamius duomenis apie adjunktus ir lektorius. IV apygardos žandarų korpuso viršininkas pulkininkas D. Jazikovas generalgubernatoriui pranešė: “Vilniaus vyskupijos seminarijos prefektas kunigas Pacevičius sukilime ir antivyriausybinėje veikloje nedalyvavo, elgiasi normaliai. Misionierių kunigas P. Valinskis kuklus, gabus, nepastebėta, kad užsiimtų antivalstybine veikla”⁷⁰. Panašiai apibūdintas ir kunigas A. Stanevičius. Nors žandarų korpuso viršininkas nepateikė kompromituojančių duomenų apie Žemaičių vyskupijos kunigą J. Narkevičių, tačiau žinodami, kaip J. A. Giedraitis elgėsi per sukilimą, žandarai ir valdžia netikėjo buvusio vyskupo dvasios tėvo nekaltumu. Papulkininkui Bobochovui buvo įsakyta kruopščiai surinkti duomenis apie jį. J. A. Giedraitis tikriausiai neužmiršo apginti savo nuodėmklausio. Papulkininkis generalgubernatoriui pranešė: “Jono Narkevičiaus elgesys ir gyvenimo būdas geras, nepastebėta, kad būtų nepatikimas dėl politinės ar civilinės veiklos. Sukilime nedalyvavo, neteistas, bet kokių nors nuopelnų vyriausybei neturi”⁷¹. Siųsdamas vidaus reikalų ministrui duomenis apie J. Narkevičių, N. Dolgorukovas “užmiršo” įrašyti paskutinę papulkininkio Bobochovo sakinio dalį. 1834 m. liepos mėn. D. Bludovas adjunktais patvirtino D. Pacevičių, J. Narkevičių ir K. Borovskį.

⁷⁰ 1833 m. lapkričio 22 d. raštas generalgubernatoriui, LVIA, f. 378. PS, 1833. b. 68, l. 7.

⁷¹ 1834 m. sausio 2 d. raštas gubernatoriui “Apie Narkevičių”, *ibidem*.

Akademijos kapelionu tą patį mėnesį paskiriamas trinitorių ordino vienuolis Romanas Kačanovskis (Kaczanowski), Antakalnio vienuolyne dėstęs lotynų kalbą ir padovanojęs Akademijai biblioteką. Jis buvo baigęs Vilniaus gimnaziją, universitete gavo filosofijos kandidato laipsnį.

Ilga raštų “kova” vyko dėl vokiečių kalbos dėstytojo W. Bierfreundo. Vidaus reikalų ministras ketino vokiečių kalbos dėstytoju skirti Arnoldą Grauertą, anksčiau dėščiusį seminarijoje. Asesorius A. Grauertas nuo 1823 m. dirbo civilinio gubernatoriaus kanceliarijoje, versdavo tekstus. Jis pats parašė vidaus reikalų ministrui prašymą paskirti jį dirbti Akademijoje. “Patikimas ir atsidavęs vyriausybei”⁷², – taip jį apibūdino generalgubernatorius. Aišku, Vilniaus vyskupui tokių “patikimų” žmonių nereikėjo. Gubernatoriaus kanceliarijos tarnautojas ne tik pats norėjo dirbti Akademijoje – jį rėmė ir oficialus valdžios atstovas gubernatorius. Norėdama paskirti savo žmogų, valdžia privalėjo “skandinti” kitą kandidatą, todėl W. Bierfreundas, išsilavinęs žmogus, universiteto auklėtinis, buvo apkaltintas laisvamanybe ir nepastovumu. Be to, jo žmona nepraėjus nė mėnesiui po vestuvių nusiskandino Neryje. Asesorius Aleksandras Andersonas pateikė kaltinimą, kad jo sūnus dėl W. Bierfreundo įtakos dalyvavo sukilime. Buvo nustatyta, kad W. Bierfreundas palaikė ryšius su sukilėlių emisaru. Gubernatorius negailėjo kaltinimų vyskupo kandidatui ir liaupsių A. Grauertui, tačiau vidaus reikalų ministro kantrybė galiausiai trūko, ir 1835 m. lapkričio 3 d. vokiečių kalbos dėstytoju jis paskyrė W. Bierfreundą⁷³. Tais pačiais metais Medicinos-chirurgijos akademijos ordinarinis profesorius Karolis Edwardas Eichwaldas sutiko dėstyti higienos kursą.

Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas. Pagal statutą Akademijs turėjo teisę suteikti teologinius studento, kandidato, magistro ir daktaro mokslo laipsnius. Tikslī procedūra statute nebuvo nustatyta, ir iš pradžių vyskupas suteikdamas laipsnius vadovavosi senąja Teologijos fakulteto laipsnių suteikimo tvarka. Caras leido Akademijos konferencijai (susirinkimui) parengti tikslūs egzaminų, disputų, mokslo laipsnių suteikimo nuostatus.

⁷² 1834 m. vasario [?] d. raštas vidaus reikalų ministrui, *ibidem*, l. 19.

⁷³ Vidaus reikalų ministro 1835 m. lapkričio 3 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826. ap. 1, b. 2, l. 384.

1834 m. liepos 6 d. prasidėjo A. Klungevičiaus pirmininkaujama Akademijos konferencija, aptarusi projektą⁷⁴. A. Osinskio, L. Borovskio, I. Lobjkos pasirašytas, jis buvo išsiųstas vidaus reikalų ministrui tvirtinti. Deja, projektas dingo ministerijos stalčiuose. Tik carui apsilankius Vilniuje, 1838 m. pradžioje, ministras pateikė Kitatikių reikalų departamentui svarstyti Akademijos konferencijos sudarytas taisykles. Kaip visuomet, departamento valdininkai rado nesutapimų su Akademijos statutu, nebuvo nustatytas egzaminų skaičius ir kt. Kovo pabaigoje ministras gražino projektą Akademijai taisyti. Akademijos valdyba pataisė jį ir vėl išsiuntė ministrui.

Tik susekus Medicinos-chirurgijos akademijos demokratinę draugiją ir sušaudžius S. Konarskį caras įsakė vidaus reikalų ministrui patvirtinti Akademijos mokslo laipsnių suteikimo taisykles.

Patalpos. Pagal statutą Akademia ir vyskupijos seminarija turėjo būti kartu, tačiau klierikai viename pastate netilpo. “Ten, kur susikerta trys gatvės, iš kurių dvi vadinamos Savičiaus, o trečioji, aukštny kylanti – Bokšto, stovi didelis buvusios Dvasinės akademijos pastatas”⁷⁵. Tai – buvęs Vyriausiosios seminarijos pastatas (Savičiaus g. 13). Per sukilimą čia buvo ligoninė. Anksčiau šis pastatas priklausė augustinų vienuoliams. “Kiek toliau nuo šito statinio, prie Savičiaus gatvės (vedančios prie Rotušės), iškilusi Šv. Marijos Ramintojos bažnytelė, seniau priklausiusi augustinijonams, o kartu skirta kasdieninėms [...] Akademijos auklėtinių pamaldoms”⁷⁶. Susitarus su vienuoliais, šie pastatai 1807 m. buvo perduoti Vyriausiajai seminarijai, o dabar atiteko neseniai įsteigta Akademijai. Diecezinė kunigų seminarija nuo 1788 m. užėmė buvusį karmelitų vienuolyną prie Šv. Jurgio bažnyčios. “Šalia vienuolyno mažuose kiemeliuose dar visai neseniai galima buvo regėti bajorų dvarelių su podėliais ir klėtelėmis, kurie dabar sunykę ar perstatyti tolydžio retėja”⁷⁷. Akademijos ir diecezinės seminarijos pastatai buvo toli vieni nuo kitų, ir tai vyskupą labai vargino. Vidaus reikalų ministras leido, kol bus pastatytas naujas Akademijos pastatas, klierikus mokyti atskirai.

Vyskupas manė, kad Akademijos rektorius, inspektorius, kapelionas ir ekonomas turėtų gyventi pačiame Akademijos pastate arba šalia jos.

⁷⁴ Akademijos valdybos 1834 m. liepos 6 d. raportas, *ibidem*, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 127.

⁷⁵ A. Kirkoras, *Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes*, Vilnius, 1991, p. 98.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 107.

Steindruck und. Akademie

Dr. v. EICHWALD.

Profesorius Karolis Edwardas Eichwaldas
(1795-1876)

Akademijos valdyba, kartu su vyskupu apžiūrėjusi Akademijos pastatą, nustatė, kad čia tilps 40 Akademijos klierikų ir armėnų katalikų skyrius, gyvens rektorius, kapelionas ir vienas adjunktas⁷⁸. Dviem profesoriams – A. Daugirdui ir L. Borovskui, taip pat sekretoriui su visa kanceliarija buvo paskirtos dvi auditorijos. Profesorius A. Cappelli gyveno Šv. Jono bažnyčios beneficiniame name, J. Skydelis ir A. Fijalkovskis – kapitulos namuose, I. Lobjka, P. Kukolnikas ir S. Grinevičius – Medicinos -chirurgijos akademijos butuose. J. de Nève'as neturėjo kur gyventi, todėl vyskupas prašė vidaus reikalų ministrą skirti 400 rublių buto nuomai, kadangi anksčiau tokią pat sumą mokėdavo universitetas⁷⁹. Akademijs norėjo gauti dar 1200 rublių, kad galėtų nuomoti butus vokiečių ir lotynų kalbos dėstytojams.

A. Klungevičius rūpinosi ne tik profesorių ir dėstytojų gyvenimo sąlygų gerinimu, bet ir galutiniu pačios Akademijos sutvarkymu. Vidaus reikalų ministras Vilniaus vyskupo prašymu paskyrė 30 000 rublių. A. Stanevičius buvo išsiųstas ieškoti medžiagų statybai. Kad būtų pigiau, nusprendė ne statyti naują pastatą, o išplėsti vyskupijos seminarijos patalpas ir ten perkelti Akademijos alumnus. Akademijos valdyba, beneficinės komisijos paprašyta, 1834 m. liepos 28 d. pateikė Akademijai būtinai reikalingų patalpų sąrašą⁸⁰. Valdybos manymu, kad Akademijs galėtų normaliai dirbti, buvo reikalingos tokios patalpos: oratorija, 107 vietų valgykla, keturios didelės auditorijos, iš kurių trys bus skirtos Akademijai, viena – seminarijai, iškilmingų susirinkimų salė, biblioteka su skaitykla, butas bibliotekininkui, ligoninė, salė, kurioje klierikai galėtų susirinkti po pietų ir vakarienės, kanceliarijs su posėdžių sale valdybos posėdžiams ir konferencijoms, butai rektoriui, inspektoriui, kapelionui, 107 klierikų kambariai, vonios, virtuvė, sandėlis, vyno rūsys, ledainė, daržinės, arklidė ir kiti ūkiniai pastatai. Seminarijs perstatymo projektą parengė profesorius Karolis Podčaszyński (Podczaszyński). Ministerijs skirtų pinigų užteko tiktai pusei projekto įgyvendinti. Prasidėjo ilgai trukęs susirašinėjimas su generalgubernatoriumi ir vidaus reikalų ministru. Be to, Akademijos valdyba ir beneficinė komisija kritikavo patį projektą dėl to, kad palikta per daug koridorių, nevykusiai parinktas pagrindinis

⁷⁸ 1834 m. vasario 24 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 94.

⁷⁹ Ibidem, l. 95.

⁸⁰ 1835 m. spalio 3 d. pranešimas Vilniaus generalgubernatoriui. LVIA, f. 694, ap. 1, b. 1241. l. 1.

įvažiavimas, mažai vietos klierikų lovoms, ligoninė arti klierikų miegamųjų, o tai pavojinga epidemijos metu⁸¹.

Pirmieji mokslo metai. Nors jau 1833 m. vasario mėn. vidaus reikalų ministras pažymėjo, kad panaikinus Vilniaus universitetą Vyriausioji dvasinė seminarija egzistuoti nebegal⁸², 1833–1834 mokslo metus ji pradėjo kaip Vyriausioji seminarija, o ne kaip Akademija. Tiek klierikai, tiek dėstytojai buvo sutrikę. Seminarijai vadovavęs vyskupas ministro liepimu nepriėmė naujų klierikų. Po rekolekcijų rugsėjo antroje pusėje į Vyriausiąją dvasinę seminariją grįžo 15 klierikų, į vyskupijos – 52 klierikai. Paskaitos pradėtos skaityti jau rugsėjo pabaigoje. A. Klungevičius ėmėsi įgyvendinti vidaus reikalų ministru pateiktą disciplinų dėstyimo projektą (vėliau ministras projektą atmetė). A. Fijalkovskis dėstė dogminę ir pastoralinę teologiją, J. Skydelis – moralinę teologiją ir logiką, būsimo inspektorius J. Markevičius – kanonų teisę ir Bažnyčios istoriją, misionierių kunigas I. Kacas (Koc) – Šventąjį Raštą. A. Daugirdas jau daugiau kaip 20 metų ėjo kapeliono pareigas. Iš pradžių paskaitos buvo skaitomos fragmentiškai, trūko dėstytojų, o ir klierikai tais suirutės ir permainų metais nelabai buvo linkę mokytis. Prieš Naujuosius metus A. Klungevičius iš naujo skirstė jau vidaus reikalų ministro patvirtintus profesorius. Paskaitos pradėtos skaityti pagal statutą. Pašlijus sveikatai, vyskupas ragino rektorių kuo greičiau atvykti į Vilnių. 1834 m. sausio 2 d dėstytojai davė priesaiką. Sušaukęs valdybą, vyskupas aptarė mokymo reikalus ir tolesnį klierikų likimą. Buvo nutarta leisti ketvirtakursiams baigti kursą iki vasaros, kiti klierikai paliekami, kol baigs mokslą. Įstojusieji naujais mokslo metais jau turės mokytis trejus metus. Profesoriai per savaitę privalės dėstyti po 6, visi kiti – po 4 valandas. Kitiems mokslo metams bus sudarytas specialus grafikas.

Numatyta, kad logikos, filosofijos, visuotinės ir Rusijos istorijos, rusų literatūros ir kalbos, prancūzų, vokiečių kalbos disciplinos bus dėstomos po 2 valandas per savaitę Akademijoje ir seminarijoje, lotynų ir graikų literatūros – po 3 valandas Akademijoje ir po 1 – seminarijoje. Kitos lotynų kalbos valandos atiduodamos seminarijos adjunkto pavaduotojui.

⁸¹ Ibidem, l. 5.

⁸² 1833 m. vasario 25 d. raštas "Dėl dvasinės mokyklos įsteigimo", RVIA, f. 821, ap. 125, b. 383, l. 20.

“Naujoji tvarka ir Akademijoje, ir seminarijoje gera, – pažymėjo A. Klungevičius, – tik vienam inspektoriui sunku visur spėti, reikia, kad jam padėtų adjunktai arba jų pavaduotojai, kaip dabar daroma”⁸³.

Peterburgas niekada nenuleido akių nuo Akademijos. Vidaus reikalų ministras carui skubiai atsakė: “1833 m. baigtas svarbus darbas, Teologijos fakultetas reorganizuotas į Dvasinę akademiją”⁸⁴. D. Bludovas skubėjo, nes kelis kartus Nikolajui I buvo prižadėjęs atidaryti Akademiją iki 1834 m. sausio 1 d., tačiau Vilniaus vyskupas kantriai laukė atvykstančio A. Osinskio. Šaltis, gili žiema ir pūgos vis trukdydavo rektoriui vykti į Vilnių, o ir nelabai stiprią sveikatą reikėjo saugoti. Nors vyskupas, daugiausia prisidėjęs prie Akademijos kūrimo, turėjo moralinę teisę švęsti jos atidarymą ir be rektoriaus, tačiau jis laikėsi savo principo be reikalo nepataikauti valdžiai. Pagaliau vasario 4 d. rektoriaus karieta sustoja Akademijos kiemelyje. Netrukus buvo pradėta rengtis Akademijos atidarymo iškilmėms, kurios prasidėjo 1834 m. vasario 11 d. pusę dvylikos. Po sukilimo tai buvo vienas žymiausių įvykių Vilniuje.

Lydimas rektoriaus, profesorių, dėstytojų ir klierikų, A. Klungevičius atvyko į Akademijos Šv. Jono bažnyčią, pilną kunigų, vienuolių ir pasauliečių. Joje buvo celebruotos pontifikalinės iškilmingos šv. Mišios, giedotas himnas “Veni Creator”, melstasi už imperatorių. Po šv. Mišių visi iškilnių dalyviai ėjo į viešąją salę, kur juos pasitiko gubernijos valdžia: generalgubernatorius N. Dolgorukovas, Gardino gubernatorius Grigorijus Dopelmajeras, generolas majoras Sergejus Baturinas, Medicinos-chirurgijos akademijos prezidentas Tomas Kučkovskis (Kuczkowski), IV apygardos žandarų viršininkas D. Jazikovas ir daug kilmingų svečių⁸⁵.

Iš pradžių buvo perskaitytas caro įsakas dėl Akademijos įsteigimo. Pradėdamas iškilmingą posėdį, A. Klungevičius pasakė įžanginę kalbą, kurioje pamalonino valdžią ir imperatorių, apžvelgė Vilniaus universiteto istoriją. Svarbiausia mintis, sukėlusį daugelio nuostabą ir leidusi suprasti tikrąjį vyskupo tikslą, skambėjo taip: “Naujoji Akademija, perėmusi ankstesniosios [Vilniaus akademijos, – V. J.]

⁸³ 1834 m. vasario 15 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 116.

⁸⁴ “Извлечение из отчета министра внутренних дел за 1833 г.”, *Журнал Министерства внутренних дел*, 1834, ч. 13, № 7, с. 65.

⁸⁵ *Kuryer Litewski*, 1834, 27 lutego, nr 17, s. 142 – 143.

vardą ir pobūdį, pasirūpinusi nauja, šviesesniems laikams derančia pagalba, turėtų subrandinti kraštui tokius pat, o galbūt ir dar brangesnius darbo vaisius”⁸⁶.

Intelektualiausia buvo Akademijos rektoriaus kalba. A. Osinskis akcentavo didelius pirmojo rektoriaus jėzuito P. Skargos nuopelnus Vilniaus akademijai. Tai buvo kalba, uždeganti klierikus ir teikianti jėgų bei pasitikėjimo visam Akademijos personalui. “Dvasinė akademija Jums atveria, – kalbėjo rektorius, – neišsenkamus mokslų turtus ir visus tikrus pagarbos ir šlovės šaltinius. Teologijos mokslai, tokie didūs ir garbingai teikiantys pasauliui ramybę, nušvies Jums išsamiai ir tvirtai ypatingą paskirtį studijuojant tikėjimo šaltinius [...]”⁸⁷.

Profesorius A. Fijalkovskis vėliau buvo kaltinamas, kad jo skaitytas traktatas “Apie Bažnyčios istorijos būtinumą, jos naudą ir įtaką teologijos mokslams”⁸⁸ mokslo požiūriu esąs menko lygio. Tačiau profesorius ir nesirengė gubernijos valdžiai skaityti mokslinio pranešimo, jis tik norėjo supažindinti ją su Bažnyčios istorija ir teologijos mokslo esme. Pranešimas generalgubernatoriui patiko: A. Fijalkovskis be saiko gyrė imperatorių, aiškino, ko moko teologijos disciplinos.

Be Akademijos profesorių, prakalbą apie lotynų ir graikų kalbų mokėjimo ir pažinimo naudą pasakė Medicinos-chirurgijos akademijos profesorius S. Grinevičius⁸⁹. Jis kalbėjo lotyniškai, tuo pabrėždamas savo profesionalumą ir ištikimybę tradicijai, Bažnyčios ir kunigų atskirumą nuo salėje sėdinčios gubernijos valdžios. Paskutinę panegiriką imperatoriui ir Rusijos valstybės istorijai pasakė “žymusis” istorikas P. Kukolnikas⁹⁰. Kaip ir derėjo valdžios statytiniui, savo mintis jis dėstė rusiškai. Universiteto sienos seniai buvo girdėjusios tokį rusiška dvasia persunktą murmėjimą. Liūdna iškilnių pabaiga nesugadino nei rektoriaus, nei vyskupo nuotaikos.

⁸⁶ *Otwarcie publicznę Akademii Duchownej Rzymskokatolickięj Wileńskięj Dnia 11 Lutęgo 1834 Roku*, Wilno, 1834, s. 12.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 29.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 42 – 83.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 87 – 103.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 107 – 134.

1834 m. spalio 9 d. cenzoriui L. Borovskiui leidus Vilniaus knygų leidėjas Juozapas Zavadskis išleido iškilmingame Akademijos atidaryme pasakytas kalbas ir pranešimus.

Vyskupui buvo kur kas lengviau dirbti kasdienius darbus, nes rektorius, kol kas padedamas vyskupo, ėmėsi savo tiesioginės veiklos. Intelektualui rektoriui Akademijos ūkio ir pertvarkymo darbai buvo kiek neįprasti ir sunkiai suprantami. Vyskupo praktiškumas ir rektoriaus intelektas puikiai derinosi.

Kolegija jau 1833 m. buvo paskirsčiusi vyskupijoms vietas Akademijoje. Vyskupai neskubėjo siųsti klierikų į Akademiją – padėtis po sukilimo neskatino aktyvios veiklos. Tik Žemaičių vyskupas J. A. Giedraitis nedvejo ir greitai pranešė, kad į Akademiją pasiųsti tie klierikai, kurie mokėsi Vyriausiojoje seminarijoje: Antanas Visockis (Wysocki), Dominykas Gabėta (Gobiatto), Danielius Tšaskovskis (Trzaskowski), Benediktas Putramentas (Putrament) ir Ambraziejus Volodkevičius (Włodkiewicz)⁹¹. Vėliau ir kiti vyskupai atsiuntė rektoriui prašymus. Pirmieji teologijos studento laipsnį birželio 26 d. gavo aštuoni, teologijos kandidato – du auklėtiniai. Klierikų Akademijoje daugėjo pamažu, net 1835 m. rugsėjo mėn. jų mokėsi tik 20: trys iš Mogiliovo arkivyskupijos, šeši iš Vilniaus, trys iš Minsko, penki iš Žemaičių, vienas iš Podolės Kameneco ir du iš Lucko-Žitomyro vyskupijų⁹².

⁹¹ 1834 m. vasario 23 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 119.

⁹² 1834 m. rugsėjo 24 d. auklėtinių sąrašas, *ibidem*, l. 297.

AKADEMIJOS PERSONALO KAITA

Pagal caro Nikolajaus I 1833 m. liepos 1 d. patvirtintą statutą Akademijos personalą sudarė dvių kategorijų tarnautojai: mokymo personalas ir pagalbinis, arba aptarnaujantis, personalas. Mokymo personalui priklausė tokios pareigos: rektorius, inspektorius, profesoriai, adjunktai, lektoriai, dvasios tėvas ir ekonomas. Pagalbinį personalą sudarė du raštininkai, sekretorius-ekonomo padėjėjas, bibliotekininkas, gydytojas ir kiti tarnautojai. Iš pasauliečių Akademijoje dirbo net 14 asmenų.

Profesorių iki 1839 m. buvo septyni, vėliau, vidaus reikalų ministrui profesoriumi patvirtinus visuotinės ir Rusijos istorijos dėstytoją P. Kukulniką¹, – aštuoni, iš jų penki dėstė teologijos mokslus, kiti trys – pasaulietinius. Profesorių skaičiumi Vilniaus akademija niekuo nesiskyrė nuo Varšuvos akademijos, kurioje dėstė devyni profesoriai, taip pat ir nuo kitų Vakarų Europos universitetų teologijos fakultetų. Krokuvos universiteto Teologijos fakultete dėstė tik keturi teologijos profesoriai. Teologijos mokslų profesoriai būdavo kunigai arba vienuoliai. Iš pasauliečių tik A. Cappelli iki 1838 m. dėstė kanonų teisę bei Bažnyčios istoriją ir L. Borovskis – homiletiką. Akademiją iškėlus į Peterburgą, šiuos mokslus dėstė tik kunigai.

¹ Akademijos valdybos 1840-1841 m. ataskaita. I VIA, f. 694, ap. 1, b. 1469, l. 3.

² T. Glemma. "Wydział teologiczny uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795- 1847". *Polonia Sacra*, Kraków, 1948, s. 59.

Akademija nuo Vakarų Europos universitetų teologijos fakultetų skyrėsi tuo, kad jos profesorius skirdavo ir tvirtindavo vidaus reikalų ministras, o ten profesoriai į katedras patekdavo konkurso tvarka. Tiesa, 1835 m. mirus logikos ir filosofijos profesorius A. Daugirdui tuometinis rektorius A. Osinskis pirmą ir paskutinį kartą paskelbė viešą konkursą šiai katedrai užimti. Tačiau konkursas neįvyko, apie jį liko tik skelbimas laikraštyje “Kuryer Litewski”. Tokia iniciatyva rodė, kad rektorius nebuvo linkęs paisyti vien Akademijos statuto normų, jis laikėsi ir visoje Vakarų Europoje vyravusios tradicijos. Svarbiausias kriterijus Rusijos valdžiai tvirtinant dėstytojus buvo lojalumas jai, o į būsimųjų profesorių ir adjunktų mokytumą mažai kreipta dėmesio. Ministras klausdavo Vilniaus generalgubernatoriaus nuomonės apie kiekvieną būsimąjį Akademijos dėstytoją. Paprastai slaptą informaciją pateikdavo žandarai. Be to, buvo tikrinama, ar kandidatas nedalyvavo 1831 m. sukilime. Toks nuodugnus tikrinimas rodė, kad siekiama rasti ir iškelti žmones, kurie, patys būdami atsidavę valdžiai, galėtų išauklėti į save panašius kunigus. Kad šie imperijos valdžios siekiai ne visada būdavo įgyvendinami, tai jau kitas reikalas. Dėl tokios padėties ypač svarbus būdavo vyskupo, Akademijos valdybos, o kai kada ir Kolegijos požiūris į žmonių parinkimą. Šiuo klausimu didesnių prieštaravimų nekildavo, nors kartais Kolegija atmesdavo vyskupo ir rektoriaus pateiktas kandidatūras. Be to, Akademijos valdyba Kolegijai dažnai skųsdavosi, kad daugelis gabių kunigų atsisako eiti dirbti Akademijoje dėl mažos algos, nes, turėdami beneficijas, gauna didesnes pajamas³. Suradus kandidatus į dėstytojų vietas, reikėdavo apie pusę metų laukti, kol vidaus reikalų ministras atsiųsdavo savo atsakymą. Kartais Akademijos valdžia kreipdavosi į tuometinį Kolegijos narį J. K. Gintilą ir prašydavo jį paskubinti jai rūpimų klausimų sprendimą⁴.

Rektorai. Rusijos valdžia stengdavosi, kad rektorai būtų įžymūs mokslo vyrai ir ištikimi valdžiai žmonės. Pats imperatorius rūpindavosi kandidatūrų tvirtinimu, tačiau bent iki 1864 m. taip ir nepasisekė rasti patikimo žmogaus nei Vilniuje, nei Peterburge. Praėjus keleriems metams po patvirtinimo, Rusijos valdžia nusivildavo caro parinktu rektoriumi. Tokia buvo realybė, tokie buvo laikai, o ir pasirinkti nelabai buvo iš ko, taigi telikdavo viena išeitis – dažnai keisti rektorius.

³ Akademijos valdybos 1839 m. rugsėjo 5 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 123.

⁴ A. Fijalkovskio 1838 m. [?] 4 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 144, l. 1.

Vilniaus laikotarpiu Akademijos valdymo darbe aktyviai dalyvavo vyskupas A. Klungevičius. Juo valdžia labiau pasitikėjo negu rektoriais, nors, pasak amžininkų, A. Klungevičius nebuvo “aklas žaisliukas valdžios rankose”.

Mažiau kaip per dešimtmetį pasikeitė trys rektoriai: du iš jų patvirtino caras, o vienas rektoriaus pareigas ėjo laikinai. Pirmasis rektorius A. Osinskis – liberalios dvasios žmogus. Šis europinio lygio intelektualas buvo žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. Klierikai jį gerbė ir mylėjo, nes žinojo, kad rektorius visada juos užtars ir supras. A. Osinskis paskaitų Akademijoje neskaitė, visą laisvą laiką jis skirdavo mokslui ir klierikų auklėjimui. Amžininkai rektorių kartais pašiepdavo, kad mėgsta girtis ir yra lengvabūdis⁵. Net tuometinis generalgubernatorius N. Dolgorukovas dažnai kviesdavosi A. Osinskį pietų. Didelė meilė mokslui kartais nustelbdavo rūpinimąsi Akademija, tačiau prireikus visada pagelbėdavo Vilniaus vyskupas. 1838 m. netikėtai pablogėjo A. Klungevičiaus sveikata. Vidaus reikalų ministras D. Bludovas išleido vyskupą gydytis į Vokietiją, bet ši kelionė nedavė laukiamų rezultatų. A. Klungevičius paprašė Rusijos valdžios atleisti jį nuo vyskupijos ir Akademijos valdymo. N. Dolgorukovas buvo patenkintas vyskupu ir nenorėjo jo prarasti, todėl vidaus reikalų ministrui pasiūlė paskirti A. Klungevičiui pagalbininką. Netrukus Nikolajus I patvirtino J. Civinskį Trakų sufraganu⁶. Pastarasis privalėjo rūpintis pagalbiniais vyskupijos valdymo reikalais. Teliko pakeisti Akademijos rektorių. Veikdama atsargiai ir apgalvotai, kad nesukeltų bereikalingų kalbų ir pasipriešinimo, Rusijos valdžia pasiūlė A. Osinskiui nominalų paaukštinimą.

Į rektoriaus vietą Kolegija pasiūlė du kandidatus iš Akademijos: inspektorių J. Gonsovskį ir profesorių A. Fijalkovskį. Tiek Kolegija, tiek generalgubernatorius, tiek ministras carui rekomendavo rektoriumi paskirti A. Fijalkovskį. Nemažai įtakos šiam paskyrimui turėjo tuometinis Kolegijos narys J. K. Gintila. Jis susirašinėjo su A. Fijalkovskiu, jiedu Vilniuje ir Peterburge pirkdavo vienas kitam knygas. Taigi 1838 m. gruodžio 31 d. caras Nikolajus I antruoju Akademijos rektoriumi patvirtino Polocko jėzuitų akademijos auklėtinį A. Fijalkovskį⁷.

⁵ A. Krasinski, *Wspomnienia*, s. 50.

⁶ Ministro 1839 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 14, l. 37.

⁷ Vidaus reikalų ministro 1838 m. ataskaita, *ibidem*, b. 13, l. 53.

Po keturių dienų caras paskyrė A. Osinskį Lucko vyskupijos sufraganu. 1839 m. sausio 16 d. A. Osinskis vadovavo paskutiniam valdybos posėdžiui, o sausio pabaigoje įvyko iškilminga Akademijos konferencija, kurioje buvo paskelbti įsakai dėl A. Osinskio ir A. Fijalkovskio paskyrimų. 40 metų išdirbęs įvairiose mokslo įstaigose, didysis intelektualas paliko Vilnių. Nuvykus į Lucko vyskupiją, A. Osinskio sveikata pablogėjo. Vilniuje liko jo rankraščiai, dėl kurių likimo nerimaudamas ne kartą rašė A. Fijalkovskiui⁹. Naujasis rektorius mokytumu neprilygo A. Osinskiui, tačiau jis rūpinosi Akademijos dėstytojų rankraščių publikavimu.

Pasikeitus rektoriui, sparčiai keitėsi ir dėstytojai. Apie tikrąsias jų keitimo priežastis archyvuose medžiagos nėra. Ar tai buvo nepasitenkinimo raiška, ar Rusijos valdžios intriga, sunku nustatyti. Galbūt kai kuriems dėstytojams įtarimą kėlė jaunojo rektoriaus paskyrimas ir palankus valdžios požiūris į jį. Rimtų argumentų jo biografijoje sunku rasti, nebent įtarimą kėlė tai, kad 1834 m. A. Fijalkovskis imperatoriaus liepimu buvo paskirtas įsteigto laikraščio “Kuryer Litewski” laikinuoju redakcinio komiteto nariu¹⁰.

Gerokai vėliau priešinkai A. Fijalkovskį kaltino, kad jis gali būti neištikimas Bažnyčiai, nes buvo graikų katalikų kunigo sūnus, o jo brolis tapo pravoslavų popu¹¹. Tačiau būdamas rektoriumi A. Fijalkovskis nuoširdžiai rūpinosi Akademijos valdymu. Net jo asmeniniuose laiškuose, rašytuose J. K. Gintilai, aptariami Akademijos reikalai. “Sunku šiais laikais vadovauti”¹², – skundėsi jis Kolegijos nariui ir dažnai prašydavo pagalbos.

Antruoju rektoriumi Rusijos valdžia taip pat buvo nepatenkinta. 1842 m. birželio mėn. A. Fijalkovskiui išvykus į užsienį gydytis, D. Bludovas laikinuoju rektoriumi paskyrė tuometinį inspektorių Vincentą Lipskį (Lipski)¹³. Jam reikėjo organizuoti Akademijos perkėlimą į Peterburgą. Grįžęs iš užsienio, A. Fijalkovskis taip ir neteko

⁸ Akademijos konferencijos 1839 m. sausio 26 d. protokolas, *ibidem*, f. 822, ap. 1, b. 7320, l. 17.

⁹ A. Osinskio 1840 m. rugpjūčio 6 d. laiškas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 408, l. 206.

¹⁰ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 3, b. 1443, l. 6.

¹¹ A. Krasinski, *Wspomnienia*, s. 99.

¹² A. Fijalkovskio 1840 m. rugsėjo 23 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 44, l. 9.

¹³ 1850 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 197.

ANTONIUS FIJALKOWSKI

V. Theologiae et Juris Canonici Doctor, Cathedrae Vilnensis Canonicus, Theologiae Legumque Canonicae, Moralis et Politicarum in Academia Ecclesiastica Romana-Catholica Vilnensi Professor.

*Manu suscepto et excusato Amagnum grati animi significandi ergo in
lapide calcitrantem curavit quatenus Academiae Vilnensi*

MDCCLXXXVIII.

Idibus Junii.

*Rektorius Antanas Fijalkovskis
(1798-1883)*

rektorius kėdės, o Akademią iškėlus į Peterburgą rektoriumi buvo paskirtas Kijevo universiteto profesorius Ignotas Hołovinskis (Hołowiński).

Profesoriai. Į Akademią atėjo dirbti beveik visi Vyriausiosios dvasinės seminarijos profesoriai. Tai buvo patyrę dėstytojai, išsilavinę žmonės, mokantys 4-5 užsienio kalbas, mėgstantys savo darbą ir mokslą, nors pirmaisiais Akademijs gyvavimo metais trūko pinigų, o kai kurie neturėjo jų netgi butui išsinuomoti.

Dažniausiai jų darbą nutraukdavo prasta sveikata arba mirtis, nes daugelis buvo vyresnio amžiaus. 1840 m. du profesoriai – S. Grinevičius ir I. Lobjka – paliko Akademią dėl menko užmokesčio ir pašlijusios sveikatos.

Jau 1835 m. Akademijs patyrė pirmąją netektį. Balandžio 26 d., sulaukęs 59 metų, nuo astmos mirė logikos ir filosofijos profesorius A. Daugirdas. Jausdamas artėjančią gyvenimo pabaigą, jis dar 1834 m. vasarą surašė testamentą, kuriuo visus savo filosofinius ir teologinius rankraščius bei biblioteką paskyrė Akademijai¹⁴. Vėliau A. Fijalkovskis parengė ir išleido dalį jo teologinių rankraščių, o kiti dingo perkeltiant Akademią arba atsidūrė Kijeve. Laidotuvės A. Daugirdo pageidavimu buvo kuklios, jo kapas – Šv. Stepono kapinėse. Taigi Akademijs liko be filosofijos profesoriaus. Nors rektorius ir paskelbė viešą konkursą, tačiau laikinai dėstyti logikos ir moralės filosofijos pakvietė pijorų ordino vienuolį filosofijos kandidatą Kazimierą Lenartavičių (Lenartowicz)¹⁵.

K. Lenartavičius buvo patyręs mokytojas, kurį laiką gyvenęs užsienyje. 1817 m. jis baigė Ukmergės pijorų mokyklą, vėliau – Vilniaus universitetą, 1824 m. įstojo į pijorų vienuolyną. Mokytojavo įvairiose pijorų mokyklose. 1823-1825 m. Polocko aukštojoje pijorų mokykloje dėstė lenkų literatūrą, graikų kalbą ir visuotinę istoriją. Vėliau, 1830 m., gavęs ordino vyresnybės bei metropolito leidimą, o iš Sankt Peterburgo generalgubernatoriaus Piotro Eseno – užsienio pasą, išvyko į Vokietiją ir Prancūziją¹⁶. Po pusantrų metų grįžo iš užsienio, ir provincionali bei vyskupo A. Klungevičiaus leidimu pasiliko Peterburge. Čia auklėjo kunigaikščio Liubeckio ir tikrojo valstybės patarėjo

¹⁴ A. Daugirdo 1835 m. liepos 3 d. testamentu nuorašas, MAB, f. 43, b. 26601, l. 1.

¹⁵ Rektorius 1835 m. birželio 30 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 279.

¹⁶ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 420, l. 27 – 29.

Puslovskio vaikus. 1835 m. grįžo į ordiną ir buvo paskirtas konsistorijos nariu, konsultoriumi. Tų pačių metų lapkričio 14 d. vidaus reikalų ministras K. Lenartavičių patvirtino profesoriumi. Jis dirbo Akademijoje iki pat 1840-1841 mokslo metų pabaigos. Išėjimo priežastys tradicinės: kaip tikino valdyba, šis pijorų ordino vienuolis skundėsi pablogėjusia sveikata, norėjo ramybės¹⁷. O be to, pijorų ordinas K. Lenartavičiui pavedė eiti pareigas ordine.

Po to vyskupui A. Klungevičiui pasisėkė įkalbėti gerą savo pažįstamą prelatą Feliksą Ustšickį (Ustrzycki) atvykti į Vilnių dėstyti filosofijos. Jis buvo Varšuvos universiteto teologijos ordinarinis profesorius, kurį laiką tobulinosi Vienoje, Lucko seminarijoje dėstė dogminę teologiją, Šventąjį Raštą ir Bažnyčios istoriją¹⁸.

Jau minėtasis J. Skydelis pradėjo profesoriauti Akademijoje sirgdamas tuberkulioze, tačiau ir jos kankinamas rengė naujų paskaitų konspektus. 1837 m. pavasarį Kolegija išleido J. Skydelį kartu su A. Fijalkovskiu gydytis į užsienį. Deja, tuberkuliozė tais laikais dar buvo nepagydoma liga. J. Skydelis vis rečiau ateidavo skaityti paskaitų ir sulaukęs 47 metų 1837 m. lapkričio 20 d. mirė. Tik gydytojo Konstantino Porcijankos (Porcyanko) dėka jis tiek išgyveno. Savaitę prieš mirtį J. Skydelis surašė testamentą, kurio vykdytojais paskyrė Vilniaus katedros kanauninką Antaną Pavlovskį (Pawłowski) ir bajorą Feliksą Kontrimą (Kontrym)¹⁹. Akademijs neteko vieno iš labiausiai išsilavinusių mokslininkų. Jo bendražygis A. Fijalkovskis rašė: "Jis mylėjo mokslą dėl mokslo"²⁰.

Laikinai eiti Šventojo Rašto profesoriaus pareigas buvo pavesta Adolfui Bagenskiui (Bagieński). Jo mokytojas dar sirgo, kai jis pradėjo skaityti paskaitas. A. Bagenskis – pirmasis Akademijos auklėtinis, kuris, 1836 m. baigęs visą mokymo kursą, tapo dėstytoju ir kaip gabus jaunuolis buvo paliktas toliau tobulintis teologijos mokslų srityje. Tik 1839 m. pavasarį vidaus reikalų ministras patvirtino A. Bagenskį adjunktų²¹.

¹⁷ 1841 m. balandžio 9 d. prašymas valdybai, *ibidem*, ap. 3, b. 103, l. 223.

¹⁸ Valdybos 1841 m. liepos 3 d. posėdžio protokolai, *ibidem*, ap. 4, b. 80, l. 80 – 81.

¹⁹ Kanauninko A. Pavlovskio 1839 m. gegužės 6 d. raštas valdybai, *ibidem*, ap. 1, b. 410, l. 43.

²⁰ A. Fijalkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, Wilno, 1842, s. 30.

²¹ A. Bagenski 1865 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 234.

Sunku nustatyti, dėl kokių priežasčių 1838 m. Akademiją paliko Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės profesorius A. Cappelli. Ar tai lėmė tėvynės ilgesys, ar nesutarimai su vyskupu, tačiau savo prašyme jis rašė: “Sunki liga trukdo eiti savo pareigas. Vietiniai gydytojai pataria vykti į užsienį pataisyti sveikatos [...], kad pasveikęs vėl galėčiau grįžti į Akademiją, 35 tarnybos metai man duoda šią teisę”²².

Vidaus reikalų ministrui pritarus, Kolegija išleido A. Cappelli keturiems mėnesiams į užsienį. Jis išvyko į gimtąją Italiją ir apsigyveno savo viloje Le Selve. Nors profesorius ir buvo žadėjęs grįžti į Akademiją, tačiau pasiliko Italijoje, kur 1838 m. mirė.

Laikiniai kanonų teisę ir Bažnyčios istoriją pradėjo dėstyti profesoriaus L. Borovskio brolis adjunktas K. Borovskis. A. Cappelli’ui negrįžus, jis buvo patvirtintas profesoriumi. 1840 m. Rusijos valdžiai uždarius Medicinos-chirurgijos akademiją trys profesoriai, tuos pačius dalykus dėstę ir Akademijoje, neteko didelės algos (daugiau kaip triskart didesnės negu Akademijoje). Netrukus pasipylė dėstytojų prašymai rektoriui atleisti juos iš darbo Akademijoje. Pirmasis pareiškė išeinąs rusų literatūros ir kalbos profesorius I. Lobjka. Jis suvokė, kad dėl jo išėjimo nepagerės valdžios įtaka Akademijoje: “Valdžia gali būti užtikrinta savo tikslo įgyvendinimu, jeigu Akademijoje dėstyti rusų kalbą bus pavesta ne tik tikram rusui, bet ir mokslininkui, turinčiam profesoriaus vardą”²³.

Beje, ši I. Lobjkos nuostata buvo pavyzdinai įgyvendinama iškelus Akademiją į Peterburgą, o Lietuvoje tokio lygio rusų profesorių nebuvo. Tad I. Lobjka, nors ir neturėjo teisės, į savo vietą pasiūlė išrinkti ne kokį nors profesorių, o Vilniaus bajorų instituto vyr. dėstytoją Aleksandrą Muchiną. Pastarasis dar dirbo laikraščio “Kuryer Litewski” redakcijoje. Rusų kalbos dėstytoju panoro tapti ir istorikas P. Kukolnikas, savo pareiškimu pralenkęs net I. Lobjką²⁴. Tačiau nei rektorius, nei I. Lobjka nepasiūlė jam šios vietos. Ir Baltarusijos švietimo apygardos globėjas Everestas Gruberis pasiūlė tris kandidatus: Vilniaus gimnazijos dėstytoją Michailą Michailovskį ir Vilniaus bajorų instituto dėstytojus A. Muchiną bei Vasilijų Grivcovą. Iš šių trijų kandidatų vyskupas ir rektorius į

²² A. Cappelli’o 1838 m. balandžio 8 d. prašymas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 408, l. 147.

²³ I. Lobjkos 1840 m. rugpjūčio 31 d. raštas, *ibidem*, l. 207.

²⁴ P. Kukolniko 1840 m. liepos 6 d. raštas rektoriui, *ibidem*, ap. 4, b. 24, l. 56.

rusų kalbos dėstytojo vietą pasiūlė M. Michailovskį – pravoslavą, proterėjo sūnų. Jis buvo mokėsis Tulos dvasinėje seminarijoje ir Peterburgo pedagoginiame institute ²⁵. M. Michailovskis ne tik dėstė gimnazijoje, bet ir redagavo rusiškąją “Kuryer Litewski” dalį “Litovskij vestnik”. Taigi į Akademiją šįkart atėjo tikras rusas.

1840 m. rudenį Akademiją paliko vienas žymiausių Gotfrido Ernesto Grodeko (Groddeck) mokinių lotynų kalbos ir literatūros profesorius S. Grinevičius. Kaip ir kiti dėstytojai, vėliau tikrųjų savo išėjimo priežasčių jis galbūt nepaminėjo. Šis penkiasdešimtmetis profesorius valdybai skundėsi prasta sveikata ²⁶. 1823 m. jis buvo persirgęs kepenų uždegimu ir dažnai važinėjo į Karlsbadą gydytis, nors neretai “prasta sveikata” būdavo tik pretekstas išvykti. Akademiją paliko paskutinis Vilniaus universiteto klasikinės literatūros specialistas. Nustojęs dėstytojauti, S. Grinevičius tebegyveno Vilniuje ir užsiiminėjo vertimais iš prancūzų kalbos. Matyt, sveikata nebuvo tokia prasta, kaip jis skundėsi rektoriui. Mirė 1866 m., palaidotas Vilniaus Rasų kapinėse.

S. Grinevičių pakeitė Adomo Mickevičiaus studijų draugas Zigmantas Bartaševičius (Bartoszewicz) – 43 metų bajoras, Vilniaus gubernijos gimnazijos lotynų kalbos mokytojas, baigęs Vilniaus universitetą, filosofijos kandidatas. Jis nuo 1820 m. Kražių gimnazijoje dėstė retoriką, o vėliau – rusų kalbą ²⁷. Z. Bartaševičiaus mokykloms parašytas lotynų kalbos vadovėlis buvo išleistas keturis kartus.

Beje, dėl lėšų trūkumo tiek rusų, tiek lotynų kalbos naujiems profesoriams buvo paskirtos adjunktų algos. Tik du profesoriai, A. Fijalkovskis ir L. Borovskis, išdirbo Akademijoje nuo atidarymo iki jos iškėlimo. Išėjus seniesiems Vilniaus universiteto profesoriams, atėjo jaunoji karta, kuri nepadarė gėdos savo mylimiems mokytojams.

Adjunktai. Adjunktai, arba profesorių padėjėjai, daugiausia dėstė seminarijoje. Iš pradžių Akademijoje buvo trys adjunktai: K. Borovskis, J. Narkevičius ir D. Pacevičius. Tik Jonas Narkevičius dvasinės Akademijos klierikams skaitė pastoralinę teologiją. Nuo 1840 m. adjunktų padaugėjo du kartus, t. y. jų buvo šeši. Du iš jų, Antanas Jakubelskis

²⁵ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 3, b. 110, l. 43 – 44.

²⁶ 1840 m. spalio 19 d. prašymas valdybai, *ibidem*, ap. 1, b. 408, l. 219.

²⁷ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 1, b. 420, l. 77 – 78.

(Jakubielski) ir Motiejus Valančius, paskaitas skaitė ir Akademijoje, ir seminarijoje, o kiti mokė seminarijos auklėtinius. Pirmieji trys adjunktai dirbo Akademijoje iki 1838 m. Vėliau K. Borovskis pradėjo eiti profesoriaus pareigas, o kiti du adjunktai vizitatoriaus J. K. Gintilos iniciatyva buvo atleisti iš šių pareigų. Tai įvyko po Akademijos vizitavimo, kai J. K. Gintila metropolitui I. Pavlovskiui pranešė, kad šie adjunktai prastai atlieka savo pareigas. Vizitatorius nepaaiškino tikrųjų priežasčių. Kad tai įvyko ne vien dėl prastai skaitomų paskaitų, įrodo ir tas faktas, jog Akademia neskubėjo atsisveikinti su šiais dėstytojais, nors Kolegija buvo įsakiusi tai padaryti²⁸.

Jau išėjęs iš Akademijos, D. Pacevičius su J. K. Gintila palaikė gerus santykius, o J. Narkevičius nebuvo oficialiai atleistas iš adjunkto pareigų net Kolegijai kelis kartus įspėjęs Akademijos valdžią. Be to, jam susirgus, nuo 1838 m. pabaigos vietoje jo paskaitas laikinai skaitė Liudvikas Lunkevičius (Łunkiewicz)²⁹. 1839 m. gegužės 18 d. J. Narkevičius mirė. Taigi Akademia liko be adjunktų.

1838-1840 m. Akademijos gyvenime buvo didžiausių permainų ir esminės kartų kaitos metai. A. Klungevičius valdybai pasiūlė adjunktais išrinkti buvusius Akademijos auklėtinius Aleksandrą Važinskį (Ważyński) iš Vilniaus vyskupijos ir Antaną Jakubelskį iš Podolės Kameneco. “Abu Akademijoje pasižymėjo gabumais, gerai mokėsi ir dorai elgėsi”³⁰, – sakė vyskupas. Valdyba sutartinai pritarė vyskupo pasiūlymui.

A. Važinskis – Šv. Jono bažnyčios mansijonarijus Vilniaus gimnazijoje dėstė tikyba. Jo paskaitos buvo mėgstamos. Po pusės metų vidaus reikalų ministras patvirtino A. Važinskį ir A. Jakubelskį adjunktais, tačiau pastarasis nenorėjo važiuoti į Vilnių, vyskupui Pranciškui Mackevičiui (Mackiewicz) sakėsi sergąs. Tai nebuvo tikroji priežastis: A. Jakubelskis Vilniuje jautėsi esąs svetimas ir nereikalingas, o be to, vyskupas nenorėjo prarasti gabaus kunigo. “Vilniaus Akademia turi daug asmenų (subjektų), kurie gali užimti šias pareigas”³¹, – teigė vyskupas. Vis dėlto po metų A. Jakubelskis atvyko į Akademia.

²⁸ Kolegijos 1838 m. spalio 21 d. raštas valdybai, *ibidem*, b. 389, l. 21.

²⁹ Rektoriaus 1839 m. balandžio 8 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, b. 410, l. 31.

³⁰ Valdybos 1838 m. lapkričio 5 d. posėdžio protokolas, *ibidem*, b. 406, l. 74.

³¹ Vyskupo 1839 m. liepos 31 d. laiškas metropolitui, RVIA, f. 826, ap. 2, b. 121, l. 1.

Vyskupui pritarus, rektorius A. Fijalkovskis ieškojo kitų kandidatų ir pasiūlė Balstogės gimnazijos tikybos dėstytoją Stanislovą Bialą (Bially) bei Svisločės gimnazijos kapelioną Antaną Kitkevičių (Kitkiewicz). Nė vienas iš jų nebuvo baigęs Akademijos. S. Bialas 1829-1833 m. buvo mokėsis Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje, A. Kitkevičius – Troškūnų apskrities mokykloje, vėliau – Vilniaus seminarijoje³². Trečiuoju kandidatu į adjunktus buvo pasiūlytas Minsko vyskupijos kunigas Julijonas Kalenda (Kolenda), tačiau šios vyskupijos konsistorija Kolegijai pranešė, kad jis yra “aršus” ir negali užimti siūlomų pareigų³³. Kaip buvo įprasta, kandidatų politinį nuolankumą tikrindavo III skyriaus žandarai. Žandarų papulkininkis Stepanovas raportavo, jog Svisločės gimnazijos rusų kalbos mokytojas Platonas Možaiskis pranešė, kad A. Kitkevičius kritikavo Rusijos valdžią dėl graikų katalikų sujungimo su pravoslavais³⁴. Tai buvo švelni formuluotė. Imperijos valdininkai puikiai suvokė, kas slypi šiuose žodžiuose. Vis dėlto 1839 m. rudenį vidaus reikalų ministras patvirtino A. Kitkevičių adjunktą, tačiau generalgubernatoriui N. Dolgorukovui įsakė įspėti rektorių ir pavesti jam stebėti šio adjunkto elgesį, kai jis atvyks į Vilnių³⁵. Išsikvietęs adjunktą A. Kitkevičių į savo rezidenciją, N. Dolgorukovas griežtai įspėjo jį ir įsakė sekti.

Nuo pat Akademijos įsteigimo joje neoficialiai dirbo teologijos magistras Vyriausiosios dvasinės seminarijos auklėtinis Felicijus Šiškevičius (Szyszkiewicz). Kol buvo patvirtinti pirmieji adjunktai, jis dėstė moralinę teologiją, rūpinosi seminarijos biblioteka. Gyvendamas pačioje seminarijoje, F. Šiškevičius oficialiai ėjo Katedros pamokslininko pareigas. 1839 m. Akademijos valdyba jam pasiūlė užimti adjunkto pareigas, tačiau nepavyko gauti valdžios sutikimo. Matyt, F. Šiškevičiui nebuvo leista tapti adjunktą.

Kadangi trūko dėstytojų, 1839–1840 mokslo metų pradžioje, nelaukiant Rusijos valdžios leidimo, Akademijos valdyba leido skaityti paskaitas A. Kitkevičiui, F. Šiškevičiui ir Liudvikui Zdanavičiui (Zdanowicz). Naujų mokslo metų pradžioje vis dar trūko trijų adjunktų. 1839 m. rugsėjo 5 d. įvyko Akademijos valdybos posėdis, kuriame dalyvavo rektorius A. Fijalkovskis, inspektorius J. Gonsovskis, profesorius

³² A. Kitkevičiaus 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 110, l. 22–23.

³³ Valdybos 1839 m. rugpjūčio 12 d. posėdžio protokolas, *ibidem*, ap. 1, b. 410, l. 88–89.

³⁴ 1839 m. rugsėjo 14 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, LVIA, f. 378, PS, 1839, b. 1817, l. 4.

³⁵ Ministro 1839 m. spalio 13 d. raštas generalgubernatoriui, *ibidem*, l. 6.

L. Borovskis ir ekonomas Adomas Vaitkevičius (Wojtkiewicz). Rektoriaus siūlymu valdyba nutarė adjunktais išrinkti teologijos magistrą M. Valančių, teologijos kandidatą Maksimiljoną Raškovskį (Roszkowski) ir L. Zdanavičių. Pasak valdybos narių, visi jie “pasižymėję moksluose ir geru elgesiu”³⁶.

Kas paskatino pasirinkti M. Valančių, tiesioginių duomenų nepavyko rasti. Paprastai adjunktai tapdavo gimnazijų tikybos dėstytojais. M. Valančius, baigęs Vyriausiąją dvasinę seminariją, dėstė tikyba Mozyriaus apskrities mokykloje. Baltarusijos švietimo apygardos valdybos 1834 m. gegužės 24 d. nutarimu jis buvo perkeltas į Kražių gimnaziją. Čia dirbdamas pradėjo rinkti medžiagą Žemaičių vyskupijos istorijai. Pasak amžininkų, jaunieji žemaičiai greit pamilo M. Valančių. “Vaikus mylėjo kaip tikra motina, įgijo negirdėtą populiariškumą. Mokykloje kiekvieną kūdikį vadino bajoru”, – rašė seminarijos rektorius Jeronimas Račkauskis (Raczkowski)³⁷. 1837 m. M. Valančius apdovanojamas 75 rublių premija. Nepavyko nieko rasti apie jo santykius su Akademijos dėstytojais. Tik 1836 m. gegužės 6 d. M. Valančius parašė rektoriui A. Osinskiui prašymą, kuriame aiškino: “[...] Vyriausiojoje seminarijoje 1828 mokslo metų pabaigoje, buvusiam Vilniaus universitete, man buvo suteiktas teologijos magistro laipsnis, prašau atsiųsti man atestatą”³⁸. Rektorius negalėjo išduoti atestato, nes tuo metu Akademijs jo dar neturėjo.

Kai M. Valančius 1824 m. atvyko mokytis į Vyriausiąją dvasinę seminariją, tais pačiais metais būsimasis Akademijos rektorius A. Fijalkovskis ją baigė. Nors A. Fijalkovskis dėstė seminarijoje, vargu ar jie artimai bendravo. Tą įrodo ir tas faktas, kad rektorius, nors ir buvo kelios laisvos adjunktų vietos, M. Valančiaus tarp pirmųjų neišrašė.

Tikriausiai ir čia bus padėjęs J. K. Gintila. Kolegijos nariui pirmą kartą 1838 m. M. Valančių pristatė Jurgis Pabrėža. Jis rašė: “[...] dėl pataisymo Naujojo Testamento į žemaičių kalbą, nežinau iš man žinomų kunigų, kuris prilygsta gabumais Kražių gimnazijos kapelionui

³⁶ Valdybos 1839 m. rugsėjo 5 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 122.

³⁷ J. Račkauskis, “Aprašymas gyvato Žemaičių vyskupo a. a. Motiejaus Valančiaus”, *Tėvynės sargas*, 1901, nr. 2 – 3A, p. 7 – 8.

³⁸ Rektoriaus 1836 m. gegužės 13 d. raštas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 401, l. 27.

kunigui Volončevskiui, šis kunigas tikrai jaunas, be to, teologijos magistras ar daktaras, turi gerą galvą, greitą nuovoką, žemaitis³⁹. J. K. Gintilai patiko toks jaunojo kunigo apibūdinimas, ir jie pradėjo susirašinėti. Jau būdamas Vilniuje, M. Valančius pirkdavo knygas ir siųsdavo į Peterburgą savo globėjui. “Man pavydi ryšių su Maloninguoju Ponu, – rašė M. Valančius, – o aš, pasitikėdamas tokios aukštos personas protekcija, pučiuosi kaip tešla ant alūno”⁴⁰.

Tuometinis rektorius A. Fijalkovskis taip pat artimai bendravo su J. K. Gintila, tad šio ir kaip valdžios atstovo, ir kaip gero pažįstamo žodis padėjo M. Valančiui pradėti rimtą karjerą. 1840 m. gegužės 10 d. ministras patvirtino M. Valančių adjunktą.

Kitas kandidatas – Akademijos auklėtinis L. Zdanavičius. Mokėsi Dotnuvos, Troškūnų apskrities mokyklose ir Vilniaus gimnazijoje, 1837 m. baigė Akademiją. Gerai mokėjo prancūzų ir lotynų kalbas. Pirmą kartą Kolegija atmetė L. Zdanavičiaus kandidatūrą, nes jis neturėjo mokslo laipsnio, ir tik kai apgynė teologijos kandidato disertaciją, jo kandidatūrą Kolegija pateikė vidaus reikalų ministrui tvirtinti.

Apie trečiąjį kandidatą M. Raškovskį nepavyko rasti jokių duomenų, bet aišku, kad jis nebuvo patvirtintas adjunktą.

1841 m. Akademiją paliko adjunktas S. Bialas, kuris pats taip rašė: “[...] dėl klimato blogo poveikio sveikatai”⁴¹. Jis išvyko dėstytojauti į Balstogės mergaičių institutą. Tiesa, vėliau grįžo į Vilniaus seminariją.

Šį kartą Akademijos valdybai neteko ilgai svarstyti, ką pasirinkti adjunktą. Ji prašė Kolegijos ir ministro adjunktą patvirtinti jos auklėtinį Liucijoną Godlevskį (Godlewski). Jis 1833-1834 m. mokėsi Akademijoje laisvojo klausytojo teisėmis, o baigęs Vilniaus vyskupijos seminariją 1837 m. įstojo į Akademiją, kurią baigė 1841 m.⁴² Tais pačiais metais šis dvidešimt penkerių metų bajoras, vienas geriausių

³⁹ J. Pabrėžos 1838 m. spalio 9 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 87, l. 1; Tas pats laiškas leidiniuose: K. Sendzikas, “J. A. Pabrėžos laišakai kun. J. K. Gintilai”, *Mūsų senovė*, Kaunas, 1938, t. 2, kn. 3 (8), p. 492; E. Aleksandravičius, *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831 – 1863 m.*, Vilnius, 1989, p. 71.

⁴⁰ M. Valančiaus 1841 m. vasario 4 d. laiškas J. K. Gintilai, in: M. Valančius, *Raštai*, t. 1, Vilnius, 1972, p. 499 – 500.

⁴¹ Valdybos 1841 m. spalio 6 d. posėdžio protokolai, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 237.

⁴² 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, b. 110, l. 30.

alumnų, iškart pradėjo dėstyti. Tai buvo paskutinis adjunktas, priimtas į Akademią. Iškėlus ją į Peterburgą, L. Godlevskis pasiliko Vilniaus seminarijoje.

Kalbų dėstytojai. Akademijoje klierikai mokėsi šių kalbų: hebrajų, graikų, lotynų, vokiečių, prancūzų ir rusų. Jas dėstė trys lektoriai ir du profesoriai. Dėstytojai ne tik mokė klierikus kalbų, bet ir supažindindavo juos su literatūra tomis kalbomis. Kalbas dėstydavo pirmajame ir antrajame kurse. Nuo 1840 m. kalbų dėstymo valandų padaugėjo, nes Rusijos valdžios nepatenkino tik viena savaitinė rusų kalbos valanda.

Pirmajame kurse hebrajų kalba buvo dėstoma tris kartus per savaitę po valandą, o antrajame – tik du kartus. Graikų kalba – viena savaitinė valanda, ir dar trys savaitinės valandos lotynų literatūrai dėstyti. Dvi savaitinės valandos buvo skirtos rusų kalbai ir literatūrai. Kadangi vokiečių ir prancūzų kalbų mokėsi ne visi klierikai, tai joms buvo skirtos tik trys savaitinės valandos.

Kalbų lektoriais tapdavo gimnazijų mokytojai, dažniausiai svetimšaliai, išskyrus lotynų ir graikų kalbų dėstytojus. Nors dėstydavo tik dvejus metus, tačiau klierikai gerai pramokdavo hebrajų, prancūzų, graikų, lotynų ir vokiečių kalbų ir galėdavo laisvai versti jomis parašytus darbus.

Per Vilniaus laikotarpį Akademijoje pasikeitė visi kalbų dėstytojai, išskyrus W. Bierfreundą, dėščiusį vokiečių kalbą.

1839 m. sausio 11 d. mirė prancūzų kalbos dėstytojas J. de Nève'as⁴³. Vyskupas A. Klungevičius dėstyti prancūzų kalbos pakvietė Josephą Guerardą, kuris nuo 1822 m. gyveno Rusijoje. 1815 m. jis Paryžiuje baigė Karolio Didžiojo licėjų ir gavo bakalauro laipsnį. Nuvykęs į Rusiją, mokė kilmingų šeimų vaikus, vėliau dirbo Vilniaus universiteto kanceliarijoje, o prieš ateidamas į Akademią dėstė prancūzų kalbą Vilniaus antrojoje gimnazijoje⁴⁴. Be to, jis išvertė iš prancūzų į rusų kalbą katekizmus, skirtus gimnazijoms ir Vilniaus švietimo apygardos apskričių mokykloms.

⁴³ Rektoriaus 1839 m. [?] raštas, *ibidem*, ap. 1, b. 410, l. 4.

⁴⁴ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 3, b. 110, l. 58.

1839 m. rugsėjo 27 d. bernardinų vienuolyno celėje buvo rastas negyvas hebrajų kalbos dėstytojas D. Pazderskis⁴⁵. Policininkai ir gydytojas nustatė, kad jis buvo nužudytas. Įvykis sukrėtė visą Akademią. Vilniuje sklandė įvairiausi gandai apie šią netikėtą mirtį. Paskutinį kartą auklėtiniai hebrajų kalbos lektorių matė rugsėjo 26 d., kai jis išėjo iš antros hebrajų kalbos paskaitos. Policija domėjosi D. Pazderskio ryšiais su jo tautiečiais. Pačios teismo bylos nepavyko rasti, yra išlikę tik Vilniaus žandarų korpuso dokumentai. Policija suėmė du bernardinų ordino vienuolius Marzelijų Girdenovičių ir Julijoną Jasinskį (Jasiński). Šio vienuolyno vyresnysis Anastazijus Ignatavičius (Ihnatowicz) prašė IV apygardos žandarų korpuso viršininką generolą majorą Piotrą Freigangą išsiaiškinti tikrąsias vienuolių suėmimo aplinkybes ir patikrinti, ar teisingai vyksta tyrimas. Žandarų viršininkas įsakė papulkininkui Lobriui patikrinti, ar pagrįstos šios abejonės⁴⁶. Lobris be didelio entuziazmo vykdė savo šefo užduotį. Papulkininkis pranešė, jog vienas iš kalėjime laikomų vienuolių, t.y. M. Girdenovičius, prisipažino nužudęs D. Pazderskį. Savo prisipažinimą jis pakartojo ir apskrities teismui. Po mėnesio Vilniaus žandarų šefas paragino Lobrį atlikti nuodugnesnį tyrimą. Pasak generolo majoro P. Freigango, M. Girdenovičius prisipažino būdamas girtas, nes kalėjime buvo nugirdytas iki sąmonės netekimo. Vilniuje pasklido kalbos, kad už prisipažinimą vienuoliui esanti sumokėta didelė pinigų suma. Kad M. Girdenovičius buvo girtas, liudijo ir jo rašytas prisipažinimo raštas, kurio pirmosios eilutės skyrėsi nuo kitų. Tada Lobris kalėjime susitiko su M. Girdenovičiumi, ir vienuolis pasakė, kad jį nugirdė ir prašė prisipažinti Šlioma Asas⁴⁷.

Pats Š. Asas neigė savo kaltę. Jis reikalavo susitikimo su žandarų viršininku, skundėsi, kad kalėjime esąs laikomas neteisėtai. Be to, tardytojai jį mušę, surištomis rankomis kišę prie degančios krosnies, o paskui nuoga išvedę į Bernardinų sodą ir apipylę šaltu vandeniu⁴⁸.

Dėstyti hebrajų kalbos pakviečiamas Aleksandras Ellenbogenas. Jis – Vilniaus cenzūros komiteto narys, kuris buvo atsakingas už žydiškų ir

⁴⁵ Vyskupo J. Civinskio 1839 m. rugsėjo 30 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 7645, l. 1.

⁴⁶ IV apygardos žandarų korpuso viršininko 1840 m. rugsėjo 20 d. raštas, LVIA, f. 419, ap. 5, b. 306, l. 3^a.

⁴⁷ Lobrio 1840 m. lapkričio 5 d. raštas žandarų šefui, *ibidem*, p. 9.

⁴⁸ Š. Aso 1840 m. lapkričio 14 d. raštas, *ibidem*, p. 14.

chaldėjiškų knygų cenzūrą. A. Ellenbogenas buvo kilęs iš Lenkijos Karalystės evangelikas reformatas. Vidaus reikalų ministras nepaprastai greitai, t.y. 1839 m. gruodžio 15 d., A. Ellenbogeną patvirtino hebrajų kalbos dėstytoju.

Inspektoriai ir jų padėjėjai. Pagal savo statusą ir pareigas inspektorius Akademijoje buvo antras žmogus po rektoriaus, dešinioji jo ranka. Per visą Akademijos laikotarpį pasikeitė trys inspektoriai. Inspektorius auklėjo ne tik Akademijos, bet ir seminarijos klierikus, kurių būdavo daugiau kaip šimtas. Tais liberalios dvasios laikais, kol į mokslo šventoves atvykę jaunuoliai suvokdavo savo paskirtį ir priprasdavo prie naujų gyvenimo sąlygų, inspektoriui reikėdavo išlieti daug prakaito. Pasak rektoriaus A. Fijalkovskio, inspektorius turėjo būti “dievobaimingas, rūpestingas, pareigingas, neužsiėmęs kitais darbais, mėgstantis savo darbą ir dvasinę jaunuomenę”⁴⁹.

Pirmuoju inspektoriumi buvo paskirtas buvęs Vyriausiosios dvasinės seminarijos regensas J. Markevičius. Vyskupas A. Klungevičius nemėgo buvusio regenso. Veikiausiai jų nesutarimai buvo likę iš seminarijos laikų. Vyskupas laukė patogaus momento pakeisti inspektorį.

J. Markevičius mėgo klierikus, todėl jam kai kurie jų nusižengimai atrodė esą vaikiškos išdaigos. Jis stengdavosi viską sutvarkyti pats, nepranešdavo Akademijos valdžiai apie klierikų poelgius. Toks inspektoriaus darbo būdas nepatiko vyskupui. A. Klungevičius apie tokį J. Markevičiaus elgesį parašė vidaus reikalų ministrui. Atsakymo ilgai laukti nereikėjo. 1835 m. D. Bludovas įsakė atleisti inspektorį iš pareigų. Akademijoje, pasak ministro, “tvyro netvarka, auklėtiniai neklauso savo auklėtojų, be to, inspektorius bandė slėpti klierikų nusižengimus”⁵⁰. Taigi vyskupas pasiekė savo tikslą.

Akademijos valdyba į inspektoriaus vietą pasiūlė du kandidatus: Vilniaus katedros kanauninką Joną Stanevičių (Staniewicz) ir J. Gonsovskį. Pirmą kartą ministras buvo atmetęs J. Gonsovskio kandidatūrą, tačiau dabar patvirtino jį inspektoriumi. Tai buvo vienuolis misionierius, teologijos daktaras. Dvylika metų jis profesoriavo Vilniaus misionierių seminarijoje. Taigi į Akademiją

⁴⁹ Rektoriaus 1840 m. kovo 14 d. laiškas metropolitui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 100, l. 34.

⁵⁰ Vidaus reikalų ministro 1835 m. gegužės 4 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 253.

atėjo išsilavinęs ir patyręs žmogus. Kai vyskupas ėmėsi tokių griežtų veiksmų, J. Gonsovskiui auklėti klierikus buvo lengviau.

Kanauninkas J. Gonsovskis 1840 m. pasekė kitų profesorių pavyzdžiu ir paprašė rektoriaus atleisti jį iš inspektoriaus pareigų. Skundėsi pašlijusia sveikata ir tuo, kad sunku lakstyti tarp dviejų „vartų“. Rektorius A. Fijalkovskis pagaliau išdrįso pateikti ministrui kandidatą į inspektorius – V. Lipskį, kuris nuo pat Akademijos įsteigimo dėstė bažnytinį giedojimą ir apeigas. Tik 1839 m. liepos mėn. ministras oficialiai patvirtino V. Lipskį dėstytoju⁵¹.

Trečiasis inspektorius mokytumu nenusileido savo pirmtakams. 1806-1814 m. jis mokėsi Mstislavlio jėzuitų mokykloje, 1820 m. baigė Polocko jėzuitų akademiją ir gavo filosofijos ir teologijos kandidato laipsnį. Tais pačiais metais Rusijos imperijos metropolitas Bogušas-Sestšencevičius pasiuntė V. Lipskį į Vilniaus vyriausiąją dvasinę seminariją. Čia pasimokęs ketverius metus apsigynė magistro disertaciją. Nuo 1824 m. Vilniaus vyskupijos seminarijoje dėstė bažnytinį giedojimą ir apeigas. Be to, 1829 m. buvo paskirtas vyskupijos egzaminatoriumi. 1830 m. jis apsigynė teologijos daktaro disertaciją, dar po dvejų metų buvo išrinktas Vilniaus katedros kanauninku.

Nors Rusijos valdžiai V. Lipskio biografijos duomenys nekėlė pasitikėjimo, vis dėlto 1840 m. gegužės 5 d. jis buvo patvirtintas inspektoriumi⁵². Neilgai mokytasis kanauninkas, kaip jį apibūdino rektorius, Vilniuje auklėjo jaunąją kartą: po dvejų metų jis kartu su kitais dėstytojais išvyko į Peterburgą ir ten ėjo tas pačias pareigas. Tiesa, Peterburgo laikotarpio V. Lipskio formuliariniuose tarnybos sąrašuose dingsta įrašai apie jo mokymąsi jėzuitų mokyklose.

Vyskupas A. Klungevičius, suprasdamas, kad inspektoriumi sunku vienam viską aprėpti, skirdavo jam pagalbininkus iš vyresniųjų kursų klierikų, tačiau šie mažai pagelbėdavo. Vyskupas ir rektorius kasmet ministrui rašydavo, kad inspektoriumi reikalingi padėjėjai. Tik 1839 m. Kolegija paskyrė dviem cenzoriams algas po 1000 rublių asignacijomis per metus⁵³. Vyskupas leido jiems kartu su klierikais valgyti prie vieno stalo.

⁵¹ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 420, l. 19.

⁵² 1850 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 197.

⁵³ Kolegijos 1839 m. birželio 10 d. raštas valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 23, l. 41.

Inspektorius padėjėjais buvo patvirtinti Akademijos absolventai Anupras Bujka (Bujko) ir Bonifacas Lukaševičius (Łukaszewicz). Teologijos kandidatas A. Bujka 1838 m. labai gerai baigė mokslus. Prieš tai mokėsi Širovicko apskrities mokykloje, Slucko gimnazijoje ir Vilniaus seminarijoje. 29 metų bajoras B. Lukaševičius 1822-1828 m. mokėsi Dotnuvos apskrities mokykloje, vėliau – Kražių gimnazijoje. Nuo 1836 m. – Šv. Jono bažnyčios mansijonarius⁵⁴. Vyskupas A. Klungevičius B. Lukaševičių Kolegijai apibūdino kaip gerą Akademijos auklėtinį, tačiau duomenų apie jo mokslą nėra. Galbūt jis buvo laisvasis klausytojas. Praėjus dvejiems metams, t.y. 1841-aisiais, konferencija jam suteikė teologijos magistro laipsnį.

Abu padėjėjai buvo jauni, ir atrodė, kad jiems nebus sunku auklėti būsimuosius kunigus, tačiau konfliktų tarp klierikų ir cenzorių kildavo dažnai. Ypač nepatenkinti alumnai buvo A. Bujka. Nepaisant visų nesutarimų ir sunkumų, abu cenzoriai išbuvo Akademijoje iki pat jos iškėlimo, o B. Lukaševičius išvyko į Peterburgą ir ten dirbo inspektorius padėjėju.

Dvasios tėvai, arba kapelionai. Akademijos kapelionas – klierikų dvasios tėvas artimiausiai bendraudavo su būsimaisiais kunigais. Nuo jo gebėjimų ir įtaigumo priklausė jaunųjų alumnų dvasios būseną ir požiūris į savo misiją, kurią turėdavo atlikti baigę Akademiją. Kapelionas vadovavo praktiniam tikėjimo mokymui, kartu su kitais kunigais klausydavo klierikų išpažinčių, laikydavo šv. Mišias ir mokydavo to klierikus. Kasdienės pamaldos vykdavo augustinų bažnytelėje, o šventadieniais – Šv. Jono bažnyčioje.

Dvasios tėvas parinkdavo knygas meditacijoms, dalyvaudavo rytinėse ir vakarinėse klierikų maldose, taip pat skaitydavo maldas, padedamas inspektorių ir cenzorių (prižiūrėtojų), vadovaudavo rekolekcijoms, kurios prasidėdavo šeštadienį prieš Verbų sekmadienį ir trukdavo iki Didžiojo ketvirtadienio.

Atvykę į Akademiją, klierikai su dvasios tėvu pirmą kartą susitikdavo per mažąsias rekolekcijas. Kasmet po vasaros atostogų grįžę alumnai turėdavo dvasiškai susikaupti. Mažosios rekolekcijos trukdavo tris dienas. Kapelionas skaitydavo *resolutions casuum*⁵⁵. Jis taip pat privalėdavo padėti inspektoriui. Valgydavo visada kartu su klierikais.

⁵⁴ 1845 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 67.

⁵⁵ 1839 m. gegužės 30 d. instrukcija kapelionui. PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 60 – 61.

Pirmasis dvasios tėvas buvo trinitorių ordino vienuolis R. Kačanovskis. Jis Antakalnio vienuolyne ordino auklėtiniams dėstė lotynų kalbą⁵⁶. 1838 m. pabaigoje R. Kačanovskis paliko Akademią ir grįžo į savo vienuolyną.

Pasitaręs su vyskupu, rektorius 1839 m. balandžio 18 d. dvasios tėvu paskyrė Vilniaus seminarijos lotynų kalbos dėstytoją, teologijos magistrą pijorą L. Lunkevičių. Vyskupui šis jaunas vienuolis imponavo polinkiu į mokslą ir geru charakteriu. Jis buvo trisdešimtmetis bajoras. 1826 m. baigė Ščiučino pijorų mokyklą, vėliau mokėsi Mogiliovo ir Dambrovių seminarijose, o 1832-1833 m. – Vilniaus vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje⁵⁷. Iki 1837 m. mokytojavo įvairiose pijorų mokyklose, kuriose dėstė filologijos ir tiksluosius mokslus. Taigi klierikai sulaukė jauno kapeliono. Jis bendravo su alumnais ir juos auklėjo iki pat 1842 m. rudens.

Visą dešimtmetį Akademijoje gana dažnai keitėsi dėstytojai ir profesoriai, tačiau šios aukštosios mokyklos vadovybė sugebėdavo parinkti žmones, kurie savo darbais sėkmingai tęsė universitetinę tradiciją ir palaikė tą mokslo ir mokymo lygį, kuris atitiko laiko ir krašto poreikius.

⁵⁶ 1835 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 325 – 326.

⁵⁷ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas. PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 420, l. 55 – 56.

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS

Apie Akademijos studentų – būsimųjų kunigų studijas ir gyvenimą nėra tam skirto darbo. Enciklopedinių duomenų apie klierikų studijas ir mokslo laipsnius galima rasti “Vilniaus universiteto istorijoje 1803-1940”¹. Kiek daugiau informacijos pateikia išspausdintas sąrašas asmenų, kuriems Akademijoje buvo suteikti mokslo laipsniai², tačiau jis nėra visiškai tikslus. Kitas panašus darbas buvo parengtas 1885 m. ir išleistas Peterburge tuometinio Akademijos rektoriaus P. Symono iniciatyva. Tai yra abėcėlinis sąrašas klierikų, kurie mokėsi Vilniaus vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje, Vilniaus ir Peterburgo akademijose³. Jis yra pats išsamiausias, nors jame labai daug netikslumų. Be vardo ir pavardės, sąrašė nurodyti klierikų mokymosi metai, vyskupijos ir absolventams suteikti mokslo laipsniai. Šie darbai padėjo sudaryti knygos “Prieduose” pateikiamas lenteles. Ypač vertingi yra duomenys apie vienuolynų atsiųstus auklėtinius.

¹ *Vilniaus universiteto istorija 1803-1940*, p. 127 – 129.

² “Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, t. 24, s. 215 – 222.

³ “Catalogus Studiosorum Seminarii Generalis et Facultatis theologiae penes Universitatem Vilmensem, nec non Academiae Ecclesiasticae Romano- Catholicae Vilmensis tum Petropolitanae”, in: *Academia Caesarea Romano-Ecclesiastica Petropolitana Anno Domini 1885*, p. 35 - 73.

Po sukilimo ir uždarius universitetą Vilnius atrodė niūriai. Pasak amžininkų, jis buvo praradęs savo dvasią. Miesto vaizdą gyvino Medicinos-chirurgijos akademijos studentai ir kartais gatvėse pasirodydavę po du arba visu būriu traukdavę į pamaldas ar pasivaikščioti Akademijos alumnai.

Vilniaus studentų sumažėjo perpus, nors iki sukilimo universitetas buvo pati didžiausia mokykla Rusijos imperijoje. 1830 m. jame studijavo 1321 studentas⁴. Medicinos-chirurgijos akademijoje 1832–1833 mokslo metais mokėsi 625, o 1834 m. – 865 studentai⁵, joje dėstė 15 profesorių ir 10 adjunktų.

Aišku, Akademija buvo kur kas mažesnė. Čia galėjo mokytis tik 40 klierikų, o seminarijoje – 60. Apskritai ir uždarius universitetą Vilnius išliko žymus aukštojo mokslo centras.

Įstojimas. Į Akademiją buvo priimami dvasinių seminarijų klierikai ir vienuolynų auklėtiniai.

Pagrindinę besimokančiųjų dalį sudarė valstybės išlaikomi klierikai.

Kolegijos ir vidaus reikalų ministro įsakymu visoms šešioms vyskupijoms Akademijoje buvo skirtas tam tikras vietų skaičius. Kiekvienais metais vyskupai į Vilnių siųsdavo po keletą savo vyskupijos seminarijų auklėtinių. Kas lemdavo kandidatų atrinkimą pačiose vyskupijose, sunku nustatyti. Patys klierikai prašydavo savo ganytojų leisti jiems tęsti mokslą Akademijoje. Ne visada į šią aukštąją mokyklą patekdavo geriausiai tiek mokslo, tiek dvasinio subrendimo atžvilgiu. Be to, dvejus ar trejus metus mokėsi seminarijoje, ne visi ryždavosi mokytis dar ketverius metus. Vyskupai nesistengdavo žūtbūt rasti pakankamai kandidatų. Ypač dažnai Mogiliovo arkivyskupas atsiųsdavo vos du tris klierikus vietoje devynių.

Tik siekiantieji karjeros ir mokslo ryždavosi palikti tėviškę ir vykti į Vilnių, nes puikiai suprasdavo, kad Akademijos diplomai suteiks galimybę užimti aukštą vietą Bažnyčios hierarchijoje.

Be valstybės išlaikomų, buvo ir savo lėšomis besimokančių alumnų. Tokių paprastai nebūdavo daug, nes už metus reikėjo mokėti 100 sidabro rublių. Žemaičių vyskupo Simono Giedraičio padedami už savo pinigų mokytis 1834 m. atvyko Benediktas Augevičius

⁴ *Vilniaus universiteto istorija 1803-1940*, p. 26.

⁵ M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...*, Olsztyn, 1987, s. 35.

(Augiewicz) ir Pranciškus Glinskis (Gliński). Kaip minėta, Mogiliovo arkivyskupija ne visada užimdavo jai skirtas vietas, tad laisvosios dažniausiai atitekdavo Žemaičių ir Vilniaus seminarijų auklėtiniams. Taigi S. Giedraitis, susitaręs su Mogiliovo arkivyskupijos valdytoju Valerijonu Kamionka, nusiuntė į Akademią Žemaičių seminarijos auklėtinius Jurgį Razutavičių (Razutowicz) ir Jurgį Kulakauskį (Kulakowski)⁶.

Akademijoje paskaitų galėjo klausyti ir laisvieji klausytojai. Dauguma jų buvo vienuolynų auklėtiniai. Apie laisvuosius klausytojus šaltinių duomenų nėra gausu. Ataskaitose nurodomas tik bendras tokių alumnų skaičius. Vienuolynų vyresnieji siūsdavo prašymus rektoriui. Vilniaus bernardinų vienuolyno vyresniojo pavaduotojas kunigas Liucijonas Zažeckis (Zarzecki) 1841 m. prašė rektoriaus priimti į Akademią vienuolyno mokinius Liudviką Petkevičių (Pietkiewicz), Aurelijų Mackevičių (Mackiewicz) ir Fortūnatą Savickį (Sawicki)⁷. Vienuolynai siūsdavo į Akademią savo noviciatų auklėtinius. Noviciatuose jaunuoliai mokydavosi, kol būdavo išventinami į vienuolius. Baigiamieji egzaminai vykdavo vyskupijų seminarijose. Komisijoje, be kunigų, dalyvaudavo ir Akademijos dėstytojai. Tik išlaikiusieji baigiamuosius egzaminus turėjo teisę būti priimti vienuoliais, o tie, kurie nesugebėdavo jų išlaikyti, privalėdavo tęsti studijas vienuolių teologinėse mokyklose.

Kiek kitokios priėmimo sąlygos buvo Vilniaus misionierių seminarijoje. Čia rengdavo būsimojus kunigus ir vienuolius misionierius. Priėmimo sąlygos buvo tokios pat kaip ir vyskupijų seminarijose. Į ją priimdavo tik tuos, kurie būdavo baigę gimnaziją ar apskrities mokyklą. Norintieji tapti vienuoliais papildomai turėdavo mokytis ordino gyvenimo būdo ir taisyklių. Šioje seminarijoje kai kurie dėstomieji dalykai nenusileido netgi Akademijai⁸. Vilniaus vienuolių dominikonų noviciatas taip pat garsėjo aukštu mokymo lygiu. Akademijoje daugiausia mokėsi Vilniaus vienuolynų noviciatų auklėtiniai.

⁶ Valdybos 1834 m. posėdžių protokolų žurnalas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 388, l. 103.

⁷ 1841 m. rugsėjo 2 d. raštas rektoriui, *ibidem*, ap. 3, b. 103, l. 247.

⁸ Vyskupo A. Klungevičiaus 1841 m. rugsėjo 27 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8194, l. 60.

Teisė stoti į Akademią buvo suteikta ir armėnų katalikams. Jiems buvo skirtos septynios vietos. Rusijos imperijoje šį tikėjimą išpažino 28 145 žmonės⁹. Armėnų katalikų dvasininkai, gyvenę Gruzijoje, priklausė Romos kongregacijai *de propaganda fide* ir nebuvo pavaldūs Rusijoje esančiai dvasinei valdžiai. Tik 1841 m. valdžia įsteigė vyskupiją Tbilisyje, buvo išventintas vyskupas, įkurta seminarija. Užsieniečiai armėnų katalikų kunigai privalėjo priimti Rusijos pilietybę, nes priešingu atveju valdžia grasino ištremti juos iš imperijos. Tais pačiais metais armėnų Katalikų Bažnyčią pradėjo valdyti Kolegija. Per visą Akademijos gyvavimo Vilniuje laikotarpį nė vienas armėnų katalikų klierikas neatvyko į Vilnių. Šios bažnyčios hierarchai nepasitikėjo nei Rusijos imperijos valdžia, nei šia aukštąja mokykla. Rusijos valdžia nesiėmė jokių prievartos priemonių prieš tokią armėnų Katalikų Bažnyčios hierarchų politiką.

Po sukilimo Rusijos valdžia sugriežtino priėmimą į seminariją. Vakarų komiteto siūlymu Nikolajus I įsakė vidaus reikalų ministrui D. Bludovui liepti vyskupams pateikti gubernatoriui duomenis apie kiekvieną priimtą klieriką¹⁰. Be to, gubernatoriams buvo suteikta teisė pakeisti vyskupo sprendimą. Dėl priėmimo į Akademią jokių ypatingų įsakymų valdžia nepriėmė, tačiau kiekvienas stojantysis privalėjo pateikti šiuos dokumentus: kilmės liudijimą, charakteristiką arba pažymą apie tinkamumą būti kunigu, valdžios pažymą, kad nedalyvavo 1831 m. sukilime, seminarijos baigimo atestatą, gyvenimo aprašymą, krikšto metrikus, gydytojo pažymą apie sveikatos būklę. Stojantieji ne visada pateikdavo reikiamus dokumentus, o Akademijos valdžia nelabai stengdavosi juos išrcikalauti. Netgi valstybės išlaikomų klierikų pateikti duomenys nebūdavo išsamūs. Ypač dažnai trūkdavo kilmę įrodančių dokumentų. Jų paprastai nepateikdavo valstiečių vaikai. Tiek vyskupas, tiek rektorius beveik nekreipdavo dėmesio į klierikų kilmę.

Atvykę į Akademią, seminarijos auklėtiniai laikydavo stojamuosius egzaminus tų mokslų, kurių būdavo mokėsi seminarijoje: Šventojo Rašto, teologijos, Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės, lotynų ir rusų kalbų. Reikalavimai nebuvo itin griežti, bet kartais ne visi stojantieji išlaikydavo egzaminus. Netgi pirmaisiais mokslo metais trūkstant klierikų nebuvo priimtas F. Baranovskis (Baranowski) iš

⁹ П. Варадинов, *История Министерства внутренних дел*, ч. 3, кн. 2, с. 595.

¹⁰ Vidaus reikalų ministro 1832 m. spalio 26 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 5332, l. 1.

Mogiliovo vyskupijos¹¹. Į Akademią stodavo ne tik klierikai, bet ir kunigai, nors valdyba ir rektorius nenoriai priimdavo tokius klausytojus. 1841 m. Žemaičių vyskupas S. Giedraitis prašė rektorių A. Fijalkovskį leisti mokytis už savo pinigus Šarkių bažnyčios vikarui Juozui Januškevičiui (Januszkiewicz): “[...] rekomenduoju ir liudiju, kad jis, septynerius metus būdamas vikaru, gerai ir pavyzdingai ėjo šias pareigas”¹². Dauguma stojančiųjų buvo vyskupijų seminarijų auklėtiniai. 1833 m. buvusioje LDK veikė 13 seminarijų, kuriose mokėsi 217 klierikų¹³. Šešios iš jų priklausė misionieriams, kitos – kunigams pasauliečiams.

Vilniaus ir Žemaičių seminarijose mokėsi po 60 klierikų. Žemaičiams vienos seminarijos buvo per maža. Gana daug jų pasiekdavo Vilniaus ir Minsko seminarijas. 1836 m. Vilniaus seminarijoje buvo net 20 klierikų, kilusių iš Žemaičių vyskupijos¹⁴. Be abejo, geriausiai parengdavo Vilniaus seminarija, nes čia dėstė Akademijos adjunktai ir profesoriai.

Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos. Taigi seminarijų auklėtiniai, išlaikę stojamuosius egzaminus, atvykdavo į Akademią rugsėjo pradžioje. Vyresniųjų kursų alumnai net vėluodavo. Klierikų gyvenimo sąlygas ir tvarką nulėmė katalikiškos mokslo įstaigos statusas, o elgesio reikalavimus – valdyba, rektorius ir vyskupas. Jau 1834 m. sausio pradžioje valdyba nutarė sudaryti klierikų elgesio taisyklės, po kuriomis alumnai privalėdavo pasirašyti. Buvo sakoma, kad tie klierikai, kurie nepasirašys, bus pašalinti iš Akademijos: “[...] užsispyrėliai ir tinginiai negalės atnešti naudos nei Bažnyčiai, nei kraštui [...]”¹⁵.

Šis reikalavimas nesukėlė jokių prieštaravimų. Taisyklės kasmet buvo papildomos, ir tik 1839 m. jas patvirtino Kolegija. Elgesio taisyklės turėjo 18 – 22 punktus, kuriuose buvo reikalaujama pasišvęsti maldai, gerai mokytis, būti kukliems ir tvarkingiems, vilkėti dvasininko aprangą, nevartoti stiprių gėrimų ir nerūkyti pypkės, neskambinti gitara ir nelošti kortomis. O 1838 m. elgesio taisyklės papildomos draudimu

¹¹ Valdybos 1834 m. posėdžių protokolų žurnalas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 388, l. 21.

¹² 1841 m. rugsėjo 5 d. laiškas rektoriui, ibidem, ap. 3, b. 103, l. 246.

¹³ Н. Варадинов, *История Министерства внутренних дел*, т. 3, кн. 2, с. 548.

¹⁴ 1836 m. auklėtinių sąrašas, LVIA, f. 378, PS, 1836, b. 22, l. 11.

¹⁵ Valdybos 1834 m. sausio 5 d. nutarimas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 393, l. 1.

šukuoti plaukus ant šono, kaip tai darė pasauliečiai¹⁶. Skaitant šias elgesio normas atrodo, kad auklėtiniai buvo labai suvaržyti. Tačiau jaunuoliai, nors ir būsimieji kunigai, ne visada paisydavo tokios tvarkos, ir Akademijos inspektoriui bei jo padėjėjams, kurie buvo vadinami cenzoriais, darbo netrūkdavo.

Akademijos valdyba numatė bausmes tokiems klierikams, kurie nesilaiko būsimajam kunigui derančių gyvenimo normų. Didžiausia nuobauda – klieriko pašalinimas iš Akademijos. Tai būdavo daroma tik vyskupo, rektoriaus arba valdybos siūlymu. Mažesnes nuobaudas skirdavo inspektorius. A. Osinskio rektoriavimo laikais drausmės palaikymu Akademijoje ypač rūpinosi vyskupas A. Klungevičius. Tuometinis rektorius švelniai reaguodavo į klierikų išdaigas, o štai vyskupas buvo itin griežtas ir reiklus. Jis pats dalyvaudavo susirinkimuose, kuriuose svarstydavo klierikų elgesį, ir prireikus be didesnio gailėsčio siūlydavo nuobaudas. Tik A. Fijalkovskiui tapus rektoriumi Kolegija patvirtino klierikų nuobaudas.

Inspektoriui buvo suteikta teisė pareikšti papeikimą, duoti mažiau valgyti, per pietus vietoje alaus duoti vandens, sodinti prie atskiro stalo, paklupdyti ant kelių ir liepti skaityti „Misere“, paskirti rekolekcijų¹⁷. Antai 1839 m. alumnu Feliksui Ledochovskiui (Ledochowski) už pasakytus nešvankius žodžius buvo paskirta viena savaitė rekolekcijų dominikonų vienuolyne. Be to, inspektorius turėjo atskirą knygą, kurioje surašydavo visus klierikų nusižengimus. Kiekvieno mėnesio pabaigoje inspektorius valdybai pateikdavo ataskaitą apie klierikų elgesį. Būdinga yra inspektoriaus J. Gonsovskio ataskaita valdybai: „K. Pilchovskis (Pilchowski) praleido 3 meditacijas, 1 mišias ir du kartus lošė kortomis. Lipinskis (Lipiński) praleido meditaciją, žaidė kortomis. Dombrovskis (Dombrowski) praleido 4 valandas paskaitų, 3 meditacijas, 3 šv. Mišias. Nosalskis praleido 7 paskaitas, 5 meditacijas, vieną kartą lošė kortomis. Lozinskis (Lozyński) lošė kortomis“¹⁸. Dauguma klierikų stropiai lankydavo paskaitas ir dorai elgdavosi, tačiau archyvuose apie geruosius mažai tėra duomenų.

¹⁶ 1838 m. elgesio taisyklės, VUB, f. 13-161, l. 1 – 2.

¹⁷ 1839 m. valdybos posėdžių žurnalas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 410, l. 24 – 25.

¹⁸ 1839 m. vasario 3 d. inspektoriaus sausio mėn. ataskaita, *ibidem*, ap. 4, b. 267, l. 1.

Ypatingais atvejais vyskupas A. Klungevičius siųsdavo valdybai oficialius raštus, tačiau pirma keletą kartų pasakydavo savo nuomonę pačiam rektoriui. Vyskupas greitai pajuto A. Osinskio liberalumą, be to, puikiai suprato, kad vienam rektoriui nelengva ir vadovauti Akademijai, ir dar palaikyti joje tvarką. Konfliktai tarp valdybos ir vyskupo neretai kildavo dėl to, kad klierikai dažnai vaikštinėdavo po miestą. Vyskupui tai keldavo ypatingą nerimą. 1835 m. balandžio 18 d. jis kreipėsi į valdybą su prašymu sugriežtinti drausmę Akademijoje ir jai priklausančioje seminarijoje. Parašyti tokį raštą vyskupą paskatino žinia apie dviejų Akademijos klierikų – Ignoto Kulvinskio (Kulwiński) ir P. Glinskio bastymąsi po miestą. Vyskupas juos kaltino, kad jie buvo kavinėje, paskui kalbėjosi su moterimi ir vėlai grįžo į Akademiją. Apie šį įvykį vyskupui pranešė adjunktas D. Pacevičius. “Net ir vienintelis atvejis gali nuvesti jaunuomenę klystkeliais ir ją pražudyti [...]”¹⁹, – rašė vyskupas. Valdyba abu klierikus pašalino iš Akademijos. P. Glinskis ir I. Kulvinskis grįžo į Žemaičių vyskupiją. Vėliau abu rašė prašymus vyskupui, Kolegijai ir vidaus reikalų ministruui ir įrodinėjo, kad juos vyskupui nepagrįstai apšmeižė adjunktas D. Pacevičius. Po metų į Akademiją grįžo tik I. Kulvinskis, o P. Glinskis taip ir liko vikaru Gruzdžių bažnyčioje, kadangi, kaip jis pats teigė, neturėjo įtakingų giminaičių ir globėjų²⁰. I. Kulvinskio dėdė iš motinos pusės buvo J. K. Gintila, tuometinis Kolegijos asesorius, atstovavęs Žemaičių vyskupijai²¹. Tikriausiai jis ir padėjo savo seserėnui.

Be to, šis įvykis tapo pretekstu pakeisti inspektorių. Vyskupas ne tik siekė įvesti geresnę tvarką Akademijoje, bet ir norėjo Rusijos valdžiai parodyti, kad tiek vyskupijoje, tiek Akademijoje bus griežtai tvarkomasi. A. Klungevičius turėjo tai įrodyti, nes 1833 m. pabaigoje vidaus reikalų ministras D. Bludovas jam buvo suteikęs papildomus įgaliojimus Akademijos priežiūrai.

Po šių įvykių valdyba nutarė, kad klierikai galės išeiti į miestą tik vyskupui arba rektoriui leidus. Jie privalėdavo visi kartu eiti į bažnyčią ir paskaitas, pasivaikščioti ir į valgyklą. Be to, kaip minėta, naujam inspektoriui J. Gonsovskiui pagelbėti paskiriami vyresniųjų kursų klierikai Juozapas Ježevskis (Jezewski) ir Feliksas Rutkauskas (Rutkowski).

¹⁹ Vyskupo 1835 m. balandžio 18 d. raštas valdybai, *ibidem*, b. 21, l. 29.

²⁰ P. Glinskio 1838 m. sausio 31 d. raštas vidaus reikalų ministruui, *ibidem*, l. 32.

²¹ V. Biržiška, *Vyskupo Motiejaus Valančiaus biografijos bruožai*, Brooklynas, 1951, p. 26–27.

Nauja tvarka ir ramybė Akademijoje truko neilgai. Lenkijos Karalystės vietininkas Jonas Paskevičius (Paskiewicz) Vilniaus generalgubernatoriui ir vidaus reikalų ministrui pranešė apie alumno Juozapo Grinkevičiaus (Hrynkiewicz) laišką, rašytą 1836 m. Varšuvos vyriausiosios dvasinės seminarijos rektoriui Jonui Onoškai (Onoszko). Jaunasis klierikas kanaaninkui skundėsi, kad Akademijoje prastas aprūpinimas, kad jam ekonomas neduoda batų, nors jis apie tai pranešęs rektoriui, kad klierikai dažnai serga ir negauna jokių vaistų²². Vidaus reikalų ministras įsakė generalgubernatoriui slapta per patikimus žmones išsiaiškinti, ar tikrai Akademijoje yra tokia netvarka. Apie “patikimus žmones” archyvinių duomenų nepavyko rasti, tačiau yra žinoma, kad pats N. Dolgorukovas lankėsi Akademijoje ir seminarijoje. Tai buvo pirmas “Vilniaus pono” vizitas Akademijoje. Po apsilankymo generalgubernatorius slaptame rašte vyskupui rašė: “Seminarijos patalpos nešvarios. Valgis normalus, bet mažos porcijos. [...] Dvasinėje akademijoje tvarkos daugiau ir auklėtinių valgis geresnis, bet apranga netvarkinga [...]”²³. Vidaus reikalų ministrui jis pranešė, kad padėtis Akademijoje yra patenkinama, nors jau kitą dieną po šio vizito valdyba atleido A. Stanevičių iš ekonomo pareigų.

Akademijos valdžia privalėjo rūpintis ne tik klierikų auklėjimu, bet ir jų rūbais bei buitimi. Atsakingas už tai buvo ekonomas. 1834 m. lapkričio 10 d. valdyba rektoriaus siūlymu nutarė, kokius rūbus privalo vilkėti klierikai, ir paskyrė atitinkamą pinigų sumą medžiagoms įsigyti. Gelumbės sutana buvo skiriama vieniems metams, dvi palaidinės – trejiems metams, dvejos kelnės – taip pat trejiems metams ir t.t., viskas buvo numatyta nuo kojinių iki kepurės. Vieno klieriko apranga, įskaitant drabužių pasiuvimą, skalbimą ir taisymą, kainavo 51 sidabro rublį. Siuvėjus samdydavo atskirai, paprastai tai būdavo Vilniaus žydai.

Už klierikų maitinimą taip pat buvo atsakingas ekonomas. Pietus sudarydavo trys patiekalai, vakarienę – du, visi iš šviežių produktų. Alus prie pietų stalo turėdavo būti putojantis, bet nestiprus. Per pasninkus visus valgius ruošdavo su alicjumi ir tik Akademijos valdžiai

²² 1836 m. vasario 3 d. laiškas J. Onoškai, LVIA, f. 378, PS, 1836, b. 22, l. 88.

²³ Generalgubernatoriaus 1836 m. birželio 15 d. raštas vyskupui A. Klungevičiui, ibidem, f. 694, ap. 1, b. 1316, l. 8.

leidus duodavo baltos duonos su sviestu. Švenčių dienomis stalas pagausėdavo. Kadangi viskam trūko pinigų, nesklandumų atsirasdavo ne vien dėl ekonomo prasto darbo.

1836 m. iš Akademijos nebuvo išmestas nė vienas klierikas. Generalgubernatoriaus apsilankymas Akademijoje paskatino tiek klierikus, tiek dėstytojus susimąstyti, nes tokie vizitai be pėdsakų nepraeidavo. Vyskupas norėjo, kad iki caro atvykimo naujojoje mokykloje išviešpatautų tvarka ir rimtis. Akademijos adjunktai netgi per pietus ir vakarienę privalėdavo būti kartu su klierikais.

Nors Akademia ir labai rengėsi caro sutikimui, atliko kai kuriuos pastato remonto darbus, nudažė sienas, pataisė grindis, daugelis klierikų taip ir nepamatė monarcho: caras Nikolajus I apsilankė Akademijoje per atostogas 1837 m. rugpjūčio 10 d.

1836-1837 mokslo metai buvo vieni ramiausių Akademijos gyvenime. Klierikai pamažu apsirato su tvarka. Be to, naujasis inspektorius J. Gonsovskis sugebėjo sukurti rimties ir susiklausymo atmosferą. 1838 m. pavasarį vyskupas A. Klungevičius antrą kartą kreipėsi į valdybą ir pranešė, kad klierikai laisvai vaikšto po miestą, lankosi viešose užteigose²⁴. Balandžio 28 d. į Akademiją grįžo išgėrę klierikai Stanislovas Chiževskis (Chyżewski), Antanas Lipinskis ir Aloyzas Dobrovolskis (Dobrowolski). Šį kartą vyskupas nekaltino inspektorius, bet prašė valdybos nubausti klierikus, kurie nenori paklusti.

Rusijos valdžiai Medicinos-chirurgijos akademijoje susekus Demokratinę draugiją, kuriai priklausė nemažai studentų, caro įsakymu Kolegija 1838 m. gegužės mėn. atsiuntė savo narį kanauninką J. K. Gintilą vizituoti Akademijos. J. K. Gintila, ją apžiūrėjęs, parašė kelias vizitacijos ataskaitas: viena buvo skirta valdybai, kita – Kolegijai ir vidaus reikalų ministrui. Kitaip sakant, jis patikrino šios mokyklos veiklą. Ataskaitą valdybai kanauninkas rašė grįžęs iš Vilniaus į Varnius. Jam labiausiai rūpėjo Akademijos biblioteka, dėstyto lygis, buitis ir, žinoma, drausmė. Jis įsakė ypač griežtai tikrinti alumnų išėjimą į miestą: “[...] ateityje visiškai uždrausti klierikams eiti į miestą, išskyrus tuos atvejus, kai reikia eiti į bažnyčią ar pasivaikščioti Akademijos valdininko prižiūrimiems”²⁵. Tačiau prasidėjo vasaros atostogos, ir klierikai išvažinėjo į savo vyskupijas.

²⁴ Vyskupo 1838 m. balandžio 30 d. raštas valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 408, l. 17.

²⁵ J. K. Gintilos 1838 m. birželio 20 d. raštas valdybai, *ibidem*, b. 389, l. 17.

LEON BOROWSKI

Madca Maria Karolowa Orderów S. Włodzimierza IV stopnia,
S. Małcława III stopnia Professor i Członek Rządu Akademii
Duchownej Pryusko-Fratolickiej Wileńskiej

Aut. autogr. w p. M. H. H. H.

1857, d. 30. Czerwca.

Profesorius Leonas Borovskis
(1784-1846)

Kolegija taip pat svarstė J. K. Gintilos pateiktą ataskaitą. Metropolitą vyskupas I. Pavlovskis įsakė dar labiau sugriežtinti tvarką Akademijoje. Rektorius, inspektorius ir kapelionas privalėjo kuo dažniau lankytis klierikų kambariuose ir akylai stebėti jų dorovinių elgesį. Klierikai nė minutės negalėjo likti be vyresniojo priežiūros²⁶.

Nors tiek vyskupas, tiek Kolegija rūpinosi Akademijos ramybe ir siuntinėjo raštus vieni kitiems, klierikai, nepaisydami naujo išpėjimo, parašė rektoriui A. Osinskiui skundą, kuriame prašė atleisti cenzorių (inspektoriaus padėjėją) iš pareigų. Jie rektoriui aiškino, kad A. Bujka prastai auklėja klierikus ir kitiems nerodo gero pavyzdžio. 1838 m. spalio pabaigoje A. Osinskis šiam konfliktui iširti sudarė komisiją iš valdybos narių J. Gonsovskio, L. Borovskio ir A. Vaitkevičiaus. Komisija apklausė visus šešis skundą parašiusius klierikus. Vėliau buvo apklaustas ir cenzorius A. Bujka. Jis kaltino klierikus, o ypač tuos, kurie parašė skundą. Cenzorius teigė, kad alumnai užvertė jo kambario duris malkomis, vakarais iki vėlumos gerdavo arbatą, dainuodavo ir rūkydavo pypkę, o ypač prastai elgėsi Paulius Ciolkovskis (Ciolkowski), Levondovskis (Lewondowski) ir Aleksandras Dobroselskis (Dobrosielski). A. Bujka tvirtino, kad iki šių klierikų priėmimo Akademijoje viešpatavusi tvarka²⁷. Išsiaiškinti šio konflikto į Akademiją atvyko vyskupas A. Klungevičius. Klierikai atsiprašė savo ganytojo, o vyskupas griežtai išpėjo auklėtinius ir pareiškė jiems papeikimą. Šįsyk A. Klungevičius, siekdamas išvengti didesnių konfliktų, nenorėjo skirti griežtų bausmių, bet klierikams priminė, kad kitą kartą baus smarkiau²⁸.

Klierikai vengdavo tokių vyskupo vizitų, nes jam atvykus net rektorius A. Osinskis negalėdavo užtarti savo auklėtinių. 1838-1840 m. savo noru iš Akademijos išėjo arba buvo pašalinti šeši klierikai. Vėliau iki jos perkėlimo į Peterburgą tarp klierikų ir dėstytojų didesnių konfliktų nekilo. Tam turėjo įtakos naujo rektoriaus paskyrimas ir Medicinos-chirurgijos akademijos uždarymas.

Tiek vidinės, tiek išorinės aplinkybės vertė jaunuosius alumnus rimtai susimąstyti ne tik apie savo, bet ir apie savosios *Almae Matris* likimą.

²⁶ Metropolito 1838 m. spalio 21 d. raštas valdybai, *ibidem*, I. 20 – 21.

²⁷ Akademijos komisijos 1838 m. spalio 25 d. apklausos protokolai, *ibidem*, ap. 3, b. 76, I. 56, 79 – 80.

²⁸ Akademijos valdybos 1838 m. lapkričio 5 d. posėdžio protokolai, *ibidem*, ap. 1, b. 406, I. 70 – 71.

1840 m. vidaus reikalų ministras Aleksandras Stroganovas pasiuntė ministerijos valdininką Andrejų Želtouchovą vizituoti Vakarų krašto Romos katalikų mokymo įstaigų. Vilniuje jis išbuvo visą mėnesį ir ypač domėjosi Akademija. Rusai šioje mokykloje visada ieškojo paslapčių ir stengėsi perprasti jos dvasią. Vidaus reikalų ministerijos valdininkui ne vien tvarka rūpėjo – jis patikrino netgi klierikų užrašus. Nors A. Želtouchovas ir pajuto, kad naujoji Akademijos vadovybė stengėsi viską nuslėpti nuo jo žvilgsnio, tačiau buvo priverstas konstatuoti, jog ji siekia palaikyti Akademijoje griežtą drausmę²⁹. A. Želtouchovui itin patiko, kad klierikai tik ypatingais atvejais išleidžiami važiuoti pas tėvus, o tėvai, atvažiavę į Akademiją aplankyti savo sūnų, gali susitikti su jais tik pasimatymams skirtame kambaryje. Pasak ministerijos valdininko pateiktos ataskaitos, tai buvo vienintelė Akademijos teigiamybė.

Studijos. Iki 1839 m. mokslas trukdavo trejus metus, vėliau Rusijos valdžia mokslą pailgino dar vienais metais. Už mokymą ir mokslo organizavimą tiesiogiai atsakingas buvo rektorius, tačiau dažniausiai visus klausimus svarstydavo valdyba.

Teologijos mokslai buvo dėstomi lotynų kalba, nors pirmakursiai ją sunkiai suprasdavo, nes ne visose seminarijose gerai išmokdavo. Antroji oficiali dėstomoji kalba buvo rusų. Ja buvo dėstoma visuotinė ir Rusijos istorija, rusų literatūra ir kalba. Trečioji kalba – lenkų. Ja auklėtiniai klausydavo lenkų literatūros istorijos ir homiletikos kursų. Be to, statusas leido mokytis sakyti pamokslus vietinėmis kalbomis arba tarmėmis. Be jokios abejonės, vyraujanti tarpusavio bendravimo kalba buvo lenkų. Užrašus klierikai dažniausiai rašydavo lenkų, o rašinius ir darbus mokslo laipsniui gauti – lotynų ir rusų kalbomis. Valdžia stengėsi lenkų kalbą išstumti iš Akademijos, tačiau tokios pastangos taip ir liko bevaisės.

Paskaitos, kaip ir Austrijos seminarijose, trukdavo vieną valandą. Valstybės išlaikomiems klierikams jos buvo privalomos, laisvieji klausytojai rektoriaus leidimu galėdavo pasirinkti, kokias paskaitas klausyti. Paskaitų lankymo kontrolė nebuvo griežta, nes inspektoriaus užrašuose mirgėdavo įrašai apie praleistas paskaitas. Paskaitos prasidėdavo 8 valandą ryto, iki pietų klierikai išklausydavo keturias jų. Pietų pertrauka trukdavo dvi valandas. Popietinės paskaitos prasidėdavo 14 valandą ir tęsdavosi iki 18 valandos. Užsiėmimai

²⁹ Vidaus reikalų ministro 1840 m. ataskaita, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 15, l. 37.

vykdavo ištisą savaitę, išskyrus sekmadienius. Paskaitos būdavo ne visas dienas – dažniausiai vieną arba du pusdienius per savaitę alumnai turėdavo laisvus.

Pirmakursiai klausydavo tokių paskaitų: biblinės archeologijos, Bažnyčios istorijos, kanonų teisės, visuotinės ir Rusijos istorijos, lotynų literatūros, graikų, rusų, hebrajų, prancūzų ir vokiečių kalbų. Antrakursiams buvo dėstomas Šventasis Raštas, hermeneutika, dogminė teologija, Bažnyčios istorija, kanonų teisė, lotynų literatūra, graikų, hebrajų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbos, trečiakursiams – Šventasis Raštas ir hermeneutika, dogminė teologija, moralinė ir pastoralinė teologija, logika, homiletika ir lenkų literatūra, ketvirtakursiams – Šventasis Raštas ir hermeneutika, moralinė ir pastoralinė teologija, moralės filosofija, homiletika ir lenkų literatūra. Choralinis, arba grigališkasis, giedojimas ir bažnytinės apeigos buvo dėstomos visiems klierikams kartu.

Panašių dalykų buvo mokoma ir Varšuvos Romos katalikų dvasinėje akademijoje, bet čia veikė daugiau katedrų – net vienuolika³⁰. Europos universitetų teologijos fakultetuose nebuvo dėstomos kalbos ir pasaulietinė istorija.

Labiausiai klierikų lankomos ir mėgstamos buvo L. Borovskio paskaitos. 1837 m. Akademijos auklėtiniai užsakė dailininkui Karoliui Ripinskiui (Rypiński) nupiešti L. Borovskio portretą. Atspaudą padarė Antano Kliukovskio (Klukowski) litografija, po portretu užrašė: “Nuo dėkingų mokinių 1837 m.”³¹

Kiekvieno kurso klierikai privalėjo du kartus per metus laikyti egzaminus. Po pirmo pusmečio, arba semestro, tokie egzaminai vadinti asmeniniais. Mokslo metų pabaigoje vykdavo vadinamieji viešieji egzaminai. Į juos Akademijos valdyba, be vyskupo ir dėstytojų, kviesdavo svarbius asmenis, pasižymėjusius moksle. Egzaminą vertindavo tik profesoriai, valdyba pagal pažymius suskirstydavo klierikus į tris skyrius ir sudarydavo jų sąrašą. Į pirmąjį skyrių patekdavo geriausieji, antrajame atsidurdavo tie alumnai, kurie gaudavo gerus įvertinimus, trečiajame – patenkinamus. Šį sąrašą valdyba siųsdavo Kolegijai ir vidaus reikalų ministrui. 1836 m. asmeninius ir viešuosius

³⁰ A. Pleszczyński, *Dzieje Akademii duchownej rzymsko-katolickiej Warszawskiej*, Warszawa, 1907, s. 19 - 20.

³¹ D. Chodźko, “Wspomnienie o Leonie Borowskiem”, *Athenaeum*, Wilno, 1847, t. 1, s. 126.

egzaminus labai gerai išlaikė tik penki klierikai – Adolfas Bagenskis, Aleksandras Važinskis, Juozapas Vilbikas (Wilbik), Juozapas Ježevskis ir Jonas Ostapovičius (Ostapowicz); aštuoniolika juos išlaikė gerai ir tik Semionas Strumila (Strumillo) iš Minsko vyskupijos buvo priskirtas prie vidutinių³². Aukščiausius įvertinimus paprastai gaudavo vyresniųjų kursų klierikai. Statutas klieriko pašalinimo už prastą mokymąsi nenumatė. Tais pačiais metais Vilniaus seminarijoje tik dviejų auklėtinių žinios buvo įvertintos labai gerai, 34 – gerai ir 7 – vidutiniškai³³.

Baigdami Akademiją, valdybos nutarimu alumnai už gerą mokymąsi ir pavyzdinę elgesį būdavo apdovanojami įvairiomis knygomis, garbės raštais, padėkomis. Kiekvienų mokslo metų pabaigoje vykdavo iškilmingi posėdžiai, kuriuose dalyvaudavo vyskupas ir Akademijos profesoriai. Apdovanoti klierikus knygomis liepė J. K. Gintila, nes Akademijos bibliotekoje buvo daug dubletų. 1838 m. P. Skargos knyga „Šventųjų gyvenimai“ buvo apdovanoti A. Bujka, Aleksandras Vrublevskis (Wróblewski) ir Tadas Juzumas (Juzumowicz)³⁴. Tai skatino alumnus geriau mokytis ir elgtis. 1840-1841 mokslo metų pabaigoje valdyba nutarė apdovanoti knygomis Leopoldą Pogoželskį (Pogorzelski), Otoną Praniauskį (Proniewski), Ignotą Žabą (Żaba), Vincentą Ulonavičių (Ulanowicz) ir Jokūbą Šileiką (Szylejko), garbės raštais – Andrių Mikuličių (Mikulicz) ir Pranciškų Markovskį (Markowski), pareikšti padėką Petriui Viršilai (Wirszyllo), Juozapui Lenčevskiui (Lenczewski), Benediktui Novickiui (Nowicki), Erazmui Osolinskiui (Ossoliński), Martynui Ludkevičiui (Łudkiewicz), Jonui Hepkei (Hephe). Kartais per iškilmingus posėdžius valdyba pareikšdavo ir išpėjimus už prastą mokymąsi ir elgesį. Antai 1841 m. buvo išpėti „didžiausi tinginiai“ Gabrielis Onoška (Onoszko) ir Kanutas Saurinavičius (Sawrynowicz)³⁵. Metinėse ataskaitose, kurias valdyba siųsdavo į Peterburgą, beveik visada būdavo pažymėta, kad klierikai gerai mokosi, daugumos egzaminų įvertinimai būdavo geri.

Klierikų kilmė. Akademijoje mokėsi klierikai, kilę iš visų šešių vyskupijų: Vilniaus, Žemaičių, Mogiliovo, Minsko, Lucko, Podolės

³² Auklėtinių 1836 m. sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 6616, l. 109.

³³ Ibidem, l. 110.

³⁴ Valdybos 1838 m. liepos 9 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 406, l. 50.

³⁵ Valdybos 1841 m. birželio 28 d. posėdžio protokolas, ibidem, ap. 4, b. 8, l. 75.

Kameneco. Pati didžiausia savo teritorija buvo Mogiliovo arkivyskupija, apėmusi daugelį Rusijos imperijos gubernijų, tačiau į Vilnių atvykdavo klierikų tik iš buvusių LDK žemių. Negausios Rusijos katalikų bendruomenės, matyt, neskatino savo sūnų siekti aukštojo mokslo. Gausiausią klierikų dalį sudarė Vilniaus gubernijos gyventojai, t. y. Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų seminarijų auklėtiniai. Be to, vyskupas A. Klungevičius stengėsi į Akademiją siųsti kuo daugiau klierikų iš savo vyskupijos. Klierikas J. Grinkevičius skundėsi, kad “Akademijoje vyrauja Vilniaus vyskupijos klierikai [...], todėl kitų vyskupijų seminarijų auklėtiniai nenoriai važiuoja mokytis į Akademiją [...]”³⁶. Rusijos valdžia, sužinojusi šio laiško turinį, įsakė Vilniaus generalgubernatoriui patikrinti padėtį.

Iš vyskupo A. Klungevičiaus pateikto klierikų sąrašo matyti, kad 1836 m. iš Vilniaus vyskupijos mokėsi tik 2 klierikai, o iš Žemaičių – 11 klierikų³⁷. Į šį sąrašą vyskupas neįtraukė laisvųjų klausytojų, kurių skaičius buvo nepastovus. 1835 m. ataskaitoje pažymima, jog Akademijoje jų mokosi 16³⁸, bet 1839 m. gubernatoriaus pranešime nurodyti tik du tokie klierikai³⁹. Bendras besimokančiųjų skaičius nuolat svyravo. Pirmaisiais mokslo metais Akademijoje trūko klierikų, norinčių studijuoti, nes Mogiliovo, Lucko-Žitomro ir Podolės Kameneco vyskupijos neužėmė joms skirtų vietų. Vėliau klierikų atvykdavo daugiau. Beje, įvairiose ataskaitose ir klierikų sąrašuose tų pačių metų duomenys skiriasi. Paprastai gubernatoriaus savo ataskaitose klierikų skaičių padidindavo – galbūt finansiniais sumetimais. Stojančiųjų būdavo daug. Antai 1835 m. Akademijoje studijavo 35, o 1839 m. – jau 42 išdiniai klierikai⁴⁰. Tais laikais, 1830-1840 m., Krokuvos universiteto Teologijos fakultete studentų buvo daug mažiau, kai kada nebuvo nė vieno. Antai 1832-1833 mokslo metais užsirašė aštuoni klausytojai, iš kurių penki netrukus išstojo⁴¹. Iš viso į Akademiją buvo priimti 223 alumnai, 138 iš jų gavo mokslo laipsnius.

³⁶ 1836 m. vasario 3 d. laiškas J. Onoškai, I VIA, f. 378, PS, 1836, b. 22, l. 8.

³⁷ Auklėtinių 1836 m. sąrašas, *ibidem*, p. 11.

³⁸ 1835 m. ataskaita, PC VIA, f. 46, ap. 4, b. 21, l. 106.

³⁹ Gubernatoriaus 1839 m. ataskaita, R VIA, f. 1263, ap. 1, b. 1333, l. 697.

⁴⁰ *Ibidem*, l. 697.

⁴¹ T. Glemma, “Wydział teologiczny uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795 – 1847”, *Polonia Sacra*, s. 25.

Iki 1831 m. sukilimo Rusijos valdžia beveik nekreipė dėmesio į tai, kokios kilmės yra į vyskupijų seminarijas ir Vyriausiąją dvasinę seminariją stojantys klierikai. Tuo pasinaudojo valstiečių vaikai, kurie, norėdami tapti kunigais, be jokių apribojimų galėjo stoti į seminarijas. Pasak M. Valančiaus, “lig 1832 m. patys mokytojai priimdinėjo į seminariją pamokytus jaunikaičius, neklausdami, ar yra muzikas, ar bajoraitis”⁴². Beveik visi stojantieji sakydavosi esą bajorai, tik vienas kitas priėmimo knygoje pasivadindavo valstiečiu. Ir pats M. Valančius stodamas į Varnių seminariją rašė esąs bajoras⁴³. Po sukilimo imperijos valdžia jau reikalaujavo bajorystės liudijimų: seminarijų priėmimo knygoje vyrauja bajorai. Tačiau amžininkai pastebėjo, kad dauguma Žemaitijos kunigų buvo valstiečių kilmės⁴⁴. Be to, po sukilimo daugelis pasiturinčių valstiečių įvairiais būdais stengėsi išsirūpinti bajorystės dokumentus. “Daug pinigų iškeliaavo į Rusiją, daugelis turtingų valstiečių mokėjo pinigus bajorams, kad juos priimtų į savo giminę, netgi keisdavo pavardes”⁴⁵.

1837 m. valdžia stojimo į seminarijas ir Akademią tvarką sugriežtino. Tam pasitarnavo bendra Rusijos politika ir dvarininkų skundai, kad daug valstiečių vaikų eina į seminarijas. Bajorų vaikai, norėję stoti į mokslo įstaigas, taip pat tęsti mokslą, kasmet privalėdavo gauti gubernatoriaus leidimą. Valstiečių vaikams toks leidimas būdavo išduodamas tik pateikus vietinių Valstybės turtų rūmų sutikimą⁴⁶. Ši tvarka tikriausiai buvo įvesta ne dėl kilmės, o dėl politinio patikimumo kontroliavimo, nes kiekvienas klierikas žinojo, kad kilus net menkiausiam įtarimui nepasieks savo tikslo.

Be jokios abejonės, dauguma Akademijos klierikų buvo bajorų sūnūs. Ar jie iš tikrųjų buvo bajorai, ar koku kitu būdu įsigiję bajorystės liudijimus, sunku pasakyti. Nuodugniausiai pavyko nustatyti Žemaičių vyskupijos klierikų kilmę (žr. I lentelę). Tik du Akademijos klierikai, T. Juzumas ir I. Kulvinskis, buvo kilę iš laisvųjų valstiečių. 1842 m. į Akademią buvo priimti dar du valstiečių kilmės klierikai –

⁴² M. Valančius, *Raštai*, t. 2, Vilnius, 1972, p. 244.

⁴³ 1822 – 1845 m. Varnių seminarijos auklėtinių priėmimo knyga, MB, f. 90, b. 76, l. 2 – 3.

⁴⁴ W. Godon, *Statystyka Xięstwa Żmudzkiego*, Paryž, 1839, s. 49.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 56.

⁴⁶ Vilniaus gubernatoriaus 1841 m. liepos 28 d. raštas valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 249.

Juozapas Abelevičius (Abelewicz) iš Vilniaus vyskupijos ir vienkieminkas Juozapas Moglis (Mogł) iš Šiaulių apskrities. Tikrą klierikų kilmės vaizdą sunku susidaryti, nes kas antras Mogiliovo, Minsko, Podolės Kamenecko ir Lucko-Žitomyro vyskupijų klierikas pateikdavo bajoro kilmės liudijimą. Iš tuometinės Akademijos tradicijos būtų galima spėti, kad nepateikusiai kilmės liudijimų buvo valstiečiai. Vienuoliai arba laisvieji klausytojai taip pat nepateikdavo savo kilmės dokumentų, nors dar 1829 m. caras buvo uždraudęs priimti į vienuolius baudžiauninkus⁴⁷.

Tautinis klausimas. Sukilimas parodė, kad tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje valstybingumo ir tautinės idėjos yra gyvos. Prasidėjęs romantizmas paskatino domėtis savo tautos praeitimi, ugdė etnosocialinio identiteto sampratą ir žadino tautines kultūrinės aspiracijas. Akademijs – mažas buvusios LDK “tautos” modelis. Čia mokėsi klierikai iš visų jos žemių, tik skirtingas buvo jų skaičius. Tačiau Bažnyčios kanonai ir specifinė kunigo padėtis mažino tautinius skirtumus, kėlė krikščioniškojo universalizmo vertybes.

Niekur nepavyko rasti ano meto klierikų laiškų, o oficialieji dokumentai apie tautinę savimonę tiesiogiai nieko nesako. Vis dėlto tam tikras išvadas galima daryti. Vertingas šiam reikalui yra Žemaičių seminarijos archyvas. Tik šios seminarijos klierikų priėmimo knygoje buvo žymima ir tautybė (lenk. *Jakiej nacyi*). Nei Vilniaus seminarijos, nei Akademijos įrašuose tokio klausimo nėra. Iki 1831 m. sukilimo atsakyme nurodoma ne tautybė, o “Žemaičių kunigaikštystė”, tik po sukilimo jau rašoma: “žemaitis”. Tie klierikai, kurie buvo atvykę į Varnius iš Vilniaus vyskupijos, pavadinti “lietuviais” arba “iš Lietuvos”⁴⁸. O Julijonas T(F)rece, kuris seminarijoje mokėsi 1832–1833 mokslo metais, pasivadino *origine Gallus nat. Samogita*⁴⁹. Šie duomenys rodo, kad žemaičiai suvokė savo atskirumą nuo lietuvių. Koks šio suvokimo turinys, nustatyti sunku, tačiau greičiausiai senovinis – Žemaičių kunigaikštystės gyventojas, nors atrodo, kad svarbūs elementai buvo kalba ir teritorija. Kalbos svarbą patvirtina Jurgio Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai. Jis M. Valančių apibūdino taip: “[...] Žemaitis, ir ne toks,

⁴⁷ A. Tyla, “Lietuvos valstiečių istorijos (1795 – 1861) bruožai”, in: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, t. 4: *Liaudis virsta tauta*, Vilnius, 1993, p. 89.

⁴⁸ 1822 – 1845 m. Varnių seminarijos auklėtinių priėmimo knyga, MB, f. 90, b. 76, l. 11, 28.

⁴⁹ *Ibidem*, l. 24.

kuri vadina Gudu arba Prūsoku, bet tikrai mūsų dialekto, visiškai skirtingo negu lietuvių [...]”⁵⁰.

XIX a. pirmojoje pusėje ryškėjo dvi tendencijos: LDK politinių ir kultūrinių tradicijų saugojimas ir etnosocialinio, arba provincinio, separatizmo stiprėjimas⁵¹. Pastaroji ryškiausiai reiškėsi Žemaitijoje, tačiau Žemaitijos “separatizmas” atsirado ne XIX a. – jis buvo istoriškai nulemtas.

Katalikų Bažnyčia, kaip sudedamoji visuomenės dalis, negalėjo nejausti šių tendencijų. Akademijoje šios kryptys bene geriausiai atsispindėjo rektorius A. Osinkio ir auklėtinio L. A. Jucevičiaus rašytiniuose darbuose. A. Osinskis rengė lenkų kalbos žodyną, rašė įvairias studijas apie mitologiją ir Bažnyčios istoriją. L. A. Jucevičius Akademijoje ne tik studijavo teologijos mokslus, bet ir rinko istorijos, mitologijos duomenis, rašė straipsnius spaudai. Dar mokydamasis 1836 m. parašė “Lietuvos istoriją vaikams”⁵². Be jokios abejonės, jis buvo pats aktyviausias klierikas, darbavęsis pasaulietiniams reikalams. Vyskupas A. Klungevičius skeptiškai vertino šio auklėtinio veiklą, nes jis savo istoriją dedikavo dviem pažįstamo dvarininko mergaitėms. Dar mokydamasis Akademijoje L. A. Jucevičius buvo užsitraukęs generalgubernatoriaus nemalonę. Klierikai Šv. Jono bažnyčioje mokydavosi sakyti pamokslus. 1837 m. kovo mėn. Šv. Benedikto dieną pamokslą sakė L. A. Jucevičius. Vilniuje tuo metu gastroliavo Aszpergerių vadovaujama vokiečių teatro trupė, kurioje vaidino garsusis Karlas Šmidtkovas. Visas Vilnius lėkė į teatro spektaklius. Matyt, jų buvo matęs ir L. A. Jucevičius. Taigi Šv. Benedikto dieną per pamokslą jis ne tik kalbėjo apie tikėjimo ir Bažnyčios reikalus, bet ir pareiškė savo požiūrį į gastroles: “Mes vis dėlto užsimiršome, nepaisome to, kad išleidžiame paskutinius pinigus žaidimams, pramogoms, spektakliams. O siaube! Ir dar tokiems spektakliams, kuriuos rodo užsieniečiai, kurių kalbos net nesuprantame! Tuo tarpu mūsų genijus lieka be pagarbos ir globos, ar – dar blogiau – be pragyvenimo šaltinio. Toks dabartinio pasaulio vaizdas, tai toks vertas pasigailėjimo mūsų visuomenės

⁵⁰ J. Pabrėžos 1838 m. spalio 9 d. laiškas J. K. Gintilai, *ibidem*, f. 150, b. 87, l. 1.

⁵¹ A. Kulakauskas, “Lietuvos bajorija ir lietuvių tautinis bei valstybinis atbudimas”, in: *Literatūros teorijos ir ryšių problemos*, Vilnius, 1989, p. 10 – 11.

⁵² [L. Jucevičius] *Historija litewska dla dzieci przez L.A.I.*, 1836.

būvis”⁵³. Tai vienintelis žinomas įvykis per visą Vilniaus akademijos istoriją, kai viešai iš jos bažnyčios sakyklos nuskambėjo žodžiai, kritikuojantys visuomenės sąstingį ir požiūrį į kalbą. Gal būta ir daugiau tokių pasisakymų. Juk, matyt, jaunasis klierikas taip kalbėdavo ne tik iš sakyklos, bet ir Akademijos aplinkoje. Apie šį įvykį savo atsiminimuose rašė A. S. Krasinskis, vėliau – istorikai Augustinas Janulaitis⁵⁴ ir Meilė Lukšienė⁵⁵.

Klierikų pamokslai nuolat buvo klausomi Rusijos valdžios agentų. Jau 1837 m. kovo 26 d. rektorių A. Osinskį kartu su L. A. Jucevičiumi pasikvietė generalgubernatorius N. Dolgorukovas, kuris rusiškai klieriko paklausė: “Ar šv. Bonifacas buvo aktorius, kad kalbi apie teatrą? Atsimink, kad daugiau šito nebūtų”⁵⁶.

Rektoriui pavyko apginti drąsųjį alumną. Gubernatorius pasitenkino papaiškinimu, kad policijos valdininkas, klausęs pamokslų, netiksliai išvertė žodžius.

Akademijos valdžia visada gindavo savo alumnus, priešingai negu Medicinos-chirurgijos akademijos rektorius T. Kučkovskis, kuris atsiradus bent menkiausiai progai skūsdavo savo studentus Rusijos valdžiai. Akademijos valdyba vis dėlto nubaudė L. A. Jucevičių, nes jis iš anksto neparodė pamokslų teksto savo dvasios tėvui. Valdyba uždraudė jam sakyti pamokslus net iki iššventinimo į subdiakonus, taip pat paskyrė savaitę rekolekcijų, iš jų tris dienas vien su duona ir vandeniu⁵⁷. Šis nutarimas buvo viešai paskelbtas Akademijoje ir seminarijoje. Tiek atsiminimų autoriai, tiek archyvinė medžiaga nepateikia jokių duomenų apie panašius įvykius Akademijoje. Tačiau labiausiai tuometinį L. A. Jucevičiaus sąmonės lygį parodė “Žemaičių žemės prisiminimai”⁵⁸.

⁵³ Vilniaus generalgubernatoriaus 1837 m. kovo 24 d. raštas vyskupui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 76, l. 96.

⁵⁴ A. Janulaitis, *Kun. Liudvikas Jucevičius*, Vilnius, 1910.

⁵⁵ M. Lukšienė, “Liudvikas Adomas Jucevičius”, in: L. A. Jucevičius, *Raštai*, Vilnius, 1959, p. 18.

⁵⁶ A. Krasinski, *Wspomnienia*, s. 51.

⁵⁷ Rektoriaus 1837 m. kovo 28 d. raštas vyskupui A. Klungevičiui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 76, l. 99.

⁵⁸ L. A. Jucevičius, *Raštai*, Vilnius, 1959.

Praradus valstybingumą, sumažėjo tautos kuriamoji galia ir prasidėjo lėta visuomenės transformacija į Rusijos imperijos valdinius. Neviltis ir bejėgiškumas kėlė apatiją, atsirado išsigimimo apraiškų. “Po paskutinio Lenkijos padalinimo lig pastarųjų metų viešpatavo tiek politinė, tiek ir intelektualinė stagnacija”⁵⁹, – rašė L. A. Jucevičius. Jaunesnioji karta, kuriai ir jis priklausė, matė galimybę, nors Nikolajaus I politika ir buvo griežta, kelti bendrą tautinės savimonės lygį švelninant luomų skirtumus, kartu mažinant antagonizmą. Ši veikla turėjo pasireikšti dirbant kultūrinį darbą. L. A. Jucevičius savo veikalais siekė sudominti krašto istorija, kalba, padėti atsikratyti iškreiptų įtakų, ateinančių iš Europos, ypač iš Prancūzijos. Jis nė vienu žodžiu neužsiminė apie Rusijos įtaką, nes to meto kultūros madas, neaplenkusius ir pačios Rusijos, diktavo Europos valstybės. Viena įdomi L. A. Jucevičiaus ypatybė yra ta, kad jis savo darbuose neužsimindavo apie LDK. Jam egzistavo tik Lietuva ir Žemaitija. “Dabartinė Vilniaus gubernija, Žemaičiai, Prūsų Lietuva ir senobinė Augustavo vaivadija yra gyvenamos grynai lietuvių liaudies, jų papročiai vienodi, bendri visam didelės tautos plotui”⁶⁰. L. A. Jucevičius nedarė skirtumo tarp kalbų, nors šioje teritorijoje gyveno žmonės, kalbantys žemaitiškai, lietuviškai ir lenkiškai. Be to, visi jo veikalai parašyti lenkų kalba, nors tikrai mokėjo žemaitiškai kalbėti ir rašyti. Svarbiausia, kad jaunasis kunigas suvokė, jog veikalai turi būti rašomi ir leidžiami įvairiomis kalbomis, o ne vien lenkiškai. Jis net bandė pats versti eiles į lietuvių kalbą. L. A. Jucevičius buvo vienintelis žinomas Akademijos auklėtinis, rašęs istorijos veikalus.

⁵⁹ Ibidem, p. 186.

⁶⁰ Ibidem, p. 183.

MOKYMAS IR MOKSLAS

Mokymas ir jo programos. XVIII a. prasidėjo Bažnyčios nuosmukis ir persiorientavimas. Ji ilgai nesuvokė laiko ženklų. Niekas nenorėjo užleisti savo tradicinių pozicijų. Tačiau Prancūzų didžioji revoliucija tapo rimtu veiksniu, paskatinusiu griauti feodalinę santvarką ir atsirasti parlamentarizmą. Daugiau kaip tūkstantį metų Bažnyčia buvo ne tik dvasinė valdžia, bet ir krikščioniškosios kultūros puoselėtoja. Šviečiamojo amžiaus idėjos sudavė stiprų smūgį Bažnyčios autoritetui, o naujoms idėjoms bei srovėms formuoti ir išbandyti trūko jėgų. Įsisenėjusi tradicija trukdė eiti kartu su laiku. Kaip jau ne kartą Bažnyčios istorijoje buvo, laiko švytuoklė grįžo į Bažnyčios pusę. Sausas racionalizmas ilgainiui nebegalėjo patenkinti visuomenės poreikių. Europoje pamažu buvo atsigręžiama į religiją. Romantizmas iškilo kaip racionalizmo priešprieša, ir romantinis mąstymas padarė didelę įtaką katalikiškajam pasauliui¹. Bažnyčioje brendo vidaus pajėgos, padėjusios pagrindą jai pačiai ir teologijai atsinaujinti. Prie to prisidėjo ir Friedricho Schellingo filosofija. Katalikybė reikėsi kaip istoriškai stiprėjanti religija ir visose srityse rodė savo kūrybinę galią².

¹ G. Winkler, "Geschichtliche Bedingtheit westlich-neuzeitlicher Philosophie", in: *Christliche Philosophie im Katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, Bd. 1, Graz, Wien, Köln, 1987, S. 58.

² M. Eliade, *Geschichte der religiösen Ideen*. Bd. 3, T. 2, Freiburg, 1991, S. 429.

Nors Prancūzų didžioji revoliucija vokiškai kalbančiose teritorijose nesugriovė įprastos XVIII a. tvarkos, tačiau nemaža įtakos joms padarė. Katalikų Bažnyčia ir jos teologai, patirdami šią įtaką, griovė įprastą tvarką ir sąmonę, o tai jau buvo modernaus kelio pradžia. Tam įtakos turėjo ir 1817 m. Katalikų teologijos fakulteto įsteigimas Tiubingene. Čia susiformavo Tiubingeno mokykla, padėjusi pagrindą naujam gyvenimo ir teologijos suvokimui. Ši mokykla paruošė dirvą Vokietijoje atsinaujinti katalikybei ir siekė lygiateisiškumo su protestantizmu. Nuo Vokietijos neatsiliko ir Austrijos teologai – susiformavo Vienos mokykla. Jos įkūrėjas ir svarbiausia figūra XIX a. Austrijos dvasiniame gyvenime buvo Antonas Güntheris.

Prancūzijoje prie katalikybės atsinaujinimo prisidėjo net pasauliečiai. Vienas iš tokių buvo Josephas de Maistre – žymus masonas ir jėzuitų draugas, kuriam didelę įtaką padarė Prancūzų didžioji revoliucija. Tai buvo prieštaringa asmenybė. J. de Maistre požiūriu, galimi du keliai: naujos religijos atsiradimas arba esminis krikščionybės atsinaujinimas ir sustiprėjimas³. Jis pats visą savo veiklą paskyrė katalikybės atsinaujinimui ir propagavimui.

Italijoje taip pat buvo stipri katalikiškojo mąstymo filosofijos įtaka, kuri vėliau, XIX a. antrojoje pusėje, sumenkėjo.

Visa ši veikla ir požymiai rodė, kad katalikybė, nors ir pavėluotai, pradeda atsigausti. Tačiau labiausiai rūpimas šiuo požiūriu klausimas – pokyčiai mokymo srityje. Visi tyrinėtojai pripažįsta, kad didžiausią krizę ir nuosmukį teologijos mokslai patyrė XVIII a. pabaigoje. Dažniausiai yra išvardijamos visos tų laikų tendencijos ir filosofijos. Išskirtinis tų laikų bruožas buvo tas, kad Europos valstybės stengėsi pajungti Bažnyčią savo interesams. Regalizmas viešpatavo visose didžiosiose Vakarų Europos valstybėse. Prancūzijoje reikėsi galikanizmas, Austrijoje – jozefinizmas, Vokietijoje – febronionizmas. Šios tendencijos neaplenkė ir Rusijos imperijos.

Tačiau mokslo lygį buvusioje LDK ir Lenkijoje sunku lyginti su Austrijos, Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos lygiu. Ypač didelis nuosmukis buvo Lenkijos Karalystėje, nors lenkų Bažnyčios istoriografija nedrįsta šio fakto pripažinti. Per minimąjį dešimtmetį (1832-1842) Lenkijoje nepasirodė nė vieno originalaus vadovėlio, skirto aukštosioms teologijos studijoms, ar rimtesnio teologinio traktato.

³ *Christliche Philosophie im Katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, Bd. 1, S. 452.

Visa Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos ir Akademijos mokymo sistema buvo panaši į Austrijos. Austrija tapo klasikine to meto valstybe ir pirmoji imperatoriaus Juozapo II iniciatyva 1783 m. pradėjo teologijos studijų reformas apšviestiosios absoliutinės monarchijos laikų dvasia. Bažnyčia privalėjo tarnauti valstybei. Juozapas II tikėjo absoliučia valstybės galia tvarkyti visus gyvenimo reikalus, o svarbiausias tikslas buvo sukurti gyventojams reikiama gerovę. Austrijoje buvo steigiamos naujos seminarijos, išsilavinę profesoriai rašė vadovėlius. Pagrindiniu teologijos reformos vykdytoju tapo benediktinų vienuolis Franzas Stephanas Rautenstrauchas⁴. Austrų teologijos vadovėliai paplito Prūsijoje, Lenkijoje ir Rusijos imperijoje. Jie buvo talentingai parašyti, nors ne visada stiprino Bažnyčios autoritetą. Jozefinistų parašyti vadovėliai nubrėžė ribą tarp pasaulietinės ir dvasinės valdžios, pripažino Bažnyčios pajungimą valstybei.

Vadovėlius Akademia gaudavo iš Austrijos, nemažai jų pakartotinai leido Vilniuje, spausdino J. Zavadskio spaustuvėje. Beje, išskirtinis Akademijos ypatumas buvo tas, kad jos profesoriai bei adjunktai ir patys stengėsi rašyti vadovėlius visoms teologijos disciplinoms, nors tam trūko pajėgų ir laiko. Pagaliau kartais neužtekdavo pinigų jau baigtiems darbams išleisti. Nemaža išlikusių rankraščių liudija rimtą požiūrį į mokslą, nors situacija po sukilimo buvo nelabai dėkinga.

Nepavyko nustatyti Rusijos imperijos valdžios požiūrio į teologijos mokslus. Matyt, dėstytojai ir profesoriai galėjo laisvai pasirinkti mokymo priemones. Netgi pateiktose programose kai kurie dėstytojai nepažymėdavo, pagal kokį vadovėlį skaitys paskaitas, nurodydavo vieną arba du vadovėlių autorius. Taigi griežtų reikalavimų nebuvo.

Išigyti daugiau užsienyje išleistų knygų buvo sunku dėl pinigų trūkumo. Po 1837 m. vyskupo A. Klungevičiaus prašymu caras Nikolajus I atleido Akademia nuo įsivežamų knygų muito mokesčio. Taigi dėstytojai ir profesoriai turėjo akademinį savarankiškumą. Viskas priklausė nuo adjunkto ar profesoriaus požiūrio į savo darbą ir noro arba gebėjimų perteikti būsimiesiems kunigams mokslo žinias.

Šventojo Rašto katedra. Iki 1837 m. Šventąjį Raštą dėstė J. Skydelis, vėliau – A. Bagenskis. Tai buvo pati svarbiausia Akademijos katedra. Paskaitos būdavo skaitomos kasdien po vieną valandą.

⁴ E. Winter, *Der Jozefinismus und seine Geschichte*, Brünn, München, Wien, 1943, S. 186.

JOHANNES SKJDEL

*S. Theologiae et Juris Canonici Doctor, Cathedrae
Vilnensis Canonicus, Civinis Scholae Annuae III^{ae} Classis
Ejus, S. Scripturae, Archaeologiae et Hermeneuticarum
Publicae in Academia Ecclesiastica Romanae Catholicae
Vilnensi Professor*

*Hanc Vni Doctissimi Praeceptoris Sui Carissimi acerbissima
rebus humanis morte erepti, Duaginta, nisi sumptibus in
lap. de delincentiam, Alumnus Academiae graviter inuocentes
publicam pietatis, reverentiae, tenueruntque amoris documentum
existere voluerunt.*

MDCCCXXXVII

*Profesorius Jonas Skjdelis
(1790-1837)*

Vilniaus vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje šią discipliną dėstė žymus bibliistas graikų katalikas M. Bobrovskis, vėliau – J. K. Gintila ir J. Skydelis⁵. J. Skydelis seminarijoje Šventąjį Raštą skaitė tik dvejus metus (1824-1826), tad į Akademiją atėjo jau turėdamas tam tikrą patirtį, tačiau rengimasis paskaitoms atimdavo daug jėgų, kaip ne kartą pats buvo sakęs savo kolegoms. J. Skydelis biblinę archeologiją dėstė pagal Johanną Jahną⁶, lotynišką Vulgatą aiškino remdamasis šv. Jeronimo ir Antono Dereserio⁷, vėliau – Bonifaco Martino Schnappingerio⁸ komentarais. Įvadą į Senąjį Testamentą dėstė pagal J. Jahną⁹ ir Hermanną Janssensą¹⁰, įvadą į Naująjį Testamentą – pagal K. Leandri, Johanną Leonhardą Hugį¹¹, J. Jahną ir Gasparą Unterkirchnerį¹². Be to, ir pats J. Skydelis buvo parašęs įvadą į Naująjį Testamentą “Introdukcyja szczególna do Pisma Ś. na Nowy Testament”¹³.

Kadangi dėl sunkios ligos J. Skydelis ne visada galėjo dėstyti, nuo 1836-1837 mokslo metų pradžios jam padėdavo A. Bagenskis. 1837 m. J. Skydeliui mirus, šis jau turėjo nemažą patirtį. Be to, mokytojo pavyzdys ir patarimai paskatino A. Bagenskį imtis rašyti vadovėlius. Kaip ir J. Skydelis, jis naudojosi J. Jahno, A. Dereserio veikalais, tačiau nuo 1838 m. skaitė paskaitas remdamasis daugeliu autorių. Šventąjį Raštą aiškino pagal François Vatable’į¹⁴, A. Dereserį,

⁵ W. Worotyński, *Seminarjum Główne w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 132.

⁶ J. Jahn, *Archeologia biblica in epitomen redacta*, Vienac, 1814.

⁷ A. Dereser, *Commentaria biblica in effatum Christi “Tu es Petrus”*, Bonn, 1770, parengė *Grosses biblisches Erbauungsbuch für alle Christen auf alle Tage des Kirchenjahrs*, Heibronn, 1820.

⁸ B. M. Schnappinger, *Die heilige Schrift des neuen Bundes mit vollständig erklärenden Anmerkungen*, Bd. 1, Mannheim, 1817.

⁹ J. Jahn, *Introductio in Libros Sacros Veteris Foederis in epitomen redacta*, Vienac, 1814.

¹⁰ H. Janssens, *Hermeneutica sacra, seu introductio in omnes ac singulos libros Sacros Veteris et novi foederis*, vol. 1 - 2, Vilnac, 1830.

¹¹ J. L. Hug, *Einleitung in die N. Test.*, Fryburg, 1808.

¹² G. Unterkirchner, *Hermeneutica biblica*, Innsbruck, 1831.

¹³ Akademijos bibliotekininko 1838 m. gegužės 24 d. raštas rektoriui, PCVIA. f. 46, ap. 1, b. 408, l. 185.

¹⁴ F. Vatable, *Scripturae sacrae cursus completus*, Paris, 1841.

Augustiną Calmet¹⁵, Janą Nepomuką Alberą¹⁶, Janą Kistermacherį¹⁷, Johanną Horną¹⁸.

1841 m. A. Bagenskis išleido seminarijoms skirtą vadovėlį „Hermeneutica biblica“¹⁹. Tikėtina, kad iš jo mokėsi ir Akademijos auklėtiniai, nes tik pasirodžius šiai knygai Akademijos biblioteka įsigijo 40 jos egzempliorių²⁰, t. y. tiek, kiek Akademijoje buvo klierikų.

Nuo 1840 m. biblinę archeologiją dėstė M. Valančius. Pirmakursiai tris dienas per savaitę – pirmadieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais – po vieną valandą klausydavo buvusio Kražių gimnazijos kapeliono paskaitų. Jis Biblijos pateiktą žydų istoriją aiškino pagal J. Jahną.

Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija. Šios katedros profesorius nuo pat Akademijos įsteigimo iki jos iškėlimo į Peterburgą buvo A. Fijalkovskis. Nuo 1828 m. Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje jis iš savo užrašų dėstė dogminę teologiją²¹. Sunku pasakyti, ar Akademijoje jis naudojo šiuos užrašus, nes programose apie tai neužsimenama. 1834 m. dogminę teologiją jis dėstė pagal Engelbertą Klüpfelį²² ir Bruno Liebermaną²³. E. Klüpfelio vadovėlis, išleistas 1769 m. Vienoje, Austrijoje buvo naudojamas net iki 1856 m. Moralinę ir pastoralinę teologiją A. Fijalkovskis dėstė pagal Maurusą Schenkli²⁴ ir Franzą Pollascheką²⁵. F. Pollascheko moralinės teologijos vadovėlis moksliniu lygiu atsiliko nuo kitų vadovėlių, buvo panašesnis į katekizmą negu į mokymo priemonę.

¹⁵ A. Calmet, *Dictionnaire de la Bible*, t. 1 – 2, Paris, 1719; *Commentaire littéraire*, Paris, 1707 – 1716.

¹⁶ J. Alber Nep., *Interpretatio S. Scripturae per omnes Veteris et Novi Testamenti libros I – XVI*, Peszt, 1801 – 1804.

¹⁷ J. Kistermacher, *Comentatio de nova ezegesi etc.*, Manast, 1806.

¹⁸ J. Hom, *Über die biblische Gnosis*, Hannover, 1805.

¹⁹ A. Bagieński, *Hermeneutica biblica seu ars interpretandi Scripturam Sacram*, Wilno, 1841.

²⁰ K. Borovskio 1841 m. gegužės 9 d. raštas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 31.

²¹ W. Worotyński, *Seminarjum Głównie w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 134.

²² E. Klüpfel, *Institutiones theologiae dogmaticae in usum auditorum*, vol. 1-2, Vilnae, 1818.

²³ B. Lieberman, *Institutiones theol. dogmaticae*, Moguncii, 1819.

²⁴ M. Schenkl, *Theologiae Pastoralis systema*, Ingolstadii, 1815.

²⁵ F. Pollaschek, *Regulae Pastorales*, Vilnae, 1827; idem, *Moralis Christiana*, Vilnae, 1824.

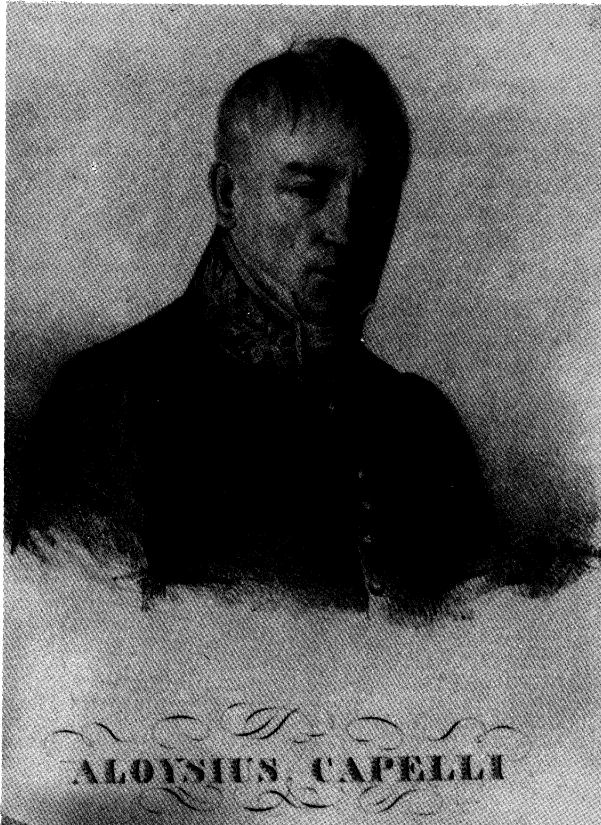
Kai valdžia patvirtino Akademijos adjunktus, pastoralinę teologiją 1835 m. pradėjo skaityti J. Narkevičius. Jis rėmėsi tais pačiais vadovėliais kaip ir A. Fijalkovskis. Iki 1840 m. A. Fijalkovskis dar dėstė dogminę ir moralinę teologiją naudodamasis Josepho Stapfo²⁶ ir M. Schenklio darbais. J. Stapfo vadovėlis moksliniu požiūriu tuo metu buvo vienas geriausių. Jame sunku aptikti jozefinizmo apraiškų. Po reformos, t.y. 1840 m., teologijos mokslus pradėjo dėstyti trys dėstytojai. Ši katedra dėstytojų skaičiumi buvo didesnė už Šventojo Rašto katedrą. Be to, tapęs rektoriumi, A. Fijalkovskis nebegalėjo tiek daug laiko skirti paskaitoms, jis skaitė tik dogminės teologijos kursą, A. Jakubelskis dėstė moralinę, o M. Valančius – pastoralinę teologiją. Abu adjunktai savo disciplinas skaitė pagal F. Pollascheko vadovėlius.

Programose dėstytojai nurodydavo tik svarbiausius autorius, naudotis kitais vadovėliais nebuvo draudžiama. Profesoriai ir adjunktai tam turėjo neblogas sąlygas. Dar prieš sukilimą misionierius Andrejus Pohlis savarankiškai parengė du moralinės teologijos vadovėlius pagal Pierre'ą Collet²⁷. Už juos Vilniaus universitetas jam suteikė teologijos daktaro laipsnį. Beje, šis misionierius gyveno Vilniuje. A. Pohlio vadovėliai sulaukė keleto leidimų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Be to, 1833 m. Vilniaus vyskupijos spaustuvė išleido anoniminį trijų tomų vadovėlį „Institutiones theologiae moralis“. Nuo 1840 m. padidinamas dėstomų valandų skaičius. Dogminei teologijai buvo skirtos šešios savaitinės valandos. Šį kursą klausydavo trečiojo ir ketvirtojo skyriaus klierikai. Moralinę teologiją dėstė antrajam ir trečiajam kursui po keturias valandas per savaitę. Mažiausiai laiko buvo skirta pastoralinei teologijai – tik dvi savaitinės valandos.

Bažnyčios istorija ir kanonų teisė. Vilniaus akademijoje ši katedra veikė atskirai. Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje Bažnyčios istorijos katedrai dar priklausė ir dogminė teologija (pvz., Varšuvos akademija ją buvo sujungusi su Senojo ir Naujojo Testamentų katedra). Dėstė tik vienas profesorius, iki 1838 m. – A. Cappelli, vėliau – adjunktas K. Borovskis.

²⁶ J. Stapf, *Theologia moralis, Oeniponte*, vol. 1 – 4, 1827–1831.

²⁷ A. Pohl, *Institutiones theologiae moralis ad usum ecclesiasticorum*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1809 – 1810.

Profesorius Aloysius Cappelli
(1777-1838)

Kanonų teisę A. Cappelli skaitė ir Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje. Bažnyčios istoriją joje dėstė kiti profesoriai (A. Klungevičius, A. Fijalkovskis). Akademijoje šiuos abu mokslus privalėjo dėstyti vienas žmogus. A. Cappelli gerai išmanė kanonų teisę ir 1819 m. parašė vadovėlį, iš kurio tiek seminarijoje, tiek Akademijoje skaitė paskaitas²⁸. Sunkiau šiam profesoriui sekėsi dėstyti Bažnyčios istoriją, be to, jis labai kritiškai žiūrėjo į bažnytinius šaltinius. Dažnai į paskaitas ateidavo prastai joms pasirengęs.

Bažnyčios historiografijos srityje Šviečiamajame amžiuje buvo bandoma sulyginti Bažnyčios istoriją su pilietine. Austrijos profesorių vadovėliai buvo persunkti racionalizmo ir antiromiškumo. Vilniuje jau prieš sukilimą pasirodė Mathiaso Dannenmayro bažnyčios istorija²⁹. Be to, klierikai galėjo naudotis pijoro Teodoro Ostrovskio (Ostrowski)³⁰ ir Simono Bielskio (Bielski)³¹ parašytais vadovėliais. Vis labiau silpnėjant jozefinizmui, tapo populiarus vengrų pijoro J. Nepomuko Albero vadovėlis³², kuris buvo anksčiau parašytos penkiatomės Bažnyčios istorijos santrauka. J. Albero veikalas labiau atitiko atgimstančios Bažnyčios siekius, jame ne toks ryškus antiromiškumas.

A. Cappelli, nors ir dažnai kaltintas kritišku požiūriu į Bažnyčios reikalus, vis dėlto siekė pasirinkti geriau parašytus darbus. Savo paskaitas jis dėstė pagal J. Albero vadovėlį. K. Borovskis, 1838-1839 mokslo metų pradžioje pakeitęs A. Cappelli, Bažnyčios istorijos kursą skaitė pagal Jakobo Ruttenstocko vadovėlį³³.

Pagal kokį veikalą K. Borovskis dėstė kanonų teisę, programoje nenurodyta. Aleksas Petranis teigia, jog pagal M. Schenkli³⁴, kurio vadovėlis buvo vienas geriausių XIX a. Jau 1839 m. Akademia gavo Rusijos valdžios liepimą, be Bažnyčios teisės, aiškinti ir Rusijos

²⁸ A. Cappelli, *Manuale iuris canonici, quod in usum auditorum quinquaginta tabulis synoptics delineavit et brevibus notis illustravit*, Vilnae, 1819.

²⁹ M. Dannenmayr, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, vol. 1-2, Vilnae, 1820 – 1821.

³⁰ T. Ostrowski, *Dzieje i prawa Kościoła polskiego*, t. 1 – 3, Warszawa, 1783.

³¹ S. Bielski, *Historia kościoła*, Warszawa, 1809.

³² J. Alber, *Epitome institutionum historiae ecclesiasticae*, Peszt, 1826.

³³ J. Ruttenstock, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, Viena, 1839.

³⁴ A. Petrani, "Akademia Duchowna w Wilnie", in: *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3, cz. 1, Lublin, 1976, s. 411.

valstybės įstatymus. Tiesa, tuo metu Akademijos bibliotekoje dar nebuvo nė vieno Rusijos valstybės įstatymų sąvado tomo. Akademijos rektorius Kolegijos prašė atsiųsti tokį sąvadą. 1841-1842 mokslo metų programoje pažymima, kad alumnams aiškinami Rusijos įstatymai, susiję su Bažnyčia³⁵.

Bažnyčios istorijos kursą vienus metus klausė pirmojo kurso klierikai. Paskaitos vykdavo po vieną valandą keturis kartus per savaitę. Buvo dėstoma visa Bažnyčios istorija nuo seniausių laikų.

Kanonų teisė buvo dėstoma dvejus metus pirmojo ir antrojo kurso klierikams po dvi valandas per savaitę.

Homiletika. Pamokslų sakymo meną visą laiką, nuo 1833 iki 1842 m., dėstė buvęs Vilniaus universiteto profesorius L. Borovskis, populiariausias Akademijos dėstytojas. Kaip ir derėjo, jis turėjo puikią iškalbą. Be to, Vilniuje buvo gerų pamokslininkų, kurių klausydamiesi būsimieji kunigai galėjo semtis patirties. Pirmaisiais dėstymo metais L. Borovskis naudojosi Blaise'o Gisberto veikalais³⁶. Vėliau Akademijos profesorius J. Skydelis parašė homiletikos vadovėlį³⁷.

Pamokslų sakymas taip pat atspindėjo epochos idėjas: natūralizmą, istorizmą, racionalizmą, naujo Bažnyčios vaidmens suvokimą. Rašydamas apie pamokslų turinį, J. Skydelis ypač daug dėmesio skyrė argumentams, nes jie turi didžiausią poveikį³⁸. Pirmoje vietoje – argumentai, paimti iš Šventojo Rašto, antroje – iš šventųjų gyvenimų ir giesmių, trečioje – iš patirties arba gyvenimo, praktinio proto išvados ir galiausiai – argumentai, paimti iš pasaulietinių rašytojų kūriniių³⁹.

J. Skydelio vadovėlių Akademijos profesoriai labai gerai vertino. A. Fijalkovskis rašė: “Jis paėmė visa, kas geriausia yra parašyta lotynų, prancūzų, anglų ir ypač vokiečių kalbomis”⁴⁰. Taigi L. Borovskis galėjo visiškai pasitikėti naujuoju vadovėliu. Be J. Skydelio homiletikos

³⁵ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilnensi et seminario dioecessano cum eadem conjuncto (1841-1842)*, Vilnac, 1841, p. 7.

³⁶ B. Gisbert, *Le bon goût de l'Éloquence Chrétien*, Lyon, 1702; idem, *De Eloquentia sacra*, Venetiiis, 1766.

³⁷ J. Skidell, *Celniewsze prawidła homiletiki, czyli wymowy kazahney*, Wilno, 1835.

³⁸ Ibidem, s. 24 – 27.

³⁹ Ibidem, s. 37 – 39.

⁴⁰ A. Fijalkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, s. 27.

vadovėlio, profesorius naudojosi ir kitais tuometiniais vadovėliais, tačiau apie juos savo programose nieko nerašė.

Homiletikos klausė trečiojo ir ketvirtojo kursų klierikai po tris valandas per savaitę. Pamokslus klierikai pradėdavo sakyti Šv. Jono bažnyčioje. Iki 1839 m. dėstytojai mažai dėmesio skyrė praktiniam pamokslų sakymui. Kolegija po J. K. Gintilos vizitacijos Akademijos valdybai įsakė pagerinti klierikų mokymą. Nors pagal statutą klierikai galėjo mokytis sakyti pamokslus gimtąja kalba, tačiau Kolegija atėmė šią galimybę ir nurodė tik vieną vartotiną kalbą – lenkų⁴¹. Matyt, tokį Kolegijos požiūrį nulėmė pati šios institucijos sudėtis ir J. K. Gintilos pateiktas pasiūlymas Kolegijos pirmininkui vyskupui I. Pavlovskiui. Kodėl J. K. Gintila nepasinaudojo Akademijos statuto teiktomis galimybėmis, sunku pasakyti.

Logika ir moralės filosofija. Šiuos mokslus dėstė trys profesoriai: A. Daugirdas, K. Lenartavičius ir F. Ustšickis. Be jokios abejonės, žymiausias ir labiausiai savo darbais išgarsėjęs buvo A. Daugirdas. Daugiausia žinių liko iš jo programų. Logiką ir moralės filosofiją, arba etiką, jis dėstė atskirai, nes šios disciplinos skyrėsi tiek turiniu, tiek galutiniais tikslais. Pirmaisiais metais klierikai išklausedavo teorinės ir praktinės logikos kursą, kurį A. Daugirdas skaitydavo pagal savo vadovėlį⁴². Beje, jis buvo parašęs antrąją ir trečiąją šio vadovėlio dalis, tačiau jos taip ir liko rankraštinės.

Kokiais vadovėliais remdamiesi logiką dėstė kiti du profesoriai, nepavyko nustatyti. Būtų galima teigti, kad pagal tuo metu vyravusią tradiciją jie taip pat naudojosi A. Daugirdo vadovėliu.

Moralės filosofijos istoriją, kurios aiškinamasis objektas buvo Dievo ir žmogaus santykis, A. Daugirdas dėstė iš savo užrašų, kurie dabar yra saugomi Vilniaus universiteto ir Ukrainos mokslų akademijos bibliotekų Rankraščių skyriuose. Filosofiją jis dėstė pagal universiteto programą⁴³. Be savo paskaitų konspektų, A. Daugirdas taip pat nurodė

⁴¹ Kolegijos 1838 m. spalio 21 d. raštas Akademijos valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 406, l. 78.

⁴² A. Dowgird, *Wykład pszyrodzonych myślenia prawidel czyli logika teoryczna i praktyczna*, Polock, 1828.

⁴³ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznanly*, Warszawa, 1965, s. 58.

tris autorius, kurių veikalus panaudojo savo paskaitoms. Tai – J. L. Vincentas⁴⁴, J. C. Likawetz⁴⁵ ir Josephas-Marie de Gérando⁴⁶. Pastarojo autoriaus pavardę savo programoje nurodė ir K. Lenartavičius⁴⁷, paskaitas skaitęs iš savo veikalo rankraščio. Kaip teigia buvęs Akademijos auklėtinis L. A. Jucevičius, jis pasižymėjo “puikiu ir labai retu talentu”⁴⁸.

F. Ustšickio nei paskaitų, nei programų rasti nepavyko.

Po reformos logika buvo dėstoma trečiajam, moralės filosofija – ketvirtajam kursui, po dvi valandas per savaitę.

Lenkų literatūros istorija Profesoriaus L. Borovskio paskaitų užrašų išliko mažai, tėra išspausdinti keli įvadinio kurso puslapiai⁴⁹. Spausdintose programose nenurodytas netgi vadovėlio autorius, tik pirmųjų metų programų rankraštyje pažymėtas Varšuvos universiteto profesoriaus Felikso Bentovskio (Bentowski) vadovėlis⁵⁰. Šis vadovėlis labai panašus į bibliografinę enciklopediją. Čia ne tik apibūdinama literatūra ir rašytojai, bet ir nurodomi kiti autoriai, rašę lenkiškai. Jame yra politikai, tiksliesiems mokslams, teisei, teologijai ir filosofijai skirti skyriai. Pats F. Bentovskis buvo labai nepatenkintas vadovėliu. 1837 m. jis tarėsi su Vilniaus spaustuvininku J. Zavadskiu dėl antrojo papildyto leidimo⁵¹, tačiau šis taip ir nepasirodė. Reikėtų pridurti, kad F. Bentovskio vadovėlis buvo pirmas tokio pobūdžio veikalas visoje Lenkijos Karalystėje.

⁴⁴ J. L. Vincent, *Principes de Philosophie morale et politiques*, Paris, 1817.

⁴⁵ J. C. Likawetz, *Elementa Philosophiae in usum auditorum...*, vol. 1 – 5, Brünn, Grätz, 1813 – 1820.

⁴⁶ J. M. de Gérando, *Du perfectionnement moral et de l'éducation de soi-même*, Paris, 1826.

⁴⁷ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilenensi per trienium ab idibus sextilibus A. MDCCCXXXV d.d. pridie kal. quintiles A. MDCCCXXXVI habendarum*, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 22, l. 6.

⁴⁸ L. A. Jucevičius, *Mokytis žemaičiai*, p. 88.

⁴⁹ L. Borowski, “Wstęp do historii literatury polskiego”, in: *Uwagi nad poezją i wymową i inne pisma krytycznoliterackie*. wybrał i opracował Stanisław Buśka-Wroński, Warszawa, 1972, s. 144 – 149.

⁵⁰ F. Bentowski, *Historia literatury polskiej*, t. 1 – 2, Warszawa, Wilno, 1814.

⁵¹ *Materiały do dziejów literatury i Oświaty na Litwie i Rusi*, t. 2, Wilno, 1937, s. 316.

Paskaitų turinys pateiktas tik 1834-1837 m. programose. Pirmaisiais Akademijos veiklos metais dėstytojai rašydavo platesnes programas, o vėliau jose liko tik vienas sakiny, kad skaitoma lenkų literatūros istorija. Profesorius puikiai suprato, kad bet kuriuo momentu šis kursas gali būti panaikintas.

Pagal 1834 m. gegužės mėn. pateiktą programą L. Borovskis lenkų literatūros istorijos kursą ketino skaityti visiems trims kursams⁵². Paskaitų programa išdėstyta chronologine tvarka: pirmaisiais metais – nuo Žygimanto Senojo iki Zigmanto Vazos, antraisiais – iki XVIII a., trečiaisiais – visas likęs laikotarpis. Kiekviename kurse pateikiami žymiausi to meto poetai, oratoriai ir istorikai. Trečiajame kurse klierikai buvo supažindinami su poetais Ignotu Krasickiu (Krasicki), Prancišku Karpinskiu (Karpiński), Stanislovu Trembeckiu (Trembecki), oratoriais Sebastijonu Lachovskiu (Lachowski), Gžegožu Piramovičiumi (Piramowicz), Mykolu Karpavičiumi (Karpowicz), Vilhelmu Kalinskiu (Kaliński), istorikais Adomu Naruševičiumi (Naruszewicz), Jonu Albertrandžiu (Albertrandi), Vincentu Skšetuskiu (Skrzetuski), Tadu Čackiu (Czacki) ir kt. Ar L. Borovskis skaitė paskaitas apie savo mokinio A. Mickevičiaus kūrybą, sunku pasakyti.

Iki 1840-1841 mokslo metų pradžios lenkų literatūros istorija buvo dėstoma po keturias valandas per savaitę, vėliau – tik po dvi valandas trečiajam ir ketvirtajam kursui.

Visuotinė ir Rusijos istorija. Plačiausiai šios disciplinos dėstymo planas pateiktas pirmojoje, t. y. 1834 m., programoje. P. Kukolnikas tikėjosi, kad visuotinė ir Rusijos istorija bus skaitoma visus trejus metus, tačiau tiek iki reformos, tiek po jos Akademijos valdžia ją leido dėstyti tik vienus metus po dvi savaitines valandas, o nuo 1841 – 1842 mokslo metų – po keturias. Pats kurso platumas riboja dėstymą. Vargu ar įmanoma nuosekliai išdėstyti visuotinę ir Rusijos istoriją per vienus metus, juo labiau kad net vadovėlių trūko. 1836 m. rudenį P. Kukolnikas rektoriui pranešė, kad Peterburge reikia nupirkti 46 egzempliorius Johanno Schrecho „Visuotinės istorijos“⁵³ ir 40 egzempliorių sutrumpintos „Rusijos istorijos“, nes auklėtinių mokymo lygis neatitinka „vyriausybės siekiamų rezultatų“⁵⁴. Beje,

⁵² *Conspectus praelectionum...* [1834 – 1837], PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 399, l. 55.

⁵³ И. М. Шрекк, *Превняя и новая всеобщая история*, ч. 1 – 3, Спб., 1836.

⁵⁴ P. Kukolniko 1836 m. rugsėjo 10 d. pranešimas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 22, l. 105.

J. Schrechas buvo vienas žymiausių XVIII a. Bažnyčios istorikų. Akademijos valdyba užsakė perpus mažiau profesoriaus prašomų knygų, o iš Peterburgo buvo gauta tik 10 J. Schrecho knygos ir 20 “Rusijos istorijos” egzempliorių.

Visuotinė ir Rusijos istorija buvo dėstoma atskirai. P. Kukolnikas pateikdavo dvi programas: vieną skirtą visuotinei istorijai, kitą – Rusijos. Visuotinę istoriją (*Historia universalis*) jis skirstė į šiuos laikotarpius: 1) senovės laikų istorija – nuo pasaulio sukūrimo iki Romos imperijos žlugimo; 2) viduramžiai – nuo Romos imperijos žlugimo iki Ispanijos karų pradžios; 3) naujųjų laikų istorija – nuo Ispanijos karų pradžios iki Vienos kongreso. Vėliau šio laikotarpio istoriją jis pradėdavo XVI a. ir tęsdavo iki dabartinių laikų (*ad nostra tempore*)⁵⁵. Rusijos istorija buvo skirstoma į du laikotarpius: 1) nuo imperijos įkūrimo iki Ivano IV mirties; 2) nuo caro Fiodoro iki Aleksandro I (kartais šį laikotarpį tęsdavo iki Vienos kongreso). Programose nė vienu žodžiu neužsimenama apie LDK ar Lenkijos istoriją.

P. Kukolnikas programose pateikdavo nemažai jam žinomų istorikų pavardžių. Ar dėstydamas kursą sekė visais išvardytais autoriais, sunku pasakyti, kadangi nepavyko rasti paskaitų konspektų.

Senovės laikų istoriją P. Kukolnikas dėstė remdamasis Tukididu, Kurcijumi, Titu Livijumi, Tacitu, Plutarchu ir kitais autoriais, viduramžių istoriją – pagal Claude’ą François Millot⁵⁶, Louis Philippe’ą Ségurą⁵⁷, Philippe’ą Le Bas⁵⁸, João Barros, Ivaną Kaidanovą⁵⁹, naujųjų amžių istoriją – pagal Friedricho Schillerio⁶⁰, Arnoldo (Hermanno

⁵⁵ *Conspectus praelectionum* ...[1836 – 1837], *ibidem*, I. 79.

⁵⁶ К. Ф. Миллот, *Всеобщая древняя и новая история от начала мира до нашего времени*, ч. 1 – 13, Спб., 1820.

⁵⁷ Л. Сегюр, *Картина исторической и политической Европы в конце 18 века*, ч. 1 – 3, Москва, 1802 – 1803; *idem*, *Сокращенная всеобщая история*, ч. 1 – 4, Спб., 1818 – 1820.

⁵⁸ P. Le Bas, *Precis d'histoire des temps modernes depuis la formation du système d'équilibre des états Européens jusque a la revolution française*, t. 1 – 2, Paris.

⁵⁹ И. Кайданов, *Руководство к назначению всеобщей и политической истории*, ч. 1 – 4, Спб., 1821; *idem*, *Краткое начертание всеобщей истории*, Спб., 1827.

⁶⁰ Ф. Шиллер, *История тридцатилетней войны*, ч. 1 – 4, Спб., 1815.

Ludwigo) Heereno⁶¹, Juleso Michelet⁶², Johanno Müllerio⁶³ veikalus, Rusijos istoriją – pagal Nikolajų Karamziną, Ksenofontą Polevojų⁶⁴, I. Kaidanovą, Ivaną Šulginą⁶⁵, Grigorijų Glinką⁶⁶ ir Nikolajų Ustrialovą⁶⁷.

Akademijos klierikai, norėję geriau mokėti istoriją, turėjo galimybę susipažinti su naujausiais istorijos darbais. Tuo rūpinosi tiek rektorius, tiek pats istorijos profesorius. P. Kukolnikas prašė rektoriaus nupirkti C. O. Michelso “Viduramžių istoriją”⁶⁸, o rektorius A. Osinskis pasiūlė profesoriui įsigyti Amable’io Barante’o dvylikos tomų istoriją⁶⁹.

Akademija galėdavo laisvai pirkti naujų knygų, jei turėdavo pakankamai pinigų. Tai patvirtina ir tas faktas, kad 1841 m. pavasarį Antano Marcinovskio (Marcinowski) knygyne buvo nupirkti du Teodoro Narbuto “Lietuvių tautos istorijos” egzemplioriai⁷⁰.

Kaip savo programose pažymėdavo pats P. Kukolnikas, svarbiausi veikalai, kuriais remdamasis jis skaitė paskaitas, buvo I. Kaidanovo ir N. Karamzino istorijos knygos. Abi I. Kaidanovo knygos klierikai galėjo skaityti lenkų kalba, nes jos buvo išverstos ir išleistos Vilniuje dar prieš universiteto uždarymą. Ar skaitydamas paskaitas P. Kukolnikas rėmėsi kitais autoriais, sunku pasakyti, tačiau jis gerai mokėjo prancūzų kalbą ir į rusų kalbą išvertė L. P. Séguro knygą⁷¹.

⁶¹ Г. Герен, *Руководство к познанию древней политической истории*, Москва, 1836; idem, *Руководство истории политической системы европейских государств и колоний их*, ч. 1 – 3, Спб., 1832 – 1834.

⁶² J. Michelet, *Précis de l'histoire moderne*, Paris, 1827.

⁶³ J. Müller, *Histoire universelle*, Bruxelles, 1833.

⁶⁴ К. Полевой, *История народа русского*, ч. 1 – 6, Спб., 1829 – 1833.

⁶⁵ И. Шульгин, *Изображение характера и содержания новой истории*, Спб., 1832; idem, *О развитии монархической власти в государствах Европы в средние века*, Спб., 1836.

⁶⁶ Г. Глинка, *Древняя религия славян*, Митава, 1804.

⁶⁷ Н. Устрялов, *Русская история*, ч. 1 – 5, Спб., 1835.

⁶⁸ C. Michels, *Histoire Générale du Moyen age*, t. 1 – 2, Paris, 1831.

⁶⁹ A. Barante, *Histoire de ducs de Bourgogne*, t. 1 – 12, Paris, 1824 – 1828.

⁷⁰ Bibliotekininko K. Borovskio 1841 m. gegužės 9 d. raštas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 31.

⁷¹ A. Šidlauskas, *Istorija Vibiaus universitete XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 1986, p. 113.

Įdomus faktas yra tas, kad pirmųjų metų programoje paminėtas Rusijos “skeptikų” istorinės krypties atstovas K. Polevojus, kurį Rusijos valdžia vadino liberalu, Rusijos priešu ir revoliucionieriumi. Jis tiesiogiai polemizavo su N. Karamzinu. Jau kitų metų programose K. Polevojų pakeitė N. Ustrialovas, kuris, pasak Aleksandro Gerceno, parašė vadovėlius “pagal ministro Uvarovo trafaretus ir Nikolajaus Pavlovičiaus motyvus”⁷².

Rusų literatūra ir kalba. Rusijos imperijos valdžia daug tikėjosi iš šių disciplinų dėstymo. Rusų kalbos ir literatūros mokymas buvo laikomas pagrindine priemone, galinčia pakeisti būsimųjų kunigų nusistatymą ir požiūrį į valdžią. Rusų kalbos mokėjimas ir vartojimas turėjo pagreitinti krašto asimiliavimą. Rusų kalba turėjo iš esmės pakeisti tuometinę savimonę, nes pačią kalbą rusų administracija laikė svarbiausiu savimonę formuojančiu veiksmu. Taigi mokslas privalėjo tarnauti politikai. To reikalavo imperijos valdžia, to siekė ir šių disciplinų dėstytojai I. Lobjka ir vėliau jį pakeitęs M. Michailovskis. Dėstytojai nė neslėpdavo savo nuostatų. I. Lobjka ne kartą rašė rektoriui raštus ir pasiūlymus dėl rusų kalbos reikalingumo ir gerų dėstytojų parinkimo. Iš pradžių klierikai mokydavosi skaityti ir versti, rašyti laiškus ir dalykinius raštus, vėliau nagrinėdavo poeziją, skaitydavo žymiausių Rusijos rašytojų veikalus ir juos recenzuodavo. Be to, mokydavosi atmintinai deklamuoti eilėraščius.

Klierikai išklausydavo ir bendrosios literatūros teorijos kursą arba retoriką ir poeziją pagal Hugh'o Blairo⁷³, Friedricho Bouterweko⁷⁴, Johanno Eschenburgo⁷⁵ ir Andrejaus Glagolevo⁷⁶ veikalus.

Įdomu tai, kad iki 1840 m. rusų kalba ir literatūra buvo dėstoma tik po dvi valandas per savaitę, t. y. šiai kalbai buvo skirta tiek pat valandų, kiek ir kitoms kalboms, išskyrus hebrajų. Vėliau Rusijos

⁷² А. Герцен, *Собрание сочинений в 30 томах*, т. 10, Москва, 1956, с. 377.

⁷³ H. Blair, *Lectures on rhetoric and Belles lettres*, t. 1 – 2, London, 1783.

⁷⁴ F. Bouterwek, *Geschichte der neueren Poesie und Beredsamkeit*, Bd. 1 – 12, Göttingen, 1801 – 1819.

⁷⁵ J. Eschenburg, *Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Redekunste*, Berlin, 1783, 1836.

⁷⁶ А. Глаголев, *Умозрительныя и опытыя основания словесности*, ч. 1 – 4, С.-Пб, 1834.

valdžia susigriebė ir padvigubino valandų skaičių. 1841-1842 mokslo metais ši disciplina pradėta dėstyti pirmajam ir antrajam kursui po keturias valandas per savaitę.

Lotynų literatūra ir graikų kalba. Katedros profesoriai gerai mokėjo šias kalbas, nusimanė apie literatūrą ir sugebėdavo išmokyti būsimuosius kunigus skaityti senuosius šaltinius originalo kalba. Baigę Akademią, nemaža jos auklėtinių bandydavo patys versti iš lotynų ir graikų kalbų.

S. Grinevičius graikų literatūros istoriją skaitė pagal buvusio savo mokytojo G. E. Grodeko vadovėlį⁷⁷. Tai buvo pirmoji graikų literatūros istorija, parašyta buvusioje LDK ir Lenkijos Karalystėje. Po dešimties metų G. E. Grodekas išleido jau dvitomį pataisytą ir papildytą šios istorijos variantą⁷⁸. Be to, S. Grinevičius naudojosi ir kitų autorių kūriniams: Johanno Samuelio Kaulfusso filologine enciklopedija ir Friedricho Wolfo bei Philippo Karlo Buttmano darbais⁷⁹. Remdamasis šių autorių darbais mokė ir Z. Bartaševičius, 1840 m. pakeitęs S. Grinevičių. Abu profesoriai mokė skaityti ir nagrinėti Julijaus Cezario užrašus „De bello civili“, o iš lyriinių kūrinių – Horacijaus knygas. Be to, klierikai privalėjo rašyti rašinius lotynų kalba. Eilėdarą ir sintaksę Z. Bartaševičius dėstė pagal savo paties parašytą vadovėlį⁸⁰. Tiesa, nors šio vadovėlio išėjo keli leidimai, jis buvo skirtas gimnazijų mokiniams.

Graikų kalbą ir literatūrą dėstydavo atskirai. Iš kokios gramatikos mokė šios kalbos, S. Grinevičius nenurodė, tačiau dar dirbdamas Vilniaus universitete jis padėjo profesoriui G. E. Grodekui išleisti jo išverstą į lenkų kalbą graikų kalbos gramatiką⁸¹. Be šios gramatikos, Z. Bartaševičius naudojosi ir prancūzų kalba parašyta gramatika⁸².

S. Grinevičius mokydamas kalbos liepdavo klierikams versti Lucijaus dialogus, Strabono, Diodoro Siciliečio senovės Graikijos

⁷⁷ G. E. Grodeck, *Historiae Graecorum litterariae elementa*, Wilno, 1811.

⁷⁸ Idem, *Initia historiae Graecorum litterariae*, vol. 1 – 2, Wilno, 1821 – 1823.

⁷⁹ F. Wolf, P. Buttmann, *Darstellung der Altertumswissenschaft in Museum der Altertumswissenschaft*, Berlin, 1807.

⁸⁰ Z. Bartoszewicz, *Gramatika języka łacińskiego*, cz. 1 – 2, Wilno, 1834.

⁸¹ [P. Buttmann], *Gramatika grecka Buttmana...*, Wilno, 1823.

⁸² J. L. Burnouf, *Méthode pour étudier la langue grecque. Adoptée par l'Univ. de France*, Paris, 1840.

geografiją ir Homero “Iliadą”. Z. Bartaševičius naudojosi Christiano Friedricho Jacobso išleista “Graikų chrestomatija”.

Senovės literatūra ir sintaksė buvo dėstoma po vieną valandą pirmadieniais, trečiadieniais, penktadieniais ir šeštadieniais pirmajam ir antrajam kursams, o antradieniais ir penktadieniais mokydavo graikų kalbos.

Hebrajų kalba. Ypatingas dėmesys Akademijoje buvo skiriamas hebrajų, arba senosios žydų, kalbos mokymui. Kitas kalbas iki 1839 m. dėstydavo tik po dvi valandas per savaitę, o hebrajų – po keturias. Klierikai privalėjo išmokti skaityti ir versti Senąjį Testamentą originalo kalba. Nuo 1840 m. pirmajam kursui hebrajų kalbą dėstydavo po tris valandas per savaitę, antrajam – po dvi.

Ir D. Pazderskis, ir A. Ellenbogenas mokė klierikus iš Wilhelmo Gessenijaus gramatikos⁸³. Šio Halės teologijos profesoriaus ir orientalistų pataisyta gramatika naudojama ir dabar. Be gramatikos, W. Gessenius sudarė Senojo ir Naujojo Testamentų kalbos žodynelį. Patys klierikai veikiausiai mokėsi iš Jokūbo Požarskio 1824 m. Peterburge išleistos “Hebrajų gramatikos”. Šios gramatikos 45 egzempliorius 1836 m. Akademijai atsiuntė Laikinasis mokyklų komitetas⁸⁴.

Pirmaisiais metais klierikai mokydavosi gramatikos taisyklių ir versdavo senąsias psalmes, antraisiais jau privalėdavo atmintinai mokytis Dovydo psalmių ir Saliamono posakių, taip pat versti Penkiaknygės tekstus ir juos gramatiškai nagrinėti.

Prancūzų kalba. Šią XIX a. diplomatijos ir aukštuomenės salonų kalbą dėstė prancūzai J. de Nève’as ir J. Guerardas. J. de Nève’as dėstė pagal savo parašytą gramatiką⁸⁵. Jis parašė ir Vilniuje išleido net tris prancūzų kalbos gramatikas. J. Guerardas mokė iš Charleso-Pierre’o Girault-Duvivier vadovėlio⁸⁶.

⁸³ W. Gessenius, *Hebr. Gramatik*, Halle, 1813.

⁸⁴ 1836 m. rugsėjo 24 d. raštas rektoriui A. Osinskiui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 401, l. 68.

⁸⁵ J. de Nève, *Grammaire française demonstrative divisée en trois parties à l’usage des Polonais etc., avec un volume de thèmes polonais pour la traduction en français etc.*, Vilna, 1826.

⁸⁶ Ch. P. Girault-Duvivier, *Grammaire des grammaires ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française*, t. 1 – 2, Paris, 1830.

Klierikai buvo ne tik mokomi kalbos pagrindų, bet ir supažindinami su geriausiais prancūzų literatūros rašytojais. Jie prancūzų kalba rašydavo rašinius, skaitydavo ir versdavo.

Iki 1840 m. prancūzų kalbos buvo mokoma po dvi savaitines valandas, vėliau – po tris. Ją klierikai neblogo išmokdavo.

Vokiečių kalba. Vokiečių kalba ir literatūra pradėta dėstyti tik 1835 m., nes dėl konflikto su vidaus reikalų ministru ilgai nebuvo patvirtintas dėstytojas W. Bierfreundas. Iki 1839 m. vokiečių kalba ir literatūra buvo dėstoma po dvi, vėliau – po tris valandas per savaitę. Iš kokių vadovėlių W. Bierfreundas mokė kalbos ir aiškino literatūros istoriją, programose nenurodyta, tačiau per paskaitas ne tik buvo verčiami ir aiškinami literatūros kūriniai, bet ir nagrinėjamas Senojo Testamento vokiškasis variantas⁸⁷.

Iš pateiktų programų sunku susidaryti visą mokymo vaizdą. Aišku, kad dėstytojai, ypač teologinių disciplinų, savo paskaitas skaitydavo remdamiesi ne tik programose nurodytais autoriais. Tokią prielaidą patvirtintų ir klierikų disertacijos arba rašto darbai. Juose auklėtiniai cituodavo ne tik Austrijos, bet ir kitų šalių autorių naujausius teologijos veikalus.

⁸⁷ *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano-Catholica Vilnensi et seminario dioecetano cum eadem conjuncto (1838 – 1839)*, p. 5.

MOKSLINIAI DARBAI

Lenkijos bažnytinėje istoriografijoje vyrauja nuostata, paimta iš Akademijos statuto, kad “Akademija rengė tarnautojus aukštomis dvasinėms pareigoms užimti [...], ir tik vardas buvo aukštosios mokyklos”¹. Šį apibūdinimą vartoja ir kiti autoriai rašydami apie Akademiją. Galima sakyti, kad ši A. Petranio mintis tapo chrestomatine. Nežinia, kokiais kriterijais remdamasis šis mokslininkas padarė tokią išvadą. Jokių Akademijos mokslo lygio tyrinėjimų iki šiol nėra. Aišku, apriorines išvadas visada lengviausia formuluoti, tačiau toks metodas labiau taikytinas filosofijoje, o ne nagrinėjant konkrečią institucijos veiklą. Lengviausia yra pasakyti, kad nieko nebuvo, arba suformuluoti sau tinkamą teiginį, kad nieko šiame provincijos užkampyje ir negalėjo būti, nes Varšuvoje ar Krokovoje per tą patį dešimtmetį tikrai mažai padaryta. Tuo tarpu Lenkijoje išleisti darbai apie Varšuvos Romos katalikų dvasinę akademiją ir Krokovo universiteto Teologijos fakultetą įrodo, kad mokslo srityje skirtumas tarp Vilniaus ir Lenkijoje tuo metu buvusių aukštųjų mokyklų, švelniai sakant, buvo nemažas. Be to, pati Katalikų Bažnyčios misija Lietuvoje ir Lenkijoje skyrėsi. Lenkijoje katalikybė pasižymėjo mesianizmu ir didele įtakų įvairove, tuo tarpu Lietuvoje labiau rūpėjo egzistencijos, arba išlikimo, klausimas. Čia buvo tyliai ir ramiai dirbama išlaikant *status quo*.

¹ A. Petrani, “Akademia Duchowna w Wilnie”, in: *Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3, cz. 1, s. 411.

Apie mokslo lygį paprastai sprendžiama iš dėstytojų parašytų darbų. Tai būtų vienas kriterijus. Kitas, gal kiek sunkiau taikomas, būtų toks: iš kokių vadovėlių dėstytojai skaitė paskaitas? Ir trečias – klierikų parašytų mokslinių darbų lyginimas. Tada būtų galima susidaryti visą vaizdą ir lengvai formuluoti išvadas. Kadangi trūksta medžiagos ir tyrinėjimų (ypač teologijos mokslų), taip lyginti nėra paprasta, juo labiau kad panašių darbų dar nėra parašyta. Netgi paskaitų konspektų mažai išliko. Daugiau yra išlikę klierikų parašytų darbų. Juos nagrinėti galėtų teologai. Reikėtų pridurti, kad Akademijos teologijos mokslų dėstytojai buvo ne menkiausiai susipažinę su naujausia literatūra nei kitų šalių teologijos profesoriai. Tai rodo tiek vadovėlių naudojimas, tiek iš užsienio atvežamos knygos.

Kiekvienas laikotarpis diktuoja savo madas, ir smerkti dėstytojus dėl to, kad jie daugiausia naudojami Austrijos teologų darbais, yra nelogiška. Be to, negalima Austrijos valdžios politikos lyginti su Rusijos, nors abiejų valstybių vyriausybių veikimo metodai buvo panašūs. Tiesa, Rusijos valdžia mažiau reguliavo teologijos mokslų reikalus, ir čia knygų pasirinkimas dažniausiai priklausydavo nuo paties dėstytojo. Istoriografijoje Akademijai vienokių ar kitokių kaltinimų dėl pataikavimo valdžiai nėra daug. Amžininkai apie tai plačiai nekalbėjo. Iš parašytų atsiminimų tik Rogeris Lubenskis (Łubieński) teigė, kad rektorius A. Fijalkovskis protegavo febronianizmą, kuris vėliau ilgai reikėsi netgi Peterburgo dvasinėje akademijoje². Jeigu taip iš tikrųjų buvo, tai būtų logiška manyti, kad A. Osinskio rektoriatavimo laikais Akademijoje vyravo tikrai katalikiška dvasia. Keista, kad nei T. Dobševičius, nei A. Krasinskis talentingai parašytuose atsiminimuose apie jokią įtaką neužsimena. Teigiama, kad tuo pačiu metu veikusioje Varšuvos dvasinėje akademijoje vyravo specifinis lenkiškas pusiau volterizmas ir pusiau racionalizmas³. Tačiau Adolfas Pleščinskis (Pleszczyński) nepaaiškino, kaip ši kryptis praktiškai reikėsi. Tokį įtakų apibūdinimą kritikavo ir paneigė buvęs Peterburgo dvasinės akademijos profesorius Bronislovas Žongolovičius (Żongollowicz)⁴. Pasak jo, šiuos teiginius sukūrė kunigas Konstantinas Majejskis (Majewski), papildė buvę graikų katalikai, vėliau tapę

² R. Lubieński, *Pomian hrabia Lubieński biskup sejnejski*, Kraków. 1898, s. 66.

³ A. Pleszczyński, *Dzieje Akademii duchownej rzymsko-katolickiej Warszawskiej*, s. 57.

⁴ B. Żongollowicz, "Fakultet teologiczny w oddziale nauk moralnych i politycznych w r. 1832", *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*. Wilno, 1921, t. 7, s. 182.

pravoslavais, Juozapas Semaška (Siemaszko) ir Antanas Zubka (Zubko), o nuodugniau pagrindė P. Symonas ir Mykolas Godlevskis (Godlewski)⁵. Tokių pažiūrų nepagrįstumą aiškiausiai įrodo profesorių J. Skydelio, A. Fijalkovskio ir kitų parašyti darbai. Popiežiaus primatu niekas neabejojo, ir tai yra svarbiausia aiškinantis tokius teiginius.

Dėstytojų moksliniai darbai. Akademijos profesoriai ir adjunktai, be tiesioginių savo pareigų – paskaitų skaitymo, savarankiškai tyrinėjo ir rašė mokslinius darbus. Kas skatino domėtis mokslu tais neramiais laikais, nelengva nustatyti. Juk net parašytiems darbams išleisti trūkdavo lėšų. Paprastai dauguma rankraščių taip ir neišvysdavo skaitytojų. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų keistas noras ir užsispyrimas dirbti darbą, kurio rezultatai likdavo stalčiuje. Dauguma parašytų darbų iki šių dienų guli įvairiuose archyvuose.

Veikiausiai Akademijos dėstytojai ne tik galvojo apie valdišką pareigų atlikimą, bet ir stengėsi save realizuoti, tęsti universiteto tradiciją. Jų manymu, Akademia privalėjo tapti ne tik ugdymo, bet ir mokslo židiniu. Toks siekis puikiausiai rodo, jog dėstytojai nepasidavė tuo metu viešpatavusiam nusivylimui ir apatijai. Jų užsibrėžtas tikslas labai skyrėsi nuo aukštuomenės nuotaikų: ji nemažai energijos išliedavo įvairiuose pokyliuose ir pataikaudama valdžiai.

Jauniems dėstytojams buvo iš ko mokytis. Rektorius A. Osinskis mokytumu garsėjo ne tik Lietuvoje, bet ir toli už jos. Netgi klierikai, rašydami įvairius prašymus rektoriui, kartais pabrėždavo, kad nuo A. Osinskio šlovės “skamba” Vilijos krantai. Be to, Akademijos profesorių branduolį sudarė buvę universiteto dėstytojai – jau susiformavusios asmenybės, įpratusios visą laisvą nuo paskaitų laiką skirti moksliniams darbams rašyti. Iš senųjų dėstytojų daug dirbo A. Daugirdas ir J. Skydelis. Kitas išskirtinis Akademijos ypatumas buvo tas, kad tiek pirmasis rektorius, tiek A. Fijalkovskis rūpinosi leisti jau parašytus darbus. Tik dėl jų atkaklumo pasirodė Akademijos dėstytojų veikalai. Vilniaus vyskupas A. Klungevičius taip pat nebuvo abjingas šiam darbui.

1836-1837 m. buvo išspausdintas A. Daugirdo teologijos darbų keturtomis⁶. A. Fijalkovskis parašė įvadinį straipsnį apie jo gyvenimą

⁵ Ibidem.

⁶ A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1 – 2, Wilno, 1836; idem, *Konferencye duchowne*, t. 3, Wilno, 1837; idem, *Nauki rekolekcyjne*, t. 4, Wilno, 1837.

ir mokslinius tyrinėjimus⁷, tačiau dauguma A. Daugirdo darbų nepasiekė spaustuvės. Jo rankraščių sąrašai yra paskelbti ne vienoje knygoje. Nors ir pasirodė dvi studijos apie A. Daugirdą, tačiau gausus jo palikimas iki šiol nėra įvertintas ir išleistas⁸. Išlikę rankraščiai yra saugomi Vilniaus universiteto⁹ ir Ukrainos mokslų akademijos bibliotekų Rankraščių skyriuose¹⁰.

Kalbant apie knygas dar reikėtų paminėti A. Osinskį, kuris ne tik rašė teologijos veikalus, bet ir buvo garsus senosios literatūros ir kalbos tyrinėtojas. Beveik 30 savo gyvenimo metų jis paskyrė lenkų, arba, kaip ją vadino amžininkai, lenkų liaudies, kalbos žodyno sudarymui. Jis buvo parengęs 20 tomų žodyną, į kurį sudėjo ne tik sausus žodžius, bet ir paaiškinimus. A. Osinskis savo rankraščius siuntė į Peterburgą. Jis prašė tuometinio vidaus reikalų ministro D. Bludovo surasti Rusijos mokslų akademijoje specialistų, kurie galėtų papildyti žodyną rusiškais posakiais, atitinkančiais lenkiškuosius. Paprastai šį darbą organizuodavo J. K. Gintila. Tik didelėmis pastangomis 1835 m. pasirodė vienas surinkto žodyno tomas¹¹. Leidybai trūko pinigų. Matydamas, kokia sunki padėtis, A. Osinskis bandė ieškoti išeities. Jis tarėsi su J. K. Gintila dėl savo spaustuvės pirkimo Varšuvoje¹², tačiau šis projektas taip pat liko neįgyvendintas. J. Zavadskis siūlė A. Osinskiui išleisti visą žodyną, tačiau leidėjas reikalavo penkių tūkstančių dukatų ir nuosavybės teisių į šį leidinį¹³. Rektorius neturėjo tiek pinigų.

⁷ A. Fiałkowski, "A. Dowgird", in: A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1, s. I – XV.

⁸ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznaný*, Warszawa, 1965; К. Э. Дорошевич, *Аниол Довгирд – мыслитель эпохи Просвещения*, Минск, 1967.

⁹ "Kurs filozofii", "Krótkie uwagi nad duszą zwierząt i różnica jej od duszy ludzkiej", VUB, f. 3, b. 625.

¹⁰ "Logika" (Ukrainos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, f. A2, b. 4432), "Filozofia moralna" (ibidem, f. A2, b. 4616), "Teologia przyrodzona" (ibidem, f. A2, b. 4616, 4573).

¹¹ A. Osinski, *Dwa wyjątki. Łza i nadzieje*, Wilno, 1835.

¹² A. Osinskio 1835 m. rugsejo 18 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 82, l. 2.

¹³ A. Krasiniński, *Wspomnienia*, s. 50.

Istoriografijoje minima dar viena A. Osinskio knyga „Vilniaus vyskupų gyvenimas“¹⁴. Ji 1856 m. buvo išspausdinta Varšuvoje, tačiau dėl spaustuvėje padarytų klaidų leidėjai jos nepardavinėjo. Kaip kitų to meto mokslininkų, taip ir A. Osinskio dauguma rankraščių liko neišleisti.

Akademijos dėstytojai neužmiršdavo savo mirusių kolegų. Atskirą nedidelę knygutę apie J. Skydelio gyvenimą ir mokslinę veiklą parašė A. Fijalkovskis¹⁵. Šis darbas vertingas tuo, kad autorius apibūdino J. Skydelį ne tik kaip mokslininką, bet ir kaip žmogų.

Vadovėlių rengimas. Klierikams ypač trūko Akademijos profesorių parašytų vadovėlių. Atsivežti vadovėliai veikiausiai nepatenkino Akademijos poreikių. Nemažai dėstytojų mokė klierikus iš savo vadovėlių. Ir ne tik dėl jų trūkumo, bet ir dėl to, kad tai buvo garbės reikalas.

Dar prieš Akademijos įsteigimą dogminės teologijos vadovėlių parašė A. Fijalkovskis¹⁶. Tiesa, šis darbas mažai kam žinomas, ypač Lenkijos Bažnyčios istorikams. Jis neminimas ir enciklopedijose. Ne taip, kaip Austrijoje parašytuose vadovėliuose, jame nėra jokių jozefinizmo pėdsakų. Ar iš šio vadovėlio mokėsi klierikai, nepavyko nustatyti, programose jis neminimas, tačiau pagal tuometinę tradiciją tikriausiai iš jo mokėsi ir Akademijos klierikai.

Pirmuoju Akademijos gyvavimo laikotarpiu 1835 m. vadovėlių parašė J. Skydelis. Homiletikos profesorius L. Borovskis iškart pradėjo iš jo skaityti paskaitas. Be to, tai buvo didelė parama ir klierikams, nes homiletikos vadovėlių labai trūko. Beje, gerokai vėliau buvęs Akademijos adjunktas A. Važinskis taip pat parašė tokių vadovėlių¹⁷ – tiesa, išleistą Krokuvėje jau po autoriaus mirties. Amžininkai gerai vertino J. Skydelio vadovėlių. J. Skydelis mokėjo daug kalbų, todėl puikiai galėjo remtis naujausia kitų šalių literatūra. Jo homilijoje nėra jokių jozefinizmo pėdsakų. Tai rodo, kad Akademijos profesorių požiūris skyrėsi nuo tuometinės tradicijos.

¹⁴ A. Osinski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1 – 3, Warszawa, 1856.

¹⁵ A. Fialkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, Wilno, 1842.

¹⁶ A. Fialkowski, *Institutiones Theologiae Dogmaticae in compedium redactae ad usum Ecclesiasticorum*, Wilno, 1832.

¹⁷ A. Ważyński, *Homiletyka*, Kraków, 1891.

Kitą vadovėlį iš Šventojo Rašto istorijos lotynų kalba parašė J. Skydelio mokinys A. Bagenskis¹⁸. Prieš išleidžiant šį darbą svarstė rektorius ir profesoriai. A. Bagenskis rankraštį buvo nusiuntęs į Peterburgą J. K. Gintilai. Matyt, Kolegijos narys gerai įvertino jaunojo profesoriaus pastangas. A. Bagenskis dėkojo J. K. Gintilai už suteiktą pagalbą, o pats apie savo ketverių metų darbą atsiliepė kukliai: “[...] veikalas paprastas, aiškus ir praktiškai parašytas, pritaikytas mūsų dvasinių mokyklų mokiniams”¹⁹. Kitą savo veikalą A. Bagenskis išleido tik po ketverių metų²⁰. Tuo metu paplito kalbos, kad jis naudojosi savo mokytojo rankraščiu. Sunku nustatyti, kaip buvo iš tikrųjų, nors tarp J. Skydelio paliktų rankraščių yra minimas panašus darbas.

Yra išlikę pavienių duomenų apie J. Skydelio rankraščius. Jis rinko medžiagą pastoralinės ir moralinės teologijos vadovėliui. Paliko spaudai parengtą rankraštį “Introdukcja, czyli historyczno-krytyczna wiadomość do xiąg świętych Nowego Testamentu”. Buvo surinkęs medžiagos, bet nebaigė rašyti knygos “Krótka Exagetika, czyli wykład wszystkich xiąg Pisma Świętego”²¹. Sumanymų parašyti vadovėlį turėjo ir kiti dėstytojai, tačiau daugelis rankraščių yra dingę, todėl sunku ką nors daugiau apie juos pasakyti. Išleisti leidiniai ir likę rankraščiai rodo, kad Akademijos dėstytojai pasitikėjo savo jėgomis ir išsilavinimu. Ir tik dėl nepalankaus likimo ir nesusiklosčius normalioms kultūrinėms aplinkybėms jie negalėjo įgyvendinti daugelio savo sumanymų. Dėstytojų pasiryžimą ir norą siekti mokslo puikiai matė ir jautė tuometiniai klierikai.

Pamokslų rinkinių rengimas. 1833 m. vidaus reikalų ministras, norėdamas sustiprinti politinę kunigų veiklos kontrolę ir tikrinti, ar jie sakydami pamokslus nenukrypsta nuo tikrojo tikėjimo²², liepė Vilniaus vyskupui parengti ir išleisti pamokslų rinkinius. A. Klungevičius sudarė komitetą ir pradėjo rinkti rankraščius. Sumanymas surinkti geriausių Vilniaus vyskupijos pamokslininkų rankraščius ir juos paskelbti buvo gražus, tačiau greitai jo įgyvendinti

¹⁸ A. Bagieński, *Hermeneutica biblica*, Wilno, 1841.

¹⁹ A. Bagenskio 1840 m. rugpjūčio 30 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 29, l. 2.

²⁰ A. Bagieński, *Introductio historico-critica in libros sacros Novi Foederis*, Vilnae, 1844.

²¹ A. Fiałkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, s. 30.

²² A. Kłagiewicz, “Calemu duchowieństwem świeckiemu i zakonnemu Wileńskiej dyecezyi zdrowia, laski i wszelkiego błogosławieństwa od Boga”, in: M. Białobrzeski, *Wykład świętych ewangeliy*, t. 1, Wilno, 1838, s. VI.

nepavyko. Paaikėjo, kad ne visi rankraščiai galėjo patikti valdžiai, todėl vyskupas nutarė išleisti jau žinomų pamokslininkų – Podolės Kamencio vyskupo Martyno Bialobžeskiego (Bialobrzeski) ir jėzuitų kunigo Andriaus Filipeckio (Filipecki) pamokslų rinkinius. Aišku, pačiam vyskupui trūko laiko, todėl jis į pagalbą pasikvietė Akademijos profesorius J. Skydelį ir A. Fijalkovski, juo labiau kad J. Skydelis jau turėjo tokio darbo patirtį – 1832 m. buvo parengęs ir išleidęs savo mokytojo Jono Kantijaus Chodanio (Chodani) pamokslus. Pirmajam pamokslų rinkiniui J. Skydelis parašė įvadą, arba prakalbą²³. Pašlijus sveikatai, jis vis mažiau galėjo dirbti, tad rengiant šiuos rinkinius daugiausia padirbėjo A. Fijalkovskis.

M. Bialobžeskiego pamokslų rinkinį sudarė keturi tomai. Pirmasis tomas pasirodė 1838 m. A. Fijalkovskis jo įvade apžvelgė homilijas ir pateikė vyskupo gyvenimo apžvalgą²⁴. 1838-1842 m. išėjo A. Filipeckio pamokslų rinkinys²⁵. Taigi kunigai gavo aštuonių tomų pamokslų rinkinį, kurį vyskupas liepė visoms bažnyčioms užsiprenumeruoti. Ar sakydami pamokslus kunigai griežtai laikėsi jiems pateiktų homilijų, nėra tyrinėta. Veikiausiai valdžia negalėjo to pasiekti, nors vyskupas tikėjosi, kad platus pasirinkimas neatbaidys klausytojų ir kunigų.

Straipsniai. Katalikai neturėjo atskiro leidinio, kuriame būtų galėję publikuoti savo darbus. Lenkijos Karalystėje toks leidinys pradėtas leisti tik 1842 m. Jo steigėjas – buvęs jėzuitas, tuometinis Varšuvos dvasinės akademijos rektorius Bonaventūras Butkevičius (beje, kilęs iš Lietuvos).

Vilniaus Akademijos dėstytojai savo straipsnius spausdino leidinyje “Wizerunki i Roztrząsania Naukowe”. Čia buvo spausdinami tiek teologijos, tiek istorijos tyrinėjimai. Tai rodė, kad pasauliečiai ir dvasininkai gali dirbti kartu ir yra tolerantiški vieni kitiems. Aktyviausiai šiame leidinyje bendradarbiavo A. Fijalkovskis. Mirus A. Daugirdui, jis paskelbė straipsnį apie jo gyvenimą ir mokslinius straipsnius²⁶. Tais pačiais metais (1835) pasirodė pirmasis Akademijos

²³ J. Skydell, “Przedmowa”, in: *Kazania X. Jana Kantego Chodaniego*, t. 2, Wilno, 1832, s. I – V.

²⁴ X. A. F. “Przedmowa”, in: M. Bialobrzeski, *Wyklad świętych ewangielij*, t. 1, s. XII – XXIV.

²⁵ A. Filipecki, *Zbiór kazań wzorowych*, t. 5 – 8, Wilno, 1838 – 1842.

²⁶ A. Fialkowski, “Aniol Dowgird. Życiorys i bibliografia”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, Wilno, 1835, t. 11, s. 101 – 102.

dėstytojų parašytas straipsnis iš moralinės teologijos. Jo autorius – J. Skydelis²⁷. Čia aptariami žymiausi senojo ir naujojo pasaulio moralistai, filosofai ir teologai iki pat J. Skydelio mokytojo J. K. Chodanio.

Kiti dėstytojų straipsniai buvo išspausdinti tik po ketverių metų. Kodėl praėjo tiek daug laiko, nesunku paaiškinti. Vieni rengė spaudai įvairius pamokslų rinkinius, o jaunieji adjunktai dar nebuvo spėję tapti rimtais tyrinėtojais. Antrąjį straipsnį paskelbė A. Fijalkovskis²⁸. Jame pateikiama Dievo suvokimo struktūra.

Tapęs rektoriumi, A. Fijalkovskis tęsė tradiciją publikuoti mirusių dėstytojų darbus. Jo dėka pasirodė dar po 1824 m. A. Daugirdo parašyta studija „Rozprawa mająca za cel udowodnienie prawdziwej rzeczywistości poznań ludzkich i obalenie wszelkich mnemań sceptycyzmu lub idealizmu“. Tačiau A. Fijalkovskis parengė tik sutrumpintą traktato variantą²⁹. Šiame darbe A. Daugirdas gina sensualizmą ir empirizmą, laikosi Francio Bacono ir Johno Locke'o tradicijos. Tai buvo vienas geriausių epistemologijos srities darbų³⁰. Tame pačiame leidinyje 1839 m. pasirodė nežinomo autoriaus straipsnis, kuriame kritikuojamas racionalistinis moralės filosofijos suvokimas³¹. Iš straipsnio struktūros ir rašymo manieros galima spėti, kad jį parašė Filosofijos katedros profesorius K. Lenartavičius.

Mokslo laipsnių suteikimas Tik 1839 m. vidaus reikalų ministras Aleksandras Stroganovas patvirtino mokslo laipsnių suteikimo taisykles. Pailginus mokymosi laiką vienais metais ir patvirtinus šias taisykles, Akademijoje prasidėjo pilnakraujis gyvenimas, nes aukštosios teologijos studijoms trejų metų buvo per mažai. Iki tol nė vienam klierikui ar kunigui nebuvo suteiktas magistro ar daktaro laipsnis, net diplomų neišduodavo

²⁷ J. Skidell, „Krótki rys historii nauki moralnej wraz z wizerunkami charakterystycznymi celniejszych moralistów“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1835, t. 9, s. 1 – 48.

²⁸ A. Fiałkowski, „Wyobrazenie boga i jego przymiotów, oraz wypływające ztąd dla nas obowiązki“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 6, s. 5 – 35.

²⁹ A. Dowgird, „Rzeczywystość poznań ludzkich“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 5, s. 5 – 76.

³⁰ S. Kaczmarek, *Aniol Dowgird filozof nieznaný*, s. 76.

³¹ „Różnica pomiędzy teologią a filozofią moralną“, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1839, t. 8, s. 5 – 44.

Akademiją baigusiems. Pagal patvirtintas taisykles klierikai arba kunigai turėjo teisę gauti šiuos laipsnius: 1) teologijos studento, 2) teologijos kandidato, 3) teologijos magistro, 4) teologijos ir kanonų teisės daktaro.

Pagal statutą mokslo laipsniui suteikti būdavo sudaroma Akademijos konferencija iš visų profesorių ir adjunktų. Konferencijai pirmininkaudavo vyskupas, o kai jo nebūdavo – vyskupas sufraganas. Jeigu abu vyskupai negalėdavo atvykti, šias pareigas atlikdavo rektorius.

Kad gautų mokslo laipsnį, alumnai turėdavo laikyti tam tikrus egzaminus. Dėstomieji mokslo dalykai buvo skirstomi į tris grupes: 1) pagrindinius (Šventasis Raštas ir kiti teologijos mokslai), 2) papildomus (kanonų teisė, Bažnyčios istorija, teorinė ir praktinė homiletika, moralės filosofija, lotynų ir rusų literatūra), 3) pagalbinius (kitos kalbos, higiena). Auklėtiniai, kurie trečiajame kurse iš pagrindinių disciplinų gaudavo labai gerą įvertinimą, o iš kitų – patenkinamą, konferencijoje išlaikę atskirą egzaminą ir parašę darbą lotynų kalba, tapdavo kandidatais. Tie alumnai, kurių žinias įvertindavo gerai, gaudavo teologijos studento laipsnį. Šį laipsnį taip pat gaudavo visi alumnai, sėkmingai baigę visą Akademijos kursą.

Ketvirtojo kurso klierikai, būdami teologijos kandidatais, mokslo metų pabaigoje galėdavo siekti magistro laipsnio. Įsitikinusi, kad alumnas gerai elgiasi ir mokosi, konferencija leisdavo paskirti būsimajam magistrui užduotis. Bažnytinių mokslų dėstytojai iš anksto pateikdavo egzaminų klausimus, o konferencija paskirdavo disertacijų temas. Svarstant disertacijų ir egzaminų temas, pasaulietinių mokslų dėstytojai negalėdavo dalyvauti. Būdavo atsižvelgiama į šių dalykų pažymius. Taigi kad gautų magistro laipsnį, Akademijos klierikas privalėjo turėti teologijos studento ir kandidato laipsnius, tuo tarpu Vokietijos, Austrijos ir kitų šalių teologai siekdavo tik vieno laipsnio – licenciato. Akademijos laipsnių suteikimo tvarka buvo šiek tiek panaši į Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos³². Universitetui ji buvo nustatyta 1821 m. caro patvirtintomis taisyklėmis. Taip mokslo laipsniai būdavo suteikiami ir vienuoliams. Vienuoliai, norintys užimti ordine vadovaujančius postus arba šiaip siekiantys mokslo, Akademijos konferencijoje privalėdavo išlaikyti šiuos egzaminus: Šventojo Rašto, moralinės ir pastoralinės teologijos ir rusų kalbos. Be to, jie rašydavo trumpą traktatą (disertaciją) paskirta tema.

³² W. Worotyński, *Seminarjum główne w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 119.

Dauguma klierikų baigdavo Akademią būdami teologijos studentai, ypač iki 1839 m. Aukštesnę pakopą sudarė teologijos kandidatai, t.y. alumnai, parašę ir apgynę disertacijas, panašias į tezes. Tokių rašinių apimtis neviršydavo 7-12 lapų, rašytų iš abiejų pusių. Temos būdavo įvairios, daugiausia iš Šventojo Rašto ir moralinės teologijos. Pavyzdžiui, A. Volodkevičius 1835 m. gynė teologijos kandidato disertaciją (tezes) tema “De sanctificatione diei dominicae”³³. Disertaciją tokia pat tema parašė ir Feliksas Rutkuskas (Rutkowski). Savo rašiniuose alumnai necituodavo nė vieno autoriaus darbo. O. Praniauskis 1838 m. gynė darbą iš egzegzės, ir Akademijos profesoriai jį labai gerai įvertino.

Pirmieji magistro disertacijas 1839 m. apgynė Akademijos dėstytojai A. Bagenskis ir K. Lenartavičius. Iš alumnų pirmasis magistro disertaciją apgynė Liucijus Godlevskis (Godlewski) (iš Vilniaus vyskupijos). 1841 m. jis parašė disertaciją iš Bažnyčios istorijos “De sectis christianorum in Asia et Africa Existentium ut sunt: Nestoriani, Jacobitae, Armeni, Copti et Melchitae”³⁴. Šiame darbe cituojami žymiausi ano meto Bažnyčios istorikai Nicolas Sylvestre Bergieris, Johannas Mosheimas, J. Rutenstockas, Claude’as Fleury, Antonas Kleinas. Kitos trys magistro disertacijos apgintos paskutiniaisiais Akademijos gyvavimo Vilniuje metais. Jokūbas Šileika (Szylejko) iš Vilniaus vyskupijos ją gynė jau iš dogminės teologijos, tema – “De Veritate miraculorum, quae narrantur in Novo Testamento, historica et philosophica”³⁵. Kito alumno iš Podolės Kameneco vyskupijos Pranciškaus Markovskio (Markowski) disertacija buvo iš moralinės teologijos – “De confessione religionis”³⁶. Ji panaši į traktatą arba svarstymą. Ir paskutinis alumnas, besimokydamas Akademijoje apgynęs magistro disertaciją, buvo dominikonas Kajetonas Kusevičius (Kussewicz). Jo disertacijos lotynų kalba nepavyko rasti, yra išlikęs tik rusų kalba rašytas darbas “Apie senosios slavų kalbos reikšmę ir naudą rusų rašytojui”³⁷. Tai svarstymas apie senąją slavų kalbą, čia cituojami Rusijos istorikai ir senosios slavų literatūros šaltiniai.

³³ 1835 m. disertacijos rankraštis, MAB, f. 315, b. 1179.

³⁴ 1841 m. disertacijos rankraštis, ibidem, f. 315, b. 370.

³⁵ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 1330.

³⁶ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 818.

³⁷ 1842 m. disertacijos rankraštis, ibidem, b. 706.

Būdamas Akademijoje nė vienas klierikas iš Žemaičių vyskupijos neapgynė magistro disertacijos. Tik praėjus keleriems metams po baigimo magistro laipsniai buvo suteikti I. Kulvinskiui (1840) ir Žemaičių seminarijos dėstytojui Tadui Juzumui (1842).

Daugiausia magistro laipsnių buvo suteikta vienuolynų auklėtiniams arba tiems, kurie Akademiją baigė prieš kelerius metus. 1840 m. magistro diplomus gavo 5 misionierių vienuoliai ir 3 kunigai (ataskaitoje nurodyta 10³⁸), 1841 m. – 8, 1842 m. – 6 kunigai ir vienuoliai. Nuo 1839 m. iki 1842 m. rudens Akademijos konferencija magistro laipsnius suteikė 28 asmenims³⁹. Konferencijos nutarimus tvirtindavo vidaus reikalų ministras. Tai buvo grynai biurokratinis formalumas, nes nepasitaikė nė vieno atvejo, kad ministras jų nepatvirtintų.

Magistrų disertacijos tiek apimtimi, tiek moksliniu lygiu atrodė daug solidžiau negu kandidatų, nors nė viena iš jų nebuvo išspausdinta. Disertacijas turėdavo skaityti visi dėstytojai, paskutiniame puslapyje jie parašydavo: „*legi*“. Kas lėmė, kad tik keturiems auklėtiniams buvo suteiktas magistro laipsnis, sunku pasakyti. Matyt, visų pirma tai, kad tik 1839 m. įsigaliojo naujosios laipsnių suteikimo taisyklės. Kai Akademija buvo perkelta į Peterburgą, beveik visi klierikai, kurie atvyko iš Vilniaus, į savo vyskupijas grįžo būdami magistrai. Magistrai ir daktarai pagal nuostatus privalėjo nešioti paaukuotą kryžių, kurio viduryje buvo pavaizduotas imperijos herbas. Rektorius A. Fijalkovskis 1839 m. Kolegijos narį J. K. Gintilą paprašė Peterburge surasti meistrų, kurie galėtų išlieti tokį kryžių, nes Vilniuje tokių nesą⁴⁰.

Daktaro laipsnio suteikimas. Beveik visi Akademijos profesoriai, dėstę teologijos mokslus, buvo daktarai. Jie atėjo į Akademiją jau Vilniaus universitete apgynę disertacijas. Tačiau po 1838 m. išėjus arba mirus seniesiems profesoriams liko tik du teologijos mokslų daktarai – A. Fijalkovskis ir V. Lipskis. Istorijos profesorius

³⁸ Valdybos 1840 m. ataskaita, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 24, l. 21.

³⁹ „Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane są stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1843, t. 24, s. 218 – 221.

⁴⁰ A. Fijalkovskio 1839 m. lapkričio 23 d. laiškas J. K. Gintilai, MB, f. 150, b. 44, l. 17.

P. Kukolnikas taip pat laikė save mokslų daktaru, tačiau aplinkiniai jį menkai vertino, nes, kad gautum daktaro laipsnį Polocko akademijoje, nereikėjo dėti didelių pastangų.

Po 1839 m., patvirtinus mokslo laipsnių suteikimo taisykles, nemaža dalis kunigų ir vienuolių siekė jų. Daktaro laipsnį, kaip ir kitus, suteikdavo Akademijos konferencija. Jį galėjo gauti tik turintieji magistro laipsnį. Tie magistras, kuriems konferencija visais balsais suteikdavo laipsnį, turėdavo teisę jau po metų gintis daktarata, o jeigu tik dauguma balsų – po dvejų. Būsimieji daktarai rašydavo prašymus rektoriui, taip pat turėdavo pateikti magistro diplomą ir vyskupo rekomendaciją. Konferencija paskirdavo disertacijos temą.

Pagrindinė disertacija būdavo rašoma lotynų kalba. Be to, buvo privaloma rusų kalba parašyti darbą apie kanonų teisės taikymą išleistiems valstybės įsakams. Konferencija savo nuožiūra galėdavo paskirti ir kitą temą rusų kalbos rašiniui.

Kiekvienas kandidatas, jeigu gyvendavo ne toliau kaip už 300 varstų nuo Vilniaus, dar privalėdavo laikyti pagrindinių teologijos mokslų egzaminus. Toliau gyvenantys būsimieji daktarai atsiųsdavo Akademijai tik disertaciją, kurios autorius nepasirašydavo savo pavarde – ji būdavo viešai paskelbiama tik įvertinus darbą. Disertacija ir egzaminai papildydavo vieni kitus. Jeigu konferencija nepatvirtindavo daktarato, antrą kartą pateikti disertaciją buvo leidžiama tik po dvejų metų.

Akademijos konferencija suteikdavo teologijos daktaro ir kanonų teisės daktaro laipsnius. Paprastai kanonų teisės daktaro laipsnį suteikdavo tiems kunigams ir vienuoliams, kurie, mokydamiesi Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje arba Akademijoje, būdavo išklause visą kanonų teisės ir Bažnyčios istorijos kursą ir per egzaminus gavę labai gerus įvertinimus.

Laipsnių suteikimo taisyklėse buvo numatyta išimtis, kad teologijos daktaro laipsnis be egzaminų ir disertacijos gali būti suteikiamas Akademijos dėstytojams už gerą pagrindinių ir pagalbinių teologijos mokslų dėstymą arba už parašytus teologijos veikalus. Akademijos konferencijos sprendimas nebuvo galutinis. Kolegija taip pat svarstydavo konferencijos priimtą nutarimą ir tada pateikdavo jį vidaus reikalų ministru tvirtinti.

1840-1842 m. Akademijos konferencija dešimčiai asmenų suteikė teologijos daktaro laipsnį, iš jų šeši buvo Akademijos dėstytojai. Pirmieji 1840 m. daktaratus apsigynė trys kunigai ir vienas vienuolis:

Martynas Laskis (Łaski), Antanas Kosovskis (Kossowski), Aloyzas Stankūnas (Stankun) ir misionierius Jonas Mežvinskis (Mierzwiński)⁴¹.

Tiek Akademijos valdžia, tiek Kolegija ragino Akademijos dėstytojus ginti daktaratus. 1841 m. vasario 3 d. A. Bagenskis prašė rektoriaus paskirti jam disertacijos temą⁴². Akademijos konferencija rektoriaus A. Fijalkovskio iniciatyva suteikė teologijos daktaro laipsnius Šventojo Rašto profesoriui A. Bagenskiui bei kanonų teisės ir Bažnyčios istorijos profesoriui K. Borovskiui nesvarsčiusi disertacijų, t.y. už dėstymą ir parašytus veikalus. Sunku nustatyti, kodėl konferencija pasinaudojo laipsnių suteikimo išimtimi, nes abu kandidatai jau buvo parašę disertacijas. K. Borovskio disertacijos tema buvo „Dissertatio historica exhibens vicissitudines Romano Catholicae in imperio Rossino existentis Ecclesiae“, o A. Bagenskiui – „Hermeneutica biblica“⁴³. Kai Kolegija paprašė, kad konferencija tai paaiškintų, rektorius pateikė abiejų daktarų disertacijas. Beje, šiuo metu A. Bagenskiui disertacijos rankraštis saugomas Rusijos mokslų akademijos Peterburgo bibliotekos Rankraščių skyriuje⁴⁴. Vidaus reikalų ministras 1841 m. lapkričio mėn. A. Bagenskiui ir K. Borovskiui patvirtino teologijos daktaro laipsnį.

Rektorius A. Fijalkovskis manė, kad kuo daugiau bus teologijos daktarų, tuo aukštesnis taps Akademijos statusas. Pasklidusios Vilniuje kalbos apie Akademijos iškėlimą neseniai paskirtą rektorių labai jaudino. Neaiški *Almae Matris* ateitis vertė skubėti. 1842 m. birželio 19 d. įvyko paskutinis Akademijos konferencijos posėdis, kuriame buvo suteiktas daktaro laipsnis. Posėdžiui pirmininkavo vyskupas J. Civinskis, jame dalyvavo rektorius, inspektorius V. Lipskis, profesoriai L. Borovskis ir P. Kukolnikas, einantys profesoriaus pareigas A. Bagenskis, Z. Bartaševičius, M. Michailovskis⁴⁵. Rektorius A. Fijalkovskis pasiūlė suteikti teologijos daktaro laipsnį adjunktams A. Jakubelskiui, A. Kitkevičiui, M. Valančiui ir buvusiam Akademijos

⁴¹ „Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane są stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1843, t. 24, s. 219.

⁴² A. Bagenskiui 1841 m. vasario 3 d. raštas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 101, l. 3.

⁴³ Rektoriaus 1841 m. vasario 26 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, l. 5.

⁴⁴ A. Bagieński, *Hermeneutica biblica vulgatae latinae accommodata*, Vilnae, MDCCCXL, 80 p. (f. R.K.A.-139.)

⁴⁵ Konferencijos 1842 m. birželio 19 d. protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 17, l. 79.

adjunktui S. Bialui. Pasak rektoriaus, visi adjunktai gerai skaitė paskaitas, buvo puikūs teologijos mokslų specialistai. M. Valančių jis apibūdino taip: “[...] adjunktas M. Valančius 14 metų dėstė Romos katalikų tikybą Mozyriaus apskrities mokykloje, vėliau Kražiuose, o nuo 1840 m. gegužės 10 dienos – adjunktas”⁴⁶. Konferencija nutarė visiems keturiems adjunktams suteikti teologijos daktaro laipsnį nelaikius egzaminų ir neparąšius disertacijų. Vidaus reikalų ministras 1843 m. sausio 21 d. patvirtino laipsnius, o daktaro diplomus jiems Peterburge įteikė tuometinis Akademijos rektorius I. Holovinskis.

Iš Vyriausiosios dvasinės seminarijos ir Akademijos laikų pavyko aptikti tik vieną M. Valančiaus teologinę disertaciją magistro laipsniui gauti. Disertacija parašyta 1828 m. iš dogminės teologijos, jos tema – “De Eucharistia quatenus est sacramentum et sacrificium et in quo utrius que ratio consistat”⁴⁷. Disertacijos dydis – 42 lapai, ranka rašyti iš abiejų pusių. Pabaigoje ant viršelio užrašyta: *Micheil Bobrovski “legi”, Ioanus Skidel “legi”*. Disertacijos pabaigoje M. Valančiaus parašas: *Matthias Wołonczewski: Al. Gen. Sem.* Tiek amžininkai, tiek vėlesni tyrinėtojai yra sukūrę įvairių legendų apie M. Valančiaus mokslo laipsnius. Net M. Valančiui esant gyvam Lenkijos Karalystėje leidžiamame žurnale “Pamiėtnik religijno-moralny” buvo teigiama, kad žemaičių vyskupui teologijos daktaro laipsnis suteiktas už “Žemaičių vyskupystės” parašymą. Tiesa, ši netikslumą paneigė M. Valančiaus įpėdinis Peterburgo dvasinės akademijos dėstytojas Jurgis Ivaškevičius (Iwaszkiewicz)⁴⁸.

Iškėlus Akademią į Peterburgą, pirmą kartą teologijos daktaro laipsnis buvo suteiktas tik po 17 metų. Ši garbė teko Vilniaus vyskupui S. A. Krasinskiui.

Tarp Vakarų Europos teologijos fakultetų ir Vilniaus Akademijos esminių skirtumų suteikiant teologijos laipsnius nebuvo. Vokietijos ir Austrijos katalikų teologijos fakultetuose suteikdavo licenciato ir daktaro laipsnius. Šveicarijos Fribūro teologijos fakultete buvo trijų

⁴⁶ Valdybos 1842 m. liepos 23 d. raportas Kolegijai, *ibidem*, ap. 1, b. 430, l. 1.

⁴⁷ M. Valančiaus 1828 m. gegužės mėn. magistro disertacijos rankraštis, MAB, f. 315-1419, l. 42.

⁴⁸ J. Iwaszkiewicz, “Z Peterburga”, *Pamiėtnik religijno-moralny*, 1859, serje druga, t. 3, s. 425.

laipsnių gradacija: bakalauras, licenciatas ir daktaras⁴⁹. Tokius pat laipsnius suteikdavo ir Belgijos Liuveno katalikų universitetas. Tiesa, abu universitetai pradėjo veikti gerokai vėliau, XIX a. pabaigoje. Italijoje taip pat suteikdavo tik du laipsnius – licenciatas ir daktaro. Šiuose universitetuose norint gauti teologijos daktaro laipsnį taip pat reikėdavo laikyti egzaminus ir rašyti disertaciją lotynų kalba. Vokietijoje kai kuriuose universitetuose buvo leista disertaciją rašyti vokiečių kalba. Kandidatas turėjo būti licenciatas, ne mažiau kaip trejus metus mokėsis universitete. Jis rašydavo prašymus dekanui, pridėdavo gyvenimo aprašymą ir vyskupo rekomendaciją, paskui laikydavo teologijos mokslų egzaminus. Parašytą disertaciją privalėdavo išspausdinti ir ginti per viešą disputą⁵⁰. Nepavyko nustatyti, kad kuriame nors kitos šalies universitete būtų daryta išimtis ir mokslų daktaro laipsnis suteikiamas neparašius disertacijos, tačiau visur būdavo rašoma tik viena disertacija, o ne dvi, kaip Vilniuje.

Danielius Beauvois savo knygoje pateikia įdomių duomenų apie teologijos laipsnius, kurie 1816-1832 m. buvo suteikti Vilniaus universitete. Per šį laikotarpį teologijos daktaro laipsnį gavo 54, magistro – 197 ir kandidato – 237 dvasininkai⁵¹. Dešimtmetis po sukilimo nepasižymėjo tokiu teologijos mokslų laipsnių gausumu. Vilniaus Akademijos konferencija suteikė gerokai mažiau laipsnių: teologijos kandidato – 48, magistro – 28, daktaro – 16. Nors skaičiai rodo didelį nuosmukį, tačiau, be jokios abejonės, mokslo ir knygų leidybos srityje Vilniaus Akademinė buvo tapusi pagrindiniu teologijos mokslų židiniu imperijoje. Net Lenkijos Karalystės panašios mokslo įstaigos negalėjo prilygti Vilniui.

⁴⁹ “Statuta facultatis theologiae in Universitate Friburgensi...” in: *Studien-Ordnungen für die theologischen Fakultäten Deutschlands, Österreich und der Schweiz*, Bonn, 1915, S. 82.

⁵⁰ E. Hegel, *Geschichte der Katholisch-theologischen fakultät Münster 1773 – 1964*, Bd. 2, Münster, 1971, S. 260.

⁵¹ D. Beauvois, *Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich 1803 – 1832*, t. 1, Lublin, 1991, s. 301.

AKADEMIJOS REFORMOS

Akademija ir seminarijų reformos. Po sukilimo ir graikų katalikus prijungus prie pravoslavų Vidaus reikalų ministerija gerokai daugiau dėmesio ėmė skirti katalikų seminarijoms ir Akademijai. 1839 m. pradžioje caras įsakė Akademijoje mokymo kursą pailginti vienais metais¹. Tokį pasiūlymą carui pateikė vidaus reikalų ministras. Kas šią pataisą inicijavo, sunku pasakyti, bet veikiausiai Kolegija po 1838 m. įvykusios Akademijos vizitacijos. Paprastai vyskupijų ir vienuolynų seminarijose dėstydavo vienuoliai. Daugiausia šioje srityje pasižymėjo misionieriai. Rusijos valdžia iš visų dvasininkų mažiausiai pasitikėjo vienuoliais, juo labiau kad seminarijose profesoriavo dėstytojai, išauklėti senąja dvasia, ir valdžia neturėjo jokių iliuzijų, jog juos įmanoma perauklėti arba jie patys pasikeis. 1839 m. D. Bludovą pakeitęs A. Stroganovas siekė suaktyvinti ministerijos veiklą ir atiduoti kunigų auklėjimą į patikimesnių žmonių rankas. Didelio pasirinkimo valdžia neturėjo. Nors buvo pasiūlymų pasikviesti katalikų kunigų iš Vokietijos, kad šie išauklėtų būsimuosius kunigus krikščioniška dvasia ir nepriešiškus Rusijos valdžiai, tačiau tikriausiai tokiam pasiūlymui nebuvo pritarta, o galų gale ir atsikviestų užsieniečių darbo rezultatai galėjo būti ne ką palankesni valdžiai. Tad beliko remtis tuo, kas buvo jai pavaldus.

¹ Vidaus reikalų ministro 1839 m. vasario 21 d. raštas Kolegijai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 389, l. 22.

1841 m. pradžioje, kaip pasakytų dabartinis istorikas, Rusijos valdžia pradėjo katalikų kunigų „modernizacijos“ reformą. Esminė mintis, pasak jų pačių, buvo mokymo ir mokslo lygio kėlimas vyskupijų ir vienuolynų seminarijose.

Tik viena seminarija, t.y. Vilniaus, atitiko reikalaujamą mokslo ir mokymo lygį. Valdžia negalėjo kaltinti Vilniaus vyskupijos seminarijos, nes joje buvo dėstoma pagal Akademijos programą, tik čia visi mokslai buvo dėstomi siauriau, o paskaitas skaitė Akademijos profesoriai ir adjunktai. Ministras priekaištavo, kad vyskupijų ir vienuolynų seminarijose dėstoma be jokių programų, klierikai priimami be stojamųjų egzaminų, dėstytojai neturi aukštojo išsilavinimo².

Priekaištų ministras sugalvojo nemažai. Kiek jie buvo pagrįsti, sunku pasakyti. Aišku, kad tuometinių seminarijų tiek mokslo, tiek mokymo lygis buvo skirtingas. Didesniuose centruose, be jokios abejonės, mokslo lygis skyrėsi nuo periferijos. Įdomu tai, kad šis ministro įsakymas pasirodė po 1840 m. atliktos imperijos seminarijų apžiūros. Seminarijas vizitavęs ministerijos valdininkas Andrejus Želtouchovas pažymėjo, kad jose klierikų mokymas ir ugdymas neatitinka valdžios siekiamų tikslų. A. Želtouchovas patikrino 11 seminarijų ir 7 vienuolynų noviciatus. Beje, tai buvo pirmą vizitaciją po 1810 m. Ministerijos valdininko ypač nepatenkino misionierių veikla. „Misionieriai dėstytojai neturi mokslo laipsnių ir stengiasi palaikyti fanatizmą, laikydamiesi jėzuitų auklėjimo taisyklių. [...] Be to, Romos katalikų dvasinė vyresnybė nesiekia jokių ugdymo permąnų [...], nes bijo, kad pertvarkymai gali pažeisti katalikybės pagrindus“³.

Ši Vakarų krašto apžvalga tiek ministrą, tiek carą įtikino, kad valdžios įtaka katalikų mokslo institucijose yra menka. Nors valdžia ir bijojo, kad reformos gali sukelti neramumą, tačiau vieni kitus ramino, jog pertvarkymai nesukels didelio pasipriešinimo. Savo veiksmų pagrįstumą dažnai motyvuodavo tuo, kad panašios reformos buvo įvykdytos Prancūzijoje ir kitose Vakarų Europos valstybėse.

Taigi ministras ilgai nelaukdamas pateikė carui tokius savo pasiūlymus: „1) Misionierius, kurie neįrodys savo mokslinio pasirengimo

² Vidaus reikalų ministerijos valdytojo 1841 m. sausio 24 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8194, l. 1.

³ A. Želtouchovo 1840 m. ataskaita vidaus reikalų ministrui, *ibidem*, f. 821, ap. 11, b. 15, l. 40–41.

dėstyti, pakeisti pasaulietiniais kunigais, baigusiais VDA ir turinčiais mokslo laipsnį. 2) Lucko ir Olyvos seminarijas sujungti. Seminarijose dėstyti rusų kalbą pavesti mokytojams. 3) Į Vilniaus Romos katalikų dvasinę akademiją ir seminariją paskirti gambiausius universitetų ar pedagoginių institutų rusų kalbos, visuotinės ir Rusijos istorijos dėstytojus. Po vieną iš šių dėstytojų apgyvendinti Akademijoje ir seminarijoje, kad klierikai galėtų su jais kalbėtis rusiškai. 4) Prie Vidaus reikalų ministerijos paskirti valdininką – Romos katalikų dvasinių mokyklų vizitatorių, kuris turėtų teisę bet kada tikrinti Vakarų gubernijų dvasines mokyklas”⁴.

Ministras tikėjosi, kad šis jo “kūrinys” patiks imperatoriui ir bus lengvai įgyvendinamas. Dar ketvirtajame dešimtmetyje pirmą panašią programą, tik skirtą visam Vakarų kraštui, buvo sukūręs N. Dolgorukovas. Šie ministro pasiūlymai nuo N. Dolgorukovo pasiūlymų skyrėsi tuo, kad buvo taikomi tik katalikams. Beje, Vakarų komitetas A. Stroganovo pasiūlymų nesvarstė, o ir pats caras atsargiai žiūrėjo į tokius grafo siekius. Imperatorius liepė ministrui pačiam su metropolitu I. Pavlovskiu aptarti, “kokiais pagrindais remiantis būtų galima pertvarkyti katalikų tikėjimo mokslo įstaigas nepažeidžiant šios Bažnyčios kanonų”⁵.

Apie metropolito ir ministro pokalbio turinį archyvuose nepavyko rasti duomenų, tačiau aišku, kad ne visos ministro nuostatos buvo įgyvendintos. Beje, toks likimas ištikdavo daugelį pasiūlymų. Rusijos valdininkams labiau rūpėjo pateikti imperatoriui pasiūlymus, negu juos įgyvendinti. Vis dėlto po pokalbio su I. Pavlovskiu A. Stroganovo pasiūlymai “suliesėjo”. Ministras jau 1841 m. pradžioje pateikė Kolegijai tokius pasiūlymus: 1) Akademijos mokymo programą įvesti visose vyskupijų ir vienuolynų seminarijose; 2) pakeisti seminarijų dėstytojus Akademijos auklėtiniais⁶.

Tačiau šios aptakios formuluotės rodė mokslo ir mokymo sistemos suvienodinimą, vienuolių išstūmimą iš seminarijų. Mieliausia valdžiai buvo tai, kad visose seminarijose įvedamas rusų kalbos ir istorijos dėstymas. Antroji ministro nuostata liudijo didesnę valdžios pasitikėjimą Akademijos auklėtiniais. Ji vylėsi, kad dirbdami seminarijose Akademijos auklėtiniai pasitarnaus jai pačiai.

⁴ A. Stroganovo 1840 m. lapkričio 29 d. pasiūlymai carui, *ibidem*, l. 45 – 46.

⁵ *Ibidem*, l. 35.

⁶ Vidaus reikalų ministerijos valdytojo 1841 m. sausio 24 d. pasiūlymai Kolegijai, *ibidem*, f. 822, ap.1, b. 8194, l. 1.

Nors ministras jau 1839 m. buvo pateikęs vyskupams panašių pasiūlymų dėl seminarijų reorganizavimo, tačiau vyskupai net nebuvo pradėję jų įgyvendinti. Vilniaus vyskupas A. Klungevičius teisindamasis valdžiai teigė, kad negalėjo vykdyti tokių nuostatų, nes buvo išvažiavęs į užsienį. Taigi antrą kartą pateiktus ministerijos pasiūlymus vyskupai suprato kaip rimtą smūgį vienuoliams. Nesutarimų tarp vyskupų ir vienuolių kildavo dažnai, nes pastarieji nebuvo linkę paklusti vyskupams, kaip to reikalavo valdžia, tačiau dabar visų vyskupijų vyskupai griežtai pasisakė prieš vienuolių pakeitimą Akademijos auklėtiniais. Iš atsakymų, rašytų Kolegijai, matyti, kad ši pasipriešinimo akcija buvo suderinta. A. Klungevičius atmetė visus ministro pateiktus kaltinimus. Jis gyrė vienuolius ir teigė, kad nemažai vienuolynų noviciatų dėstytojų yra baigę Vilniaus universitetą ir įgiję gerą išsilavinimą, kad jų dėstomi mokslai yra Akademijos lygio⁷. Be to, vienuolynai turi sukūrę specifinę lavinimo sistemą. Vyskupas siūlė daugiau vienuolių priimti mokytis Akademijoje, tačiau nė vienu žodžiu neužsiminė apie pasiūlymų vykdymą. Galų gale dar pridūrė, kad šį atsakymą parašė pasitaręs su Akademijos ir vienuolynų vyresnybėmis.

Žemaičių vyskupas Simonas Giedraitis ta proga sušaukė atskirą kapitulos posėdį⁸ ir pateikė Kolegijai ne tik savo asmeninę, bet ir visų kapitulos narių nuostatą. Žemaičių kapitula daug griežčiau pasisakė prieš Akademijos auklėtinius. A. Klungevičius dėl savo pareigų negalėjo užsiminti apie Akademijos absolventus, o S. Giedraitis šiuo požiūriu turėjo "laisvas rankas".

Žemaičių seminarijoje 70 metų klierikų mokymui vadovavo misionieriai. Daugelis kunigų buvo šios seminarijos auklėtiniai, todėl kapitulos nariams nekilo jokių abejonių dėl misionierių išsilavinimo. Žemaičių kapitula priešišškai vertino dėstytojų pakeitimą. Pasak jų, žinomiausi ir gabiausi Akademijos auklėtiniai dėsto Akademijoje ir kitose mokyklose arba dirba klebonais ir negali dėstyti seminarijoje, o jauni kunigai, baigę Akademiją, dar nespėjo įgyti moralinio pasitikėjimo, kuris, kaip ir protiniai gebėjimai, būtinais reikalingas⁹.

⁷ Vyskupo A. Klungevičiaus 1841 m. rugsėjo 27 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, l. 59 – 60.

⁸ Žemaičių kapitulos 1841 m. gegužės 15 d. posėdžio protokolas, MB, f. PR, b. 103, l. 75 – 79.

⁹ Vyskupo S. Giedraičio 1841 m. liepos 7 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8194, l. 35.

Žemaičių vyskupijos kapitulos nariai pritarė tik vienam valdžios reikalavimui: jie sutiko, kad seminarijos ir Akademijos programos būtų suderintos, taip pat kad regensas (rektorius) ir profesoriai privalo turėti mokslo laipsnį. O posėdžio pabaigoje tiek kapitulos nariai, tiek vyskupas S. Giedraitis vieningai reziūmavo: “Ir ateityje dėstytojais bus skiriami kunigai iš misionierių ordino vienuolių.” Toks atviras visų vyskupų pasipriešinimas ministru ir Kolegijai buvo retas Bažnyčios ir Rusijos valdžios santykių atvejis. Pagal kanonų teisę vyskupijų seminarijos privalėjo būti pavaldžios tik vyskupui, tačiau valdžia siekė griežtai centralizuoti mokymą. Vyskupų požiūris tik paskatino valdžią veikti ryžtingai, nes Nikolajus I negalėjo pakęsti jam prieštaraujančiųjų. Nors ir 1841 m. lapkričio mėn. pasikeitė vidaus reikalų ministras – juo tapo Levas Perovskis, tačiau A. Stroganovo pateiktas projektas nebuvo užmirštas. Sunku pasakyti, kaip Kolegija reagavo į vyskupų atsakymus, tačiau jau 1842 m. pradžioje ji gavo caro patvirtintą įsaką dėl vyskupijų ir vienuolynų seminarijų pertvarkymo¹⁰. Dabar mokslui ir mokymui seminarijose turėjo vadovauti Akademija. Seminarijų dėstytojai privalėjo atsiųsti Akademijai paskaitų konspektus. Seminarijų dėstytojais taip pat galėjo būti tik Akademijos auklėtiniai, baigę visą mokymo kursą¹¹. Mokymo programos buvo suvienodintos.

Akivaizdu, kad Rusijos valdžia visiškai ignoravo vyskupų pasiūlymus. Prsidėjo sparti akademinės kunigų kartos karjera. Tokia dirbtinė privilegija turėjo sukurti galimybę, kaip manė imperijos valdžia, paskatinti kunigus lojaliai žiūrėti į ją. Nors valdžia savo pasiūlymuose ir įsakuose apie tai neužsiminė, tačiau aišku, kad kitas jos tikslas buvo suskaldyti jaunąją kunigų kartą ir supriešinti ją su vyresniąja. Buvę akademikai pradedami skirti ne tik dėstytojais, bet ir vyskupais. Tokia nors ir nekanoniška seminarijų valdymo tvarka gyvavo neilgai. 1847 m. Vatikanas ir Rusija pasirašė konkordatą, pagal kurį vyskupai gavo visišką teisę tvarkyti seminarijas: skirti rektorius, dėstytojus, nustatyti programas¹². Kaip ši nuostata buvo įgyvendinta Rusijoje – tai kitas klausimas.

¹⁰ Kolegijos 1842 m. vasario 6 d. raštas Akademijos valdybai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 389, l. 53.

¹¹ *Ibidem*, l. 55.

¹² *Акты и грамоты о устройстве римско-католической церкви в Империи Российской и Царстве Польском*, 1849, с. 240.

ГЕНЕРАЛЪ АДЪЮТАНТЪ КНЯЗЪ С. ДОЛГОРУКОВЪ

А. С. Савин

Въ. Князь Савинъ, 1847

*Vilniaus generalgubernatorius Nikolajus Dolgorukovas
(1792-1847)*

Jau perkėlus Akademią į Peterburgą Nikolajus I toliau vykdė pasitikėjimo Akademijos auklėtiniais politiką. Archyviniai duomenys nedaug ką paaiškina, tačiau nesunku nuspėti, kas lėmė tokią imperatoriaus nuostatą. Be to, nors ir vargiai pradėtas, seminarijų dėstytojų keitimas vis dėlto vyko. 1844 m. pabaigoje imperatorius Nikolajus I ministrui L. Perovskiui davė tokį nurodymą: “[...] kad nuo dabar pirmos ir antros klasės visų parapijų klebonais, tikybos mokytojais visose mokymo įstaigose ir į visas dvasines pareigas sostinėje [Sankt Peterburge, – *V. J.*] būtų skiriami tik baigę Romos katalikų dvasinę akademią asmenys”¹³. Caro pageidavimu akademikai tapo išskirtine kunigų kasta. Teoriškai Rusijos valdžia Katalikų Bažnyčią atidavė Akademijos auklėtinių globai. Gyvenime šis procesas vyko greitai – juk Akademią kasmet baigdavo 5-10 žmonių, tačiau laikui bėgant akademikai Rusijos bažnytinėje hierarchijoje užėmė visus svarbiausius postus.

Akademijos iškėlimas į Peterburgą. Po sukilimo Rusijos valdžia nuosekliai ir planingai naikino LDK tradicijas ir smukdė intelektualinį ir kultūrinį centrą – buvusią sostinę Vilnių. Nors ir praėjo 50 metų nuo prijungimo prie imperijos, atvykę į Vilnių Rusijos valdininkai čia nerasdavo jų širdžiai mielos dvasios.

Aristokratų salonuose skambėjo lenkų ir prancūzų kalbos, kunigai sugalvodavo ir rengdavo įvairiausias procesijas, netgi generalgubernatoriai perimdavo Vilniaus elito manieras. “[važiuojant į šią senąją sostinę sielą užplūsdavo kažkoks nesuvokiamas sunkus jausmas [...], kur rusų veikėjai, spaudžiami katalikų, buvo nustumti į antrą planą”¹⁴, – rašė žandarų papulkininkis Asinkritas Lomačevskis. Gubernatorių F. Mirkovičių erzino netgi tai, kad Vilniaus katalikų katedra stovi gražioje vietoje ir puikiai atrodo, o pravoslavų Šv. Nikolajaus katedra, įkurta buvusioje Šv. Kazimiero bažnyčioje, iš visų pusių apsupta pastatų.

Pasirodo, kad Akademijos iškėlimą iš Vilniaus lėmė generalgubernatorius. Vilnių per šį laikotarpį valdė du gubernatoriai (iš eilės jie buvo devintasis ir dešimtas) – N. Dolgorukovas ir F. Mirkovičius (nuo 1840 m.). Abu buvo pravoslavai ir Nikolajaus I

¹³ Vidaus reikalų ministro 1844 m. gruodžio 20 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 9859, l. 1.

¹⁴ А. Ломачевский, *Виленская драма*, ч. 2, С.-Петербург, 1873, с. 12.

šalininkai, tačiau viešoji nuomonė apie juos labai skyrėsi. N. Dolgorukovas mėgo puotas, o Vilniaus aukštuomenės vyrai negalėjo atleisti jam už vietinių moterų viliojimą. Vilniaus aukštuomenė vadino jį didžiuoju niekšu, ištvirkėliu, veltėdžiu ir netgi ožiu. 1840 m. N. Dolgorukovas vedė Liuciją Zabėlienę. Katalikiškos jungtuvės prancūzų kalba vyko Kairėnų koplyčioje, tuokė vyskupas A. Klungevičius¹⁵. Beje, šios jungtuvės įbaugino carą, ir jis N. Dolgorukovą iškėlė į Charkovą. Vietinių moterų įtaką generalgubernatoriui liudija ir tas faktas, jog apie 1838 m. N. Dolgorukovas vyko į Peterburgą caro įtikinti, kad lietuviškų gubernijų mokyklose reikia patvirtinti lenkų kalbos mokytojų etatus. Tačiau jam nepavyko pakeisti imperatoriaus nusistatymo, ir Nikolajus I patvirtino S. Uvarovo pateiktąjį projektą¹⁶.

Ne taip, kaip N. Dolgorukovas, jo įpėdinis F. Mirkovičius patiko Vilniaus aukštuomenei, mat jis mandagiai elgėsi, nekėlė jokių orgijų, gražiai sugyveno su žmona. Tačiau išorinis blizgesys ne visada atitinka vidinį nusistatymą, ši apgaulinga ramybė nieko gero kraštui nežadėjo. F. Mirkovičiaus ataskaitos niekuo nesiskiria nuo N. Dolgorukovo rašytųjų, o krašto rusinimo politika tapo dar griežtesnė.

Sumanymas perkelti Akademiją į Peterburgą valdžios sluoksniuose kilo dar 1837 m. Nežinomas autorius parašė carui raštą, pavadintą „Apie tautinės dvasios plėtrą vakarinėse valstybės srityse“¹⁷. Autorius siūlė Nikolajui I greito šio krašto surusinimo programą ir būdus jai įgyvendinti. Šio rašto stilius ir kalba primena M. Muravjovo braižą, tačiau Peterburgo dvasinės akademijos profesorius M. Godlevskis savo straipsnyje užsimena, kad svarbiausias Akademijos perkėlimo iniciatorius buvo L. Perovskis ir kad jis 1839 m. parašė carui raštą¹⁸. Archyvuose nepavyko aptikti minėtojo rašto. Veikiausiai M. Godlevskis bus supainiojęs datas. O dėl to, kad šį raštą galėjo parašyti būsimasis vidaus reikalų ministras, tuo metu buvęs Mažarusių gubernatoriumi L. Perovskis, net užsienio reikalų ministro Karolio de Neselrodės vadintas intrigantu, ciniku ir padlaižiu, nekyla didelių abejonių.

¹⁵ G. Puzynina, *W Wilnie i w dworach litewskich 1815 – 1843*, Wilno, 1928, s. 282.

¹⁶ Barono M. Korfo dienoraštis, RMAA, f. 100, ap. 1, b. 384, l. 22.

¹⁷ Originalas yra RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 23, l. 115 – 155 b, kopija – LVIA, f. 378, PS, 1837, b. 69, l. 3 – 38.

¹⁸ M. Godlewski, *Z dziejów Rzymsko-Katolickiej Akademii Petersburskiej*, Warszawa, 1938, s. 4.

Nežinomas autorius siūlė carui sumažinti Akademią ir kuriam laikui palikti Vilniuje, o dabar Sankt Peterburge įsteigti visiškai naują dvasinę akademiją¹⁹. Akademija daugiausia buvo kaltinama tuo, kad yra lenkų provincializmo židinyje, kad joje dėsto lenkai ir kad kai kurie dalykai dėstomi lenkų kalba²⁰. Beje, autorius gana savotiškai aiškino lenkų provincializmą: tai esanti neapykanta Rusijai ir imperijos valdžiai.

Nikolajus I pagal tuometinę tradiciją šį raštą perdavė Vakarų komitetui. Paprastai caras ant rašto pirmojo lapo užrašydavo savo nuomonę, tačiau dabar net jam kai kurie pasiūlymai kėlė abejonių, ir jis nieko neparašė.

Vakarų komiteto nariai be didelio entuziazmo skaitė šį raštą ir nurodė, kad kai kurie autoriaus pasiūlymai seniai įgyvendinti. Komitetas N. Dolgorukovui ir Kijevo gubernatoriui grafui Aleksandrui Gurjevui liepė parašyti atsiliepimus²¹, tačiau jie neskubėjo. Vidaus reikalų ministras N. Dolgorukovui net du kartus priminė, kad jis neatliko šio darbo. Ilgai laukęs, Vilniaus generalgubernatorius atmetė “nežinomo autoriaus” pasiūlymus. Jis priekaištavo “kūrėjo” svarstymams, kurie, jo nuomone, visi yra paviršutiniški, nesuprantama tikroji įvykių eiga²². “Vilniaus ponas” gynė Akademią: “Aš nematau jokios būtinybės sunaikinti čia [Vilniuje, – *V. J.*] Akademią [...], kuri yra imperatoriaus įsteigta”²³. Generalgubernatorius puikiai žinojo Akademijos auklėtinių nuotaikas ir jų požiūrį į praėjusį sukilimą, tačiau jis, kaip ir caras, tikėjo laiko galia.

Generalgubernatorius atsakė į kiekvieną pateiktą pasiūlymą. Įdomus yra atsakymas į teiginį, kad katalikai privalo melstis rusų kalba. N. Dolgorukovas teigė: “Bet visur įvesti rusų kalbos neįmanoma, nes tik vienoje Minsko gubernijoje rusų kalba yra paplitusi, kitose gubernijose nei valstiečiai, nei dvarininkai nekalba rusiškai. Tik žemaičiai yra išlaikę savo kalbą, o Vilniaus ir kai kuriose Gardino gubernijos apskrityse, kadaise priklausiusiose Lietuvos Kunigaikštystei,

¹⁹ Nežinomo autoriaus 1837 m. raštas carui, LVIA, f. 378, PS, 1837, b. 69, l. 14.

²⁰ *Ibidem*, l. 12.

²¹ Vakarų komiteto 1837 m. žurnalas, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 23, l. 83.

²² N. Dolgorukovo 1837 m. lapkričio 12 d. raštas vidaus reikalų ministrui, LVIA, f. 378, PS, 1837, b. 69, l. 54.

²³ *Ibidem*, l. 57.

lenkų kalba žemesnieji sluoksniai beveik nekalba, bet egzistuoja visiškai ypatinga lietuvių ir iš dalies sugadinta rusų tarmė”²⁴.

Tiek N. Dolgorukovo, tiek grafo A. Gurjevo atsakymai vidaus reikalų ministrui nesiskyrė. Taigi ministras Vakarų komiteto nariams trumpai paaiškino, kad griežti vyriausybės veiksmai Vakarų gubernijose sukels pasipiktinimą valdžia²⁵. Aišku, dėl tokio Vilniaus generalgubernatoriaus atsakymo Akademija ilgiau nebuvo iškelta iš Vilniaus.

F. Mirkovičius, pakeitęs N. Dolgorukovą, buvo patenkintas šio atliktu darbu suartinant kraštą su Rusija. Jau pirmoje savo ataskaitoje carui, rašytoje 1840 m. pavasarį, F. Mirkovičius piktinosi, kad nė viename imperijos mieste, išskyrus Peterburgą, nėra tiek mokymo įstaigų kaip Vilniuje²⁶. Naująjį generalgubernatorių erzino viskas, kas buvo nerusiška. Jam sunkiai sekėsi suvokti nepažįstamą ir priešišką tikrovę, o kadangi jo rankose buvo krašto valdymas ir pertvarkymas, tai pasiūlymų ilgai laukti neteko. Taigi šis “taurus, pakantus, kuklus ir garbingas žmogus”²⁷, kaip jį vadino Vilniaus aukštuomenė, jau kitais metais pateikė galutinį Vilniaus mokslo židinio sunaikinimo projektą. Tikrai sunku pasakyti, kas inicijavo tokį jo poelgį – vidaus reikalų ministras ar Peterburgo aristokratai katalikai, tačiau archyvinė medžiaga neleidžia fantazuoti. Nikolajus I sulaukė antrojo pasiūlymo perkelti Akademiją iš Vilniaus į imperijos gilumą²⁸. F. Mirkovičius pateikdamas carui tokį pasiūlymą tikėjosi pakeisti Akademijoje viešpatavusią dvasią ir sustiprinti valdžios kontrolę. Imperijos valdžia svajotojo išauklėti naują kunigų kartą, indiferentišką savo kraštui. Šį kartą Nikolajus I neperdavė kitiems svarstyti, ar verta perkelti Akademiją, o parašėje parašė: “Ir aš taip manau”²⁹. Caras įsakė

²⁴ N. Dolgorukovo 1837 m. lapkričio 22 d. raštas vidaus reikalų ministrui, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 23, l. 100.

²⁵ Vidaus reikalų ministro 1837 m. gruodžio 22 d. pranešimas Vakarų komitetui, ibidem, l. 84.

²⁶ F. Mirkovičiaus 1840 m. gegužės 1 d. pranešimas carui, ibidem, b. 29, l. 584.

²⁷ S. Moravskis, *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje*, Vilnius, 1994, p. 394.

²⁸ “F. Mirkovičiaus 1841 m. balandžio 6 d. pranešimas carui”, in: *Федор Яковлевич Миркович 1789 – 1866*, т. 1, СПб., 1889, с. 261.

²⁹ F. Mirkovičiaus 1841 m. balandžio 6 d. ataskaita carui, RVIA, f. 1266, ap. 1, b. 29, l. 140.

Vakarų komitetui apsvarstyti Vilniaus generalgubernatoriaus ataskaitą. 1841 m. gegužės 17 d., dalyvaujant Vakarų komiteto nariams Ilarionui Vasilčikovui, A. Golicynui, D. Bludovui, A. Stroganovui, Viktorui Paninui, įvyko posėdis, kuriame pranešimą apie F. Mirkovičiaus ataskaitą perskaitė valstybės sekretorius Aleksandras Tanejevas³⁰. Diskusijų dėl Akademijos perkėlimo nekilo. Komitetas pavedė vidaus reikalų ministrui perkelti Akademiją į Rusijos gilumą. Kas pasiūlė perkelti Akademiją į Peterburgą, nepavyko nustatyti. Veikiausiai vietą parinko tuometinis vidaus reikalų ministras, pasitaręs su imperatoriumi. Kadangi keitėsi vidaus reikalų ministrai, perkėlimo organizavimas užsitęsė. Ministras L. Perovskis tik 1842 m. pradžioje Kolegijai pranešė: “Valdovas imperatorius teikėsi perkelti RKDA iš Vilniaus į Peterburgą [...]”³¹.

Tų pačių metų rudenį, t.y. rugsejo 4 d., caras Nikolajus I išsikvietė dvasininkus į Carskoje Selo ir nieko neslėpdamas jiems paaiškino kitų valdžios valdininkų suformuotą ir jo širdžiai mielą nuostatą arba, kitaip tariant, sąžiningai, tarsi atgailaudamas, prisipažino: “Tikrai žinokite, jog iš Vilniaus į Peterburgą įsaciau perkelti Dvasinę akademiją tiktai todėl, kad galėčiau ją pats prižiūrėti, nes Vilniuje likti ji negalėjo. Turėjau pagrįstų sumetimų būti nepatenkintas kryptimi, kuri jai iki tol buvo duota. Jos tendencija buvo žalinga”³².

Sudie, Tėvyne. 1842–ieji buvo tie metai, kuriais Vilniuje paskleisti gandai išsipildydavo. Aukštuomenės sluoksniuose sklido įvairios kalbos, kad būsiančios atimtos iš Bažnyčios valdos, o Akademijs – perkelta, kad popiežius prašęs caro neatimti bažnytinių turtų. Tokios kalbos sukėlė daug šurmulio, nors tais laikais rašytuose atsiminimuose mažai kalbama apie valdžios vykdytas reformas. Aukštuomenė nelabai simpatizavo Bažnyčiai ir kunigams, tačiau tokie griežti imperijos siekiai sukėlė aristokratijos saloninį burbėjimą. Taip niekas ir neįvardijo, ką reiškia toks valdžios elgesys, tačiau visi suprato, kad jis iš esmės yra nukreiptas prieš popiežių³³ ir juo siekiama pajungti Bažnyčią valstybės interesams.

³⁰ Vakarų komiteto 1841 m. gegužės 17 d. posėdžio protokolas, *ibidem*, b. 28, l. 127 – 128.

³¹ Ministro 1842 m. vasario 23 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 1.

³² I. Šenavičienė, “Gamtos mokslai ir dvasininkijos ugdyimas Lietuvoje XIX a.”, in: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, t. 7: *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, Vilnius, 1994, p. 53.

³³ Agento 1842 m. kovo 8 d. pranešimas, LVIA, f. 378, PS, 1840, b. 175, l. 154.

Tuometinis Kolegijos narys vyskupas K. Dmochovskis pranešė Akademijos valdybai šią nemalonią žinią. Matyt, caro įsakas profesoriams nebuvo staigmena. Juk Vilnių jau buvo palikusi Medicinos-chirurgijos akademija, tikriausiai ir katalikų Akademija nesitikėjo čia ilgai būti. Iš pradžių valdžia pageidavo, kad Akademija išvyktų į Peterburgą liepos mėnesį, tačiau Vidaus reikalų ministerija nenurodė, kaip vyks perkėlimas. Rektorius A. Fijalkovskis manė, kad visas Akademijos personalas ir klierikai *in corpore* išsikels į Peterburgą³⁴. Deja, likimas šį kartą nebuvo jiems palankus. Iš kiekvieno veiksmo valdžia tikėjosi sau naudos, ir šį kartą ji savęs nenuskriaudė. Rektorius dar nežinojo, kas jo paties laukia. 1842 m. pavasarį M. Muravjovas Nikolajui I pasiūlė perkelti Akademiją pakeisti rektorių³⁵. A. Fijalkovskis manė turįs imperatoriaus akyse gerą vardą, juk Akademijoje, ne taip, kaip Medicinos-chirurgijos akademijoje, buvo ramu: nė vienas klierikas neįsivėlė į jokias politines bylas, ir tuo rektorius dažnai didžiudavosi ir džiaugdavosi. Tačiau atėjus vasarai A. Fijalkovskis išsiunčiamas į užsienį gydytis ir taip ilgam nušalinamas nuo Akademijos reikalų. Visam Akademijos perkėlimo darbui vadovavo inspektorius V. Lipskis, profesorius L. Borovskis ir ekonomas A. Vaitkevičius³⁶.

Net atleidus rektorių dėstytojai vis dar tikėjo, kad visi kartu vyks į Peterburgą. 1842 m. rugsėjo pradžioje valdyba sudarė 22 asmenų sąrašą, kuriame išvardyti visi tiek teologijos, tiek pasaulietinių mokslų dėstytojai. Valdyba nepakluso Kolegijai, kuri dar pavasarį siūlė pasauliečių dėstytojų nesiųsti į Peterburgą, nes, pasak Kolegijos, „juos bus galima pakeisti Peterburge gyvenančiais“³⁷.

Valdžia nebuvo įsitikinusi, kad perkėlimas vyks sėkmingai, todėl 1842 m. rugsėjo 12 d. į Vilnių atvyko Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktorius V. Skripicynas³⁸ – intrigantas ir garbėtroška, kurio nemėgo net patys rusai. Direktoriui ši kelionė tapo puikia

³⁴ Rektoriaus A. Fijalkovskio 1842 m. kovo 18 d. raštas Kolegijai, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 425, l. 11.

³⁵ M. Muravjovo 1842 m. gegužės 19 d. raštas carui, RVIA, f. 821, ap. 11, b. 17, l. 111.

³⁶ Valdybos posėdžių 1842 m. protokolai, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 123 – 185.

³⁷ Kolegijos 1842 m. kovo 31 d. raštas valdybai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 17.

³⁸ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII (I), p. 67.

galimybe pasižymėti ministro akyse. Jis sprendė, kas ir kada ilgam išvažiuos į Rusiją, o kas, kaip nepatikimi arba nenorintys išvykti iš gimtojo krašto, liks Vilniuje. Vos atvykęs V. Skripicynas inspektoriui V. Lipskiui diplomatiškai pranešė, kad ne visi dėstytojai galės vykti į Peterburgą, ir paminėjo logikos ir filosofijos dėstytoją F. Ustšickį, A. Vაžinskį ir kt.³⁹ Nenorėdamas sukelti nepasitenkinimo, V. Skripicynas tvirtino, kad netrukus ministras atsiųsiąs specialų įsakymą, o iš tikrųjų direktorius jau prieš atvykdamas puikiai žinojo, ką išves iš Vilniaus.

A. Endzinas klaidingai teigia, kad dauguma Akademijos darbuotojų 1842 m. rugpjūčio mėn. išvyko į Peterburgą⁴⁰. Išvykti buvo vangiai rengiamasi. Terminas buvo vis pratęsimas, nes Peterburge lėtai remontavo Akademijai skirtą pastatą. Pagaliau anksčiau pateiktu Kolegijos siūlymu V. Skripicynas suskirstė auklėtinius į keturias grupes po dešimt, kiekvienai grupei paskyrė vadovą. Prieš išvykdamą kiekviena klierikų grupė turėjo būti nuvesta į pirtį⁴¹. Akademijos ekonomas A. Vaitkevičius nupirko tamsaus milo ir pasiūdinio auklėtiniams kelionės aprangą, apavė juos šiltais batais. Departamento direktorius paskyrė grupių vyresniusius: inspektoriaus padėjėją B. Lukaševičių, profesorių A. Bagenski, adjunktus M. Valančių ir A. Jakubelski⁴². Inspektoriaus padėjėjui važiuoti buvo skirti du arkliai, kitiems – trys, o klierikams – po vieną arklį. Valdyba taip pat išskyrė klierikams ir vadovams pinigų kelionei. Visus pinigus tvarkė grupių vyresnieji. Visa suma, skirta auklėtiniams pervežti, sudarė 1214 sidabro rublių⁴³. V. Skripicynas taip pat nustatė išvykimo iš Vilniaus dienas. Pirmoji grupė, vadovaujama B. Lukaševičiaus, išvyko rugsėjo 23–iąją, antroji su A. Bagenskiu – rugsėjo 24–ąją, trečioji, kuriai vadovavo M. Valančius, – rugsėjo 25–ąją, ir paskutinioji su A. Jakubelskiu – rugsėjo 26–ąją. Iki Peterburgo buvo 817 varstų, ir po savaitę trukusios kelionės Vilniaus alumnai pasiekė imperijos sostinę. Į ją nuvyko 39 klierikai ir keturi dėstytojai.

³⁹ Inspektoriaus V. Lipskio 1842 m. rugsėjo mėn. raštas I. Holovinskiui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 425, l. 39.

⁴⁰ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII (1), p. 67.

⁴¹ *Ibidem*, p. 68.

⁴² Valdybos 1842 m. rugsėjo 22 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 172.

⁴³ *Ibidem*, l. 173.

Klierikams išvykus, Akademijos valdyba vis dar posėdžiavo. Ekonomas derėjosi su Vilniaus vežikais dėl apeiginių bažnytinių reikmenų, virtuvės ir stalo indų, įrankių, vadovėlių ir skalbinių pervežimo. Pagaliau valdyba su Aronu Nemzeriu sutarė, kad už Akademijos turto, kurį sudarė 550 pūdų, pervežimą jam sumokės 228 sidabro rublius. Akademijos biblioteka buvo palikta Vilniuje, kol vyko jos rūmų remontas⁴⁴, kuris, beje, užsitęsė iki 1844 m. Rugsėjo 25 d. valdyba nusprendė paskirti du arklius raštininkui Cezariui Ibianskiui ir tris – profesoriui K. Borovskiui. Profesorius iš Vilniaus išvyko spalio 1 d. Nuo tos dienos valdyba atleido visus Akademijos tarnautojus, o spalio 14 d. įvyko paskutinis jos posėdis, kuriame buvo paskirstyti pinigai už atliktus darbus⁴⁵. Paskutinė važa su Akademijos turtu ir keturiais tarnais – virėju, duonkepiu, bufetininku ir kanceliarijos būdėtoju – išvyko spalio 19 d.

Nors jau visas turtas buvo išgabentas ir klierikai išvykę į Peterburgą, tačiau Akademijos valdyba vis dar laukė direktoriaus V. Skripicyno žadėtojo vidaus reikalų ministro potvarkio dėl Vilniuje esančių dėstytojų likimo. O potvarkio kaip nebuvo, taip nebuvo. Bergždziai rašė įvairius raštus inspektorius V. Lipskis. Kas konkrečiai užsiėmė dėstytojų atranka, sunku pasakyti, – veikiausiai vidaus reikalų ministras ir rektorius, kurio įtaka dar jautėsi. Paskutiniai Vilnių paliko inspektorius V. Lipskis, ekonomas A. Vaitkevičius, sekretorius Antanas Potockis (Potocki) ir kanceliarijos tarnautojas Labutis. Jie į Peterburgą nuvyko lapkričio 2 d.⁴⁶

Akademija įsikūrė prastame pirklio Lokotnikovo name Vasilijaus saloje, kurią nuo Žiemos rūmų skyrė Neva.

⁴⁴ A. Endzinas, „Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą“, *Literatūra*, t. XXIII(1), p. 68.

⁴⁵ Valdybos 1842 m. spalio 14 d. posėdžio protokolas, PCVIA, f. 46, ap. 4, b. 9, l. 185.

⁴⁶ Inspektoriaus V. Lipskio 1842 m. lapkričio 2 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 822, ap. 2, b. 8601, l. 140.

IŠVADOS

1. Uždarius Vilniaus universitetą, mažėjo pasaulietinės inteligentijos įtaka. Prasidėjus esminiam jos smukdymo ir vertybinio perorientavimo etapui, pastebimai stiprėjo Katalikų Bažnyčios poveikis visuomenei. Kad ir kokie buvo reformų padariniai, Katalikų Bažnyčia išsaugojo beveik visas pagrindines savo struktūras. Konfesinio elito integracija su valdžia reiškėsi tik drastiškos prievartos sąlygomis, ir ji buvo labiau išorinė, o tarp pasaulietinio elito šis procesas vyko kur kas greičiau.

2. 1833 m. Vilniuje įsteigta Romos katalikų dvasinė akademija tapo svarbiausiu konfesinio elito ugdymo centru Rusijos imperijoje. Tokią išskirtinę padėtį įteisino pats caras Nikolajus I, leidęs senajame LDK centre įsteigti šią mokyklą.

3. Akademija toliau puoselėjo universiteto tradiciją ir tuo laikotarpiu tebebuvo žymiausias teologijos mokslų židinys tiek buvusioje LDK, tiek Lenkijos Karalystėje. Čia telkėsi gana stiprios intelektualinės pajėgos. Dėstytojai ir profesoriai, kurių dauguma atėjo iš universiteto, ne tik skaitė paskaitas, bet ir rašė bei leido teologijos veikalus.

4. Įsteigdama Akademiją, Rusijos valdžia siekė ugdyti valstybei palankius kunigus. Pradinė šio palankumo išraiška turėjo būti indiferentiškumas savo krašto kultūrai ir tradicijoms, arba, kaip mėgdavo sakyti imperijos valdininkai, "lenkiškojo provincializmo" atsisakymas, griežtas bažnytinės ir pasaulietinės veiklos atskyrimas.

Valdžios manymu, prie tokio intelekto pasikeitimo turėjo prisidėti rusų kalbos ir literatūros bei Rusijos istorijos dėstymas.

5. Akademijos auklėtiniai tapo išskirtine kunigų kasta, tačiau jie liko ištikimi Katalikų Bažnyčiai. Nors valdžia protegavo ir palaikė Akademijos auklėtinius, tačiau palankaus atgalinio veiksmo iš jų dažniausiai nesulaukdavo.

6. Tautiniu požiūriu Akademia – tai mažas buvusios LDK “tautos” modelis. Joje mokėsi klierikai iš visų jos žemių.

7. Kad prievartinis lojalumas yra laikinas, suprato abi pusės. Rusijos imperijos valdžia su nepasitikėjimu ir labai įtariai žiūrėjo į Akademijos personalą bei auklėtinius. Griežta dėstytojų ir profesorių atranka nesukūrė didelio valdžios patikimumo įvaizdžio. Tai liudija dažna Akademijos rektorių kaita ir nuolatinė visos Akademijos priežiūra.

8. Siekdama pakeisti Akademijos ugdymo kryptį ir joje viešpatavusią dvasią, 1842 m. Rusijos valdžia nutarė iškelti ją į Peterburgą. Dešimtmečiui po sukilimo būdinga tai, kad buvo naikinamos LDK tradicijos. Rusija šiuo laikotarpiu siekė visiškai įsitvirtinti buvusioje LDK. Galutinė šio įsitvirtinimo išraiška – visiškas įsiliejimas į Rusijos imperiją tiek instituciniu, tiek dvasiniu atžvilgiu.

PRIEDAI

AKADEMIJOS KLIERIKŲ SĄRAŠAS

Žemaičių vyskupijos atsiųsti klierikai 1 lentelė

Eil Nr	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Parapija	Gimnazija (apskrities m-klė)	Seminarija	Mokymosi laikas	Mokso laipsnis	Pastabos
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Augevičius Benediktas (Augiewicz B.)	1800	b.	Uptytės vis.	Kražių (5 kl.)	Varnių (3 m.)	1835 – 1837	T. S.	–
2	Bercsnevičius Aleksandras (Bercsniewicz A.)	1823	b.	Šiluvos	Kėdainių (5 kl.)	Varnių (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	žemaitis
3	Černiauskis Ignotas (Czerniawski I.)	1815	b.	Papilės	Kolainių (5 kl.)	Varnių (3 m.)	1837 – 1840	T. S.	žemaitis
4	Daugėla Antanas (Dowgiatto A.)	1818	b.	Kuršėnų .	–	Varnių (2 m.)	1838 – 1840	–	žemaitis
5	Gabėta Dominykas (Gobiatto D.)	1800	b.	Pašilės	–	Varnių (2 m.)	1830 – 1834	T. K.	ŽK
6	Giedraitis Norbertas (Giedrojė N.)	1814	-	–	Kolainių (4 kl.)	Varnių (3 m.)	1838 – 1841	T. S.	–
7	Girštautas Jurgis (Girsztowtt J.)	1810	b.	Betygalos	Kolainių	Varnių (3 m.)	1835 – 1838	T. K.	žemaitis

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	Gliniskis Pranciškus (Gliński P.)	1809	b.	-	-	Varnių (3 m.)	1835	-	ŽK
9.	Januškevičius Juozapas (Januszkiewicz J.)	1810	b.	Kurtuvėnų	-	Varnių (3 m.)	1841 – 1842	T. K.	ŽK
10.	Juzumas Tadas (Juzumowicz T.)	1811	l. v.	Sedos	Kalvarijos	Varnių (3 m.)	1835 – 1839	T. M. (1842)	ŽK
11.	Kontrimas Feliksas (Kontrym F.)	1811	b.	Sedos	-	Varnių (3 m.)	1834 – 1837	T. S.	-
12.	Kulakauskis Jurgis (Kulakowski J.)	1812	b.	Šilalės	-	Varnių (4 m.)	1835 – 1838	-	-
13.	Kulivinskis Ignotas (Kulwiński I.)	1811	v.	Sedos	-	Varnių (4 m.)	1835 – 1838	T. M. (1840)	ŽK
14.	Leščevskis Romanas (Leszczewski R.)	1810	b.	Telšių	-	Varnių (2 m.)	1832 – 1835	T. S.	ŽK
15.	Narbutas Juozapas (Narbutt J.)	1816	b.	Tirkšlių	Kolainių (6 kl.)	Varnių (3 m.)	1840 – 1844	T. K.	žemaitis
16.	Narbutas Leonas (Narbutt L.)	1817	b.	Kražių	Kolainių (6 kl.)	Varnių (3 m.)	1839 – 1843	T. M.	žemaitis
17.	Petravičius Ferdinandas (Piotrowicz F.)	1812	b.	Šiluvos	-	Varnių (3 m.)	1834 – 1835	-	-

1 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18	Pranauskis Otonas (Proniewski O.)	1818	b.	Telšių	Telšių (6 kl.)	Varnių (3 m.)	1838 – 1841	T. K.	žemaitis
19	Putramentas Benediktas (Putrament B.)	1809	b.	Tverų	-	Varnių (2 m.)	1832 – 1835	T. S.	-
20	Stirbinkis DominykasAntanas (Styrbinski D.A.)	1813	b.	Kaltinėnų	Kolaimių	Varnių (3 m.)	1838 – 1840	-	žemaitis
21	Stulginskis Ferdinandas (Stulginski F.)	1819	b.	Lygumų	Kražių (5 kl.)	Varnių (3 m.)	1841 – 1845	T. M.	žemaitis
22	Šukavičius Aloyzas (Sukiewicz A.)	1818	b.	Čekiškių	Kėdainių (5 kl.)	Varnių (3 m.)	1841 – 1845	T. M.	žemaitis
23	Vaidila Stanislovas (Wojdyło S.)	1817	b.	Varnių	Troškūnų (5 kl.)	Varnių (2 m.)	1839 – 1841	T. S.	žemaitis
24	Visockis Antanas (Wysocki A.)	1810	b.	Žvingių	Kražių	Varnių	1830 – 1834	T. K.	ŽK
25	Volodkevičius Ambraziejus (Wolodkiewicz A.)	1809	b.	Čekiškių	-	Varnių (2 m.)	1833 – 1835	T. S.	-

2 lentelė

Minsko vyskupijos atsiųsti klierikai

Eil. Nr	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Iš kur atsiųstas	Gimnazija (apskrities m – kla)	Seminarija	Mokymosi laikas	Mokslo laipsnis	Pastabas
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Bartnikauskas Petras (Bartnikowski P.)	–	b.	–	Pinsko aps. mokykla	Minsko (1 m.)	1840 – 1844	T. M.	–
2.	Horbacevskis Felicijonas (Horbaczewski F.)	1818	b.	–	Minsko (7 kl.)	Minsko	1841 – 1845	T. M.	–
3.	Ivaškevičius Jurgis (Iwaszkiewicz G.)	1819 04 20	b.	Karkiėnų p.	Kražių (5 kl.)	Minsko	1841 – 1845	T. M.	žemaitis
4.	Kacas Andrius (Koc A.)	1807	–	–	Gardino (7 kl.)	Minsko (2 m.)	1838 – 1841	T. S.	–
5.	Kalenda Julijonas (Kolenda J.)	–	–	–	–	–	1830 – 1834	T. K.	–
6.	Kazakevičius Adolfas (Kozakiewicz A.)	1813	b.	Minsko g. Dynos aps.	–	–	1834 – 1837	T. S.	–
7.	Novickis Pranciškus (Nowicki F.)	1810	b.	Vilniaus g. Telsių aps.	–	–	1835 – 1838	T. S.	–
8.	Petraskvičius Eduardas (Pietraszkiewicz E.)	1808	b.	Minsko g. Minsko aps.	–	–	1835 – 1838	T. S.	–

2 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.	Pocepovičius Liudvikas (Poczopowicz L.)	1814	-	-	Troškūnų (3 kl.)	Minsko (4 m.)	1838 – 1840	-	dėl blogų įpročių pašalintas
10.	Podbereskis Klemensas (Podbereski K.)	1816	b.	-	Lydos (4 kl.)	Minsko (2 m.)	1840 – 1844	T. M.	-
11.	Škačkovskis Augustinas (Skaczkowski A.)	-	-	-	-	-	1834	-	-
12.	Sobolevskis Ignotas (Sobolewski I.)	1816	b.	-	Slucko (3 kl.)	Minsko (3 m.)	1839 – 1843	T. M.	-
13.	Strumila Simonas (Strumiłło S.)	1812	b.	Minsko g. Borisovo aps.	-	-	1834 – 1837	T. S.	-
14.	Širinas Jonas (Szyryn J.)	1807	b.	Minsko g. Dysnos aps.	-	-	1833 – 1836	T. S.	-
15.	Šiška Kazimieras (Szyszko K.)	1811	-	-	Minsko (6 kl.)	Minsko (2 m.)	1838 – 1841	T. K.	-
16.	Terajevičius Mykolas (Terajewicz M.)	1817	b.	-	Slucko (7 kl.)	Minsko	1841 – 1845	T. M.	-
17.	Žaba Ignotas (Żaba I.)	1811	-	-	Troškūnų (5 kl.)	Minsko (2 m.)	1838 – 1841	T. K.	-

3 lentelė
Mogilovo arkivyskupijos atsiųsti klierikai

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Iš kur atsiųstas	Gimnazija (apskrities m – kla)	Seminarija	Mokymosi laikas	Mokslo laipsnis	Pastabas
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Bagenskis Adolfas (Bagietiski A.)	1811	b.	Vilniaus aps.	-	-	1833 – 1836	T. K.	-
2.	Chuchlinskis Pranciškus (Chuchliński F.)	-	-	-	Balstogės (5 kl.)	Balstogės (3 m.)	1838 – 1841	T. K.	-
3.	Grinkevičius Juozapas (Hrynkiewicz J.)	1809	b.	Mogilovo g. Bechoveto aps.	-	-	1836 – 1838	T. S.	-
4.	Jablonovskis Adalbertas (Jablonowski A.)	-	-	-	-	-	1830 – 1834	T. K.	-
5.	Jablonovskis Viktoras (Jablonowski V.)	-	-	-	-	-	1836 – 1837	-	-
6.	Jakusevičius Simonas (Jakusiewicz S.)	-	-	-	-	-	1836 – 1839	T. S.	-
7.	Jamalitas Kazimieras (Jemielity K.)	1815	-	-	Drogičino (4 kl.)	Balstogės (3 m.)	1838 – 1841	T. S.	-
8.	Jotkevičius Jonas (Jotkiewicz J.Z.)	1817	b.	-	Kijevo (6 kl.)	Mogilovo (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	-

3 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.	Kacas Juozapas (Koc J.)	1812	-	-	Balstogės (6 kl.)	Balstogės (3 m.)	1837 – 1840	T. K.	-
10.	Kelkevičius Petras (Kielkiewicz P.)	1814	b.	Balstogės sr. Sokulkos aps.	-	Vilniaus	1837 – 1839	-	-
11.	Korbutas Adomas (Korbut A.)	-	-	-	-	-	1836	-	-
12.	Leciškis Feliksas (Leczycki F.)	-	-	-	-	-	1836 – 1839	-	-
13.	Lenčevskis Juozapas (Lenczewski J.)	1816	b.	-	Balstogės (6 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1840 – 1843	T. K.	-
14.	Lipinskis Antanas (Lipiński A.)	-	-	-	-	-	1836 – 1839	-	-
15.	Luba Pranciškus (Łuba P.)	1819	-	-	Balstogės (6 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
16.	Lukaševičius Ignotas (Łukaszewicz I.)	-	-	-	-	-	1837 – 1839	-	-
17.	Onoška Gabrielius (Onoszko G.)	1822	b.	-	Varšuvos (4 kl.)	Mogliovo	1840 – 1844	T. M.	-

3 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18.	Orlovskis Maksimiljonas (Ortowski M.)	-	-	-	-	-	1836 – 1839	T. K.	-
19.	Osolinskis Erazmas (Ossoliński E.)	1815	b.	-	Vladimiro u-tas (2 kursai)	Mogiliovo	1840 – 1844	T. K.	-
20.	Radziševskis Adomas (Radziszewski A.)	1819	b.	-	Drogičino (4 kl.)	Balstogės (3 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
21.	Razutavičius Jurgis (Razutowicz G.)	1811	l. v.	Vilniaus g. Laukuvos p.	-	Varnių	1834 – 1837	T. S.	-
22.	Rimkevičius Danielius (Rimkiewicz D.)	1817	b.	-	Kolainių (5 kl.)	Mogiliovo (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
23.	Rimša Jonas (Rimsza J.)	1821	b.	-	Minsko (5 kl.)	Mogiliovo	1840 – 1844	T. M.	-
24.	Rutkauskas Antanas (Rutkowski A.)	-	-	-	-	-	1833 – 1834	-	-
25.	Sangovičius Adomas (Sangowicz A.)	1812	b.	Vitebsko g. Ožėičko aps.	-	-	1834 – 1837	T. S.	-

3 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
26.	Suzinas Aleksandras (Suzin A.)	-	-	-	-	-	1836 – 1838	-	-
27.	Večerkauskas Pranciškus (Wieczorkowski F.)	1820	b.	-	Mogilovo (6 kl.)	Mogilovo (1 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
28.	Vencovičius Juozapas (Wenckowicz J.)	-	-	-	-	-	1836 – 1839	T. S.	-

Podolės Kameneco vyskupijos atsiusti klierikai

Eil Nr	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Iš kur atsiųstas	Gimnazija (apskritis m-kla)	Seminarija	Mokymo laikas	Mokslų laipsnis	Pastabo
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Chiziński Liudvikas (Chiziński L.)	1814	b.	-	Vinicos (7 kl.)	Kameneco (2 m.)	1840 - 1844	T. M.	-
2.	Černiauskis Jonas (Czerniawski J.)	1812	b.	-	Voločinsko parapiinė m-kla	Kameneco	1839 - 1843	T. M.	-
3.	Dobrovolskis Aloyzas (Dobrowski A.)	1812	b.	Podolės g. Kameneco aps.	-	-	1835 - 1838	T. S.	-
4.	Heimanas Jonas (Hejman J.)	-	-	-	-	-	1830 - 1834	T. K.	-
5.	Horodnickis Mikalojus (Horodnicki M.)	1819	b.	-	Kameneco	Kameneco (2 m.)	1840 - 1844	T. M.	-
6.	Jakubelskis Antanas (Jakubielski A.)	1810	b.	-	Balstogės	Kameneco	1829 - 1834	T. M.	-
7.	Javorskis Adalbertas (Jaworski A.)	1819	b.	-	Kameneco (2 kl.)	Kameneco (2 m.)	1839 - 1843	T. M.	-

4 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	Kostevičius Juozapas (Kostewicz J.)	-	-	-	-	-	1832 – 1835	T. S.	-
9.	Łatockis Petras (Lotocki P.)	1812	b.	Podolės g. Novoušicko aps.	-	-	1835 – 1836	-	-
10.	Mackevičius Egonas (Mackiewicz E.)	1814	-	-	Kolainių (5 m.)	Varnių (3 m.)	1838 – 1839	-	dėl blogo elgesio pašalintas
11.	Markovskis Pranciškus (Markowski P.)	1821	-	-	Mokėsi namuose	Kameneco	1838 – 1842	T. M.	-
12.	Milkovskis Tomas (Milkowski T.)	1811	b.	Podolės g. Vinicos aps.	-	-	1834 – 1837	T. S.	-
13.	Ostapovičius Jonas (Ostapowicz J.)	1815	b.	Podolės g. Proskurovsko aps.	-	-	1834 – 1837	T. K.	-
14.	Pavlovskis Adolfas (Pawłowski A.)	1810	-	-	VU Literatūros fak. (3 m.)	Kameneco	1838 – 1840	-	-

4 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15.	Pilchovskis Karolis (Pilchowski K.)	-	-	-	-	Vilniaus	1835 – 1838	T. S.	-
16.	Pogoželskis Leopoldas (Pogorzelski L.)	1816	-	-	Kameneco (4 kl.)	Kameneco (3 m.)	1838 – 1841	T. K.	-
17.	Sietekis–Kolbas Vilhelmas (Sieteki–Kolb W.)	1822	b.	-	Nemirovsko (4 kl.)	Kameneco (2 m.)	1841 – 1845	T. K.	-
18.	Ščepanskis Aloyzas (Szczepranski A.)	-	-	-	-	-	1842 – 1846	T. K.	-
19.	Ulonavičius Vincentas (Ulanowicz W.)	1816	-	-	Kameneco (5 kl.)	Kameneco	1838 – 1841	T. K.	-

5 lentelė

Vilniaus vyskupijos atsiųsti klierikai

Eil Nr	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Iš kur atsiųstas	Gimnazija (apskritis m – kla)	Seminarija	Mokymosi laikas	Mokso laipsnis	Pastabos
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Abelevičius Juozapas (Abelwicz J.)	–	v.	–	Troškūnų (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1842 – 1846	T. M.	–
2.	Bakševičius Petras (Bakszewicz P.)	–	–	–	–	–	1834 – 1835	–	–
3.	Bichovecas Jonas (Bychowicz J.)	–	–	–	–	–	1836 – 1837	–	–
4.	Bonarškis Feliksas (Bonar F.)	1809	b.	–	–	Vilniaus	1832 – 1835	T. K.	–
5.	Bujka Anupras (Bujko A.)	1808	b.	Gardino g. Naugarduko aps.	Slucko	Vilniaus	1835 – 1838	T. K.	–
6.	Bžezinskis Grigalius (Brzezinski G.)	–	–	–	–	–	1831 – 1835	–	–
7.	Cibovičius Jonas (Cybowicz J.)	1803	b.	–	–	Vilniaus	1832 – 1834	–	–
8.	Daneikauskis Vincentas (Danejkowski W.)	1822	b.	–	Troškūnų (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1841 – 1842	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.	Dmochowski Adomas (Dmochowski A.)	1813	b.	Minsko g. Igumeno aps.	-	Vilniaus	1834 – 1836	-	-
10.	Dobroselskis Aleksandras (Dobrosielski A.)	-	-	-	-	Vilniaus	1836 – 1839	-	dėl pašaukimo stokos
11.	Dulskis Pranciškus (Dulski F.)	1821	b.	-	Troškūnų (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1842 – 1844	-	-
12.	Dzemanavičius Vincentas (Dziemianowicz W.)	-	-	-	-	-	1831 – 1835	T. S.	-
13.	Ganas Herculanus (Gan H.)	-	-	-	-	-	1838 – 1839	-	-
14.	Giedraitis Aleksandras (Giedrojė A.)	1813	b.	Upytės aps.	-	Vilniaus	1834 – 1836	-	-
15.	Godlevskis Lucijonas (Godlewski L.)	1819	b.	Ašmenos aps.	Vilniaus (6 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1837 – 1841	T. M.	-
16.	Jablonskis Dominykas (Jablonski D.)	1809	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1834	T. K.	-
17.	Jacyna Ignotas (Jacyna I.)	-	-	-	-	Vilniaus	1837 – 1839	-	-

5 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18.	Jakūbauskis Justinas (Jakubowski J.)	1811	b.	Upytės aps.	-	-	1831 – 1836	T. S.	-
19.	Jaugėla Stanišlovas (Jawgiel S.)	1814	b.	Raseinių vls.	-	-	1834 – 1837	T. S.	-
20.	Ježevskis Juozapas (Jeżewski J.)	1811	b.	Gardino g. Naugarduko aps.	-	-	1833 – 1836	T. K.	-
21.	Jucevičius Liudvikas (Jucewicz L.)	1813	b.	Vilniaus g. Raseinių aps.	-	Vilniaus	1835 – 1838	T. S.	-
22.	Karpavičius Petras (Karpowicz P.)	1812	b.	Telšių aps.	-	Vilniaus	1837	-	-
23.	Kobilinskas Juozapas (Kobylnski J.)	-	-	-	-	-	1834 – ?	-	-
24.	Kontautas Marcelijus (Kontowl M.)	1811	-	Telšių aps.	-	-	1832 – 1836	T. S.	-
25.	Korsakas Juozapas (Korsak J.)	1813	b.	Ukmergės vls.	-	Vilniaus	1836 – ?	T. M. (1841)?	-
26.	Kozlanskas Simonas (Kozlowski S.)	1819	b.	-	Kėdainių (3 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
27.	Kozmenas Adomas (Kozmian A.)	1813	b.	Ukmergės vls.	Troskūnų (5 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1837 – 1840	T. K.	-
28.	Kuleša Viktoras (Kulesza W.)	1811	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1834	T. K.	-

5 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
29.	Landsbergis Eduardas (Landsberg E.)	1810	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1834	T. K.	-
30.	Linkinas Klemensas (Linkin K.)	1807	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1835	T. S.	-
31.	Lukaševičius Bonifacas (Lukaszewicz B.)	1810	b.	Vilniaus g. Raseinių aps.	Kražių	Vilniaus	1834 – 1837	T. M. (1841)	-
32.	Mazonavičius Kiprijonas (Mażanowicz K.)	1819	b.	-	Telšių (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1840 – 1844	T. K.	-
33.	Melceris Liudvikas (Melcer L.)	1811	b.	-	-	Vilniaus	1831 – 1834	T. K.	-
34.	Mikuličius Andrius (Mikulicz A.)	1817	-	-	Troškūnų (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1837 – 1841	T. K.	-
35.	Moglis Juozapas (Mogl J.)	1819	vienkie minin- kas	Šiaulių aps.	Vilniaus (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1842 – 1845	T. K.	-
36.	Novickis Benediktas (Nowicki B.)	1817	b.	-	Vilniaus (5 kl.)	Vilniaus	1840 – 1844	T. M.	-
37.	Obdulskis Antanas (Obdulski A.)	-	-	-	-	-	1831 – 1835	-	-

5 lentelės 5 tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
38.	Pargaliauskis Kasparys (Pargalewski G.)	-	-	-	-	-	1830 – 1834	T. K.	-
39.	Paškevičius Adomas (Paszkiewicz A.)	1812	b.	Minsko g. Slucko aps.	-	Vilniaus	1835 – 1838	T. S.	-
40.	Paškevičius Feliksas (Paszkiewicz F.)	-	-	-	-	-	1838 – 1839	-	-
41.	Paškevičius Ksaveras (Paszkiewicz K.)	1815	b.	Minsko g. Slucko aps.	-	Vilniaus	1836 – 1837	-	-
42.	Peseckis Aleksandras (Piasecki A.)	1805	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1834	T. K.	-
43.	Plunksna Samuelis (Plunksno S.)	1804	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1834	T. K.	-
44.	Radzevičius Juozapas (Rodzewicz J.)	-	-	-	-	-	1834 – 1836	-	-
45.	Ragauskas Napoleonas (Rogowski N.)	1814	p.	Ukmergės vls.	-	Vilniaus	1835 – 1837	-	-
46.	Ragozinskis Pranciškus (Rogozinski F.)	-	-	-	-	-	1838 – 1839	-	-
47.	Ragulskis Feliksas (Rogulski F.)	-	-	-	Vilniaus (4 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1839 – 1842	-	-

5 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
48.	Rajumėcas Antanas (Rajumiec A.)	1821	b.	-	Telšių (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1841 – 1845	T. M.	-
49.	Richlevičius Rudolfas (Rychlewicz R.)	1811	b.	-	-	Vilniaus	1830 – 1835	T. K.	-
50.	Rutkauskas Feliksas (Rutkowski F.)	-	-	-	-	-	1832 – 1835	T. S.	-
51.	Sakalauskis Dominykas (Sokolowski D.)	1810	b.	-	-	Vilniaus	1832 – 1835	T. K.	-
52.	Saurinavičius Kanutas (Sawrynowicz K.)	1814	-	-	Itukšto (4 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1839 – 1842	T. S.	-
53.	Sologubas Eustachijus (Sofłohub E.)	-	-	-	Vilniaus (6 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1839 – 1841	T. K.	-
54.	Streponavičius Pranciškus (Stefanowicz F.)	-	-	-	-	-	1832 – 1835	T. S.	-
55.	Survila Adomas (Surwillo A.)	1818	b.	-	Troskūnų (5 kl.)	Vilniaus (2 m.)	1841 – 1843	-	-
56.	Sveboda Antanas (Swieboda A.)	1814	b.	Vilniaus g. Ašmenos aps.	-	Vilniaus	1835 – 1837	-	-
57.	Šileika Jokūbas (Szyłejko J.)	1818	b.	-	Troskūnų (5 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1838 – 1842	T. M.	-

5 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
58.	Važinskis Aleksandras (Ważyński A.)	1811	b.	Upytės vis.	Kražių (6 kl.), VU (1828 – 1831)	Vilniaus (2 m.)	1831 – 1836	T. M. (1842)	–
59.	Vengžinavičius Jonas (Wengrzynowicz J.)	–	–	–	–	–	1832 – 1835	T. S.	–
60.	Vilbikas Juozapas (Wilbik J.)	1812	b.	Ašmenos vis.	–	–	1833 – 1836	T. M. (1840)	–
61.	Virsila Petras (Wirszylło P.)	1817	b.	–	Kražių (6 kl.)	Vilniaus	1840 – 1844	T. M.	–
62.	Vojeńskis Adomas (Wojeński A.)	–	–	–	–	–	1832 – 1835	T. S.	–
63.	Volkskis Juozapas (Wolski J.)	1814	b.	Vilniaus g. Ukmergės aps.	–	Vilniaus	1836 – 1838	–	–
64.	Volkskis Pranciškus (Wolski F.)	1816	b.	Vilniaus g. Ukmergės aps.	Kolainių (6 kl.)	Vilniaus	1836 – 1840	T. K.	–
65.	Vrublevskis Aleksandras (Wróblewski A.)	1814	b.	Vilniaus g. Ašmenos aps.	–	Vilniaus	1835 – 1838	T. M. (1842)	–

5 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
66.	Zaleskis Jonas (Zaleski J.)	1816	b.	Vilniaus g. Vilniaus aps.	Vilniaus (6 kl.)	Vilniaus (3 m.)	1836 – 1840	T. K.	–
67.	Zdanavičius Liudvikas (Zdanowicz L.)	1813	b.	Raseinių aps.	Troškinių	Vilniaus (3 m.)	1834 – 1837	T. M. (1841)	–

6 lentelė

Luko – Žitomyro vyskupijos atsiųsti klierikai

Eil Nr	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Kilmė	Iš kur atsiųstas	Gimnazija (apskritis m – kla)	Seminarija	Mokymosi laikas	Mokslų laipsnis	Pastabos
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Chiževskis Stanislovas (Chyżewski S.)	1805	b.	Voluinės g. Lucko aps.	–	–	1835 – 1838	–	–
2.	Ciolkovskis Paulius (Ciolkowski P.)	–	–	–	–	–	1836 – 1839	T. K.	–
3.	Dombrasuskas Stanislovas (Dombrowski S.)	1817	–	–	Olyco (3 kl.)	Žitomyro	1837 – 1840	T. S.	–
4.	Gerdziejus Klemensas (Gierdziej K.)	–	–	–	–	–	1836 – 1837	–	–
5.	Godlewskis Florijonas (Godlewski F.)	–	–	–	–	–	1830 – 1834	T. K.	–
6.	Godlewskis Tadas (Godlewski T.)	–	–	–	–	–	1833 – 1835	T. S.	–
7.	Hasas Karolis (Haas K.)	1810	b.	Voluinės g. Voluinės aps.	–	–	1831 – 1836	T. K.	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	Hepkė Jonas (Hephe J.)	1815	–	–	Počiajevo aps. m.-kla	Lucko (3 m.)	1839 – 1843	T. M.	–
9.	Korizna Juozapas (Koryzna J.)	1810	b.	Voluinės g. Dubansko aps.	–	–	1833 – 1836	T. S.	–
10.	Krušinskis Adomas (Kruszyński A.)	1822	b.	–	Lucko (5 kl.)	Lucko (3 m.)	1841 – 1845	T. M.	–
11.	Labudzinskis Antanas (Labudzinski A.)	1821	b.	–	Voluinės (5 kl.)	Lucko (1 m.)	1839 – 1843	T. M.	–
12.	Ledochovskis Feliksas (Ledochowski F.)	–	–	–	–	–	187? – 1839	–	dėl sveikatos
13.	Lubovidzakis Kirilas (Lubowidzki K.)	1823	b.	–	Voluinės (4 kl.)	Lucko (5 kl.)	1841 – 1845	T. M.	–
14.	Ludkevičius Martynas (Ludkiewicz M.)	1813	b.	–	Berdičevo (3 kl.)	Žitomyro	1839 – 1843	T. M.	–
15.	Nosalskis Juozapas (Nosalski J.)	–	–	–	–	–	1837 – 1839	–	–

Vienuolynų atsiųsti auklėtiniai

7 lentelė

Eil Nr.	Pavardė, vardas	Mokymosi VDA laikas	Mokslo laipsnis	Iš kurio vienuolyno
1	2	3	4	5
1.	Daukša Tiburcijus (Dauksza T.)	1833 – 1836	T. S.	karmelitas
2.	Daumantas Pranciškus (Dowmant P.)	1833 – 1835	T. K.	dominikonas
3.	Gecevičius Grigas (Giecewicz G.)	1838 – 1841	T. K.	karmelitas
4.	Gimbutas Gracijonas (Gimbutt L.)	1839 – 1842	T. K.	karmelitas
5.	Jasinskis Juozapas (Jasiński J.)	1834	T. M. (1842)	pijoras
6.	Jusevičius Polikarpas (Jussiewicz P.)	1840 – 1842	–	bernardinai
7.	Juškevičius Feliksas (Juszkiewicz F.)	1836 – 1837	–	pijoras
8.	Juškevičius Jonas (Juszkiewicz J.)	1833 – 1835	–	pijoras
9.	Kimbaras Maksimiljanas (Kimbar M.)	1839 – 1841	–	karmelitas
10.	Kozmenas Jonas (Kozmian J.)	1833 – 1834	–	regul. kan.
11.	Krasinskis Stanislovas (Krasieński S.)	1836 – 1837	T. M. (1841)	pijoras
12.	Kristinovičius Kajetonas (Krystinowicz K.)	1833 – 1835	–	dominikonas
13.	Kusevičius Kajetonas (Kussewicz K.)	1840 – 1842	T. M.	dominikonas
14.	Lampė Teofilis (Lampe T.)	1833 – 1836	T. S.	bernardinai

7 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5
15	Lukaševičius Laurynas (Łukaszewicz L.)	1831 – 1834	T. K.	dominikonas
16.	Mackevičius Aurelijus (Mackiewicz A.)	1841 – 1842	–	bemardinas
17.	Michnevichius Faustinas (Michniewicz F.)	1829 – 1836	–	bazilijonas
18.	Petkevičius Liudvikas (Pietkiewicz L.)	1841 – 1842	T. S.	bemardinas
19.	Petraševičius Vincentas (Pietraszewicz V.)	1833 – 1835	–	dominikonas
20.	Priglintas Baltramiejus (Pryglint B.)	1833 – 1835	–	karmelitas
21.	Pupkevičius Julijonas (Pupkiewicz J.)	1833 – 1834	–	dominikonas
22.	Radzevičius Reginaldas (Rodzewicz R.)	1833 – 1835	–	dominikonas
23.	Savickis Fortūnatas (Sawicki F.)	1841 – 1842	–	bemardinas
24.	Senkevičius Ferdinandas (Sienkiewicz F.)	1833 – 1836	T. S.	bemardinas
25.	Targonskis Urbonas (Targonski U.)	1840 – 1842	–	bemardinas
26.	Višnevskis Severinas (Wiszniewski S.)	1833 – 1836	T. S.	pranciškonas
27.	Žisnevskis Viktoras (Żyzniewski V.)	1841 – 1842	–	bemardinas

Sąrašas sudarytas pasinaudojus šiomis bylomis: 1836 – 1841 m. į Akademiją atvykusių ir išvykusių klierikų registracijos knyga, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 75; 1839 – 1842 m. auklėtinių priėmimo knyga, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 413; 1835 – 1836 mokslo metų klierikų sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 1, b. 6616; 1836 m. klierikų sąrašas, LVIA, f. 378, PS, 1836, b. 22; 1840 m. Vilniaus vienuolynų vienuolių sąrašai, LVIA, f. 694, ap. 1, b. 1463; 1822 – 1845 m. Žemaičių seminarijos klierikų priėmimo knyga, MB, f. 90, b. 76.

8 lentelė

Vyskupija	Alumnų sk.	Laipsniai			Be laipsnių	Kilmė			
		TS	TK	TM		bajorai	valstiečiai	pirkliai	nežinoma
Vilniaus	67	13	19	8 (5)	22	41	2	1	23
Žemaičių	25	8	5	3 (4)	5	22	2	-	1
Podolės Kameneco	19	4	6 (2)	2 (4)	3	9	-	-	10
Lucko – Žitomyro	15	3	3	- (5)	7	5	-	-	10
Minsko	17	6	3	- (6)	2	8	-	-	9
Mogiljovo	28	6	7	- (7)	8	13	1	-	14
Vienolynių auklėtiniai	27	5	5	3 (-)	15	-	-	-	27
Nežinomi alumnai	25	-	-	-	-	-	-	-	25
Iš viso:	223	45	48 (2)	16 (31)	62	98	5	1	123

Lentelių trumpiniai:

- aps. – apskritis
- b. – bajoras
- g. – gubernija
- kl. – klasė
- l. v. – laisvasis valstietis
- p. – parapija
- p. – pirklys
- sr. – sritis
- T. K. – teologijos kandidatas
- T. M. – teologijos magistras
- T. S. – teologijos studentas
- v. – valstietis
- VDA – Vilniaus dvasinė akademija
- vl. – valsčius
- VU – Vilniaus universitetas
- ŽK – Žemaičių Kunigaikštystė

Pastaba: skliausteliuose nurodomi mokslo laipsniai, suteikti Peterburge.

9 lentelė

AKADEMIJOS PERSONALO SĄRAŠAS

Pavardė, vardas	Pareigos Akademijoje	Dėstomi dalykai	Moksl. laipsnis	Aukščiausios pareigos bažnyčios hierarchijoje
1	2	3	4	5
Bagenskis Adolfas	ein. profesorius pareigas (1837 – 1842)	Šventasis Raštas, biblinė archeologija, hermeneutika	teologijos daktaras	Peterburgo dvasinės akademijos inspektorius (1857 – 1863)
Bartaševičius Zigmantas	lektorius (1841 – 1842)	lotynų kalba ir graikų literatūra	filosofijos kandidatas	–
Bialas Stanislovas	adjunktas (1839 – 1841)	teologija	teologijos daktaras	–
Bierfreundas Wilhelmas	lektorius (1835 – 1842)	vokietų kalba	filosofijos kandidatas	–
Borovskis Kasparas	adjunktas, profesorius (1834 – 1842)	Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	teologijos daktaras, filosofijos magistras	Luko – Žitomyro vyskupas
Borovskis Leonas	ein. profesorius pareigas (1833 – 1842)	homiletika ir lenkų literatūra	filosofijos kandidatas	–
Bujka Anupras	inspektorius padėjėjas (1838–1842)	–	teologijos kandidatas	–
Cappelli Aloyisius	profesorius (1833 – 1838)	Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	filosofijos ir teisės daktaras	–
Daugirdas Angelas	profesorius (1833 – 1835)	filosofija ir logika	teologijos daktaras	–
Eichwaldas Karolis Edwardas	Medicinos – chirurgijos akademijos profesorius (1835 – 1838)	hygiena	gamtos mokslų daktaras	–

1	2	3	4	5
Ellenbogenas Aleksandras	lektorius (1839 – 1842)	hebrajų kalba	–	–
Fijalkovskis Antanas	profesorius (1833 – 1842), rektorius (1839 – 1842)	dogminė teologija	teologijos ir kanonų teisės daktaras	metropolitas
Guerardas Josephas	lektorius (1839 – 1842)	prancūzų kalba	bakalauras	–
Godlevskis Liucijonas	adjunktas (1841 – 1842)	lotynų kalba ir kanonų teisė	teologijos magistras	–
Gonsovskis Jokūbas	inspektorius (1835 – 1840)	–	teologijos daktaras	–
Grinevičius Stanislovas	profesorius (1833 – 1840)	lotynų kalba ir graikų literatūra	filosofijos magistras	–
Jakubelskis Antanas	adjunktas (1840 – 1842)	moralinė teologija	teologijos daktaras	Peterburgo dvasinės akademijos rektorius (1857 – 1860)
Kačanovskis Romanas	dvasios tėvas (1833 – 1838)	–	filosofijos kandidatas	–
Kitkevičius Antanas	adjunktas (1839 – 1842)	Šventasis Raštas	teologijos daktaras	–
Kukolnikas Pavelas	dėstytojas, profesorius (1839) (1833 – 1842)	visuotinė ir Rusijos istorija	teisės daktaras	–

9 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5
Lenartavičius Kazimieras	profesorius (1835 – 1841)	filosofija ir logika	teologijos magistras	–
Lipskis Vincentas	dėstytojas (1833 – 1842); inspektoriaus (1840 – 1842)	bažnytinės apeigos ir giedojimas	teologijos daktaras	–
Lobjoka Ivanas	profesorius (1833 – 1840)	rusų kalba ir literatūra	–	–
Lukaševičius Bonifacius	inspektoriaus padėjėjas (1839 – 1842)	–	teologijos magistras	–
Lunkevičius Liudvikas	dvasios tėvas (1839 – 1842)	–	teologijos magistras	–
Markevičius Jonas	inspektoriaus (1833 – 1835)	–	teologijos ir kanonų teisės daktaras	–
Michailovskis Michailas	lektorius (1841 – 1842)	rusų kalba ir literatūra	filosofijos kandidatas	–
Narkevičius Jonas	adjunktas (1834 – 1838)	pastoralinė teologija	teologijos magistras	–
De Neve'as Janas	lektorius (1833 – 1838)	prancūzų kalba	–	–
Osinskis Aloyzas	rektorius (1833 – 1839)	–	teologijos daktaras	Lucko vyskupas
Pacevičius Dionizas	adjunktas (1834 – 1838)	dogninė teologija, lotynų kalba	teologijos magistras	kanauninkas
Pazderskis Didakas	lektorius (1835 – 1839)	hebrajų kalba	–	–

1	2	3	4	5
Skydclis Jonas	profesorius (1833 – 1837)	Šventasis Raštas	teologijos daktaras	–
Stanevičius Aleksandras	ekonomas (1833 – 1836)	–	–	–
Šiškevičius Felicijus	ein. adjunkto pareigas (1833 – 1839)	moralinė teologija, katekizmas	teologijos magistras	–
Ustieckis Feliksas	profesorius (1841 – 1842)	filosofija ir logika	teologijos daktaras	–
Vaitkevičius Adomas	ekonomas (1836 – 1842)	–	teologijos magistras	vyskupas
Valančius Motiejus	adjunktas (1840 – 1842)	pastoralinė teologija, biblinė archeologija	teologijos daktaras	vyskupas
Važinskis Aleksandras	adjunktas (1839 – 1842)	moralinė teologija	teologijos magistras	–
Zdanavičius Liudvikas	adjunktas (1839 – 1842)	dogminė teologija, Bažnyčios istorija	teologijos magistras	vyskupas

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

NAUDOTI ARCHYVŲ IR BIBLIOTEKŲ RANKRAŠČIŲ FONDAI

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius

- F. 43 – Vilniaus vyskupijos kapitula;
- F. 315 – Akademijos auklėtinių disertacijos.

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius

- F. 90 – Žemaičių seminarija;
- F. 150 – J. K. Gintilos laišakai;
- F.P.R. – pabiri rankraščiai.

Lietuvos valstybinis istorijos archyvas

- F. 378 – Vilniaus generalgubernatoriaus kanceliarija.
Politinis skyrius;
- F. 419 – Vilniaus gubernijos žandarų valdyba;
- F. 567 – Vilniaus švietimo apygardos valdyba;
- F. 694 – Vilniaus Romos katalikų metropolijos kurija.

Sankt Peterburgo centrinis valstybinis istorijos archyvas

- F. 46 – Peterburgo Romos katalikų dvasinė akademija.

Rusijos mokslų akademijos Sankt Peterburgo bibliotekos Rankraščių skyrius

- F.R.K.A. – Romos katalikų akademija.

Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo skyrius

- F. 100 – Nikolajus Fiodorovičius Dubrovinas;
- F. 764 – Afanasijus Fiodorovičius Byčkovas.

Rusijos užsienio politikos archyvas

F. 190 – Rusijos atstovybė Vatikane.

Rusijos valstybinis archyvas

F. 109 – caro III skyriaus kanceliarija.

Rusijos valstybinis istorijos archyvas

F. 821 – Kitatikių dvasinių reikalų departamentas;

F. 822 – Peterburgo Romos katalikų dvasinė kolegija;

F. 826 – Rusijos Romos katalikų metropolito kanceliarija;

F. 1263 – Ministrų komitetas;

F. 1266 – Vakarų gubernijų komitetas.

Vilniaus universiteto biblioteka

F.KC – Vilniaus švietimo apygardos globėjo kanceliarija;

F. 13 – Academia et universitas Vilnensis.

SKELBTI ŠALTINIAI

- M. Białobrzęski, *Wykład świętych ewangelii*, t. 1 – 4, Wilno, 1838.
- “Catalogus Studiosorum Seminarii Generalis et Facultatis theologiae penes Universitatem Vilmensem, nec non Academiae Ecclesiasticae Romano-Catholicae Vilmensis tum Petropolitanae”, *Academia Caesarea Romano-Ecclesiastica Petropolitana Anno Domini 1885*, Petropoli, 1885.
- D. Chodźko, “Wspomnienie o Leonie Borowskim”, *Athenaeum*, Wilno, 1847, t. 1. *Conspectus praelectionum in academia ecclesiastica Romano – Catholica Vilmensi et seminario dioecetano cum eadem conjuncto (1841 – 1842)*, Vilnae, 1841.
- T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, Kraków, 1883.
- A. Fijałkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S.P. Jana Skidella*, Wilno, 1842.
- A. Filipcecki, *Zbiór kazań wzorowych*, t. 5-8, Wilno, 1838 – 1842.
- K. Ireneusz, *Pomian hrabia Lubieński biskup sejneński*, Kraków, 1898.
- S. Jundziłł, *Pamiętniki*, Kraków, 1905.
- Kazania X. Jana Kantego Chodaniego*, t. 2, Wilno, 1822.
- A. Krasieński, *Wspomnienia*, Kraków, 1901.
- R. Lubieński, *General Tomasz pomian hrabia Lubieński*, Warszawa, 1899.
- Materiały do dziejów literatury i Oświaty na Litwie i Rusi*, t. 2, Wilno, 1936.
- S. Moravskis, *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje*, Vilnius, 1994.
- A. Osieński, *Dwa wyjątki. Łza i nadzieja*, Wilno, 1835.
- Otwarcie publiczne Akademii Duchownej Rzymskokatolickiej Wileńskiej Dnia 11 Lutego 1834 Roku*, Wilno, 1834.
- G. Puzynina, *W Wilnie i w dworach litewskich 1815 – 1843*, Wilno, 1928.
- Studien-Ordnungen für die theologischen Fakultäten Deutschlands, Österreich und der Schweiz*, Bonn, 1915.
- “Wiadomość o osobach duchownych, którym przez Akademią R. K. Duchowną Wileńską przyznane są stopnie uczone”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*. poczet nowv drugi, 1843, t. 24.
- Акты и грамоты о устройстве римско-католической церкви в империи Российской и Царстве Польском*, 1849.

"Виленская римско – католическая духовная академия", in: *Устав Виленской римско - католической духовной академии*, СПб., 1833.

"Извлечение из отчета министра внутренних дел за 1833 г.", *Журнал Министерства внутренних дел*, 1834, ч. 13, № 7.

А. Ломачевский, *Виленская грама*, ч. 1 – 2, С.-Петербург, 1873.

Миркович Федор Яковлевич 1789–1866, т. 1, СПб., 1889.

Правила для испытания и возведения в ученые степени в Виленской римско–католической духовной академии, Вильно, 1839.

Щербатов, *Генерал–фельдмаршал князь Паскевич*, приложение к тому пятому 1832 – 1847, СПб., 1896.

LITERATŪROS SARAŠAS

J. Alber, *Epitome institutionum historiae ecclesiasticae*, Peszt, 1826.

J. Alber Nep., *Interpretatio S. Scripturae per omnes Veteris et Novi Testamenti libros I – XVI*, Peszt, 1801–1804.

A. Alekna, *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje*, Kaunas, 1936.

E. Aleksandravičius, *XIX amžiaus profiliai*, Vilnius, 1993.

E. Aleksandravičius, *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831-1863 m.*, Vilnius, 1989.

E. Aleksandravičius, *Lietuvių atgimimo kultūra (XIX amžiaus vidurys)*, Vilnius, 1994.

V. Andriulis, "Vilniaus universiteto uždarymo 1832 metais teisinės prielaidos", in: *Teisės istorijos studijos*, Vilnius, 1980.

А. Bagiński, *Hermeneutica biblica seu ars interpretandi Scripturam Sacram*, Wilno, 1841.

A. Bagiński, *Introductio historico-critica in libros sacros Novi Foederis*, Vilnae, 1844.

M. Baliński, *Opisanie statystyczne miasta Wilna*, Wilno, 1835.

A. Barante, *Histoire de Ducs de Bourgugue*, t. 1 – 12, Paris, 1824 – 1828.

Z. Bartoszewicz, *Gramatika języka łacińskiego*, cz. 1 – 2, Wilno, 1834.

P. Le Bas, *Precis d'histoire des temps modernes depuis la formation du système d'équilibre des états Européens jusque la revolution française*, t. 1 – 2, Paris.

- D. Beauvois, *Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich 1803-1832*, t. 1, Lublin, 1991.
- F. Bentowski, *Historia literatury polskiej*, t. 1 – 2, Warszawa, Wilno, 1814.
- J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, t. 1 – 3, Kraków, 1889– 1900.
- S. Bielski, *Historia kościelna*, Warszawa, 1809.
- M. Biržiška, *Senasis Vilniaus universitetas*, London, 1955.
- V. Biržiška, *Vyskupo Motiejaus Valančiaus biografijos bruožai*, Brooklynas, 1951.
- H. Blair, *Lectures on rhetoric and belles lettres*, t. 1 – 2, London, 1783.
- L. Borowski, “Wstęp do historii literatury polskiego”, in: *Uwagi nad poezją i wymowa i inne pisma krytyczno-literackie*, wybrał i opracował Stanisław Buśka-Wroński, Warszawa, 1972.
- F. Bouterwek, *Geschichte der neueren Poesie und Beredsamkeit*, Bd. 1–12, Göttingen, 1801 – 1819.
- J. L. Burnouf, *Méthode pour étudier la langue grecque*, adoptée par l’Univ. de France, Paris, 1840.
- P. Buttmann, *Gramatika grecka Buttmanna*, Wilno, 1823.
- A. Calmet, *Commentaire littéraire*, Paris, 1707–1716.
- A. Calmet, *Dictionnaire de la Bible*, t. 1 – 2, Paris, 1719.
- A. Cappelli, *Manuale iuris canonici, quod in usum auditorum quinquaginta tabulis synopticis delineavit et brevibus notis illustravit*, Vilnae, 1819.
- Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts/* herausgegeben von Emerich Coreth S.J., Bd. 1, Graz, Wien, Köln, 1987.
- M. Dannenmayr, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1820 – 1821.
- J. M. de Gérando, *De perfectionnement moral et de l’éducation de soi-même*, Paris, 1826.
- A. Dereser, *Commentaria biblica in effatum Christi “Tu es Petrus”*, Bonn, 1770.
- A. Dereser, *Grosses biblisches Erbauungsbuch für alle Christen auf alle Tage des Kirchenjahrs*, Heibbronn, 1820.
- A. Dowgird, “Rzeczywistość poznań ludzkich”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 5.
- A. Dowgird, *Wykład ewangelii i listów Apostolskich*, t. 1 – 2, Wilno, 1836.
- A. Dowgird, *Konferencye duchowne*, t. 3, Wilno, 1837.

- A. Dowgird, *Nauki rekolekcyjne*, t. 4, Wilno, 1837.
- A. Dowgird, *Wykład pszyrodzonych myślenia prawidel czyli logika teoryczna i praktyczna*, Polock, 1828.
- Dzieje Teologii Katolickiej w Polsce, wiek XIX i XX*, t. 3. cz. 1, Lublin, 1976.
- M. Eliade, *Geschichte der religiösen Ideen*, Bd. 3, T. 2, Freiburg, 1991.
- A. Endzinas, “Imperatorinės Romos katalikų dvasinės akademijos biblioteka”, *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Knygotyra*, 1982, t. 10 (17).
- A. Endzinas, “Vilniaus dvasinės akademijos perkėlimas į Peterburgą”, *Literatūra*, 1981, t. XXIII(I).
- J. Eschenburg, *Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Redekünste*, Berlin, 1783, 1836.
- A. Fialkowski, *Institutiones Theologiae Dogmaticae in compedium redactae ad usum Ecclesiasticorum*, Wilno, 1832.
- A. Fialkowski, “Wyobrazenie boga i jego przymiotów, oraz wypływające ztąd dla nas obowiązki”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, poczet nowy drugi, 1839, t. 6.
- A. Fijalkowski, “Aniol Dowgird. Życiorys i bibliografia”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, Wilno, 1835, t. 11.
- W. Gessenius, *Hebr. Gramatik*, Halle, 1813.
- Ch. P. Girault-Duvivier, *Grammaire des grammaires ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française*, 7-me éd, t. 1 – 2, Paris, 1830.
- B. Gisbert, *De Eloquentia sacra*, Venettiis, 1766.
- B. Gisbert, *Le bon goût de l'Éloquence Chrétien*, Lyon, 1702.
- T. Glemma, “Wydział teologiczny uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795 – 1847”, *Polonia Sacra*, Kraków, 1948.
- M. Godlewski, *Z dziejów Rzymsko-Katolickiej Akademii Petersburskiej*, Warszawa, 1938.
- W. Godon, *Statystyka Xięstwa Żmudzkiego*, Paryż, 1839.
- G. E. Groddeck, *Historiae Graecorum litterariae elementa*, Wilno, 1811.
- G. E. Groddeck, *Initia historiae Graecorum litterariae*, Wilno, 1821 – 1823.
- K. Grzybowski i B. Sobolewska, *Doktryna polityczna i społeczna popiestwa (1789 – 1969)*, Warszawa, 1971.

- E. Hegel, *Geschichte der Katholisch-theologischen fakultät Münster 1773 – 1964*, Bd. 2, Münster, 1971.
- E. Heleniusz, *Listki z Ukrainy*, t. 3, Kraków, 1902.
- L. Ilug, *Einleitung in die N. Test*, Fryburg, 1808.
- J. Iwaszkiewicz, “Z Peterburga”, *Pamiętnik religijno-moralny*, serye druga, t. 3, 1859.
- J. Jahn, *Archeologia biblica in epitomen redacta*, Viena, 1814.
- J. Jahn, *Introductio in Libros Sacros Véteris Foederis in epitomen redacta*, Viena, 1814.
- L. Janowski, *Wszechnica Wileńska (1578 – 1842)*, Wilno, 1921.
- H. Janssens, *Hermeneutica sacra, seu introductio in omnes ac singulos libros Sacros Véteris et novi foederis*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1830.
- A. Janulaitis, *Kun. Liudvikas Jucevičius*, Vilnius, 1910.
- A. Janulaitis, *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius, 1989.
- [L. Jucevičius], *Historija litewska dla dzieci przez L.A.I.*, 1836.
- L. A. Jucevičius, *Mokytį žemaičiai*, Vilnius, 1975.
- L. A. Jucevičius, *Raštai*, Vilnius, 1959.
- S. Kaczmarek, *Anioł Dowgird filozof nieznaný*, Warszawa, 1965.
- A. Kirkoras, *Pasivaikščiøjimai po Vilnių ir jo apylinkes*, Vilnius, 1991.
- J. Kisternacher, *Comentatio de nova ezegezi etc.*, Manast, 1806.
- E. Klüpfel, *Institutiones theologiae dogmaticae in usum auditorum*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1818.
- A. Kulakauskas, “Lietuvos bajorija ir lietuvių tautinis bei valstybinis atbudimas”, in: *Literatūros teorijos ir ryšių problemos*, Vilnius, 1989.
- A. Kulakauskas, “Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija”, in: *Vilniaus universiteto istorija 1579 – 1994*, Vilnius, 1994.
- J. Kurczewski, *Biskupstwo Wileńskie*, Wilno, 1912.
- B. Lieberman, *Institutiones theol. dogmaticae*, Moguncii, 1819.
- J. C. Likawetz, *Elementa Philosophiae in usum auditorum*, vol. 1-5, Brün, Grätz, 1813 – 1820.
- M. Lukšienė, *Demokratinė ugdymo mintis Lietuvoje*, Vilnius, 1985.
- M. Lukšienė, *Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmoje pusėje*, Kaunas, 1970.
- V. Merkys, *Simonas Daukantas*, Vilnius, 1991.
- C. Michels, *Histoire Générale du Moyen age*, t. 1 – 2, Paris, 1831.

- J. Michelet, *Précis de l'histoire moderne*, Paris, 1827.
- J. Müller, *Histoire universelle*, Bruxelles, 1833.
- J. de Nève, *Grammaire française demonstrative divisée en trois parties à l'usage des Polonais etc., avec un volume de thèmes polonais pour la traduction en français etc.*, Vilna, 1826.
- R. Nisbet, *Konservatizmas*, Vilnius, 1993.
- A. Osiniński, *Żywoty biskupów wileńskich*, Warszawa, t. 1 – 3, 1856.
- T. Ostrowski, *Dzieje i prawa Kościoła polskiego*, t. 1 – 3, Warszawa, 1783.
- A. Petrani, *Kolegium Duchowne w Petersburgu*, Lublin, 1950.
- R. Plečkaitis, *Filosofija Vilniaus universitete 1579 – 1832*, Vilnius, 1979.
- A. Pleszczyński, *Dzieje akademii duchownej Rzymsko-katolickiej Warszawskiej*, Warszawa, 1907.
- A. Pohl, *Institutiones theologiae moralis ad usum ecclesiasticorum*, vol. 1 – 2, Vilnae, 1809 – 1810.
- F. Pollaschek, *Moralis Christiana*, Vilnae, 1824.
- F. Pollaschek, *Regulae Pastorales*, Vilnae, 1827.
- J. Račkauskis, “Aprašymas gyvato Žemaičių vyskupo a. a. Motiejaus Valančiaus”, *Tėvynės sargas*, 1901, nr. 2 – 3A.
- “Różnica pomiędzy teologią a filozofią moralną”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1839, t. 8.
- J. Ruttenstock, *Institutiones historiae ecclesiasticae*, Vienae, 1839.
- F. Schelling, *Žmogaus laisvės filosofija*, Vilnius, 1995.
- M. Schenkl, *Theologiae Pastoralis systema*, Ingolstadii, 1815.
- B. M. Schnappinger, *Die heilige Schrift des neuen Bundes mit vollständig erklärenden Anmerkungen*, Bd. 1, Mannheim, 1817.
- F. A. Symon, “Academiae Ecclesiasticae Romano-Catholicae Petropolitanae origo et fata”, *Academia Caesarea Romano Ecclesiastica Petropolitana Anno Domini 1885*, Petropoli, 1885.
- J. Skidell, *Celniejsze prawidła homiletiki, czyli wymowy kazalney*, Wilno, 1835.
- J. Skidell, “Krótki rys historii nauki moralnej wraz z wizerunkami charakterystycznymi celniejszych moralistów”, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*, 1835, t. 9.

- J. Stapf, *Theologia moralis*, Oeniponte, vol. 1 – 4, 1827 – 1831.
- M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...*, Olsztyn, 1987.
- I. Šenavičienė, “Gamtos mokslai ir dvasininkijos ugdymas Lietuvoje XIX a.”, in: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, t. 7: *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, Vilnius, 1994.
- A. Šidlauskas, *Istorija Vilniaus universitete XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 1986.
- A. Tyla, “Lietuvos valstiečių istorijos (1795 – 1861) bruožai”, in: *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, t. 4: *Liaudis virsta tauta*, Vilnius, 1993.
- G. Unterkirchner, *Hermeneutica biblica*, Innsbruck, 1831.
- M. Valančius, *Raštai*, t. 1 – 2, Vilnius, 1972.
- F. Vatable, *Scripturae sacrae cursus completus*, Paris, 1841.
- Vilniaus universiteto istorija (1803 – 1940)*, Vilnius, 1977.
- J. L. Vincent, *Principes de Philosophie morale et politiques*, Paris, 1817.
- J. Wasilewski, *Arcybiskupi i administratorowe archidiecezji Mohylowskiej*, Pińsk, 1930.
- A. Ważyński, *Homiletyka*, Kraków, 1891.
- E. Winter, *Der Jozefinismus und seine Geschichte*, Brünn, München, Wien, 1943.
- E. Winter, *Russland und das Papstum*, Bd. 2, Berlin, 1960.
- F. Wolf, P. Buttmann, *Darstellung der Altertumswissenschaft in Museum der Altertumswissenschaft*, Berlin, 1807.
- W. Worotyński, *Seminarjum główne w Wilnie (1816 – 1833)*, Wilno, 1928.
- H. Zabulis, “VU – 400 metų”, *Pergalė*, 1979, nr. 4.
- S. Załęski, *Jezuici w Polsce porozbiorowej*, cz. 1, Kraków, 1907.
- B. Żongolłowicz, “Fakultet teologiczny w oddziale nauk moralnych i politycznych w r. 1832”, *Rocznik towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie*, t. 7, Wilno, 1921.
- B. Żongolłowicz, *Wydział teologiczny uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919 – 1929 r.*, Wilno, 1931.
- К. Богословский, *Государственное положение р-к церкви в России от Екатерины Великой до настоящего времени*, Харьков, 1898.
- Т.И. Буткевич, *Устройство и управление р-к церкви вообще и в России в частности*, Харьков, 1916.
- Н. Варадинов, *История Министерства внутренних дел*, ч. 3, кн. 2, СПб., 1862.
- Г. Герен, *Руководство истории политической системы европейских государств и колоний их*, ч. 1–3, СПб., 1832–1834.

- Г. Герцен, *Руководство к познанию древней политической истории*, Москва, 1836.
- А. Герцен, *Собрание сочинения в 30 томах*, т. 10, Москва, 1956.
- А. Глаголев, *Умозрительныя и опытыя основанія словесности*, ч. 1 – 4, С.-Пб., 1834.
- Г. Глинка, *Древняя религия славян*, Мятава, 1804.
- И. Кайданов, *Краткое начертание всеобщей истории*, СПб., 1827.
- И. Кайданов, *Руководство к назначению всеобщей и политической истории*, ч. 1–4, СПб., 1821.
- К. Ф. Миллот, *Всеобщая древняя и новая история от начала мира до нашего времени*, ч. 1–13, СПб., 1820.
- Л. Пантелеев, "Закръгиле Виленского университета", *Русское богатство*, 1909, № 11.
- К. Полевой, *История народа русского*, ч. 1–6, СПб., 1829–1833.
- А. Е. Пресняков, *Российские самодержцы*, Москва, 1990.
- А. Н. Пынин, *Характеристики литературных мнений от двадцатых до пятидесятих годов, исторические очерки*, С-Петербург, 1906.
- Л. Сегюр, *Картина исторической и политической Европы в конце 18 века*, ч. 1–3, Москва, 1802–1803.
- Л. Сегюр, *Сокращенная всеобщая история*, ч. 1–4, СПб., 1818–1820.
- С. М. Соловьев, "Записки", *Вестник Европы*, 1907, т. 4.
- И. Троицкий, *III-е отделение при Николае*, Ленинград, 1990.
- Ф. Шилер, *История тридцатилетней войны*, ч. 1–4, СПб., 1815.
- И. М. Шрекк, *Древняя и новая всеобщая история*, ч. 1 – 3, СПб., 1836.
- И. Шульгин, *Изображение характера и содержания новой истории*, СПб., 1832.
- И. Шульгин, *О развитии монархической власти в государствах Европы в средние века*, СПб., 1836.
- Н. Устрялов, *Русская история*, ч. 1–5, СПб., 1835.
- П. К. Цжебальский, "Витель о польском вопросе", *Русский вестник*, 1864, т. 51.

TRUMPINIAI

- LVIA – Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, Vilnius.
- MAB – Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius, Vilnius.
- MB – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius, Vilnius.
- PCVIA – Sankt Peterburgo centrinis valstybinis istorijos archyvas, Sankt Peterburgas.
- RMAA – Rusijos mokslų akademijos archyvo Sankt Peterburgo skyrius, Sankt Peterburgas.
- RMAB – Rusijos mokslų akademijos Sankt Peterburgo bibliotekos Rankraščių skyrius, Sankt Peterburgas.
- RUPA – Rusijos užsienio politikos archyvas, Maskva.
- RVA – Rusijos valstybinis archyvas, Maskva.
- RVIA – Rusijos valstybinis istorijos archyvas, Sankt Peterburgas.
- VUB – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, Vilnius.

Vytautas Jogėla

**VILNIUS ROMAN CATHOLIC THEOLOGICAL
ACADEMY, IN 1833-1842: ORGANIZATION AND
ACTIVITY**

SUMMARY

The studies of the history of Vilnius Catholic Theological Academy (VCTA) are important both from a scientific and a political point of view. They help to better perceive the process of education of the Catholic Church elite and the general level of research and education in the complicated period after the popular uprising. The history of the Academy reflects the aspirations of Russian power and its policy with regard to the Catholic Church as well as the role of Academical alumni in preserving Catholicism in the Russian empire.

During the entire 19th century the history of the Academy was never investigated, content with short encyclopedic data. No more active were studies of the history of the Academy after World War I, because most of the necessary archives remained in Soviet Russia. An individual who presented data about the eviction of the Academy to Petersburg was Arnoldas Endzinas. The Polish historian Aleksy Petrani meanwhile made a brief investigation into the Academy's curriculum of canon law.

Published sources about the VCTA considerably outnumber works of research. Published sources include the nominal lists of alumni (if not very precise) and speeches made by teachers at the inauguration ceremonies. Some scanty reminiscences were written by the priests Tadas Dobševičius, Adomas Stanislovas Krasinskis and Stanislovas Jundzilas. Most archival documents about Vilnius Academy are stored in Russia. Therefore, this paper is based mostly on those materials available abroad. The principal archive of the Academy is stored in Petersburg (Central State Historical Archive in Petersburg; F. 46). This archive includes documents about the VCTA, the journals of board sittings, etc. Besides the above archives, the following stocks of the Russian State Historical Archive were used in this work: F. 821, 822, 826, 1263, 1266. The first three (Department of the Affairs of Different Believers, Petersburg Theological College of Roman Catholics, and the Roman Catholic Metropolitan Bishop's Office in Russia) reflect the system of governing the Catholic Church in the Russian Empire. They store the most abundant materials on the status of the Catholic Church between 1833 and 1842. The last two stocks are designed mostly for investigations of the policy pursued by representatives of supreme power in the Western provinces. The materials of Department No 3 (or Gendarme Corps) at the czar's office are stored at the Russian State Historical Archive (F. 109) and the Lithuanian State Historical Archive (F. 378. PS; 419). The documents from these stocks reveal the mechanisms of spying on and checking Academy teachers and students. For investigation of relations between the Russian government and the Holy Throne, materials are stored at the Russian Archive of Foreign Policy (F. 190). The diaries of the supreme power officials stored at the Petersburg Department archive of the Russian Academy of Sciences (F. 100, 764) made it possible to understand the essence of secret policy pursued by the government. Stock of manuscripts (F.R-KA) at the library of the Petersburg Department of Russian Academy of Sciences contains some manuscripts of books written and published by Academy teachers. Abundant materials about the works of bishop Andrius Klungevičius are available at the Vilnius diocese consistory stock (F. 694) of the Lithuanian State Historical Archive. In a stock of manuscripts (F. 315) at the library of the Lithuanian Academy of Sciences one can find theses by Academy students which are helpful for investigation of the history of theological sciences. The materials available at the Žemaičių Seminary Stock (F. 90) of the Department of Manuscripts at the Martynas Mažvydas Library provided an opportunity to reveal the peculiarities of the Lithuanian national identity. However, the author failed to find any notes of lectures, diaries or letters written by the teachers. For this reason, this work mostly reflects the official activities of the Academy.

The loss of state self - dependence led to a weakening in the creative power of all strata of society. Such transformations most painfully effected the elite in society. Its life entered a new stage of loss, conformation and resistance seeking to preserve the national identity and traditions. The main desire and aim of those who belonged to social elite was to return the lost state of self - dependence. However, all attempts in

the 19th century failed and the former elite of the Grand Duchy of Lithuania (GDL) had to endure for a long time the yoke of the Russian empire. In the course of time optimism faded away, notwithstanding that every generation made a new attempt to change the situation. Thus, the tradition of resistance born by force in the years of occupation obtained a stability in the consciousness of elite. However, it is to be noted that while comparing the actions of the elite in the GDL and in the Kingdom of Poland we must acknowledge that in the latter they were rather more radical. All uprisings started in Poland and came to an end in Lithuania. During the 19th century not one spontaneous radical resistance began in Lithuania. The passive behaviour of the elite in the GDL can be accounted for by the different degree of dependence or sovereignty of these countries, religious and national diversity and different forms and means of self-expression as well as the different level of influence of Russian power.

One of the principal aspirations of the GDL elite was to preserve for a longer time the cultural and political status quo and prevent from putting government intentions into practice. Such an attitude was no secret for the Russian government. Czar Nicholas I who visited Vilnius in 1837 addressed the gentry with the words that "... your future depends upon their submission and getting rid of poor hopes to preserve the national identity".

Thus, the elite had to face the following alternatives: the self - determination of a free - willed man and citizen, cherishing cultural and political tradition, or compliance to the imperial power. Most representatives of the elite had to combine both. Representatives of the nobility knew that the only way to guarantee their existence was to preserve and cherish cultural heritage. Only by bearing in mind such an attitude is it possible to understand their often contradictory actions.

After the popular uprising for 1830 – 1831 the Russian government started a fundamental reorientation of values of the former GDL elite both in the institutional and cultural sense. It was anxious to see the results as soon as possible. Czar Nicholas I was confident. Officials were drastic and active in this situation. The main actions were directed against the secular elite. In 1832 Vilnius University – the main, centre, for the education of the nobility – was closed. This was a crucial turn in the process of raising intellectuals.

It is amazing that both academic and secular society accepted this act of government without any resistance. Only the following statement has survived: "a sad last sitting of the University Council took place". The atmosphere of complete loss and hopelessness predominated. After the closing of this centre of education a wide perspective opened for the government in the process of raising intellectuals and extinguishing traditions. In such a situation family and Church remained the only teachers of the young generation. The Catholic Church and hierarchy remained throughout the 19th century the most conservative structure in the society of the GDL with respect to the policy of the Russian empire. In its strange existence the Church found strength in itself as well as political and intellectual insight. Such a situation was preconditioned by popular attitudes towards belief, positions taken by clergy and the ability to

combine the possibilities of the Church with the aspirations of secular people. Besides, there existed a common aim – resistance against Russian power. Although the secular elite was sometimes at odds with the confessional elite, it always resisted attempts to change the Catholic belief. When the priest Liudvikas Adomas Jucevičius for personal reasons abandoned his priesthood and adopted orthodoxy even the closest friends and relatives called him “the new Judas”.

Notwithstanding the ambiguous legal position of the Church in the Russian empire, when according to the canon law all actions of secular government were non-canon, priests had to reckon with decrees issued by the czar and other officials. The practical realization of the orders of government depended mostly on ordinary priests and, especially, on the attitude of the confessional elite and its ability to manoeuvre within the existing situation. Many contemporaries characterized the bishop’s activity in the following way: “...he was not a puppet in the hands of government”. When in other West European countries the hierarchy of the Catholic Church sought the support of secular government or tried to reduce the influence of the Holy Throne, the Catholic Church in the Russian empire, on the contrary, did its best to isolate itself from the government. However, this was not a simple process. The institutions of imperial government established to control the Church demanded tributes and compliance to the state. The most important role in pursuing this goal had to be played by the Roman Catholic College in Petersburg and the diocese hierarchy. The attitude of this stratum towards its mission varied from compliance and indifference to open hostility. However, among the clergy there have never occurred any doubts about changing belief or the Pope’s preeminence bearing in mind a common knowledge that some Catholic bishops in Greece had for over ten years been applying to and demanding the Russian government permission to unite with orthodox believers.

Therefore, after the popular uprising and under conditions of constant pressure on the part of government the responsibility of the clergy increased. In the years 1832 – 1842 the country endured more repressive reforms than ever before. However, the Catholic Church was less subject to such reforms than secular institutions. Even after the uprising it preserved its all main structures. Of course, Russia did not follow the principles of good nature. It simply had not forgotten the lessons of the French Revolution. Thus, a contemporary European vision of traditional control of the Church was chosen and adapted to the orthodox-imperial variant. To put it in other words, a new evolution model of governing was chosen, the main motto of which was to raise a new generation of priests, compliant to the government.

This task had to be fulfilled by a new theological school. Russia could not remain without a centre for the Catholic elite, something that was understood by all officials of Russian supreme power.

After the uprising the function of Church control was taken from the Ministry of Education and given to the Ministry of Internal Affairs. This meant that the government was inclined to pursue a stricter policy and stronger control. However, even so

powerful a ministry had to reckon with the existing situation. In many cases the 'rosy' dreams of the minister and the czar himself would not come true due to the ability of the Catholic hierarchy to protect the interests of Church and believers. One of the main aspirations of Russian power was to select for the new Academy reliable and loyal professors and teachers. Both interested parties took part in this process: Vilnius bishop Andrius Klungevičius and minister of internal affairs Dmitrij Bludov. Carrying on the university tradition the bishop suggested to the minister to confirm all professors of the former Vilnius Principal Theological Seminary with the exception of Simonas Žukovskis (on his own refusal) and Aloysius Cappelli whose critical attitude towards the sources of the history of Church was unacceptable to bishop Klungevičius. However, the minister had a different opinion about Cappelli. On December 8, 1833 the minister confirmed the following professors: Jonas Skydelis, professor of Holy Script, archeology and hermeneutics; Angelas Daugirdas, philosophy and logic; Leonas Borovskis, homiletics and history of Polish literature; Antanas Fijalkovskis, dogmatic moral and pastoral theology; A. Cappelli, canon law and Church history; Stanislovas Grinevičius, Latin and Greek languages and literature; Ivan Lobjka, Russian language and literature and Pavel Kukolnik, universal and Russian history. According to the Academy's statute, teachers and adjuncts of languages had to work besides professors. Their selection and confirmation took some time because the biographical data of the candidates were scrutinized. Eventually the following persons were appointed as teachers: Janas de Nève, French language; Wilhelm Bierfreund, German; and Vilnius Bernardine monk Didakas Pazdzierskis, Hebraic. Kasparas Borovskis, Jonas Narkevičius and Dionyzas Pacevičius became the first adjuncts of the Academy. Professor Karol Edward Eichwald from the Medical – Surgery Academy gave lectures on hygiene to undergraduates or third – year students. During the ten years the rotation of professors and teachers was rather intensive. Daugirdas, Skydelis, Pazdzierskis, Cappelli, De Nève and Narkevičius passed away. Especially great changes occurred in 1839 – 1841 when a new generation of teachers came into the Academy. Some former teachers left because of poor health and a small salary, whereas Narkevičius and Pacevičius were dismissed by the College's decision. Lectures on philosophy and logic were given by prior Kazimieras Lenartavičius and later Feliksas Ustrzyckis; Holy Script, Adolfas Bagenskis; canon law and Church history, K. Borovskis; Russian language and literature, Michail Michailovski; Latin and Greek languages and literature, Zigmantas Bartaševičius; Hebraic, Aleksandr Ellenbogen; French, Joseph Guerard.

In 1839 the course of studies was extended and the number of adjuncts increased. Some adjuncts became professors. The new rector A. Fijalkovskis invited the best graduates of the former Vilnius Principal Theological Seminary and Academy, Antanas Jakubelskis, Motiejus Valančius, Aleksandras Vazinskis, Liudvikas Zdanavičius, Antanas Kitkevičius, Stanislovas Bialas and Liucijonas Godlevskis. For ten years the Gregorian chants and rites were taught by doctor of theology Vincentas Lipskis. The chaplain or padre took care of the state of mind of the students. Padre also conducted the practical course of faith. Trinity monk

Romanas Kačanovskis was the first padre later replaced by pior Liudvikas Lunkevičius.

Judging from the Academy statute its governing recalled that of the Vilnius Principal Theological Seminary. All major decisions on governing the Academy were passed by the Board. The latter included a rector, an inspector, two professors and a manager. The professors had to be seculars. Usually, the Russian government would propose professors of Russian literature and history. As the professor of Russian history was not confirmed L. Borovskis and I. Lobjka became members of the Board. All decisions were passed by a majority of votes. In cases when votes halved the rector had the casting -vote. The rector was the principal voice in the Academy. The state administration sought that rectors were outstanding scientists and loyal to the government. The Emperor himself took part in the confirmation of the candidates. However, attempts to find such a loyal person in Vilnius failed. During the ten years there was a succession of three rectors. The candidacies were proposed by bishop A.Klongevičius. The czar confirmed doctor of theology Aloyzas Osinskis as the first rector. At the end of 1838 he was replaced by professor Antanas Fijalkovskis and the latter, in his turn (1842), by Vincentas Lipskis.

The inspector was the second most important person at the Academy. This post was usually taken by some senior professor of the Academy. The inspector's duties included: control of lectures and practical classes, the state of mind of the future priest and his behaviour within the walls of Academy, communication with the students and visiting their rooms. Until 1835 Jonas Markevičius the former regent of the Vilnius Principal Theological Seminary occupied the post of inspector. He was replaced by doctor of theology canon Jokūbas Gonsovskis and the latter, in his turn, by V. Lipskis in 1840. As problems were likely to occur while training both Academy and Seminary alumni the rector would appoint inspector's assistants from among the alumni of senior courses. Only in 1839 at the bishop's and rector's request the College fixed two salaries for inspectors' assistants or censors. The Academy graduates Anupras Bujka and Bonifacas Lukaševičius occupied these posts.

The manager was in charge of domestic, financial and economic matters. Until 1836 the priest Aleksandras Stanevičius occupied the post of manager and was replaced by Adomas Vaitkevičius.

The Academy had students from all six Catholic dioceses of the empire. At the end of 1833 the minister of internal affairs fixed the number of vacancies for students from each diocese. The Mogiliov diocese had 9 reserved vacancies; Vilnius, 9; Minsk, 6; Kameneč Podol, 6; Žemaičių, 5; Luck-Žitomir, 5. The right to enter the Academy was also given to Armenian and Georgian Catholics: 5 from Georgia and 2 from Podol province. However, the hierarchy of the latter would not send their students to Vilnius. External students could also attend lectures at the Academy. The greater part of such students came from abbeys. According to statute only the graduates of seminaries could be accepted to the Academy. However, this

principle was not followed strictly. Graduates of seminaries took entrance exams in the subjects which were included in the seminary curriculum. All students except the external ones received full boarding. The living conditions and rules of student life were predetermined by the status of the Catholic educational institution and standards of behaviour by the Board, rector and bishop. Already in 1834 the board decided on working out the regulations for student behaviour. These were supplemented every year with new items. The students were expected to be devoted to prayer, study well, be modest and orderly, wear priest's clothing and avoid alcoholic beverages and pipe smoking, as well as not to play guitar or cards. Not always did the future priests keep strictly to the rules. The Board provided penalties for disobeying the rules. The highest penalty was dismissal from the Academy. Such decisions were usually passed by bishop Klongevičius. Smaller penalties were inflicted by inspector or rector.

Until 1839 the course of studies lasted for three, later four, years. Theological disciplines were lectured in Latin and first year students had many problems. The second official language was Polish. The history of Polish literature and homiletics were taught in it. Besides, according to the regulations it was allowed to study and pray in local languages and dialects. Unfortunately, this principle did not become the standard of life. The third official language was Russian. Russian language and literature as well as universal and Russian history were taught in the Russian language. Lectures lasted for an hour as in Austrian seminaries. The classes started at 8 a.m. and before noon the students had four of them. The dinner break lasted for two hours, the afternoon lessons ended at 6 p.m.. Lectures were given on all days of the week except Sundays. For students maintained by the state all lectures were compulsory, whereas external students could choose with the rector's permission which lectures to attend. However, even the students maintained by the state often missed lectures. The lectures of L.Borovskis were the most actively attended. Twice a year the students had to take exams. According to the marks the students were divided by the Board into three classes. The first class included the best, the second, good students; and the third, mediocre students. Usually, the students of the senior courses received the best marks. Yearly accounts which were sent to Petersburg almost always contained the news that the students of the Academy were learning well.

Those who wanted to enter the Academy had to produce a certificate of social origin along with other documents. Before the uprising the Russian administration virtually ignored the social origin of future priests. After the uprising it strengthened control. However, for the Academy's administration and bishop Klongevičius the social origin of students was of little importance. The bishop even mocked those priests who tried to humiliate colleagues who originated from peasants. He used to ask such priests, "Would St. Peter or St. Paul have become saints if they had been asked for high descent?". Doubtlessly, the majority of students were children from gentry families. We can only wonder whether they really were gentry or somehow managed to obtain certificates of high descent. We

managed to identify the social origin of students who came from the Žemaičių diocese most thoroughly. Only two of the 25 – Tadas Juzumas and Ignotas Kulvinskis – originated from peasants. A similar situation could be observed in the Vilnius diocese. It is difficult to get a precise view about the origin of future priests, because every second student from Mogiliov, Minsk, Kamenec Podol and Luck-Žitomir diocese produced certificates of high descent. According to the contemporary tradition of the Academy one could assume that those who did not produce such certificates were peasants. Monks and external students did not have to produce certificates of social origin. Thus, considering incomplete archival data we can determine the following social background of the Academy: 98 noblemen, 5 peasants, 1 merchant and 123 persons of undefined origin.

The Church canons and specific position of priests decreased national differences and brought forth the values of Christian universalism.

Two trends stood out in the first half of the 19th century: the preservation of political and cultural traditions in the GDL and the strengthening of ethnosocial or provincial separatism. The Catholic Church as a constituent of society could not have missed these tendencies.

Within the walls of the Academy these trends were best reflected in the works of rector A. Osinskis and the student Liudvikas Adomas Jucevičius. However, somewhat more exhaustive data on the national identity of students are so far missing.

The archive of the Žemaičių seminary is, without doubt, very promising in this respect. Its registration book contains information about student nationality (*Jakiej nacyi. Pol.*). In neither the Vilnius seminary nor the Academy registration books could such entries be found. Before the uprising of 1831 the reply was “*Žemaičių Duchy*”. Only after the uprising did the word “*Žemaitis*” appear, indicating nationality. Students who came to the Varniai seminary from the Vilnius diocese were called “*lietuviai*” (Lithuanians) or “*iš Lietuvos*” (from Lithuania). These data prove that “*Žemaičiai*” were aware of their national identity, i.e. difference from Lithuanians. Such awareness of national identity manifested itself not only in the first half of the 19th century. In the second half of the 18th century the following characteristics of priests in the visitation acts of churches prevailed: “*lietuvis*” (Lithuanian), “*žemaitis*” (Samogitian), “*lenkas*” (Pole).

It is difficult now to determine the content of these expressions but it is likely that the political shock and suffering inflicted by the loss considerably speeded up the formation of national identity. This is proved also by a simple change of terms. The rarely encountered expression “*Žemaičių Duchy*” implied the notion of “*resident*”, whereas the term “*žemaitis*” revealed a considerable modernization or, in other words, an essential turning point in the development of the national identity of the elite. A more complete expression of consciousness set in, the elements of which manifested themselves in modern though not always easily perceivable norms. The realization of new standards of culture prompted by national identity started in everyday activities.

The first solitary attempts gradually converted into ever more universal and modern cultural identity. What did this notion imply? It seems that the major traits of this phenomenon were language and territory. Such an assumption is also proved by data from different sources.

According to its statute the Academy had the right to confer scientific student's, candidate's, master's and doctor's of theology degrees. The Academy kept to the old system of conferring degrees at the Theological faculty. Only in 1839 did the minister of internal affairs Aleksandr Stroganov confirm the rules for conferring scientific degrees. Following the statute scientific degrees had to be conferred by the Academy conference which included all professors and adjuncts. The conference was presided by the bishop or, in case of his absence, the bishop sufragan or the rector. To receive a scientific degree alumni had to take exams. Third – year students who got excellent marks in major subjects and satisfactory marks in the remaining ones had to take a special exam at the conference and write a research paper in Latin. If they succeeded they were conferred a candidate's degree. Those alumni who got good marks were conferred a student's theology degree. This degree was also conferred to all alumni who successfully graduated from the Academy. The fourth year students who had candidate's degrees at the end of the academic year could seek a master's degree. Teachers of Church sciences would provide the exam questions in advance, whereas the conference would fix the themes of theses in Latin and Russian. Most alumni graduated from the Academy as students of theological science (up to 1839). The first to maintain theses for a master's degree in 1839 were A. Bagenskis and K. Lenartavičius. The first alumnus who maintained a thesis for master's degree was Liucijus Godlevskis from the Vilnius diocese (1841). Only four alumni received master's degree as students of the Academy. Most priests and monks were conferred this degree only after graduation. Before 1842 the conference had conferred master's degrees to 28 persons.

After 1839, when the rules of obtaining scientific degrees were confirmed, many priests and monks applied for them. Doctor's degrees could also be conferred by the conference. A person could apply for a doctorate only if he had already been conferred master's degree. The main thesis had to be written in Latin. Besides, it was compulsory to write a paper in Russian on the adaptation of canon law to issued state orders. The regulations provided for the privilege to obtain a doctor's degree without exams or a thesis for successful lecturing on major and supplementary subjects or for written books. According to this privilege the conference conferred doctor's degrees on June 19, 1842, to Academy teachers S. Bialas, A. Jakubelskis, A. Kitkevičius and M. Valančius. In 1840 – 1842 16 doctor's degrees were conferred, including 6, to Academy teachers. The decisions of the conference were confirmed by the minister of internal affairs. This was only a formal act for there was not a single case when the minister had not confirmed the Academy's decisions.

It is a common opinion that the greatest crisis and decline for theological science occurred at the end of the 18th century. In most cases all trends and philosophies are mentioned which contributed to that decline. The ideas of the Age of Enlightenment

stroke a crucial blow to the authority of Church. A characteristic feature of the considered period was the attempts of European countries to subjugate the Church to their interests. A regalism prevailed in all large European states. France faced the manifestation of Gallikanism; Austria, Jozefinism; Germany, Febronianism. The same tendencies were characteristic of the Russian empire. However, at the beginning of the 19th century Europe started to turn its face back to religion. "Dry" rationalism failed in the course of time to satisfy the requests of society. Romanticism came into being as an antagonism to rationalism and the romantic way of thinking exerted a considerable influence on the Catholic world. Forces ripened which renovated the Church and theology. The process was slow. Not once did the interests of state and Church hierarchy cross. However, such a conflicting epoch did not prevent Joseph II to take advantage of his power and create a Church loyal to the state and a corresponding system for the education of priests. As, apparently, many monarchs of larger states dreamed about a similar system it rapidly spread in other states taking different forms. Thus, Austria is a classical state of the period under study. As interference too active by the state into Church affairs caused discontent, especially among the lower ranking clergy. Such a position of priests was supported by secular people. The new movement gave both spiritual and intellectual force to the renovation of Church life. There were many who felt discontented about the existing situation but old traditions hampered the manifestation of the full force of the new movement. Different attitudes were expressed not only by states but even by the Holy Throne and Church innovators. Relations between the Pope and monarchs which became too close slowed down the process of modernization. Popes watched the manifestations of democratization with anxiety and tried to isolate themselves from them by supporting monarchs. However, this process was not uniform either. The increasing consciousness of society demanded ideas which would answer its aspirations both in secular and religious life. European Catholic theologians started to establish faculties of theology at universities which created the fundamentals for a new concept of life and theology. Similar changes, though at a slower rate, took place in the Kingdom of Poland ruled by Russia and in the Russian empire itself. (An especially strong decline in science during the decade in question was observed in the Kingdom of Poland). Besides, the intellectual forces of the Church were very scattered and scanty. The traditional centres of intellectual life gradually fell into decay under Russian oppression. The educational system in the Vilnius Principal Theological Seminary and the Academy was similar to that in Austria. The latter newly established educational institution did its best to keep pace with time. Of course, the Russian administration sought to create in it a system of education which would be based on at least the spirit of Josefinism. Teaching Russian language and history had to serve this purpose. However, the secular administration had almost no possibility of controlling the teaching of theological science. Everything in this field depended on the personal attitude of the professor or adjunct and their

ability to take advantage of the existing situation. The attitude of the administration of the Russian empire towards theological science remains obscure. In our opinion teachers could freely choose teaching aids. Even in their teaching programs some teachers would not indicate the textbooks according to which they were going to lecture. On the request of bishop Klungevičius in 1837, czar Nicholas I released the Academy from custom's fares for imported books. Thus, there were no strict requirements. Academy professors and adjuncts along with their lecturing work carried out scientific research. In their opinion the Academy had to become not only the centre of education but also of scientific research. By such aspirations Academy teachers strived to preserve and continue university tradition. This assumption can be proved by the fact that teachers investigated not only theological but civic sciences as well. The spirit of intellectualism prevailed at the Academy. One man who was especially active in the preservation and fostering of this spirit was A. Osinskis. Still another field entirely of the teacher's activity was the preparation of textbooks. Imported books most likely did not meet the requirements of the Academy. Many professors used textbooks written by their colleagues. In as early as 1835 J. Skydelis wrote a textbook of homiletics which L. Borovskis used while teaching the fundamentals of homiletics. J. Skydelis' pupil A. Bagenskis wrote a textbook in the history of the Holy Script. Academy professors not only wrote scientific papers and textbooks but also organized the publication of the manuscripts of their dead colleagues. By the efforts of rector professor A. Fijalkovsky the religious works of A. Daugirdas were published. By the order of the minister of internal affairs, J. Skydelis and A. Fijalkovskis prepared in 1833 collections of sermons of preachers Jesuit Andrius Filipeckis and bishop Martynas Bialobžeskis in eight volumes. However, due to the lack of means many manuscripts remained unpublished or disappeared altogether. Rector A. Osinskis even had the idea to obtain a printing house but this worthy undertaking remained unrealized because no sponsors appeared. Although most manuscripts did not see the world, the Academy became the most prominent scientific centre both in the GDL and the Kingdom of Poland. Any research work adopted a quiet and stable course.

The secular administration suspected and controlled the Academy, but it had no choice. It decided that it was high time the students of this higher school were to be used for its own purposes. Thus, in as early as 1839 minister of internal affairs D. Bludov encouraged bishops to reorganize the seminaries. The bishops did not respond to this advice. The situation changed, however, when a new minister Aleksandr Stroganov speeded up the events. In his opinion the Academy's teachers had to change the process of the education of priests in its essence and occupy an elite position in the structures of the Church hierarchy. Younger teachers had to replace the old generation of priests which was so distrusted and disliked by the administration. In this way the administration hoped to steer the The Catholic Church in a new and favourable direction.

In 1840 the minister submitted his proposals to the czar on the question of the reorganization of catholic seminaries in the Vilnius province. The main idea was to

unify the programs of the seminaries and the Academy. And the main aim, of course, was to replace all seminary teachers with graduates from the Academy. The unification of programs was quietly accepted but the replacement of teachers was energetically refused by all bishops. Such a united and open resistance by the bishops against the administrative power was a rather rare phenomenon in the years under study. Most categorically against Academy teachers was Žemaičių capitulus and bishop Simonas Giedraitis. However, the imperial power ignored such attitudes of bishops. Academy graduates were appointed as teachers at the seminaries. Besides, Nicholas I ordered the minister of internal affairs to see that all first and second class deans and teachers of religion were graduates from the Roman Catholic Theological Academy. By the czar's wishes, Academy graduates became an exclusive caste among priests. Theoretically, the Russian power put the fate of the Church into the hands of Academy graduates. In practice this process was slow. But in the course of time Academy graduates took all the major posts in the Church hierarchy of Russia.

The strange trust towards the Academy and its graduates did not prevent the imperial power from destroying GDL traditions and Vilnius as the centre of intellectual and cultural life. Russian officials missed in Vilnius manifestations favourable for the Russian spirit and in the short run many new suggestions were made to the czar. The idea of moving the Academy to Petersburg was first made as early as 1837. An anonymous author proposed to establish in Petersburg a new theological Academy. The Vilnius Academy was accused of being in the centre of Polish provincialism and teaching in Polish. At that time the general governor of Vilnius Nikolaj Dolgorukov and former general governor of Kiev count Aleksandr Gurjev tried to defend the Academy. The new general governor of Vilnius Fiodor Mirkovič – a loved and respected nobleman of Vilnius – proposed in 1841 to move the Vilnius Academy into the heart of the empire. As such a proposal came from the leader of a local government, Nicholas I agreed without further consideration. “I am of the same opinion”, approved the czar. Mirkovič hoped in this way to change the prevailing spirit in the Academy and strengthen control. The imperial power desired to educate a new generation of priests which would be indifferent to its country. Minister Lev Perovskij announced only in 1842 to the College: “The sovereign emperor has deigned to move the Roman Catholic Theological Academy from Vilnius to Petersburg”.

This order did not come as a surprise to Academy professors. The same had happened to the Vilnius Medical-Surgery Academy. Rector A. Fijalkovskis was sure that the whole staff of the Academy and its alumni would move to Petersburg. Unfortunately, the fortune was unfavourable. The imperial government made a successful move. On September 4, 1842, Nicholas I addressed the clergymen who visited him in Carskoe Selo with the following words: “It is to your knowledge that I ordered the Academy to move from Vilnius to Petersburg, seeking to control it personally. I had reason to be dissatisfied by its state of affairs. It fostered harmful tendencies.” Valerij Skripycin, Director of the

Vilnius Department of Different Believers was in charge of moving the Academy. A special board made all preliminary preparations: inspector V. Lipskis, Prof. L. Borovskis and manager A. Vaitkevičius. Skripycin regulated who would move to Petersburg and who would remain in Vilnius. Teachers and alumni were divided into four groups. The superiors of every group were: Bonifacas Lukaševičius, Prof. Adolfas Bagenskis and adjuncts Motiejus Valančius and Antanas Jakubelskis. 39 alumni left together with the teachers. Later on Prof. K. Borovskis, inspector V. Lipskis, manager A. Vaitkevičius, clerk Cezaris Ibianskis, secretary Antanas Potockis and office worker Labutis as well as a cook, a baker, a waiter and a duty man of the office also moved to Petersburg. Thus, all secular teachers remained in Vilnius. Their place in Petersburg was taken by loyal people who had to essentially change the state of mind of future priests. The Academy took up its quarters in a poor house of the merchant Lokotnikov which stood on Vasilij isle and was separated from the Winter Palace by the Neva River.

CONCLUSIONS

1. After the closing of Vilnius University the influence of the secular intelligentsia diminished. In the stages of its decline and reorientation of the values the influence of the Catholic Church on society considerably increased. Notwithstanding the consequences of all reforms, the Catholic Church preserved its major structures. The integration of the confessional elite with the government took place under the conditions of drastic force and had rather a formal character, whereas among the secular elite this process was more rapid.

2. The Roman Catholic Theological Academy established in Vilnius in 1833 became the main educational centre for the confessional elite in the Russian empire. This exquisite position was strengthened by czar Nicholas I himself who gave the permission to establish such a school in the old centre of the GDL.

3. The Academy continued the University tradition and remained at the same time the most outstanding centre of theological science in both the GDL and the Kingdom of Poland. The Academy concentrated rather strong intellectual forces. Teachers and professors, most of whom came from the University, not only gave lectures but also were involved in theology research.

4. In establishing the Academy the Russian power sought to educate loyal state priests. The main precondition of this loyalty had to be the indifference to the culture and traditions of one's own country. In other words, priests had to abandon "Polish provincialism". Another precondition was the division of secular and religious activity. Teaching Russian language and literature as well as Russian history had to serve this purpose.

5. Academy alumni became an exclusive caste among priests but remained loyal to the canons of the Catholic Church. Although the government supported the Academy alumni it rarely received a favourable reciprocative action.

6. From the national point of view the Academy represented a small model of the former “nation of the GDL”. Alumni from its all lands studied there.

7. Both parties were aware of the temporary character of such forced loyalty. The government of the Russian empire was suspicious towards the staff and alumni. The strict selection of teachers and professors did not help to strengthen the image of reliability. This is proved by the rotation of rectors and the permanent control of the Academy.

8. Seeking to change the prevailing tendencies and atmosphere of the Academy, the Russian government decided in 1842 to move it to Petersburg. The decade following the popular uprising was characterized by the annihilation of GDL tradition. Russia strived to consolidate its position in the former GDL. The final expression of this aspiration – complete integration with the Russian empire both in the institutional and spiritual sense.

Translated by Ada Jurkonytė

Vytautas Jogėla

WILEŃSKA RZYMSKOKATOLICKA AKADEMIA DUCHOWNA W LATACH 1833-1842: ORGANIZACJA I DZIAŁALNOŚĆ

STRESZCZENIE

Badania historii Wileńskiej Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej ważne są zarówno z punktu widzenia naukowego, jak i politycznego. Sprzyjają one bliższemu poznaniu wychowania elity Kościoła Katolickiego, ogólnego poziomu nauki i nauczania w skomplikowanym okresie powojennym. W historii Akademii odbiły się aspiracje władz rosyjskich oraz ich polityka wobec Kościoła Katolickiego, a także rola wychowanków Akademii w zachowaniu katolicyzmu w Cesarstwie Rosyjskim.

W XIX wieku historia Akademii nie była badana, ograniczono się do krótkich danych encyklopedycznych. Nie zaktualizowały się badania historii Akademii również po I wojnie światowej, gdyż większość archiwów pozostała w Rosji sowieckiej. Nieco więcej informacji o przeniesieniu Akademii do Petersburga zawierają prace Arnoldasa Endzinasasa, zaś historyk polski Aleksy Petrani usiłował zbadać pokrótce program wykładania prawa kanonicznego w Akademii.

Opublikowanych źródeł na temat WAD jest znacznie więcej niż badań. Zostały również opublikowane, aczkolwiek niezbyt dokładne, spisy wychowanków, przemówienia profesorów, wygłoszone podczas otwarcia Akademii. Nieliczne wspomnienia należą do księży: Tadeusza Dobszewicza, Adama Stanisława

Kraśnińskiego i Stanisława Jundzilla. Najważniejsze dokumenty archiwalne, dotyczące Akademii Wileńskiej, znajdują się w Rosji. Toteż wszystkie niemal badania oparte są na materiale, znajdującym się za granicą. Podstawowe archiwum Akademii jest w Petersburgu (Petersburskie Centralne Państwowe Archiwum Historyczne F. 46). W zbiorze tym przechowywane są dokumenty, dotyczące Akademii Wileńskiej: protokoły posiedzeń zarządu i inne. W pracy także wykorzystane zostały zbiory Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego (F. 821, 822, 826, 1263, 1266). Pierwsze trzy zbiory (Departament d/s Duchownych Obcych Wyznań, Petersburskie Rzymskokatolickie Kolegium Duchowne oraz Kancelaria metropolity rzymskokatolickiego Rosji) odzwierciedlają całokształt zarządzania Kościołem Katolickim w Cesarstwie Rosyjskim. Zawierają one liczne materiały dotyczące ówczesnej sytuacji Kościoła. Ostatnie dwa zbiory przede wszystkim poświęcone są władzy najwyższej w guberniach zachodnich. Materiały z działalności III oddziału kancelarii carskiej czy korpusu żandarmerii przechowywane są w Rosyjskim Archiwum Państwowym (F. 109) oraz w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym (F. 378. PS;419). Dokumenty z tych zbiorów pokazują mechanizm śledzenia, nadzorowania profesorów Akademii i kleryków. Do zbadania stosunków między Stolicą Apostolską oraz władzą Rosji wykorzystałem materiały Archiwum Polityki Zagranicznej Rosji (F. 190). Dzienniki urzędników, którzy piastowali wysokie stanowiska, przechowywane w archiwum Filii Petersburskiej Rosyjskiej Akademii Nauk (F. 100,764), umożliwiły badania sedna tajnej polityki władz. W dziale rękopisów biblioteki Filii Petersburskiej Rosyjskiej Akademii Nauk (F.R-KA) znajdują się rękopisy książek napisanych i wydanych przez profesorów. Sporo materiału, poświęconego pracom biskupa Jędrzeja Kłągiewicza przechowuje się w zbiorach konsystorium biskupstwa wileńskiego (F.694 Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne). Badaniu historii nauk teologicznych poświęcone są cenne prace naukowe wychowanków Akademii, przechowywane w dziale rękopisów Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk (F.315). Materiały ze zbioru Seminarium Żmudskiego (F.90), przechowywane w dziale rękopisów Litewskiej Biblioteki Narodowej Martynasa Mażyvydasa, umożliwiły ujawnienie właściwości tożsamości narodowej. Natomiast w archiwach prawie nie udało się znaleźć konspektów wykładów i dzienników, a także listów profesorów. Z tego powodu w pracy skupiono się przede wszystkim na badaniach działalności oficjalnej Akademii Duchownej.

Z utratą państwowości słabnie potencjał twórczy wszystkich warstw społeczeństwa. Tego rodzaju przeobrażenia najboleśniej odczuwają wyższe warstwy społeczeństwa czyli elita. W ich życiu rozpoczyna się nowy etap przystosowania się i oporu, aby zachować swą tożsamość i tradycje. Przez cały ten okres największym ich pragnieniem i celem było odzyskanie utraconej państwowości. Wszystkie jednak poczęte w XIX wieku próby okazały się niepomyślnie i była elita Wielkiego Księstwa Litewskiego przez długi czas cierpiała jarzmo Cesarstwa Rosyjskiego. Z biegiem czasu stopniowo gasł też optymizm, aczkolwiek młode pokolenia wciąż od nowa usiłowały wyzwolić się z panującej sytuacji. Toteż zrodzona w latach jarzma tradycja

oporu (wymuszona) mocno się ugruntowała w świadomości elity. Co prawda, gdy się porówna działalność byłej elity Wielkiego Księstwa Litewskiego i Królestwa Polskiego, należy stwierdzić, że ta ostatnia była o wiele radykalniejsza. Wszystkie bowiem powstania brały swój początek w Polsce, a kończyły się w Litwie. W ciągu XIX w. nigdy nie powstał tu samorządny radykalny ruch oporu. O biernym stanowisku elity Wielkiego Księstwa Litewskiego zadecydowały różny stopień uzależnienia bądź suwerenności krajów, różnorodność religijna i narodowościowa oraz różne sposoby i środki wyrazu dążeń elity, a także niejednakowy wpływ władzy rosyjskiej.

Jedną z głównych aspiracji elity byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego było jak najdłuższe utrzymanie kulturalnego i politycznego status quo, jak największe ograniczenie realizacji zamiarów władzy. Takie stanowisko elity nie było żadną tajemnicą dla władzy rosyjskiej. Przybyły w roku 1837 do Wilna car Mikołaj I tak oto tłumaczył zebranim przedstawicielom szlachty: "...wasza przyszłość zależy od waszego posłuszeństwa oraz wyrzeczenia się daremnych nadziei na odrębność narodową".

Elita zmuszona więc była wybierać alternatywę tego okresu. Jedną dyktowało samookreślenie wolnego człowieka i obywatela, wreszcie tradycja kulturalna i polityczna, drugą - władza carska. Większość przedstawicieli elity usiłowała bądź zmuszona była uzgadniać obie alternatywy. Wyższe warstwy społeczne doskonale rozumiały, że głównym i najważniejszym czynnikiem, zapewniającym ich istnienie, jest zachowanie spuścizny kulturalnej oraz jej pielęgnowanie. Dopiero po uświadomieniu takiego założenia można wytłumaczyć nieraz bardzo sprzeczne ich postępowanie.

Po powstaniu lat 1830 -1831 władze rosyjskie w istocie rozpoczęły etap przewartościowania byłej elity WKL zarówno w aspekcie instytucyjnym, jak i kulturalnym. Władzy sprzykrzyło się oczekiwanie na pożądane wyniki. Mikołaj I czuł się pewnie. Władze w tej sytuacji postępowały drastycznie i czynnie. Główne akcje skierowane zostały przeciwko elicie świeckiej. W 1832 r. zamknięto Uniwersytet Wileński - kolebka oświaty sfer wyższych. Oznaczało to istotny zwrot w procesie wychowania intelektualnego.

Dziwne jest to, że zarówno społeczeństwo akademickie, jak i świeckie tę akcję władzy przyjęło bez żadnego oporu. Pozostała tylko konstatacja ówczesnych: "Odbyło się smutne ostatnie posiedzenie Rady Uniwersyteckiej." Zapanowały rozterka i beznadziejność. Po zamknięciu tego ogniska nauki znacznie się zwiększył wpływ władzy na proces rozwoju intelektualnego i niszczenia tradycji. W tej sytuacji głównymi wychowawcami młodego pokolenia stają się rodzina i Kościół. Kościół Katolicki wraz z hierarchią w XIX wieku były najbardziej konserwatywną strukturą społeczną byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w stosunku do polityki Cesarstwa Rosyjskiego. Kościół znalazł w sobie siły, przeczność polityczną i intelektualną w tym dziwnym stanie swej egzystencji. Sytuacja uwarunkowana została stosunkiem ówczesnego społeczeństwa wobec wiary, postawą księży oraz umiejętnością połączenia możliwości Kościoła z interesami świeckimi. Ponadto istniał wspólny cel - opór wobec władzy rosyjskiej. I chociaż elita świecka nie zawsze potrafiła znaleźć wspólny język z

duchowną, zawsze jednak ostro sprzeciwiała się zmianie wiary lub katolicyzmu. Gdy ksiądz Ludwik Adam Jucewicz z pobudek osobistych porzucił stan duchowny i przeszedł na wiarę prawosławną, nawet najbliżsi jego przyjaciele i rodzina nazywali go "nowym Judaszem".

Choć sytuacja prawa Kościoła w Cesarstwie Rosyjskim była dwuznaczna i zgodnie z prawem kanonicznym wszystkie poczynania władz nie były kanoniczne, niemniej księża musieli honorować dekryty carskie bądź inne rozporządzenia władz. Praktyczna część realizacji życzeń władzy w znacznym stopniu zależała od zwykłych księży, a przede wszystkim od ustaleń elity duchowieństwa oraz umiejętności lawirowania w powstałej sytuacji. Niejeden z ówczesnych działaczy biskupa określał następująco: "... nie był on zabawką w rękach władzy". Jeśli w innych państwach Europy Zachodniej hierarchowie Kościoła Katolickiego szukali poparcia władz lub dążyli do ograniczenia wpływu Stolicy Apostolskiej, to w Cesarstwie Rosyjskim Kościół Katolicki dążył do jak największego odgraniczenia się od władzy. Nie był to jednak proces jednoznaczny. Stworzone przez władze imperialne struktury instytucji kierujących Kościołem żądały daniny bądź posłuszeństwa wobec państwa. Przede wszystkim tę rolę miało pełnić Petersburskie Rzymskokatolickie Kolegium Duchowne oraz hierarchia diecezjalna. Na tym polu ujawniły się wielostronne zapatrywania na zrozumienie swej misji: od posłuszeństwa i obojętności do aktywnej wrogości. Nigdy jednak wśród duchowieństwa katolickiego nie było wątpliwości co do zmiany wiary bądź prymatu papieża. Nie jest bowiem tajemnicą, że niektórzy biskupi grekokatolicycy ponad dziesięć lat prosili i żądali u władz rosyjskich połączenia się z prawosławnymi.

Toteż w sytuacji popowstaniowej, wraz ze wzrostem represji władz, powiększyła się odpowiedzialność księży. W latach 1832-1842 kraj znalazł się w obliczu takiej skali reform represyjnych, które przewyższyły stosowane w okresie przedpowstaniowym. Przy tym Kościół Katolicki zaznał mniej represji w porównaniu z osobami świeckimi. Również po powstaniu zachował on wszystkie swoje najważniejsze struktury. Rosja, oczywiście, nie kierowała się tu zasadami wspaniałomyślności. Władze nie zdążyły jeszcze zapomnieć lekcji Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Węć wybrana została ówczesna europejska wizja tradycji zarządzania Kościołem i zastosowana w wariacie prawosławno-imperialnym. Innymi słowami wybrany został nadzorowany przez władze model ewolucyjny, którego główna dewiza brzmiała następująco: wychować nowe, elitarne, przychylne władzy pokolenie księży.

To zadanie miała spełnić nowo zakładana wyższa szkoła teologiczna. Rosja nie mogła wszak pozostać bez ośrodka wychowania elity katolickiej. Świadoma tego była wyższa władza Rosji.

Po powstaniu zarządzanie Kościołem Ministerstwo Oświaty przekazało Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Ten krok władzy wskazywał na zaostrenie polityki oraz większą kontrolę w nowej sytuacji popowstaniowej. Niemniej po objęciu tego kierownictwa nawet tak potężne ministerstwo musiało się liczyć z istniejącą sytuacją. Nierzadko "różowe" mrzonki zarówno ministra, jak i cara pozostały niezrealizowane, gdyż hierarchia katolicka potrafiła bronić interesów Kościoła i wiernych. Jednym z

głównych dążeń władzy rosyjskiej było dobranie dla nowopowstającej akademii godnych zaufania bądź lojalnych profesorów i wykładowców. W tym procesie uczestniczyły obie zainteresowane strony: biskup wileński Jędrzej Kłagiewicz i minister spraw wewnętrznych Dmitrij Błudow. Biskup kontynuując tradycję uniwersytecką proponował ministrowi zatwierdzenie wszystkich profesorów Wileńskiego Głównego Seminarium Duchownego, z wyjątkiem Szymona Żukowskiego, gdyż ten odmówił i Alojzego Cappelliego, którego krytyczne poglądy na źródła historyczne Kościoła nie podobały się J.Kłagiewiczowi. Minister nie zgodził się jednak z opinią biskupa dotyczącą A.Cappelliego. 8 grudnia 1833 r. (wszystkie daty tu i dalej według st.st.) minister zatwierdził następujących profesorów: Jana Skidela - Pisma Świętego, archeologii i hermeneutyki, Aniola Dowgirda - filozofii i logiki, Leona Borowskiego - homiletyki i historii literatury polskiej, Antoniego Fiałkowskiego - teologii dogmatycznej, teologii moralnej i pastoralnej, A.Cappelliego - prawa kanonicznego i historii Kościoła, Stanisława Hryniewicza - języków i literatury łacińskiej i greckiej, Jana Łobojkę - języka rosyjskiego i literatury oraz Pawła Kukolnika - historii powszechnej i historii Rosji. Oprócz profesorów zgodnie ze statutem musieli też pracować wykładowcy poszczególnych języków i adiunktowie. Dobór i zatwierdzanie tych ostatnich zajęły dużo czasu, gdyż władze bardzo skrupulatnie sprawdzały dane biograficzne każdego kandydata. Otóż wykładowcą języka francuskiego został Jan de Nève, niemieckiego - Wilhelm Bierfreund, hebrajskiego - wileński zakonnik bernardyn Dydak Pazdzierski. Pierwszymi adiunktami Akademii zostali - Kasper Borowski, Jan Narkiewicz i Dionizy Pacewicz. Kurs higieny w latach 1835-1838 dla studentów ostatniego, czyli trzeciego roku prowadził profesor Akademii Medyczno - Chirurgicznej Karol Edward Eichwald. W ciągu dziesięciolecia w Akademii często zmieniali się profesorowie i wykładowcy. Zmarli Dowgird, Skidel, Pazdzierski, Cappelli, De Nève, Narkiewicz. Największe zmiany zaszły w latach 1839 -1841. W tym okresie do Akademii przyszło nowe pokolenie wykładowców. Jedni opuścili Akademię z powodu słabego zdrowia, inni z racji niskiego uposażenia, zwolnić zaś adiunktów Narkiewicza i Pacewicza kazało Kolegium. Odczyty z filozofii i logiki miał pijar Kazimierz Lenartowicz, później - Feliks Ustrzycki, z Pisma Świętego - Adolf Bagieński, z prawa kanonicznego i historii Kościoła - K. Borowski, z języka rosyjskiego i literatury - Michaił Michajłowski, z języków i literatury łacińskiej i greckiej - Zygmunt Bartoszewicz, z języka hebrajskiego - Aleksander Ellenbogen, z francuskiego - Joseph Guerard.

W roku 1839 studia przedłużono o jeden rok i zwiększono liczbę adiunktów. Ponadto niektórzy adiunktowie pełnili obowiązki profesorów. Toteż nowy rektor A.Fiałkowski zaprosił najlepszych byłych wychowanków Wileńskiego Głównego Seminarium Duchownego i Akademii Antoniego Jakubielskiego, Motiejusa Valančiusa, Aleksandra Ważyńskiego, Ludwika Zdanowicza, Antoniego Kitkiewicza, Stanisława Białego, Lucjana Godlewskiego. Śpiewów gregoriańskich i obrządków przez całe dziesięciolecie uczył doktor teologii Wincenty Lipski. O stan duchowy kleryków troszczył się kapelan czyli ojciec duchowny. Kierował on praktyką

wiary. Pierwszym ojcem duchownym został trynitarz Roman Kaczanowski, następnie zastąpił go pijar Ludwik Lunkiewicz.

Zgodnie ze statutem kierownictwo Akademii przypominało Wileńskie Główne Seminarium Duchowne. Wszystkie podstawowe funkcje kierowania Akademią przejął zarząd. W jego skład wchodził rektor, inspektor, dwóch profesorów i ekonom. Do zarządu mianowano profesorów świeckich. Władze rosyjskie zazwyczaj proponowały profesorów literatury rosyjskiej i historii. Ponieważ nie był zatwierdzony profesor historii Rosji, członkami zarządu zostali L. Borowski i J. Lobjko. Wszelkie decyzje zarząd podejmował większością głosów, a jeśli głosy były równe, decydował głos rektora. Rektor był najważniejszą osobą w Akademii. Władze zabiegały o to, aby rektorami byli znani naukowcy i wierni władzy ludzie. Sam Car dbał o zatwierdzenie kandydatów. Mimo to nie udało się znaleźć w Wilnie godnej zaufania osoby. W ciągu blisko dziesięciolecia zmieniło się trzech kierowników Akademii. Kandydatury rektora zgłaszał biskup J. Kłagiewicz. Cesarz jako pierwszego zatwierdził na rektora doktora teologii Alojzego Osińskiego. Pod koniec roku 1838 zastąpił go profesor Antoni Fiałkowski, tego ostatniego w połowie roku 1842 - Wincenty Lipski.

Drugą osobą po rektorze w Akademii był inspektor. Na inspektora zazwyczaj mianowano kogoś ze starszych profesorów Akademii. Nadzór nad wykładami i ćwiczeniami duchownymi, moralnością, stanem ducha przyszłego księdza i zachowaniem się w Akademii, obcowanie z klerykami i odwiedzanie ich w pokojach należały do obowiązków i trosk inspektora. Do 1835 r. obowiązki inspektora pełnił były regens Wileńskiego Głównego Seminarium Duchownego Jan Markiewicz. Zastąpił go doktor teologii, kanonik Jakub Gonsowski, następnie w 1840 r. - W. Lipski. Ponieważ inspektor miał trudności z wychowaniem kleryków zarówno w Akademii, jak i w seminarium, początkowo rektor wyznaczał pomocników inspektora spośród starszych kleryków. Dopiero w 1839 r. na prośbę biskupa i rektora Kolegium przeznaczyło dwa uposażenia pomocnikom inspektora bądź cenzorom. Zostali nimi absolwenci Akademii Onufry Bujko i Bonifacy Łukasiewicz.

Ekonom troszczył się o sprawy bytowe, finansowe i gospodarcze. Do 1836 r. ekonomem był ksiądz Aleksander Staniewicz, później zaś Adam Wojtkiewicz.

W Akademii studiowali klerycy ze wszystkich sześciu diecezji katolickich Cesarstwa. Pod koniec 1833 r. minister spraw wewnętrznych zatwierdził dekret przewidujący ilość miejsc dla każdej diecezji. Diecezji mohylewskiej przyznano 9, wileńskiej - 9, mińskiej - 6, kamieniec-podolskiej - 6, żmudzkiej - 5, lucko-żytomierskiej - 5 miejsc. Prawo wstąpienia do Akademii przyznano też katolikom ormiańskim: 5 - z Gruzji i 2 - gubernii podolskiej. Hierarchowie tego Kościoła nie wysyłali jednak kleryków do Wilna. W Akademii wykładów mogli też słuchać wolni słuchacze. Zasadniczą ich część stanowili wychowankowie klasztorów. Zgodnie ze statutem do Akademii mogli wstąpić klerycy, którzy wysłuchali całego kursu seminarium. To wymaganie nie było jednak ściśle przestrzegane. Po przybyciu do Akademii wychowankowie seminarium składali egzaminy wstępne z tych przedmiotów, których się uczyli w seminarium. Wszyscy klerycy, z wyjątkiem wolnych słuchaczy, mieli

całkowite utrzymanie. Tryb życia kleryków i warunki ustalał status katolickiej uczelni, wymagania zaś dotyczące zachowania się - zarząd, rektor i biskup. Już na początku roku 1834 zarząd postanowił wydać przepisy zachowania się kleryków. Każdego roku uzupełniano je o nowe punkty. Od kleryków żądano poświęcenia się modlitwie, dobrej nauki, skromności i porządku, noszenia stroju duchownego, nie używania napojów wysokowych i nie palenia fajki, nie grania na gitarze i w karty. Nie zawsze przyszli księża przestrzegali tego porządku. Zarząd Akademii przewidział kary dla tych kleryków, którzy nie chcieli podporządkować się ustalonym normom życia. Największą karą było usunięcie z Akademii. Takie decyzje najczęściej podejmował biskup J. Kłagiewicz. Lagodniejsze kary wymierzali inspektor i rektor.

Do 1839 r. nauka trwała trzy, a następnie cztery lata. Nauki teologiczne wykładane były w języku łacińskim, aczkolwiek słuchacze pierwszego roku mieli trudności ze zrozumieniem. Drugim językiem oficjalnym był polski. Klerycy słuchali w nim wykładów z historii literatury i homiletyki. Ponadto statut zezwalał uczyć się wygłaszania kazań w językach i gwarach lokalnych. Niestety jednak, to ustalenie nie stało się normą życia Akademii. Trzecim językiem był rosyjski. W nim wykładano język rosyjski i literaturę, historię powszechną i historię Rosji. Wykłady, podobnie jak w seminariach austriackich, trwały godzinę. Rozpoczynały się o godzinie ósmej rano, do południa klerycy mieli cztery godziny zajęć. Przerwa obiadowa trwała dwie godziny. Wykłady popołudniowe kończyły się o godzinie osiemnastej. Zajęcia trwały cały tydzień, z wyjątkiem niedzieli. Dla kleryków utrzymywanych przez państwo wykłady były obowiązkowe, natomiast wolni słuchacze, za pozwoleniem rektora, mogli wybierać dowolnie. Niemniej utrzymywani przez państwo alumnowie nierzadko opuszczali zajęcia. Najliczniej uczęszczanymi przez kleryków i najbardziej ulubionymi były wykłady L. Borowskiego. Na każdym roku studiów dwa razy rocznie były egzaminy. Według stopni zarząd dzielił kleryków na trzy oddziały i sporządzał ich spis. Do pierwszego oddziału zaliczani byli najlepsi, do drugiego - dobrzy, a do trzeciego - średni. Najwyższą ocenę zdobywali zazwyczaj klerycy starszych lat nauki. Na liście oddziału trzeciego zazwyczaj mieściło się tylko kilka nazwisk. W sprawozdaniach rocznych, wysyłanych przez zarząd do Petersburga, niemal zawsze odnotowywano, że klerycy uczą się dobrze, oceny z większości egzaminów były dobre.

Wstępujący do Akademii oprócz innych dokumentów musieli też złożyć świadectwo pochodzenia. Jeśli przed powstaniem władze rosyjskie raczej nie zwracały uwagi na pochodzenie przyszłych księży, to po powstaniu kontrola zaostriżyła się. Tymczasem władze Akademii i biskup J. Kłagiewicz mało dbali o pochodzenie kleryków. Biskup nawet otwarcie kpil z tych księży, którzy usiłowali poniżyć swych kolegów pochodzenia chłopskiego. Duszpasterz pytał takich księży: "czy św. Piotr i Paweł zostaliby świętymi, gdyby żądano od nich wysokiego pochodzenia". Niewątpliwie większą część kleryków Akademii stanowili synowie szlachty. Czy rzeczywiście byli szlachcicami, czy w jakiś sposób zdobywali świadectwa szlacheckie, trudno powiedzieć. Najdokładniej udało się ustalić pochodzenie kleryków Diecezji Żmudzkiej. Zaledwie dwóch kleryków - Tadeusz Juzumowicz i

Ignacy Kulwiński - z 25, podawało swój rodowód z wolnego chłopstwa. Podobnie też było w Diecezji Wileńskiej. Trudno wyrobić dokładne pojęcie o pochodzeniu kleryków, gdyż zaledwie co drugi alumn z diecezji mohylewskiej, mińskiej, kamieniec-podolskiej i łucko-żytomierskiej składał świadectwo szlacheckiego pochodzenia. Zgodnie z panującą podówczas w Akademii tradycją sądzić można, że świadectw pochodzenia nie mieli chłopci. Zakonnicy i wolni słuchacze również nie przedstawiali dokumentów o pochodzeniu. Toteż według niedokładnych źródeł archiwalnych w Akademii studiowało 98 szlachciców, 5 chłopów, 1 kupiec, a pochodzenie 123 zostało nie ustalone.

Kanony kościelne i specyficzna sytuacja księdza zacierały różnice narodowościowe, podnosiły wartości uniwersalizmu chrześcijańskiego.

W pierwszej połowie XIX w. wyłoniły się dwie tendencje: zachowanie tradycji politycznych i kulturalnych Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz umacnianie się separatyzmu etnosocjalnego czyli prowincjonalnego. Kościół Katolicki, jako część społeczeństwa, nie mógł nie odczuwać tych tendencji. W Akademii te kierunki największe bodaj odzwierciedlenie znalazły w pracach rektora A. Osińskiego i wychowanka Ludwika Adama Jucewicza. Nie udało się jednak znaleźć szerszych danych dotyczących świadomości narodowej kleryków.

Niewątpliwie cennym w badaniach okazało się archiwum Seminarium Żmudzkiego. Jedyne w księdze zapisów kleryków do tego seminarium odnotowana była narodowość (jakiej nacyi). W zapisach Seminarium Wileńskiego oraz Akademii podobnych wzmianek nie ma. Przed powstaniem listopadowym narodowości nie podawano, jednak odnotowano "Księstwo Żmudzkie", dopiero po powstaniu pisano: "Żmudzin". Klerycy przybyli do Worń /Varniai/ z diecezji wileńskiej zwani byli "Litwinami" lub pisano "z Litwy". Te dane wskazują, że Żmudzini zdawali sobie sprawę ze swej odrębności. A propos pojęcie tożsamości narodowej ujawniło się nie tylko w pierwszej połowie XIX w. W aktach wizytacji kościołów z drugiej połowy XVIII w. dominują określenia księży: "Litwin", "Żmudzin" i "Polak".

Trudno jest ustalić stopień uświadomienia tych pojęć, jednak się wydaje, że wstrząs polityczny i ból przegranej znacznie przyspieszyły kształtowanie się świadomości narodowej. Potwierdzeniem tego jest nawet zmiana elementarnych terminów. Gdybyśmy rzadko spotykane pojęcie "Księstwo Żmudzkie" utożsamiali z pojęciem "mieszkańca", to określenie "Żmudzin" wskazywałoby na znaczną modernizację tego okresu, czyli istotny przełom na etapie rozwoju świadomości elitarniej. Rozpoczyna się też pełniejszy wyraz świadomości, której elementy stale przybierały coraz nowocześniejsze cechy i które były bardziej do przyjęcia dla większości elity, aczkolwiek nie zawsze łatwo zrozumiałe. Rozpoczyna się wcielanie w życie norm, podyktowanych przez świadomość narodową i nacechowanych nowymi przejawami kulturalnymi.

Pierwsze trudne pojedyncze wysiłki przerastają z czasem w coraz uniwersalniejszą i nowocześniejszą własną kulturę. Głównymi oznakami tego były język i terytorium. Takie założenie potwierdziłyby też różne dane postronne.

Zgodnie ze statutem Akademia miała prawo nadawania naukowych stopni teologicznych studenta, kandydata, magistra i doktora. Dokładnej procedury statut nie

przewidywał i początkowo Akademia kierowała się starym trybem nadawania stopni Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Wileńskiego. Dopiero w 1839 r. minister spraw wewnętrznych Aleksander Strogonow zatwierdził regulamin nadawania stopni naukowych. Zgodnie ze statutem w celu nadania stopnia naukowego zwoływano konferencję Akademii z udziałem wszystkich profesorów i adiunktów. Konferencję przewodniczył biskup, a w razie jego nieobecności - biskup sufragan lub rektor. Alumnowie, chcąc uzyskać stopień naukowy, musieli zdawać poszczególne egzaminy. Wychowankowie, którzy na trzecim roku z głównych przedmiotów otrzymywali bardzo dobrą ocenę, a z innych dostateczną, po zdaniu oddzielnego egzaminu na konferencji i napisaniu pracy po łacinie zostawali kandydatami. Ci alumnowie, których ocena była dobra - otrzymywali stopień studenta teologii. Ten stopień należał również wszystkim alumnom, którzy pomyślnie ukończyli cały kurs Akademii. Kleryk czwartego roku pod koniec roku nauki jako kandydat teologii mógł się ubiegać o stopień magistra. Wykładowcy nauk kościelnych zawczasu podawali pytania na egzaminy, a konferencja podawała tematy dysertacji w językach łacińskim i rosyjskim. Większość kleryków kończyła Akademię będąc studentami teologii, zwłaszcza do roku 1839. Jako pierwsi dysertacje magisterskie w 1839 r. obronili wykładowcy A. Bagiński i K. Lenartowicz. Z alumnów pierwszy obronił Lucjan Godlewski z diecezji wileńskiej /1841 r./ . Tylko czterech kleryków podczas pobierania nauki w Akademii zdobyło stopnie magistrów. Większość księży i zakonników ten stopień otrzymało już po ukończeniu uczelni. Do jesieni 1842 r. konferencja stopnie magistra przyznała 28 osobom.

Po 1839 r., gdy zatwierdzono regulamin nadawania stopni naukowych, sporo księży i zakonników ubiegało się o stopnie naukowe. Stopień doktora, zarówno jak i inne, nadawała konferencja Akademii. Stopień ten można było otrzymać pod warunkiem posiadania stopnia magistra. Zasadniczą dysertację pisano w języku łacińskim. Ponadto należało napisać pracę w języku rosyjskim - przystosowanie prawa kanonicznego do wydanych dekretów państwowych. Regulamin nadawania stopni przewidywał wyjątek, zgodnie z którym stopień doktora teologii mógł być nadawany bez egzaminów i dysertacji wykładowcom Wileńskiej Akademii Duchownej za dobre wykładanie nauk podstawowych - teologicznych i pomocniczych bądź za napisane dzieła teologiczne. Konferencja, korzystając z tego wyjątku, 19 czerwca 1842 r. nadała stopnie doktorskie wykładowcom Akademii S.Białłemu, A.Jakubielskiemu, A.Kitkiewiczowi i M. Valančiusowi. W latach 1840 -1842 konferencja Akademii nadała 16 stopni doktorów nauk, z których sześć przyznano wykładowcom Akademii. Uchwały konferencji zatwierdzał minister spraw wewnętrznych. Była to formalność biurokratyczna, gdyż się nie zdarzyło, aby minister ich nie zatwierdził.

Większość autorów przyznaje, że największy kryzys i upadek nauki teologiczne przeżyły pod koniec XVIII w. Najczęściej wymieniane są wszystkie tendencje i filozofie, które się objawiły w tym okresie. Idee wieku Oświeceniowego zaady ciężki cios autorytetowi Kościoła. Wyłączną ówczesną cechą było to, że państwa europejskie usiłowały podporządkować Kościół własnym interesom. Regalizm dominował we wszystkich wielkich państwach Europy Zachodniej. We Francji ujawnił się gallikanizm,

w Austrii - józefinizm, w Niemczech - febronianizm. Owe tendencje przejawiały się również w Cesarstwie Rosyjskim. Jednak na początku XIX w. w Europie następuje stopniowy powrót do religii. "Suchy" racjonalizm nie mógł na dłuższy czas zaspokoić potrzeb społeczeństwa. Romantyzm powstał jako przeciwwaga racjonalizmu i romantyczne myślenie wywarło wielki wpływ na świat katolicki. W Kościele dojrzewały siły wewnętrzne, które założyły podwaliny odnowy Kościoła i teologii. Ten proces przebiegał powoli. Skrzyżowały się tu zarówno interesy państwowe, jak i hierarchii kościelnej. Ten pelen sprzeczności okres nie przeszkodził jednak cesarzowi austriackiemu Józefowi II skorzystać ze swej władzy i stworzyć wierny sobie i państwu Kościół oraz system wychowania jego księży. A ponieważ o podobnym systemie prawdopodobnie marzyło wielu monarchów wielkich mocarstw, niebawem rozpowszechnił się on w innych krajach, przybierając różnorakie formy. Toteż Austria stała się klasycznym państwem ówczesnym. Zbyt silna ingerencja państwa w sprawy Kościoła wzbudziła niezadowolenie, zwłaszcza w niższych warstwach duchowieństwa. Ponadto takie stanowisko księży aktywnie popierali też wierzący ludzie świeccy. Rozpoczęty różnorodny ruch dodawał mocy zarówno duchowej, jak i intelektualnej dla ożywienia całego życia kościelnego. Znalazło się zbyt wielu niezadowolonych z istniejącej sytuacji, ale stara tradycja stała na przeszkodzie ujawnieniu się tych sił. I tu nierzadko dochodziło do różnicy w poglądach nie tylko państwa, ale też nowatorów Stolicy Apostolskiej i Kościoła. Zbyt bliskie stosunki monarchów z papieżem zaważały przebiegowi modernizacji. Papież z niepokojem obserwował objawy demokratyzacji społeczeństwa i usiłował odgraniczyć się od nich popierając monarchów. Działalności tej nie towarzyszyła jednak całkowita jedność. Coraz wyższa świadomość społeczna wymagała odpowiednich do swych działań i dążeń idei oraz szybszego wcielania ich w życie zarówno świeckie, jak i kościelne. Europejscy teolodzy katolicycy zaczynają zakładać przy uniwersytetach osobne wydziały teologiczne, a skupieni tam naukowcy założyli podwaliny nowych pojęć życiowych i teologicznych. Znacznie wolniej podobne zmiany zachodziły w rządzonym przez Rosję Królestwie Polskim i samym cesarstwie / wyjątkowo duży upadek nauki we wspomnianym dziesięcioleciu nastąpił w Królestwie Polskim/. Ponadto siły intelektualne Kościoła były tu bardziej rozproszone i mniej liczne. A tradycyjne ośrodki twórczości intelektualnej w obliczu ucisku władzy carskiej stopniowo zanikały. Cały system nauki w Wileńskim Głównym Seminarium Duchownym i Akademii przypominał austriacki. Niemniej ta nowo założona uczelnia starała się kierować duchem czasu. Władze rosyjskie dążyły, oczywiście, do tego, aby zapanowało tu wychowanie co najmniej w duchu józefinizmu. Temu celowi miało służyć wykładanie języka rosyjskiego i historii Rosji. Tymczasem władze nie miały prawie żadnej możliwości kontrolowania treści wykładania nauk teologicznych. Wszystko zależało tu od osobistego nastawienia adiunkta lub profesora oraz umiejętności wykorzystania istniejącej sytuacji. Nie udało się wyjaśnić stanowiska władz Cesarstwa Rosyjskiego wobec nauk teologicznych. Sądzę, że wykładowcy mogli swobodnie wybierać środki nauczania. Nawet w podanych programach nauczania niektórzy wykładowcy nie wskazywali,

według jakiego podręcznika będą wygłaszali wykład. W 1837 r. na prośbę biskupa Kłagiewiczza car Mikołaj I zwolnił Akademię od opłaty celnej na sprowadzenie wydanych za granicą książek. A więc surowych wymagań nie było. Profesorowie i adiunktowie Akademii, poza swymi bezpośrednimi obowiązkami - wygłaszaniem odczytów - samodzielnie zajmowali się pracą naukową. W ich przekonaniu Akademia miała zostać nie tylko ogniskiem wychowania, lecz i nauki. Takimi swymi aspiracjami wykładowcy usiłowali zachować i kontynuować tradycję uniwersytecką. Potwierdzeniem tego ostatniego założenia może być i to, że wykładowcy interesowali się nie tylko naukami teologicznymi, lecz i świeckimi. W Akademii panował duch intelektualny. O zachowanie i pielęgnowanie tego ducha przede wszystkim troszczył się pierwszy rektor A. Osiński. Inną wyłączną działalnością wykładowców było pisanie podręczników. Jak się wydaje, sprowadzane z zagranicy podręczniki nie zaspokajały potrzeb Akademii. Ponadto spora część profesorów uczyła kleryków z wcześniej napisanych przez siebie podręczników. Już w 1835 r. J. Skidel wydał podręcznik homiletyki, według którego L. Borowski od razu zaczął wyklądać klerykom zasady homiletyki. Inny podręcznik z historii Pisma Świętego napisał uczeń J. Skidela - A. Bagieński. Poza pisaniem prac naukowych i podręczników profesorowie Akademii troszczyli się o wydawanie rękopisów zmarłych kolegów. W ten sposób staraniem rektora i profesora A. Fiałkowskiego wydane zostały prace religijne A. Dowgirda. Zgodnie ze wskazówką ministra spraw wewnętrznych w 1833 r. J. Skidel i A. Fiałkowski przygotowali ośmiotomowy zbiór kazań znanych kaznodziejów jezuita Andrzeja Filipeckiego i biskupa Marcina Białobrzeskiego. Z braku jednak środków większość rękopisów pozostała w szufladach bądź zaginęła. Rektor Osiński zamierzał nabyć drukarnię, jednak ten wspaniały pomysł nie został zrealizowany, gdyż nikt nie udzielił finansowego wsparcia. Mimo że większość rękopisów wykładowców nie ujrzała światła dziennego, Akademia w okresie wspomnianego dziesięciolecia stała się najpoważniejszym ogniskiem naukowym zarówno w byłym, Wielkim Księstwie Litewskim, jak i Królestwie Polskim. Trwała tu cicha i spokojna praca.

Mimo że władze stale podejrzewały i nadzorowały Akademię, innego wyboru nie miały. Postanowiły wreszcie, że najwyższy czas wykorzystać wychowanków tej uczelni. Toteż już w roku 1839 minister spraw wewnętrznych D. Błudow wezwał biskupów do reorganizacji seminarium. Biskupi całkowicie nie reagowali na tę propozycję ministra. Tymczasem ze zmianą ministrów zmieniła się też sytuacja. Nowy minister Aleksander Stroganow znacznie przyspieszył cały bieg wydarzeń. Według jego rozporządzenia akademicy musieli dokonać istotnego przełomu w wychowaniu duchowieństwa i zająć stanowisko elitarne w strukturach hierarchii kościelnej usuwając tym samym stare, tak bardzo nie lubiane przez władze pokolenie księży z wyższych stanowisk. Władze chciały, aby Kościół Katolicki był dla nich przychylny.

W roku 1840 minister zgłosił swoje propozycje carowi w sprawie reorganizacji katolickich seminariów duchownych w guberniach zachodnich. Chodziło o to, aby programy wszystkich seminariów zostały ujednoczone z Akademią, tylko na niższym

poziomie. Przede wszystkim zależało na tym, aby wykładowców seminariów zastąpili wychowankowie Akademii. O ile sprawa ujednoczenia programów nie nabrała rozgłosu, to w związku ze zmianą wykładowców obruszyli się biskupi wszystkich diecezji. Tak jawny i zgodny sprzeciw biskupów wobec władz był rzadkim jak na owe czasy zjawiskiem. Kategoriecznie przeciwko wychowankom Akademii opowiedzieli się Kapituła Żmudzka i biskup Szymon Giedroyé. Władze imperium mało jednak zważały na nastroje biskupów. Do seminariów w charakterze wykładowców zaczęto kierować wychowanków Akademii. Ponadto w 1844 r. Mikołaj I kazał ministrowi spraw wewnętrznych, aby proboszczami pierwszej i drugiej klasy wszystkich parafii, katechetami we wszystkich uczelniach były wyłącznie osoby które ukończyły Rzymskokatolicką Akademię Duchowną. Zgodnie z wolą cara wychowankowie Akademii zostali odrębną kastą wśród księży. Teoretycznie władze Rosji los Kościoła Katolickiego oddały pod opiekę wychowanków Akademii. W życiu ten proces zachodził nie szybko. Z biegiem czasu akademicy zajęli jednak wszystkie wyższe stanowiska w hierarchii kościelnej Rosji.

Dziwne zaufanie wobec Akademii i jej wychowanków nie przeszkodziło władzom Cesarstwa w tępeniu tradycji Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz życia intelektualnego i kulturalnego w jego centrum - byłej stolicy Wilnie. Po przybyciu do Wilna urzędnicy carscy nie znajdowali tu miłych rosyjskiemu sercu cech, toteż car nie musiał długo czekać na nowe propozycje. Idea przeniesienia Akademii do Petersburga w kołach rządzących zrodziła się jeszcze w 1837 r. Nieznany autor proponował Mikołajowi I założenie w Sankt Petersburgu całkiem nowej akademii duchownej. Akademia Wileńska oskarżona została o to, że się znajduje w centrum "polskiego prowincjonalizmu", że wykładają tu Polacy i że niektóre przedmioty wykładane są w języku polskim. Wtedy to w obronie Akademii wystąpili general-gubernator wileński Mikołaj Dołgorukow i były general-gubernator kijowski hrabia Aleksander Gurjew. W 1841 r. nowy general-gubernator wileński Fiodor Mirkowicz, cieszący się sympatią i szacunkiem człowiek z wyższych sfer wileńskich, zaproponował carowi przeniesienie Akademii z Wilna w głąb Cesarstwa. Ponieważ z taką propozycją wystąpił przedstawiciel naczelnej władzy lokalnej, Mikołaj I zgodził się bez zastanowienia. "Ja również tak sądzę" - zaaprobował car. Mirkowicz, składając carowi taką propozycję, liczył na zmianę panującego w Akademii ducha oraz wzmoczenie nadzoru władzy. Władze carskie chciały wychować nowe pokolenie księży w duchu obojętności wobec swego kraju. Minister spraw wewnętrznych Lew Perowski dopiero na początku 1842 r. zakomunikował Kolegium: "Władca imperator raczył przenieść Akademię z Wilna do Petersburga".

Ten dekret carski nie był zaskoczeniem dla profesorów. Wszak Wilno opuściła już Akademia Medyczno-Chirurgiczna, toteż z pewnością i Akademii Katolickiej nie sążone było dłużej tu pozostać. Rektor A.Fiałkowski uważał że cały personel Akademii wraz z klerykami in corpore przeniosą się do Petersburga. Niestety, los tym razem nie sprzyjał. Z każdego poczynania władze chciały mieć sobie korzyść i tym razem nie zawiodły się. Czwartego września 1842 r. Mikołaj I przybyłym do Carskiego Sioła duchownym mówił: "Musicie wiedzieć, że z Wilna do Petersburga kazałem przenieść akademię

duchowną dlatego, abym mógł ją osobiście nadzorować, gdyż nie mogła ona pozostać w Wilnie. Miałem powody do niezadowolenia z kierunku, jaki dotychczas był jej nadawany. Jej tendencja była szkodliwa”. Przesiedleniem Akademii kierował przybyły do Wilna dyrektor Departamentu spraw Duchowych Obcych Wyznań Walery Skrypycin. Wszystkie wewnętrzne sprawy przygotowawcze organizował zarząd: inspektor W.Lipski, prof. L.Borowski i ekonom A.Wojtkiewicz. Skrypycin regulował i rozkazywał, kto ma jechać do Petersburga, a kto powinien pozostać w Wilnie. Wykładowców i kleryków podzielono na cztery grupy. Kierownikami grup dyrektor mianował pomocnika inspektora Bonifacego Łukaszewicza, prof. Adolfa Bagińskiego, adiunktów Motiejusa Valančiusa i Antoniego Jakubielskiego. Razem z wykładowcami wyjechało 39 kleryków. Następnie do Petersburga udali się też prof. K.Borowski, inspektor W.Lipski, ekonom A.Wojtkiewicz, kancelista Cezary Ibiański, sekretarz Antoni Potocki i pracownik kancelarii Labutis, a także kucharz, piekarz, bufetowy i dyżurny kancelarii. Toteż wszyscy wykładowcy świeccy pozostali w Wilnie. Na ich miejsce władze znalazły wiernych sobie ludzi, którzy w ich przekonaniu powinni byli istotnie zmienić stan ducha przyszłych księży. Akademia rozlokowała się na wyspie Wasylego, którą od Pałacu Zimowego dzieliła rzeka Newa, w zwykłym domu kupca Łokotnikowa.

WNIOSKI

1. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego zmniejszył się wpływ inteligencji świeckiej. Wraz z nastaniem istotnej jej upadku oraz etapu przewartościowania, znacznie wzrósł wpływ Kościoła Katolickiego na społeczeństwo. Mimo wszelkich skutków reform Kościół Katolicki zachował prawie wszystkie najważniejsze swe struktury. Integracja elity wyznaniowej z władzą ujawniła się dopiero w warunkach drastycznej przemocy i miała raczej charakter zewnętrzny, gdy tymczasem wśród elity świeckiej ten proces miał przebieg o wiele szybszy.

2. W 1833 r. założona w Wilnie Rzymskokatolicka Akademia Duchowna stała się podstawowym ośrodkiem wychowania elity duchownej w Cesarstwie Rosyjskim. Taką wyjątkową sytuację uprawomocnił sam car Mikołaj I, zezwalając na założenie tej uczelni w dawnym centrum Wielkiego Księstwa Litewskiego.

3. Akademia kontynuowała uniwersytecką tradycję i w tym okresie pozostała największym ogniskiem nauk teologicznych zarówno w byłym Wielkim Księstwie Litewskim, jak i Królestwie Polskim. Akademia skupiała znaczne siły intelektualne. Wykładowcy i profesorowie, których większość przyszła z uniwersytetu, nie tylko wygłaszali odczyty, ale też pisali i wydawali dzieła teologiczne.

4. Władze Rosji zakładając Akademię miały na celu wychowanie przychylnych państwu księży. Początkowym wyrazem tej przychylności miała być obojętność wobec kultury i tradycji swego kraju. Innymi słowami, jak nierzadko twierdzili urzędnicy carscy, wyrzeczenie się “polskiego prowincjonalizmu”, a także ścisłe oddzielenie

działalności kościelnej od świeckiej. W przekonaniu władz, takiemu wdrożeniu zmiany intelektualnej miało służyć wykładanie języka rosyjskiego i literatury oraz historii Rosji.

5. Wychowankowie Akademii stali się uprzywilejowaną kastą wśród księży, niemniej pozostali wierni kanonom Kościoła Katolickiego. Chociaż władze protegowały i popierały wychowanków Akademii, nie doczekały się jednak odwrotnej reakcji z ich strony.

6. W aspekcie narodowym Akademia była małym modelem dawnego "narodu WKL". Studiowali w niej klerycy ze wszystkich ziem księstwa.

7. Tymczasowość przymusowej lojalności rozumiały obie strony. Władze Cesarstwa Rosyjskiego z nieufnością i wielką podejrzliwością patrzyły na personel i wychowanków Akademii. Surowy dobór wykładowców i profesorów nie stworzył władzom wizerunku wielkiego zaufania. Świadczy o tym częsta zmiana rektorów Akademii i ciągły nadzór nad całą Akademią.

8. W celu zmiany kierunku wychowania i panującego tu ducha w 1842 r. władze rosyjskie postanowiły przenieść Akademię do Petersburga. Popowstaniowe dziesięciolecie wpisało się tępieniem tradycji WKL. Rosja w ciągu tego okresu zmierzała do ostatecznego ugruntowania się w dawnym WKL. Ostatecznym wyrazem tego ugruntowania się było całkowite włączenie się do Cesarstwa Rosyjskiego zarówno w sensie instytucjonalnym, jak i duchowym.

Tłumaczyła Barbara Mintautienė

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Abelevičius J. (Abelewicz)¹ 96, 162
Abromavičius M. (Abramowicz) 41
Alber Nepomuk J. 105, 108, 183
Albertrandi J. 112
Aleksna A. 12, 17, 22, 183
Aleksandras I 17, 19, 20, 22, 29, 113
Aleksandravičius E. 73, 183
Andersonas A. 53
Andriulis V. 28, 183
Asas Š. 75
Aszperger 97
Augėvičius B. (Augiewicz) 81, 82, 150
- Bacon F. 126
Bagenskis A. (Bagieński) 67, 93, 102, 104, 105, 124, 128, 131, 146, 155, 176, 183, 195, 199, 201, 203, 209, 213, 215, 217
- Bakšėvičius P. (Bakszewicz) 162
Balinskis M. (Baliński M.) 11, 183
Baranovskis F. (Baranowski) 83
Barante A. 114, 183
Barros J. 113
Bartaševičius Z. (Bartoszewicz) 69, 116, 117, 131, 176, 183, 195, 209
Bartnikauskas P. (Bartnikowski) 153
Baturin S. 58
Beauvois D. 133, 184
Benislavskiai 18
Benkendorf A. Ch. 15, 18, 20, 21, 24, 25, 34, 36
Benkendorfai 18
Bentovskis F. (Bentowski) 111, 184
Beresnevičius A. (Beresniewicz) 150
Bergier N. S. 128

¹ Asmenų pilni vardai pateikiami tekste minint juos pirmą kartą.

- Bialas S. (Biały) 71, 73, 132, 176, 195, 199, 209, 213
 Białobżeski M. (Białobrzieski) 124, 125, 182, 201, 215
 Bichovecas J. (Bychowiec) 162
 Byčkov A. F. 180
 Bieliniskis J. (Bieliniński) 12, 48, 184
 Bielskis S. (Bielski) 108, 184
 Bierfreund W. 50, 53, 74, 118, 176, 195, 209
 Biržiška M. 26, 34, 86, 184
 Biržiška V. 86, 184
 Blair H. 115, 184
 Bludov D. 28, 30, 32, 34, 36–39, 41, 42, 44, 45, 51, 58, 63, 64, 76, 83, 86, 122, 134, 144, 195, 201, 209, 215
 Bobochov 52
 Bobrovskis M. (Bobrowski) 45, 104, 132
 Bonarskis F. (Bonar) 162
 Borovskis K. (Borowski) 49, 52, 68–70, 104, 106, 114, 131, 147, 176, 195, 203, 209, 217
 Borovskis L. (Borowski) 45, 48, 50, 52, 54, 56, 60, 61, 68, 69, 72, 89, 90, 92, 105, 109, 111, 112, 123, 145, 176, 184, 195–197, 201, 203, 209–211, 215, 217
 Boruta J. 8
 Bouterwek F. 115, 184
 Brusilovai 18
 Bujka A. (Bujko) 78, 90, 93, 162, 176, 196, 210
 Burnouf J. L. 116, 184
 Buška-Wronski S. 111, 184
 Butkevičius B. 125
 Butkevičius T. (Буткевич Т. И.) 12, 188
 Buttman P. K. 116, 184, 188
 Bžezinskis G. (Brzezinski) 162
 Calmet A. 105, 184
 Cappelli A. 45, 47, 52, 56, 61, 68, 106–108, 176, 184, 195, 209
 Cezaris J. 116
 Chiževskis S. (Chyżewski) 88, 170
 Chižinskis L. (Chiżyński) 159
 Chodani J. K. 125, 126
 Chodźko D. 92, 182
 Chrapovickis M. 34
 Chuchlinskis P. (Chuchliński) 155
 Cibovičius J. (Cybowicz) 162
 Ciolkovskis P. (Ciołkowski) 90, 170
 Civinskis J. (Civiński) 41, 46, 51, 63, 75, 131
 Collet P. 106
 von Coreth E. 184
 Čackis T. (Czacki) 112
 Čartoriskis A. 29
 Čekmariova N. A. 8
 Černiauskis I. (Czerniawski) 150
 Černiauskis J. (Czerniawski) 159
 Dambrauskas S. (Dombrowski) 170
 Daneikauskis V. (Danejkowski) 162
 Dannenmayr M. 108, 184
 Daškov D. 28
 Daugėla A. (Dowgiałło) 150
 Daugirdas A. (Dowgird) 48, 52, 56, 57, 62, 66, 110, 121, 122, 125, 126, 176, 184, 185, 195, 201, 209, 215
 Daukantas S. 186
 Daukša T. (Dauksza) 172
 Daumantas P. (Dowmant) 172
 Davydovai 18

- Dereser A. 104, 184
 Diodoras Sicilietis 116
 Dmochovskis K. (Dmochowski)
 46, 51, 145, 163
 Dobroselskis A. (Dobrosielski)
 90, 163
 Dobrovolskis A. (Dobrowolski)
 88, 159
 Dobševičius T. (Dobszewiz) 14,
 39, 46, 120, 182, 192, 205
 Dolgorukov N. 36, 38, 43, 51, 52,
 58, 63, 71, 87, 98, 136, 138, 140–
 143, 202, 216
 Dombrovskis (Dombrowski) 85
 Dopelmajer G. 58
 Dubelt P. 21
 Dubrovin N. F. 181
 Dulskis P. (Dulski) 163
 Dzemianavičius V. (Dziemiano -
 wicz) 163
- Eichwald K. E. 53, 55, 176, 195,
 209
 Eliade M. 100, 185
 Ellenbogen A. 75, 76, 117, 177,
 195, 209
 Endzinas A. 13, 145–147, 185,
 191, 205
 Eschenburg J. 115, 185
 Esen P. 66
- Fichte 45
 Fijałkovskis A. (Fiałkowski,
 Fijałkowski) 13, 45, 48, 51, 52, 56,
 57, 59, 62–67, 69, 71–73, 76, 77,
 84, 85, 105, 106, 108, 109, 120–
 126, 129, 131, 145, 177, 182, 185,
 195, 196, 201, 202, 209, 210, 215,
 216
- Filipeckis A. (Filipecki) 125, 182,
 201, 215
 Fiodoras 113
 Fleury C. 128
 Freigang P. 75
- Gabėta D. (Gobiatto) 60, 150
 Gagarin G. 36, 42
 Gagarinai 18
 Ganas H. (Gan) 163
 Gecevičius G. (Giecewicz) 172
 de Gérard J.-M. 111, 184
 Gercen A. (Герцен) 115, 189
 Gerdziejus K. (Gierdziej) 170
 Gessenius W. 117, 185
 Giedraitis A. (Giedrojć) 163
 Giedraitis J. A. (Giedroyć) 49, 52,
 60
 Giedraitis N. (Giedrojć) 150
 Giedraitis S. 81, 82, 84, 137, 138,
 202, 216
 Gimbutas G. (Gimbutt) 172
 Gincas 36
 Gintila J. K. 16, 23, 37, 43, 62–64,
 70, 72, 73, 86, 88, 90, 93, 96, 97,
 104, 110, 122, 124, 129, 180
 Girault-Duvivier Ch.-P. 117, 185
 Girdenovičius M. 75
 Girštautas J. (Girsztowtt) 150
 Gisbert B. 109, 185
 Glagolev A. (Глаголев) 115, 189
 Glemma T. 61, 94, 185
 Glinka G. (Глинка) 114, 189
 Glinskis P. (Gliński) 82, 86, 151
 Godlevskis G. (Godlewski) 170
 Godlevskis L. (Godlewski) 73, 74,
 128, 163, 177, 195, 199, 209, 213
 Godlevskis M. (Godlewski) 121,
 141, 185

- Godlevskis T. (Godlewski) 170
 Godon W. 95, 185
 Golicyn A. 27, 28, 42, 144
 Golicynai 18
 Gonsovskis J. (Gašowski) 50–52, 63, 71, 76, 77, 85, 86, 88, 90, 177, 196, 210
 Grabovskis J. (Grabowski) 37
 Grauert A. 53
 Grinevičius S. (Hryniewicz) 13, 48, 52, 56, 59, 66, 69, 116, 177, 195, 209
 Grinkevičius J. (Hryniewicz) 87, 94
 Grivcov V. 68
 Grodekas G. E. (Groddeck) 69, 116, 185
 Gruber E. 68
 Gruber G. 18
 Grzybowski K. 10, 185
 Guerard J. 74, 117, 177, 195, 209
 Günther A. 101
 Gurjev A. 142, 143, 202, 216
- Hasas K. (Haas) 170
 Heeren A. (H. L.) 113–114
 Hegel E. 133, 186
 Heimanas J. (Hejman) 159
 Heleniusz E. 26, 186
 Hepkė J. (Hephe) 93, 171
 Holovinskis I. (Holowiński) 66, 132
 Homeras 117
 Horacijus 116
 Horbačevskis F. (Horbaczewski) 153
 Horn J. 105
 Horodnickis M. (Horodnicki) 159
 Hug J. L. 104, 186
- Ibianskis C. 147, 203, 217
 Ignatavičius A. (Ihnatowicz) 75
 Irencusz K. 182
 Ivanas IV 113
 Ivaškevičius J. (Iwaszkiewicz) 132, 153, 186
- Jablonovskis V. (Jablonowski) 155
 Jablonskis D. (Jablonski) 163
 Jacyna I. (Jacyna) 163
 Jacobs Ch. F. 117
 Jahn J. 104, 105, 186
 Jakūbauskas J. (Jakubowski) 164
 Jakubelskis A. (Jakubielski) 69, 70, 106, 131, 146, 159, 177, 195, 199, 203, 209, 213, 216
 Jakusevičius S. (Jakusiewicz) 155
 Jamelitas K. (Jamielitty) 155
 Janovskis L. (Janowski) 12, 186
 Janssens H. 104, 186
 Janulaitis A. 34, 98, 186
 Januškevičius J. (Januszkiewicz) 84, 151
 Jasinskis J. (Jasiński) 75, 172
 Jaugėla S. (Jawgiel) 164
 Javorskis A. (Jaworski) 159
 Jazikov D. 24, 52, 58
 Jekaterina II 17, 21, 22
 Ježevskis J. (Jeżewski) 86, 93, 164
 Jogėla V. 191, 205
 Jotkevičius J. (Jotkiewicz) 155
 Jucevičius L. A. 25, 97–99, 111, 164, 186, 194, 198, 208, 212
 Jundzilas S. (Jundzill) 14, 182, 192, 206
 Jurkonytė A. 204

- Jusevičius P. (Jussiewicz) 172
 Jusupovai 18
 Juškevičius F. (Juzkiewicz) 172
 Juškevičius J. (Juzkiewicz) 172
 Juškovai 18
 Juozapas II 102, 200, 214
 Juzumas T. (Juzumowicz) 93, 95, 129, 151, 198, 211
- Kacas I. (Koc) 57, 153, 156
 Kaczmarek S. 110, 122, 126, 186
 Kačanovskis R. (Kaczanowski) 53, 79, 177, 196, 210
 Kaidanov I. (Кайданов) 14, 113, 114, 189
 Kalenda J. (Kolenda) 71, 153
 Kalinskas V. (Kaliński) 112
 Kamionka V. 82
 Kankrin J. 28, 30, 31
 Kantas 45
 Karamzin N. 114, 115
 Kareu P. 18
 Karpavičius M. (Karpowicz) 112, 164
 Karpinskis P. (Karpiński) 112
 Kartaševskij G. 32
 Kaulfuss J. S. 116
 Kazakevičius A. (Kozakiewicz) 153
 Kazlauskas S. (Kozłowski) 164
 Kelkevičius P. (Kielkiewicz) 156
 Kimbaras M. (Kimbar) 172
 Kirkoras A. 54, 186
 Kisternacher J. 105, 186
 Kitkevičius A. (Kitkiewicz) 71, 131, 177, 195, 199, 209, 213
 Klein A. 128
 Kleist P. 41
 Klemensas XIV 17
- Kliukovskis A. (Klukowski) 92
 Klonevičius A. (Kłagiewicz) 13, 14, 16, 25, 34–52, 54, 56–58, 62, 63, 66, 67, 70, 74, 76–78, 82, 85–88, 90, 94, 97, 98, 102, 108, 121, 124, 137, 141, 192, 195–197, 201, 209–211, 215
 Klüpfel E. 105, 186
 Kobilinskas J. (Kobyliniski) 164
 Kočiubej V. 28, 30
 Konarskis S. 54
 Kontautas M. (Kontowt) 164
 Kontrimas F. (Kontrym) 67, 151
 Korbutas A. (Korbut) 156
 Korf M. 15, 28, 141
 Korizna J. (Koryzna) 171
 Korsakas J. (Korsak) 164
 Kosovskis A. (Kossowski) 131
 Kostevičius J. (Kostewicz) 160
 Kozmenas A. (Kozmian) 164
 Kozmenas J. (Kozmian) 172
 Krasickis I. (Krasicki) 112
 Krašinskis A. S. (Kraśniński) 14, 36, 44, 46, 63, 64, 98, 120, 122, 132, 182, 192, 205
 Krasinskis S. (Kraśniński) 172
 Kristinovičius K. (Krystinowicz) 172
 Krušinskis A. (Kruszyński) 171
 Kučkovskis T. (Kuczkowski) 58, 98
 Kukulnik P. 13, 29, 32, 49, 52, 56, 59, 61, 68, 112–114, 130, 177, 209
 Kulakauskas A. 13, 97, 186
 Kulakauskis J. (Kulakowski) 82, 151
 Kuleša V. (Kulesza) 164
 Kulikovskis J. (Kulikowski) 49
 Kulnytė B. 9
 Kulvinskis I. (Kulwiński) 86, 95, 129, 151, 198, 212

- Kurcijus 113
 Kurčėvskis J. (Kurzewski) 12, 186
 Kusevičius K. (Kussewicz) 128, 172
 Kutuzovai 18
- Labudzinskis A. (Łabudziński) 171
 Labutis 147, 203, 217
 Lachovskis S. (Lachowski) 112
 Lampė T. (Lampe) 172
 Landsbergis E. (Landsberg) 165
 Lapas A. 41
 Laskis M. (Łaski) 131
 Latockis P. (Łotocki) 160
 Leandri K. 104
 Le Bas P. 113, 183
 Lečickis F. (Leczycki) 156
 Ledochovskis F. (Ledochowski) 85, 171
 Lenartavičius K. (Lenartowicz) 66, 67, 110, 111, 126, 128, 178, 195, 199, 209, 213
 Lenčėvskis J. (Lenczewski) 93, 156
 Lesovskij A. 34, 36
 Leščėvskis R. (Leszczewski) 151
 Levčenko L. A. 8
 Levondovskis (Lewondowski) 90
 Lieberman B. 105, 186
 Likawetz J. C. 111, 186
 Likšienė S. 9
 Linkinas K. (Linkin) 165
 Lipinskis A. (Lipiński) 85, 88, 156
 Lipskis M. (Lipski) 21
 Lipskis V. (Lipski) 64, 77, 129, 131, 145–147, 178, 196, 203, 209, 210, 217
- Liubeckij 66
 Liucijus 116
 Liven K. 32, 37
 Livijus T. 113
 Lobjka I. (Łobjko) 32, 48, 50, 52, 54, 56, 66, 68, 115, 178, 195, 196, 209, 210
 Lobri 75
 Lokotnikov 147, 203, 217
 Locke J. 126
 Lomačėvskij (Łomaczevskij) 21, 140, 183
 Lozinskis (Łozyński) 85
 Luba P. (Łuba) 156
 Łubieński R. 20, 120, 182
 Lubovidzki K. (Łubowidzki) 171
 Ludkevičius M. (Łudkiewicz) 93, 171
 Lukašėvičius E. (Łukaszewicz) 78, 146, 165, 178, 196, 203, 210, 217
 Lukašėvičius I. (Łukaszewicz) 156
 Lukašėvičius L. (Łukaszewicz) 172
 Lukšienė M. 98, 186
 Lunkevičius L. (Łunkiewicz) 70, 79, 178, 196, 210
- Mackėvičius A. (Mackiewicz) 173
 Mackėvičius E. (Mackiewicz) 160
 Mackėvičius P. (Mackiewicz) 70
 de Maistre J. 101
 Majeviskis K. (Majewski) 120
 Marcinovskis A. (Marcinowski) 114
 Markevičius J. (Markiewicz) 14, 48, 50, 52, 57, 76, 178, 196, 210

Markovskis P. (Markowski) 93,
128, 160
Masalskis I. J. 22
Mažonavičius K. (Mażanowicz)
165
Melceris L. (Melcer) 165
Menšikovai 18
Merkys V. 8, 186
Mežvinskis J. (Mierzwiński) 131
Mianovskis J. (Mianowski) 32
Michailovskis M. 68, 69, 115,
131, 178, 195, 209
Michelet J. 114, 187
Michels C. O. 114, 186
Michnevičius F. (Michniewicz)
173
Mickevičius A. 69, 112
Mikuličius A. (Mikulicz) 93, 165
Milkovskis T. (Milkowski) 160
Millot C. F. 113, 189
Mintautienė B. 218
Mirkovič F. 24, 140, 141, 143, 144,
183, 202, 216
Moglis J. (Mogl) 96, 165
Moravskis S. 143, 182
Moscicki H. 28
Mosheim J. 128
Motieka E. 9
Možaiskij P. 71
Muchin A. 68
Müller J. 114, 187
Muravjov M. 27–30, 141, 145

Napoleonas 19
Narbutas J. (Narbut) 151
Narbutas L. (Narbut) 151
Narbutas T. 114
Naryškinai 18
Narkevičius J. (Narkiewicz) 49,
52, 69, 70, 106, 178, 195, 209

Naruševičius A. (Naruszewicz)
112
Nemzer A. 147
de Neselrodė K. 141
de Nève J. 50, 52, 56, 74, 117, 178,
187, 195, 209
Nicole 18
Nikolajus I 15, 18–21, 24–28, 30–
34, 36, 41, 42, 51, 58, 61, 63, 83,
88, 99, 102, 138, 140–145, 148,
193, 201, 203, 207, 215, 217
Nisbet R. 187
Nosalskis J. (Nosalski) 85, 171
Novickis B. (Nowicki) 93, 165
Novickis P. (Nowicki) 153
Novosilcev N. 28, 29, 32, 36
Novosilcevai 18

Obdulskis A. (Obdulski) 165
Odojevskiai 18
Onoška J. (Onoszko) 87
Onoška G. (Onoszko) 93, 94, 156
Orlovai 18
Orlovskis M. (Orlowski) 157
Osinskis A. (Osiński) 13, 14, 46,
47, 49, 51, 52, 54, 58, 59, 62–64,
72, 85, 86, 90, 97, 98, 114, 117,
120–123, 178, 182, 187, 196, 198,
201, 210, 212, 215
Osolinskis E. (Ossoliński) 93, 157
Ostapovičius J. (Ostapowicz) 93,
160
Ostrovskis T. (Ostrowski) 108,
187

Pabrėža J. 72, 73, 97
Pacevičius D. (Pacewicz) 49, 52,
69, 70, 86, 178, 195, 209
Panin V. 144

- Pargaliauskis K. (Pargalewski) 166
 Paskevičius J. (Paskiewicz) 87
 Paškevičius A. (Paskiewicz) 166
 Paškevičius K. (Paskiewicz) 166
 Pavelas I 17, 18, 22
 Pavlovskis A. (Pawłowski) 67, 160
 Pavlovskis I. (Pawłowski) 24, 70, 90, 110, 136
 Pazderskis D. (Pazdzierski) 50, 75, 117, 178, 195, 209
 Pelikan V. 28, 29, 32
 Perovskij L. 138, 140, 141, 144, 202, 216
 Pesceckis A. (Piasecki) 166
 Petkevičius L. (Pietkiewicz) 82, 173
 Petranis A. (Petrani) 13, 22, 108, 119, 187, 191, 205
 Petras I 17, 21
 Petraševičius V. (Pietraszewicz) 173
 Petraškevičius E. (Pietraszkievycz) 153
 Petravičius F. (Piotrowicz) 151
 Pilchovskis K. (Pilchowski) 85, 161
 Piramovičius G. (Piramowicz) 112
 Plečkaitis R. 12, 187
 Pleščinskis A. (Pleszczyński) 92, 120, 187
 Plunksna S. (Plunksno) 166
 Plutarchas 113
 Počepovičius L. (Poczopowicz) 154
 Podbereskis K. (Podbereski) 154
 Podčašinskis K. (Podczaszyński) 56
 Pogoželskis L. (Pogorzelski) 93, 161
 Pohl A. 106, 187
 Polevoj K. (Полевой) 114, 115, 189
 Polinskas M. (Poliński) 32
 Pollaschek F. 105-106, 187
 Poltorackiai 18
 Porcijanka K. (Porcyanko) 67
 Potockis A. (Potocki) 147, 203, 217
 Požarskis J. 117
 Praniauskis O. (Proniewski) 93, 128, 152
 Priglintas B. (Pryglint) 173
 Pupkevičius J. (Pupkiewicz) 173
 Puslovskij 67
 Puškinai 18
 Putramentas B. (Putrament) 60, 152
 Puzyrina G. 14, 141, 182
 Račkauskis J. (Rackowski) 72, 187
 Radzevičius J. (Rodzewicz) 166
 Radzevičius R. (Rodzewicz) 173
 Radziševskis A. (Radziszewski) 157
 Ragauskas N. (Rogowski) 166
 Ragozinskis P. (Rogozinski) 166
 Ragulskis F. (Rogulski) 166
 Rajunecas A. (Rajuniec) 167
 Raškovskis M. (Roszkowski) 72, 73
 Rautenstrauch F. S. 102
 Razutavičius J. (Razutowicz) 82, 157
 Richlevičius R. (Rychlewicz) 167
 Rimkevičius D. (Rimkiewicz) 157
 Rimša J. (Rimsza) 157
 Ripinskis K. (Rypiński) 92
 Rostopčiniai 18

- Rutkauskas A. (Rutkowski) 157
 Rutkauskas F. (Rutkowski) 86, 128, 167
 Rutkovskis K. 51
 Rutenstock J. 108, 128, 187
- Sakalauskis D. (Sokolowski) 167
 Sangovičius A. (Sangowicz) 157
 Saurinavičius K. (Sawrynowicz) 93, 167
 Savickis F. (Sawicki) 82, 173
 Schelling F. 45, 100, 187
 Schenk M. 105-106, 108, 187
 Schiller F. 113, 189
 Schnappinger B. M. 104, 187
 Schrech J. 112, 113, 189
 Ségur L. P. 113, 114, 189
 Semaška J. (Siemaszko) 121
 Sendzikas K. 73
 Senkevičius F. (Sienkiewicz) 173
 Sestšencevičius S. (Siestrzenciewicz) 22
 Sieleckis-Kolbas (Sielecki-Kolb) 161
 Sierakauskas K. (Sierakowski) 21
 Symonas P. (Symon) 11-14, 80, 121, 187
 Skačkovskis A. (Skaczkowski) 154
 Skarga P. 46, 59, 93
 Skydelis J. (Skidell, Skidel) 45, 47, 50, 51, 56, 57, 67, 102, 103-104, 109, 121, 123-126, 132, 179, 182, 187, 195, 201, 209, 215
 Skripicyn V. 23, 145-147, 203, 217
 Skšetuskis V. (Skrzetuski) 112
 Sobolewska B. 10, 185
 Sobolevskis I. (Sobolewski) 154
 Sologubas E. (Sollohub) 167
- Stanevičius A. (Staniewicz) 50, 52, 56, 87, 179, 196, 210
 Stanevičius J. (Staniewicz) 76
 Stankūnas A. (Stankun) 131
 Stapf J. 106, 188
 Stepanov 71
 Steponavičius P. (Stefanowicz) 167
 Stirbinskis D. A. (Styrbinski) 152
 Stożzman M. 81, 188
 Strabonas 116
 Stroganov A. 91, 126, 134, 136, 138, 144, 199, 201, 213, 215
 Stroganov I. 41
 Stroganovai 18
 Strumila S. (Strumillo) 93, 154
 Stulginskis F. (Stulginski) 152
 Subačius G. 9
 Survila A. (Surwillo) 167
 Suzinas A. (Suzin) 158
 Sveboda A. (Swieboda) 167
- Ščepanskis A. (Szczepański) 161
 Ščytas J. 37
 Šenavičienė I. 144, 188
 Šidlauskas A. 114, 188
 Šileika J. (Szylejko) 93, 128, 167
 Šipov S. 27, 28, 30
 Širinas J. (Szyryn) 154
 Šiška K. (Szyszko) 154
 Šiškevičius F. (Szyszkiewicz) 71, 179
 Šmidtov K. 97
 Šukevičius A. (Szukiewicz) 152
 Šulgin I. (Шульгин) 114, 189
 Šuvalovai 18
- Tacitas 113
 Tanejev A. 144

- Targonskis U. (Targonski) 173
 Terajevičius M. (Terajewicz) 154
 T(F)rece J. 96
 Tyla A. 8, 96, 188
 Tolstojai 18
 Trembeckis S. (Trembecki) 112
 Tšaskovskis D. (Trzaskowski) 60
 Tukididas 113
- Ulanavičius V. (Ulanowicz) 93, 161
 Unterkirchner G. 104, 188
 Ustrialov N. (Устрялов) 114, 115, 189
 Ustičickis F. (Ustrzycki) 67, 110, 111, 146, 179, 195, 209
 Uvarov S. 19, 21, 115, 141
- Vaidila S. (Wojdyłło) 152
 Vaitkevičius A. (Wojtkiewicz) 72, 90, 145-147, 179, 196, 203, 210, 217
 Valančius M. (Wołonczewski) 70, 72-74, 95, 96, 105, 106, 131, 132, 146, 179, 188, 195, 199, 203, 209, 213, 217
 Valinskas P. (Waliński) 49, 52
 Varichova S. I. 8
 Vasilčikov I. 144
 Vatable F. 104, 188
 Važinskas A. (Ważyński) 70, 93, 123, 146, 168, 179, 188, 195, 209
 Večerkauskas P. (Wieczorkowski) 158
 Venckovičius J. (Wenckowicz) 158
 Vengžinavičius J. (Wengrzynowicz) 168
 Viazemskiai 18
- Vigel F. 23, 24
 Vilbikas J. (Wilbik) 93, 168
 Vincent J. L. 111, 188
 Viršila P. (Wirszylło) 93, 168
 Visockis A. (Wysocki) 60, 152
 Višnevskis S. (Wiszniewski) 173
 Vojenskas A. (Wojeński) 168
 Vólkonskiai 18
 Volodkevičius A. (Wołodkiewicz) 60, 128, 152
 Volskis J. (Wolski) 168
 Volskis P. (Wolski) 168
 Vorotinskis V. (Worotyński) 12, 104-105, 127, 188
 Vrublevskis A. (Wróblewski) 93, 168
- Wasilewski J. 37, 188
 Winkler G. 100
 Winter E. 19, 102, 188
 Wolf F. 116, 188
- Zabelienė L. 141
 Zabiela I. (Zabięło) 41
 Zabulis H. 13, 188
 Załęski S. 18, 188
 Zaleskis J. (Zaleski) 169
 Zavadskis J. 60, 102, 111, 122
 Zažeckis L. (Zarzecki) 82
 Zdanavičius L. (Zdanowicz) 71-73, 169, 179, 195, 209
 Zigmantas Vaza 112
 Zubka A. (Zubko) 121
- Žaba I. (Żaba) 93, 154
 Žadovskis 41
 Želtouchov A. 91, 135
 Žygimantas Senasis 112

Žilevičius V. 16
 Žisnevskis V. (Żyzniewski) 173
 Žiškovskis A. (Żiszkowski) 37,
 39, 40, 47
 Žongolovičius B.
 (Żongolłowicz) 43, 120, 188
 Žukovskis S. (Żukowski) 45, 47,
 50, 195, 209

Богословский К. 23, 188
 Буткевич Т. И. žr. Butkevičius T.
 Варадинов Н. 24, 83, 84, 188
 Герен Г. 188
 Герцен А. žr. Gercen A.
 Глаголев А. žr. Glagolev A.
 Глинка Г. žr. Glinka G.
 Дорошевич К. Э. 122

Кайданов И. žr. Kaidanov I.
 Ломачевский А. žr.
 Lomačevskij A.
 Миллот К. Ф. žr. Millot C. F.
 Миркович Ф. Я. žr. Mirkovič F.
 Пантелеев Л. 27, 29, 189
 Полевой К. žr. Polevoj K.
 Пресняков А. Э. 20, 189
 Пыпин А. Н. 18, 189
 Сегюр Л. žr. Ségur L. P.
 Соловьев С. М. 20, 189
 Троицкий И. 21, 189
 Устрялов Н. žr. Ustrialov N.
 Шиллер Ф. žr. Schiller F.
 Шрекк И. М. žr. Schrech J.
 Шульгин И. žr. Šulgin I.
 Щебальский П. К. 24, 189
 Щербатов 20, 183

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abiejų Tautų Respublika 25
Aleksandrija 42
Alsėdžiai 49
Antakalnio vienuolynas 53, 79
Ašmena 34
Ašmenos apskritis 163, 168
Ašmenos valsčius 168
Augustavo vaivadija 99
Austrija 32, 101, 102, 105, 108,
117, 120, 123, 127, 132, 197, 200,
211, 214

Balstogė 39, 71, 73
Balstogės gimnazija 155–157,
159
Balstogės sritis 31, 156
Baltarusijos švietimo apygarda
32, 68, 72
Bechoveto apskritis 155
Belgija 133
Berdičevo gimnazija 171

Betygalos parapija 150
Bokšto gatvė 54
Borisovo apskritis 154

Carskoje Selo 144, 203, 216
Charkovas 141
Chersono gubernija 49

Čekiškių parapija 152

Dambrovičių seminarija 79
Dynos apskritis 153, 154
Dotnuvos apskrities mokykla 73,
78
Drogičino gimnazija 155, 157
Dubansko apskritis 171

Europa 10, 20, 21, 30, 33, 37, 62,
92, 99–101, 200, 214. Žr. taip pat:
Vakarų Europa

- Fribūras 132
- Gardinas 39, 58
 Gardino gimnazija 153
 Gardino gubernija 31, 142, 162, 164
 Graikija 116
 Gruzdių bažnyčia 86
 Gruzija 41, 83
 Gruzijos vyskupija 196, 210
- Halė 117
- Igumeno apskritis 163
 Ilūkšto gimnazija 167
 Ispanija 113
 Italija 68, 101, 133
- Jaroslavlis 34, 36
 Jozefalio kolonija 49
- Kairėnų koplyčia 141
 Kaltinėnų parapija 152
 Kalvarijų gimnazija 151
 Kameneco apskritis 159
 Kameneco gimnazija 159, 161
 Kameneco seminarija 159–161
 Karklėnų parapija 153
 Karlsbadas 37, 69
 Kėdainių gimnazija 150, 152, 164
 Kijevas 66, 142, 202
 Kijevo gimnazija 155
 Kijevo gubernija 31
 Kijevo universitetas 31, 66
 Kolainių gimnazija 150–152, 157, 160, 168
- Kražių gimnazija 69, 72, 78, 105, 150, 152, 153, 165, 168
 Kražių parapija 151
 Kremeneco licėjus 49
 Krokuva 119
 Krokuvos universitetas 61, 94
 Kuršėnų parapija 150
 Kurtuvėnų parapija 151
 Kužių altarija 49
- Laukuvos parapija 157
 Lenkija 12, 19, 20, 22, 26, 28, 36, 76, 96, 99, 101, 102, 113, 116, 119, 123, 193, 202, 207, 216
 Lenkijos Karalystė 20, 31, 87, 101, 111, 125, 132, 133, 148, 200, 201, 203, 207, 214, 215, 217
 Lenkijos Liaudies Respublika 13
 Le Selvas 68
 Lietuva 12, 19, 26, 30, 31, 36, 42, 62, 68, 96, 97, 99, 106, 119, 121, 125, 192, 193, 198, 206, 207
 Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK) 8, 19–22, 26–28, 30, 31, 33, 44, 84, 94, 96, 97, 99, 101, 113, 116, 140, 142, 148, 149, 193, 198, 202–204, 206, 207, 212, 215–218
 Lietuvos kraštas žr. Lietuva
 Lydos gimnazija 154
 Lygumų parapija 152
 Liuvėnas 133
 Lomža 50
 Luckas 46, 49, 67, 136
 Lucko apskritis 170
 Lucko gimnazija 171
 Lucko seminarija 171
 Lucko-Žitomiro vyskupija 22, 39, 40, 60, 64, 93, 94, 96, 174, 176, 178, 196, 198, 210, 212

- Maskva 16, 32
 Minsko apskritis 153
 Minsko gimnazija 153, 154
 Minsko gubernija 142, 153, 154, 163, 166
 Minsko seminarija 152, 154, 157
 Minsko vyskupija 21, 22, 31, 39, 40, 60, 71, 84, 93, 96, 174, 196, 198, 210, 212
 Mogiliovas 27, 28, 36, 41, 81
 Mogiliovo arkivyskupija 37, 60, 82, 94
 Mogiliovo gimnazija 158
 Mogiliovo gubernija 155
 Mogiliovo seminarija 79, 155–158
 Mogiliovo vyskupija 22, 39, 40, 93, 94, 96, 155, 174, 196, 198, 212
 Mozyriaus apskrities mokykla 72
 Mstislavlio jėzuitų mokykla 77
- Naugarduko apskritis 162, 164
 Nemirovskio gimnazija 161
- Olyco gimnazija 170
 Olyva 136
 Orša 17
 Ožėčičko apskritis 157
- Padubysio apskrities mokykla 49
 Paryžius 74
 Papolės parapija 150
 Pastovių apskrities mokykla 50
 Pašilės parapija 150
 Peterburgas žr. Sankt
 Peterburgas
 Peterburgo Romos katalikų dvasinė akademija žr. visoje knygoje
- Peterhofas 42
 Pinsko apskrities mokykla 153
 Počiajevo apskrities mokykla 171
 Podolė 30
 Podolės gubernija 27, 31, 40, 159, 160, 210
 Podolės Kamenecas 70
 Podolės Kameneco katedra 48
 Podolės Kameneco vyskupija 22, 39, 40, 60, 93, 94, 96, 128, 174, 196, 198, 210, 212
 Polockas 17, 18, 40
 Polocko aukštoji pijorų mokykla 66
 Polocko jėzuitų akademija 31, 33, 48, 49, 51, 63, 77, 130
 Prancūzija 17, 66, 99, 101, 135, 200, 215
 Proskurovsko apskritis 160
 Prūsija 102
 Prūsų Lietuva 99
- Raseinių apskritis 164, 165, 169
 Raseinių valsčius 164
 Rytų Europa 42
 Roma 36
 Romos imperija 113
 Rusija 12, 14–25, 27–31, 33, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 49, 50, 52, 59, 62, 64, 68, 71, 74, 83, 86, 91, 92, 94, 95, 98, 99, 108, 109, 112–114, 120, 122, 128, 131, 134, 136, 138, 140, 142–144, 146, 148, 192–197, 199, 200, 203–206, 208–211, 214, 216–218
 Rusijos imperija 11, 12, 15, 19–24, 26, 28, 30, 31, 33, 39, 44, 77, 81, 83, 94, 99, 101, 102, 114, 148, 149, 191–194, 200, 202–204, 206–208, 210, 214, 216–218

Sankt Peterburgas 11, 13–16, 18–23, 27, 30, 34, 36, 41–44, 47, 51, 52, 61–64, 66, 68, 69, 73, 74, 77, 78, 80, 90, 93, 105, 112, 113, 117, 120, 122, 124, 129, 132, 140–147, 149, 176, 177, 191, 192, 197, 202–206, 211, 218

Savičiaus gatvė 54

Sedos parapija 151

Slucko apskritis 166

Slucko gimnazija 78, 154, 162

Sokulkos apskritis 156

Svisločės gimnazija 71

Šarkių bažnyčia 84

Ščiučino pijorų mokykla 79

Šiaulių apskritis 96, 165

Šilalės parapija 151

Šiluvos parapija 150, 151

Širovicko apskrities mokykla 78

Šv. Jono bažnyčia 49, 56, 57, 78, 97, 110

Šv. Jurgio bažnyčia 54

Šv. Marijos Ramintojos

bažnytėlė 54

Šveicarija 132

Tbilisis 83

Telšių apskritis 153, 164

Telšių gimnazija 152, 166

Telšių parapija 151, 152

Tirkšlių parapija 151

Tiubingenas 101

Trakai 63

Troškūnų apskrities mokykla 71,

73, 152, 154, 162–165, 167

Tula 69

Tverų parapija 152

Ukmergė 66

Ukmergės apskritis 168

Ukmergės valsčius 164, 166

Ukraina 30, 110, 122

Upytės apskritis 163, 164

Upytės valsčius 150, 168

Vakarų gubernijos 36, 40, 136, 143

Vakarų Europa 17, 19, 26, 61, 62, 101, 132, 135, 194, 208, 213. Žr.

taip pat: Europa

Vakarų kraštas 15, 91, 135, 136

Varniai 88, 94, 96

Varnių parapija 152

Varnių seminarija 150–152, 160, 198, 212

Varšuva 43, 61, 92, 106, 111, 119, 120, 122, 125

Varšuvos gimnazija 156

Varšuvos universitetas 66

Vasilijaus sala 147, 203, 217

Vatikanas 16, 20, 25, 42, 138

Viena 26, 66, 101, 105, 113

Vilnius žr. visoje knygoje

Vilniaus apygarda 24, 29, 30, 32, 34, 74

Vilniaus apskrities mokykla 50

Vilniaus apskritis 151, 169

Vilniaus gimnazija 53, 163, 165–167

Vilniaus gubernija 27, 31, 52, 69,

94, 99, 153, 157, 164, 168, 169

Vilniaus katedra 47, 50, 76, 77

Vilniaus Rasų kapinės 69

Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija (Akademija) žr. visoje knygoje

Vilniaus misionierių seminarija 76

Vilniaus universitetas 12, 13, 26–33, 37, 41, 47–49, 52, 57, 58, 66, 69, 72, 74, 106, 109, 110, 116, 122, 129, 133, 137, 160, 193, 203, 207, 213, 217

Vilniaus vyriausioji dvasinė seminarija 12, 14, 31, 33, 41, 43, 52, 54, 78, 79, 93, 96, 104-105, 156, 161-169, 212, 215
 Vilniaus vyskupija 16, 22, 33, 34, 37, 39, 40, 44-46, 50, 60, 73, 77, 93, 94, 96, 106, 124, 128, 135, 162, 174, 196-199, 202, 210, 212, 213
 Vinicos apskritis 160
 Vinicos gimnazija 159
 Vitebskas 17
 Vitebsko gubernija 157
 Vladimiro universitetas 157
 Vokietija 43, 63, 66, 101, 127, 132-134, 200, 214
 Voločinsko parapiinė mokykla 159
 Voluinės apskritis 170
 Voluinės gimnazija 171
 Voluinės gubernija 31, 170, 171

Žemaičiai žr. Žemaitija
 Žemaičių Kunigaikštystė 96, 198, 212
 Žemaičių seminarija 49, 129, 198, 206, 212
 Žemaičių vyskupija 22, 23, 37, 39, 40, 52, 60, 72, 84, 86, 93-95, 129, 150, 174, 196, 210, 211
 Žemaitija 49, 95, 97-99, 137, 138
 Žitomyro seminarija 170, 171
 Žvingių parapija 152

Rodykles sudarė Jonas Laurinaitis

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJS STUDIJOS

IŠLEISTA:

1. *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos*, Vilnius: Sietynas, 1990, 207 p.
2. Egidijus Aleksandravičius, *Blaivybė Lietuvoje XIX amžiuje*, Vilnius: Sietynas, Žaltvykslė, 1990, 128 p.
3. *Lietuvos valstybės idėja (XIXa.–XXa. pradžia)*, Vilnius: Žaltvykslė, 1991, 505 p.
4. *Liaudis virsta tauta*, Vilnius: Baltoji varnelė, 1993, 585 p.
5. *Simonas Daukantas*, Vilnius: Viltis, 1993, 423 p.
6. Juozas Čiulda, *Trumpi samprotavimai apie žemaičių kalbos gramatikos taisykles*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, 413 p.
7. *Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia*, Vilnius: Katalikų pasaulio leidykla, 1994, 543 p.
8. *Asmuo: tarp tautos ir valstybės*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, 526 p.
9. Raimundas Lopata, *Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais*, Vilnius: Mintis, 1996, 224 p.
10. Rimantas Miknys, *Lietuvos demokratų partija*, Vilnius: A. Varno personalinė įmonė, 1995, 256 p.
11. Egidijus Motieka, *Didysis Vilniaus seimas*, Vilnius: Saulabrolis, 1996, 365 p.
12. Vladas Sirutavičius, *Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 206 p.
13. *Mykolas Römeris*, Vilnius: Saulabrolis, 1996, 313 p.
14. Vytautas Jogėla, *Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833–1842 metais: organizacija ir veikla*, Vilnius: Eugrimas, 1997, 240 p.

Li-191 **Lietuvių Atgimimo istorijos studijos – Vilnius, – 1997.**

ISSN 1392 -0391

[T.] 14: Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833–1842 metais: organizacija ir veikla (Vytautas Jogėla; red. kol.: Egidijus Motieka (vyr. red.) ... [et al.]. – Eugrimas, 1997.–240 p.–Santr. angl., lenk. - Nugar. antr.: Studijos 14. – Bibliogr. išnašose. – Asmenvardžių ir vietovardžių r-lės: p. 219–234.

ISBN 9986-752-23-X

Keturioliktoje *Lietuvių Atgimimo istorijos studijų* knygoje, skirtoje Vilniaus Romos katalikų dvasinei akademijai, tyrinėjami katalikiškojo elito ugdymo ir elgsenos ypatumai, carinės Rusijos politika Katalikų Bažnyčios atžvilgiu ir pasipriešinimas jai, buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijos taša ir jos virsmas katalikiškojo elito savimoneje.

UDK 947. 45 + 282:061.1 (474.5)(091)

Lietuvių Atgimimo istorijos studijos

T. 14

Vytautas Jogėla

VILNIAUS ROMOS KATALIKŲ DVASINĖ AKADEMIJA
1833–1842 METAIS: ORGANIZACIJA IR VEIKLA

Redaktorė: Rima Mekaitė
Korektorė: Irena Čupalienė
Rinko: Angonita Rupšytė
Maketavo: Vigintas Stancelis
Viršelio dailininkas: Saulius Motieka

SI. 2138 1997 12 03. 15 sąl. leid. I. Tiražas 1000 egz.

Užsakymas 1093

Išleido leidykla Eugrimas, Šilutės g. 42a, 2042, Vilnius

Spaudė Poligrafinių paslaugų įmonė, Strazdelio g. 1, 2600, Vilnius

